Wolfgang Ischinger

LUMEA ÎN

Germania şi Europa în

Prefaţă de

Emil Hurezeanu

Postfaţă de

Sorin Ducaru

Wolfgang Ischinger
şi Claudia Cornelsen

LUMEA ÎN PERICOL

Germania şi Europa în vremuri nesigure

Prefaţă de
EMIL HUREZEANU

Postfaţă de
SORIN DUCARU

Traducere din germană de
VICTOR SCORADEŢ

EDITURA CURTEA VECHE

PREFAŢA
Pericole, remedii, taumaturgi

Iată o carte mai mult decât necesară. O analiză riguroasă, extinsă în sinteze generoase, cu ţinte şi arii de desfăşurare multiple, pornind din mijlocul Europei.

Ne-am obişnuit cu autorii americani, când e vorba despre strategii uni- sau bipolare semi-defuncte, dar şi când ne interesează multilateralismul incoerent, care cel mai adesea camuflează grila hegemonică.

Avem, apoi, de-a face cu autorii francezi, la care filozofia

istoriei sau stilistica discursului asupra metodei eclipsează tema, oricât de acută, în beneficiul autorului, oricât de narcisist. Sigur, mai sunt Sloterdijk, Agamben sau Zizek – numim acum o triadă de hermeneuţi ai timpului nostru, al căror eclectism briliant rămâne un discutabil alibi al imposibilităţii soluţiilor în starea colectivă de pericol.

Nu intrăm pe teritoriul „tehnologilor” ruşi, divizaţi între legitimarea putinismului compulsiv al dezvrăjirii coexistenţei paşnice şi critica liberalismului occidental la capătul ofertei globaliste. Intre ei răsar şi eseisti sau ilustratori ai

¡liberalismului, cu cohorte agile

de *vigili del fuoco* ai pericolului „noii migraţii barbare”, neocruciaţi excitaţi sau tiermondisti bucolici, de multe ori unii şi aceiaşi cu practicanţii politici ai naţional- populismului reîncărcat. Inclusiv cu concursul neputinţei reinventării democraţiei liberale, al mediocrităţii personalului politic de vârf al lumii occidentale şi cu circumstanţa agravantă a dispersiei răspunderii individuale în infosfera amoralismului universal. Aici, unde suntem toti sardele chiar dacă ne credem Moby Dick, vorba cuiva.

Or, iată, în acest peisaj, prea repede epuizat acum, o propunere germană de luare la

cunoştinţă a pericolului, de diagnostic şi prognoză pe înţelesul tuturor, cu propuneri de intervenţii homeopatice, laparoscopice, deci diplomatice, nu sângeros războinice.

Cartea diplomatului Wolfgang Ischinger a fost publicată în Germania în toamna anului 2018, cu un an înaintea apariţiei sale, într-o primă traducere, în România. Anul scurs a confirmat, din păcate, pericolele lumii.

Germania şi Europa în vremuri nesigure este subtitlul, dar această perspectivă, din multe puncte de vedere, este relevantă şi pentru noi, românii. Pentru că, după Brexit, Germania rămâne, alături de Franţa, unul dintre pivoţii

Europei şi partenerii instrumentali ai României în UE. Avem schimburi comerciale anuale de 36 de miliarde de euro cu această tară – cam cât volumul comercial anual al Germaniei cu Rusia înainte de 2014, anul impunerii sancţiunilor post-Crimeea. Investitorii germani au creat în România 300 000 de locuri de muncă, în industrii prelucrătoare de vârf. Şapte sute de mii de românce şi români trăiesc şi muncesc în această tară, pe lângă urmaşii „germanilor noştri”, încă un sfert de milion, emigraţi sau repatriaţi de-a lungul deceniilor.

Dimitrie Cantemir a fost primul român şi est- european

omologat de Berlinul iluminist pentru profunzimea operei şi înălţimea ideilor, apoi au urmat Mihail Kogălniceanu, Mihai Eminescu, Maiorescu, P.P. Carp, A.D. Xenopol, Pârvan, lorga,
Slavici, Caragiale, T. Vianu, Lucian Blaga care au studiat în Germania asimilând şi promovând modelul intelectual şi instituţional, „complexul germanic” (Tudor Vianu), care, alături de „complexul latin”, consubstanţial, dă structura de rezistentă a României moderne.

Avem apoi, sau în primul rând, paradigma monarhiei constituţionale, ilustrată de destinul atât de luminos, generos şi ziditor de patrie şi patriotism al Regilor noştri de

origine germană, Carol I Fondatorul, Ferdinand întregitorul, Carol al ILlea Modernizatorul şi Mihai I „Monarh al Tuturor Vremurilor” (Roger Griffin). Legăturile României cu Germania nu sunt o anexă sau o alternativă oportună, oportunistă, între altele, ci un eşafodaj organic al României ultimelor două secole. Iată de ce naturalizarea unei priviri germane actuale asupra lumii şi a pericolelor ce-o pândesc este de la sine înţeleasă.

Sigur, ea nu poate fi un înlocuitor al propriei noastre viziuni asupra Europei în pericol, dar, în aşteptarea clarificării ei, ne foloseşte şi cea germană.

Autorul nu este un nume foarte cunoscut în România. Avem de-a face cu unul dintre mandarinii de vârf ai coregrafiei diplomatice germane, europene şi internationale. A fost ambasadorul tării sale în SUA şi Marea Britanie, director politic şi secretar de stat, cele mai înalte funcţii pe care un diplomat de carieră le poate avea în Auswärtiges Amt (MAE german). Are la activ mandate sensibile, şi în parte faimoase, datorită reuşitelor în calitate de negociator la Dayton (1995), unde a fost semnat tratatul de pace care a pus punct războiului din Bosnia, dar şi datorită troicii ce a mediat sfârşitul războiului din Kosovo (2008).

Insă, Wolfgang Ischinger este mai ales preşedintele Conferinţei de Securitate de la München începând din 2008. E vorba despre cel mai important forum de dialog multilateral pe teme război şi pace din lume, a cărui celebritate a crescut pe măsura utilităţii sale.

în 1963, după implantul sovietic al Zidului între cele două Germanii şi criza rachetelor din Cuba, un ilustru aristocrat prusian, Ewald-Heinrich von Kleist, erou al rezistenţei antinaziste, creează la München aşa-zisa Internationale Wehrkunde
>
Konferenz — o platformă exclusivă de întâlniri şi discuţii între responsabili politici şi

militari americani şi vest-germani, în primul rând. Denumirea, adaptată rapid şi de americani, oarecum nelămuriţi, dar incitaţi de termenul neaoş german de *Wehrkunde,* un fel de „ştiinţă militară”, a făcut carieră. „The International Wehrkunde Conference”, în idiomul germano-american, s-a transformat după Războiul Rece în „Munich Security Conference”, aşa cum o cunoaştem astăzi.

>

Ca tânăr locotenent în Wehrmacht, Ewald- Heinrich von Kleist se angajează într-un complot împotriva lui Hitler, urmând să-şi ascundă sub haine o bombă pe care s-o detoneze în prezenţa acestuia, astfel încât

să sară în aer împreună cu dictatorul. Atentatul a fost pregătit, amânat în mai multe rânduri şi apoi abandonat. Tatăl locotenentului, şi el implicat în Operation Walküre, este executat în aprilie 1945, iar Ewald-Heinrich aruncat în închisoare şi torturat.

>

II vedem pe eroul von Kleist în fotografiile din anii când a condus Conferinţa de la München, între 1963 şi 1998. înalt, cu acea mască de gravitate şi autoritate conferită de caracter, inteligenţă, devotament în slujirea binelui public, adunând în jurul său miniştri şi generali, senatori şi congresmeni americani. în ultimii 56 de ani, la München

avem de-a face cu o colecţie de responsabili americani desantaţi într-un club de reflecţie european şi de politicienii germani ai perioadei, de la Franz Josef Strauss, Willy Brandt, Egon Bahr şi Helmut Schmidt la Helmuth Kohl, Gerhard Schröder şi Angela Merkel.

în 1998, Ewald-Heinrich von Kleist îi predă ştafeta mai tânărului Horst Teltschik. Consilierul de politică externă al cancelarului Kohl în timpul negocierilor de reunificare a Germaniei, la sfârşitul Războiului Rece, fost preşedinte al Fundaţiei Quandt şi membru în consiliul de administraţie al BMW, la München, Teltschik este în primul rând un manager,

deci un om pragmatic, orientat spre rezultate. Un eminent *sherpa*$_y$ însă şi „preceptorul” de politică externă unanim recunoscut al celui mai înalt decident politic al Germaniei.

în 2008, vine Wolfgang Ischinger la cârma Conferinţei de la München. Avea deja statutul celui mai dotat diplomat german. Instruit, perfect fluent în mai multe limbi occidentale, cu o engleză precisă, ironică şi... poetică, când e cazul, cu aura sa sportivă aproape enervantă pentru biotopul parchetului international – de obicei, static –, noctambul şi

J ^{7} ^{7} >

astenic. Ischinger a fost instructor de schi în tinereţe şi

îşi însoţeşte anual nepoţii pe o pistă din Alpii tirolezi. Vorbeşte cu exuberanţă anglo-saxona, presărată de accente sud-germane, cu „r”-ul rostogolit, ca la noi.

în ultimii zece ani a devenit efigia incontestabilă a noii platforme de la München. Intre timp, aici vin şi ruşii, Putin în 2007, cu celebrul său discurs care anticipa redeschiderea Războiului Rece, chinezii, japonezii, brazilienii şi mai-marii Turciei, ai Iranului sau Egiptului. Stilistica confidenţialităţii, cu uşile închise cu tot, de la începutul americano-german al acestui amplu dialog, s-a transformat radical. La München, la fiecare început de februarie – odată cu

Fasching, carnavalul bavarez, coincidenţă între timp întâmplătoare –, vin cam 400 de invitaţi oficiali, dintre care cei mai neînsemnati sunt ambasadorii, vreo 700 de observatori şi mii de poliţişti. Acest Babilon al reproducerii conversaţiei despre pace în plin pericol de război – dar nu aşa arată lumea de când se ştie? – se desfăşoară la Bayerischer Hof, hotelul emblematic al capitalei bavareze. Vechea clădire a unui palat baroc, „revizuită şi adăugită”, cu distincţie şi şarm, proprietate de familie girată de rafinata doamnă înnegrit Volkhardt.

Cu un zâmbet discret, modestă şi vrednică, doamna Volkhardt, între timp o

cunoştinţă personală pe care mă bucur s-o revăd mereu şi la Berlin, între conferinţele müncheneze, asigură mediul ambiental perfect pentru marele eveniment.

în sala mare de teatru a hotelului stau, cugetă şi cuvânteazăsomităţile geopoliticii mondiale. în sălile auxiliare aşteaptă şi privesc cuminţi la monitoare jurnalişti din întreaga lume. în camerele hotelului discută, în ritmuri de competiţie sportivă, miniştri, preşedinţi, cavaleri de industrie. Te freci, la propriu, pe coridoare, de Stoltenberg, Pence, von der Leyen, Biden, Lavrov, Porosenko, seful CIA şi al FSB, în căutarea mereu nesigur febrilă a iatacului

rezervat următoarei, epocale, efemere discuţii.

De-a lungul anilor, în lifturi am dat de Holbrooke, Brzezirîski, Kissinger, Mubarak sau Netanyahu. Inghesuiţi la marginile Areopagului, îi recunoşti pe Robert Cohen, Jim Hoagland, Ştefan Kornelius, Amanpour, jurnaliştii-vedete ai lumii. îşi iau notiţe, pun întrebările cele mai pertinente cu aerul jenat înaripat al elevilor geniali nimeriţi printre academicieni plafonaţi.

Ei bine, deasupra acestei lumi radioase şi pestriţe tronează, de sâmbătă dimineaţa până duminică seara, după un an de pregătiri intense, de zece ani încoace, Wolfgang Ischinger.

Stă în fruntea unei Fundaţii,

cu sponsori mulţi, bogaţi şi nesiguri, aşa cum se întâmplă mereu. E însoţit, lucru important, de tineri ultracompetenţi, unul dintre ei pe nume Adrian Oroz. Are un adjunct, dr. Franke, colonel de Bundeswehr în rezervă, care îsi îmbracă mereu uniforma cu această ocazie. Un cerber fermecător, dar respingător. Iţi spune mereu „da” şi apoi urmează „nu”. Ii ceri inutil legitimaţii în plus pentru oaspeţii suplimentari de la Bucureşti, fie ei secretari de stat sau consilieri prezidenţiali. Lupta crâncenă pentru obţinerea unui fotoliu în sala principală a hotelului, unde vorbesc capetele încoronate, face victime principale şi

colaterale. Ambasadorii şi jurnaliştii sunt cei mai vizaţi.

Ischinger dirijează această simfonie riguros dodecafonică cu graţie latină şi stricteţe germană, e curtenitor, poate fi cuceritor, iar uneori arogant şi antipatic. Mereu cu un aer suveran, de control şi seninătate atent dozate. Acest domn, îţi spui, n-are timp să scrie cărţi, ci, precum Talleyrand, sau Metternich la Congresul de la Viena, nu se ocupă decât de mondenităţile necruţătoare ale geopoliticii în repaus, pocnind din bice şi ciocnind pahare. Am trăit chiar eu câteva episoade personale dulci-amare cu domnul Ischinger pe vremea când frecventam conferinţa în

calitate de jurnalist. Din 2015 suntem vecini în Berlin Mitte. Ne despart trei minute de mers pe jos. Foarte amabil când îţi cere ceva, bunăoară „să vină neapărat preşedintele Iohannis anul acesta”. Şi dacă preşedintele Iohannis ajunge, uită de tine dacă îi ceri un *Ausweiss* în plus pentru vreun general sau ministru. E diplomatul perfect, aş spune.

Nu doar fiindcă îşi ascunde pumnul oţelit în clasica mănuşă de mătase, ci, în primul rând, pentru că obţine, prin această Conferinţă de Securitate de la München, din 2008 încoace, cele mai bune rezultate posibile în cele mai ostile împrejurări reale.

Lumea pericolelor la adresa

păcii s-a multiplicat, lumea asigurărilor împotriva războaielor s-a fragilizat. Ischinger este „raisonneurul” profesionist, deghizat în maestrul de ceremonii al balului anual. Al acestui haos vibrant.

Cartea sa, pe care mă bucur că am însoţit-o în ultimul an de la Berlin via München la Bucureşti, alături de ambasadorul Sorin Ducaru, prin bunăvoinţa editorului şi a bunei mele prietene Iren Arsene, este precum autorul ei. Limpede, sofisticată, gravă, destinsă, absolut necesară.

EMIL HURE ZEAN U

Berlin

, iulie
2019

Introducere

În iulie 2018, în timp ce lucrez la redactarea finală a acestei cărţi, în lume se întâmplă lucruri pe care, cu puţin timp înainte, cu greu le-am fi crezut a fi cu putinţă. Preşedintele Statelor Unite, odinioară liderul necontestat al „lumii libere”, îşi bruschează aliaţii cei mai apropiaţi mai întâi cu anularea acordului cu Iranul, care fusese elaborat după ani lungi de laborioase tratative diplomatice de către americani, europeni, ruşi şi chinezi, numai pentru ca la scurt timp după aceea să-i acorde onoarea unei întâlniri la nivel înalt şi pentru a-i face ample concesii dictatorului nord-coreean. Şi, în vreme ce pare să se înţeleagă de minune cu Kim Jong-un, Donald Trump se află mai nou pe picior de război economic cu cei mai apropiaţi parteneri şi aliaţi ai Americii. încă din timpul călătoriei sale de întoarcere de la La Malbaie, Trump a anunţat, via Twitter, din avion, că va aproba totuşi declaraţia finală elaborată după întâlnirea la nivel înalt a grupului G7. între timp, Washingtonul se gândeşte la noi taxe vamale punitive. Acestea i-ar putea lovi, de exemplu, şi pe producătorii germani de automobile care exportă în SUA. Va deveni ţara noastră o ţintă de tir pentru Trump? Ce înseamnă asta pentru viitorul parteneriatului transatlantic şi pentru viitorul Occidentului?

în Europa există o mare îngrijorare pentru stabilitatea zonei euro, după ce în Italia a fost alcătuit un guvern în care Liga Nordului, de dreapta, s-a aliat cu mişcarea populistă de stânga Cinci Stele. Acesta acuză guvernul german că poartă o parte din răspunderea pentru starea economică precară a ţării şi vrea să renunţe la sancţiunile economice împotriva Rusiei, pentru care Uniunea Europeană a militat consecvent în anii din urmă. în numeroase ţări europene, au obţinut succese o serie de partide care au o

atitudine extrem de sceptică faţă de integrarea europeană. în ţară şi în străinătate se fac auzite din ce în ce mai puternic vocile acelora care îşi doresc mai mult stat naţional şi mai puţină Europă. în unele state membre sunt puse sub semnul întrebării valori şi principii europene fundamentale. Cum poate Europa să funcţioneze astfel pe termen lung şi să devină „aptă să joace un rol în politica mondială”?

La Moscova, Vladimir Puţin şi-a început un nou mandat în funcţia de preşedinte al Rusiei. Să fie posibil ca, sub conducerea lui, să se ajungă la o destindere în relaţiile cu Occidentul? Pare îndoielnic. Tocmai a prezentat noile arme nucleare strategice cu care intenţionează să se înzestreze armata rusă. În acelaşi timp, abia dacă reuşim să facem paşi înainte în problema controlului asupra înarmărilor; o nouă cursă a înarmărilor este în plină desfăşurare. De la intervenţia rusă în Georgia, de la anexarea Crimeei şi amestecul neîncetat al ruşilor în estul Ucrainei, aliaţii noştri din Europa Centrală şi de Est sunt extrem de îngrijoraţi. De anul trecut, câteva sute de soldaţi ai Bundeswehrului* sunt stationati în Lituania pentru a sublinia solidaritatea noastră. Pentru unii, însă, lucrul acesta nu este de ajuns. Astfel, ministrul polonez al Apărării a anunţat că ar prefera o întreagă divizie americană pe teritoriul propriu. Ce semnificaţie au acţiunile de acest fel pentru securitatea europeană? Cum putem garanta securitatea fără să intrăm într-o nouă spirală a cursei înarmărilor, care ar aduce o stare de nesiguranţă pentru toţi?

Având în vedere aceste acţiuni, este de înţeles faptul că mulţi oameni îşi fac griji pentru situaţia în care se află lumea. Observ acest lucru de-a lungul şi de-a latul ţării atunci când tin conferinţe sau când stau de vorbă cu cetăţeni care sunt profund îngrijoraţi de această stare de lucruri, aşa cum e înfăţişată la ştiri. Aceştia caută răspunsuri.

Intr-adevăr, astăzi suntem confruntaţi cu

probleme de politică externă de bază: care e atitudinea noastră faţă de o ţară ca Rusia, care atacă fundamentul arhitecturii securităţii europene şi încearcă să slăbească democraţiile liberale? Ce semnificaţie are, pentru securitatea şi bunăstarea noastră, faptul că SUA şi Donald Trump pun în mod deschis sub semnul întrebării multe dintre principiile politicii externe americane de după 1945? Şi ce concluzii trebuie să tragem din asta? Cum va arăta viitorul Uniunii Europene într-o vreme marcată de Brexit şi de mişcările populiste din Europa? Ce trebuie să însemne, concret, faptul că Germania trebuie şi doreşte să-şi asume o răspundere mai mare?

Uneori poţi avea impresia că aici, în ţară, dezbaterea despre aceste probleme fundamentale de politică externă ale vremii noastre este mai degrabă evitată decât dorită: ea este adeseori incomodă şi obositoare.

Eu nu cred că ne mai putem permite mult timp o astfel de atitudine în ceea ce priveşte situaţia securităţii globale, care se înrăutăţeşte constant. Pentru că, în anii care vin, ţara noastră va fî confruntată cu provocări de politică externă şi mai mari, pentru care deocamdată nu suntem suficient de pregătiţi. în plus, nu există răspunsuri simple la toate aceste întrebări. Cu atât mai important e să discutăm unii cu alţii despre aceste provocări şi despre o posibilă abordare comună, despre cum să le aducem în discuţie şi cum să le dezbatem.

De altfel, şi guvernul federal a recunoscut asta atunci când, în acordul de coaliţie din 2018, a constatat că, „în privinţa provocărilor internaţionale [...]”, Germania trebuie „să-şi consolideze capacităţile de analiză strategică şi să-şi intensifice comunicarea strategică”. De aceea, acordul de coaliţie accentuează necesitatea de a se investi mai consistent „în aprofundarea înţelegerii situaţiei din perspectiva politicii externe, de securitate şi economice” în Germania şi aminteşte aici explicit rolul unor organizaţii precum

Conferinţa de Securitate de la München.

Conferinţa de Securitate de la München, al cărei preşedinte sunt începând din 2008, a făcut în anii din urmă eforturi intense de a se deschide din ce în ce mai mult spre problemele de interes general. La fel ca în vremea constituirii ei, în anii 1960, şi astăzi miza este, an de an, aceea de a-i aduce laolaltă pe cei mai importanţi dintre factorii de decizie şi pe deschizătorii de drumuri, pentru a discuta despre provocările contemporane în materie de politică de securitate, adeseori chiar în contradictoriu. Că acest lucru devine din ce în ce mai important se recunoaşte şi din creşterea, în ultimii ani, a interesului faţă de principala noastră manifestare de la München. Dar provocările nu-i privesc numai pe cei din elita politică. De aceea, spre deosebire de epoca înfiinţării, astăzi, dezbaterile de la München sunt transmise la televiziune şi pot fi urmărite prin *livestream* în întreaga lume.

Cartea de fată se doreşte a fi o nouă contribuţie la această indispensabilă dezbatere publică, de care este nevoie mai mult ca oricând în vremurile tulburi pe care le trăim. Cu certitudine, nu li se adresează neapărat acelora dintre noi care sunt specialişti în domeniu. Este o carte pentru toţi cei care doresc să înţeleagă mai bine acele lucruri care nu funcţionează cum trebuie în clipa de faţă în lume, care vor să înţeleagă ce înseamnă ele pentru noi şi ce putem face ca să le îndreptăm.
Dacă, pe deasupra, poate să ofere un plus de înţelegere a lumii diplomaţiei şi să promoveze o imagine a complexităţii politicii externe din zilele noastre, atunci obiectivul nostru este îndeplinit.

Ideea concretă a acestei cărţi a luat naştere în 2017. Jürgen Diessl şi Maria Barankow de la Editura Econ mi-au propus ideea unei cărţi pe care mai întâi am refuzat-o pur şi simplu — în primul rând, nu mă consideram în stare s-o scriu şi, în al doilea rând, nu credeam că voi avea suficient timp.

însă ei nu au renunţat la idee, insistând în

special asupra faptului că eu deplângeam deja de multă vreme precaritatea dezbaterilor din politica externă. Atunci, de ce să nu vreau să am eu însumi o contribuţie la cultura strategică, sub forma unei cărţi?

A fost un argument care m-a convins în cele din urmă. Cartea e în sfârşit gata – la mai mult de un an de atunci — şi, dacă există neclarităţi şi aspecte superficiale, acestea sunt exclusiv răspunderea mea. Am fost nevoit să renunţ la o tratare de o egală profunzime a tuturor problemelor actuale privind politica de securitate. Unele teme importante, precum securitatea cibernetică sau rolul international din ce în ce mai important al Chinei, nu au putut fi abordate decât în treacăt, pentru a lăsa suficient loc tratării problemelor de o importanţă capitală ale războiului şi păcii, ale responsabilităţii internaţionale şi ale politicii ordinii globale, precum şi pentru discutarea relaţiilor noastre cu Rusia şi cu SUA, care, în momentul de faţă, fac obiectul unor dezbateri deosebit de aprinse în Germania.

Volumul acesta nu ar fi fost terminat niciodată fără insistenţele lui Jürgen Diessl şi ale Mariei Barankow, cea care a preluat şi corectura lui.

Mulţumiri speciale îi datorez Claudiei Cornelsen, care m-a ascultat ore întregi cu răbdare, mi-a pus nesfârşit de multe întrebări, a fost de faţă la numeroase conferinţe şi a preluat o bună parte din truda scrisului.

Pentru numeroasele lor idei şi sugestii, aş vrea să le mulţumesc tovarăşilor mei de drum din Ministerul de Externe, din care am făcut parte timp de aproape 40 de ani. Aş vrea să le mulţumesc, de asemenea, celor din multele domenii ale lumii diplomatice care mi-au fost alături, ca şi acelora din comunitatea internaţională Think Tank, precum şi colegilor şi prietenilor de la Hertie School of Governance, unde predau.

Fárá sprijinul permanent şi critic din partea

echipei de la Conferinţa de Securitate de la München (MSC), proiectul nu ar fi avut sanse de reuşită în fata celorlalte conferinţe, serii de prelegeri şi scrieri. Ii mulţumesc dr. Benedikt Franke, *chief operating ojficer* la MSC, ca reprezentant al tuturor colaboratorilor mei de la MSC din München şi Berlin.

În mod special le mulţumesc celor din „Policy Team”-ul berlinez al MSC pentru sfaturile aplicate şi critice, mai cu seamă dr. Tobias Bunde (şeful staffului de politică şi analiză), lui Adrian Oroz (care între timp s-a mutat la Externe), Lisei Marie Ulrich (şefa mea de birou), precum şi dr. Sophie Eisentraut şi lui Jamel Flitti.

în sfârşit, un mare volum de muncă i-a revenit secretariatului meu, în special Piei Zimmermann şi lui Amadéé Mantz, care şi fără acest proiect de carte aveau de lucru până peste cap.

Şi, fără Jutta Falke-Ischinger, care mi-a fost alături în acest proiect cu un amestec de răbdare conjugală şi competenţă jurnalistică, această carte nu ar fî avut nicio şansă să fie scrisă.

WOLFGANG ISCHINGER

Berlin, iulie 2018

Note:

* Bundeswehr (Apărarea Federală) este denumirea forţelor armate ale Germaniei. *(JV. trad.)*

CAPITOLUL 1
Lumea şi-a ieşit din ţâţâni

În ianuarie 2005, pe când eram ambasador în SUA, soţia mea şi cu mine am fost invitaţi la un bal fastuos în Palm Beach, Florida. Codul vestimentar prevedea: frac, decoraţii, rochie lungă. Locul în care se desfăşură balul de caritate al Crucii Roşii era Mar-a-Lago, iar gazda se numea Donald Trump. Nişte bărbaţi tineri îmbrăcaţi în gladiatori purtau făclii, în vreme ce noi, oaspeţii — printre care câţiva colegi ambasadori, împreună cu soţiile —, ne apropiam, păşind pe un lung covor roşu, de gazdă şi de cea cu care tocmai se căsătorise, Melania. Un veritabil eveniment în stil hollywoodian! Mai târziu în acea seară am trăncănit cu Donald Trump despre Pfalz, ţinutul natal al bunicului său — fără să bănuiesc că, peste zece ani, omul acesta se va dedica unei cariere politice şi apoi, aproape spre surprinderea tuturor, în noiembrie 2016, va fi ales cel de-al 45-lea preşedinte al Statelor Unite ale Americii.

De la primii mei paşi în cariera diplomatică, la începutul anilor 1970, am avut prilejul să cunosc şi să mă apropii personal de un mare număr de personalităţi politice de vârf. Astfel, spre finalul deceniului al şaptelea, i-am cunoscut pe Jimmy Carter şi pe Ronald Reagan. Apoi, în anii 1980, pe temutul ministru de externe Gromîko, precum şi pe cumplitul dictator român Ceauşescu, după aceea şi pe Mihail Gorbaciov, George H.W. Bush, Maggie Thatcher, François Mitterrand şi Jacques Chirac. în anii 1990 a trebuit să négociez cu preşedintele sârb Milosevic, ulterior condamnat la Haga. Atunci l-am cunoscut, printre alţii, şi pe cel care avea să devină mai târziu ministrul de externe al Rusiei, Igor Ivanov, cu care am rămas prieten până astăzi. Fiind în delegaţia cancelarului federal de atunci, Schröder, m-am întâlnit şi cu

Vladimir Putin, iar ca ambasador la Washington am încercat să obţin, prin George W Bush, o atitudine mai destinsă în relaţia faţă de Germania, care avusese mult de suferit în contextul războiului din Irak. în ultimii zece ani, în calitate de preşedinte al Conferinţei pentru Securitate de la München, am cunoscut un mare număr de conducători de stat, miniştri şi decidenţi internaţionali, de la secretarii generali ONU la preşedinţii Comisiei UE, de la preşedintele ucrainean Poroşenko până la ministrul iranian de externe Zarif şi omologul său saudit, Adel al-Jubeir.

Unele dintre aceste personalităţi au fost răspunzătoare de o serie de fapte hotărâtoare pentru politica mondială şi pentru istorie. Să ne gândim, de exemplu, la Ronald Reagan şi urmaşul său, George H.W. Bush, să ne gândim la Kohl şi la Gorbaciov: reunificarea paşnică, dizolvarea Uniunii Sovietice!

Dar niciunul dintre aceşti numeroşi decidenţi nu a generat un haos şi o nesiguranţă mai mare în lume decât a facut-o preşedintele Trump de la preluarea funcţiei, în ianuarie 2017. întreaga ordine mondială liberală consacrată pare să fi început să alunece la vale — nimic nu mai e aşa cum a fost cândva.

Că lumea a devenit mai periculoasă era deja clar pentru mulţi dintre noi după 11 septembrie, după războiul din Irak şi războaiele sângeroase din Siria, iar apoi şi din Yemen. Când, în 2014, Puţin a anexat Crimeea şi a generat conflictul sângeros din Ucraina de Est, mulţi au văzut în el marele pericol pentru siguranţa lumii. Nimeni nu putea bănui că tocmai noul preşedinte american avea să fie acela care să pună sub semnul întrebării stabilitatea — comerţul liber şi setul de valori occidentale sau garanţia reciprocă de securitate, aşa cum e ea stabilită în articolul 5 al Tratatului NATO.

Dar cât de periculoasă este situaţia cu adevărat?

„După dizolvarea Uniunii Sovietice, situaţia securităţii globale e mai periculoasă decât oricând.” Este un avertisment pe care l-am reluat în numeroase conferinţe. Preşedintele federal Frank- Walter Steinmeier l-a exprimat într-un mod asemănător, pe când încă era ministru de externe: „Lumea şi-a ieşit din ţâţâni.” Trăim în mod evident o schimbare epocală. O eră se sfârşeşte, iar contururile unei noi ere în politica mondială nu pot fi deocamdată decât întrezărite. Un lucru însă e clar: indiferent încotro ne îndreptăm privirea, în lume există nenumărate conflicte, multiple crize pe care noi, europenii, le putem simţi la noi acasă. Astfel, la scară planetară, există 70 de milioane de refugiaţi, un record trist. Iar conform SIPRI, Institutul Suedez de Cercetări pentru Pace, din al cărui board am făcut parte multă vreme, în 2017, cheltuielile pentru înarmare au crescut pe toată planeta — iată un termometru pentru creşterea tensiunilor şi conflictelor sângeroase.

În Siria, ţară al cărei litoral se află la numai 125 de kilometri de Cipru, stat membru al UE, sute de mii de oameni au fost ucişi în ultimii ani. Milioane de oameni au fost nevoiţi să fugă din casele lor. între timp, Naţiunile Unite au încetat să mai numere morţii, pentru că informaţiile nu mai pot fi verificate din cauză că accesul în zonă nu mai este posibil. În aprilie 2016, Staffan de Mistura, trimis special al ONU pentru Siria, a estimat numărul morţilor la 400 000. între timp, estimările pornesc de la o jumătate de milion de victime în sus. Această cifră corespunde populaţiei unor oraşe ca Dresda sau Nürnberg.

De la începutul conflictului din Siria, ţară cu o suprafaţă cam cât a Germaniei, au fost alungaţi mai mult de 6 milioane de oameni. De atunci, 5,6 milioane de persoane au părăsit definitiv Siria. Luate la un loc, aceste două grupuri de populaţie reprezintă mai mult de jumătate din populaţia siriană. Şi continuă să ajungă la noi informaţii despre orori precum aruncarea de bombe-butoi*

în zone locuite sau folosirea armelor chimice. Siria, odinioară obiectiv turistic pentru oamenii interesaţi de cultură din întreaga lume, s-a transformat în ţara unei permanente stări de urgenţă; nume de oraşe precum Alep, Affin sau Ghouta Răsăriteană au devenit între timp simboluri ale groazei, ale suferinţei şi morţii.

Siria nu este decât exemplul cel mai îngrozitor dintre războaiele civile internaţionalizate – aşadar, războaie în care un conflict începe ca o dispută între grupări locale şi ulterior ajunge să implice, treptat, tot mai multe puteri străine. Şi în Yemen face ravagii un astfel de război oribil, în care se amestecă şi unele puteri regionale – pe de o parte Iranul, iar pe de alta Arabia Saudită.

Pe continentul nostru vecin, în Africa, mai multe state se află într-o permanentă stare de violenţă: să ne gândim la Mali, să ne gândim la Sudan, la Congo sau la Somalia. Un alt focar se află chiar la uşa Uniunii Europene, situat, faţă de Berlin, la o distanţă nu mai mare decât Parisul: în Ucraina, vecina Poloniei, Ungariei, României şi Slovaciei, un conflict militar face ravagii. Din 2014, acolo au fost ucişi deja peste 2 500 de civili. Şi, după patru ani de tratative internaţionale în legătură cu o eventuală pacificare a zonei, continuă să se tragă cu regularitate.

Acestea sunt, bineînţeles, doar conflictele aflate în centrul atenţiei internaţionale. Sub acest vârf vizibil al aisbergului de violenţă se găseşte, mai puţin luat în seamă, dar extrem de gros, un strat alcătuit din numeroase conflicte violente, repartizate prin întreaga lume. Printre acestea se numără: războiul civil din sudul Sudanului, atentatele din Sinai, Egipt, dezmembrarea statului libian, războiul drogurilor în Filipine, conflictul cu talibanii în nord-vestul Pakistanului şi războiul împotriva islamiştilor în Mali. Şi lista ar putea continua.

La crizele mai actuale se adaugă conflictele din focare devenite „eterne” — de exemplu, ciocnirile

militare permanente dintre Turcia şi PKK (Partidul Muncitorilor din Kurdistan), războiul civil care face ravagii în Somalia de trei decenii încoace, disputa care mocneşte încă din 1950 între Tibet şi China, conflictul la fel de vechi dintre China şi Taiwan şi conflictele teritoriale din Marea Chinei de Sud.

La fel de puţin rezolvate sunt situaţiile din regiunile separatiste (şi ocupate) Nagorno-Karabah, Transnistria, Osetia de Sud şi Abhazia, conflictul Rusiei cu Cecenia, tensiunile interetnice din vestul Balcanilor, inclusiv cel referitor la Kosovo, în continuare disputat, discuţiile tensionate din jurul programului atomic al Iranului, relaţia marcată de criză între Coreea de Nord şi Coreea de Sud, bazată în continuare pe un armistiţiu, nu însă pe un acord de pace, şi nu în ultimul rând conflictul israeliano-palestinian.

Şi mai există în sfârşit şi ţările care, după un război civil traumatizant şi în care pacea a fost impusă cu mari eforturi, se chinuie cu edificarea unui stat stabil şi în care, în orice moment, trebuie să ne aşteptăm la reizbucnirea unor conflicte vechi: Ruanda, Coasta de Fildeş, Ciad, Congo sau Sri Lanka pot fî menţionate aici drept exemple.

Trebuie să ne uităm însă plini de îngrijorare şi la acele ţări în care, e drept, nu se mai duc lupte, dar care nu pot trece în niciun caz drept stabile. La încercarea de puci din 2016, Turcia s-a aflat în prag de război civil, iar de atunci încoace e într-o continuă stare de necesitate, cu un regim ce pare din ce în ce mai autoritar. Şi, după pătrunderea trupelor sale în Afrin, s-a aventurat adânc în haosul războiului din Siria. Dar nici măcar în UE stabilitatea politică nu este garantată: în Spania, recenta criză catalană a însemnat un potenţial, mare, pericol.

Pe lângă crize, conflicte militare şi instabilitate politică, atentatele teroriste se ţin lanţ în întreaga lume. Printre cei mai cunoscuţi autori ai lor se numără Statul Islamic, Boko Haram, al-Qaida şi

talibanii. Cele mai multe dintre aceste atentate au avut loc în anii trecuţi în Irak, Afganistan, Pakistan, Nigeria şi Siria. Din fericire, până acum, Germania nu a constituit un o- biectiv principal al terorismului. Cu toate astea, şi aici gama amplă a atentatelor teroriste merge de la asasinatele şi jafurile perfide ale radicalilor de dreapta din NSU până la gravele atacuri islamiste cu camioane sau cutite. La noi în tară, frica s- ar putea să fie mai mare decât pericolul real: dar îngrijorarea germanilor privitoare la situaţia haotică din lume s-ar putea să fie cât se poate de îndreptăţită.

Dacă vrem să extindem lista de evenimente îngrijorătoare dincolo de clasicele teme de securitate, am putea pomeni drept exemple Fukushima, apariţia virusului Zika şi a gripei aviare, schimbările climatice, Brexit, WikiLeaks şi afacerea Snowden. Acestea ar trebui să fie suficiente ca să-i strice ziua până şi celui mai inveterat glumeţ.

Doar 30 de minute până la războiul cel mare

Numărul neobişnuit de mare de crize şi conflicte periculoase şi sângeroase este încoronat de ameninţarea nucleară, care continuă să planeze asupra noastră şi care s-a transformat în asemenea măsură în normalitate, încât abia dacă se mai află în centrul atenţiei politicienilor.

în Germania, ţara în care, în anii 1980, o sută de mii de oameni încă participau la marşuri prin Hofgarten, în Bonn, pentru a demonstra împotriva noilor rachete cu rază medie de acţiune şi pentru pace, un lucru abia dacă mai este luat în seamă: pericolul unei confruntări între marile puteri şi, odată cu ea, al unei escaladări nucleare nu a fost nicidecum înlăturat. Cu atât mai îmbucurător este faptul că Premiul Nobel pentru Pace a fost acordat, în 2017, adversarilor înarmărilor nucleare — chiar dacă lucrul acesta e puţin probabil să determine marile puteri nucleare să

înceapă procesul de dezarmare.

în timp ce aici, în Germania, noi purtăm discuţii aprinse dacă ar fi cazul să mărim bugetul pentru Apărare, în multe regiuni ale lumii, cursa înarmărilor este deja de mult în plină desfăşurare: atitudinea tot mai autoritară a Chinei se reflectă din ce în ce mai evident şi în pretenţiile ei de putere militară. Beijingul se înarmează. Şi atunci se pune întrebarea: ascensiunea Chinei va decurge în continuare paşnic, sau va genera la un moment dat un conflict violent?

Si în Rusia şi SUA există noi iniţiative de înarmare, în special în domeniul armelor nucleare. Astfel, vechile bombe atomice sunt modernizate, dar în acelaşi timp sunt elaborate noi sisteme de armament. Totodată, în anii din urmă, maşinăriile de război ale Rusiei au ajuns în repetate rânduri la un pas de o confruntare cu NATO şi, în actuala situaţie tensionată, o astfel de ciocnire ar putea scăpa cu uşurinţă de sub control. Cum să ne asigurăm că o neînţelegere nu degenerează direct într-o spirală a conflictului?

Anul trecut, Coreea de Nord şi Statele Unite s-au amenințat reciproc cu folosirea armelor nucleare, iar în Orientul Apropiat, unele puteri rivale extrem de bine înarmate – de exemplu, Arabia Saudită şi Iranul, dar şi Israelul şi Iranul – s- au apropiat din ce în ce mai mult de prăpastia generatoare de conflict. Ce se poate face pentru a diminua pericolul unei escaladări, mai ales una care n-ar mai putea fi controlată?

E adevărat că, în ultimele decenii, am fost martorii unei reduceri masive a armamentului nuclear, ultima oară iniţiată prin acordul „New Star” dintre Puţin şi Obama. Dar SUA şi Rusia continuă să păstreze aproximativ 13 000 de focoase nucleare în total, pentru a putea reacţiona, dacă ar fi cazul, la un atac militar din partea unui duşman.—

Multă lume consideră războiul atomic doar o fantomă din trecut menită să ne sperie sau

fundalul unui film cu James Bond. Dar ameninţarea atomică e reală, iar în lume există încă aproximativ 1 800 de focoase nucleare pregătite zi şi noapte pentru a fi declanşate în cel mai scurt timp.—

în acest timp, ar trebui să ne amintim de câte ori am avut în ultimii ani incidente relevante din punct de vedere militar. Eu sunt membru al organizaţiei European Leadership Network (ELN), care, într-o serie de publicaţii, a avertizat împotriva unor astfel de pericole şi a informat pe bază de documente de câte ori s-a ajuns la un pas de ciocniri sau de provocări inutile între avioane sau nave rusesti şi occidentale. Conform ELN, numai în perioada martie 2014 — martie 2015 au avut loc 60 de astfel de situaţii care se puteau transforma în ciocniri. Printre acestea se numără cazuri precum acela al unui avion al companiei Scandinavian Airlines care aproape că s-a ciocnit de un avion militar rusesc în apropiere de Copenhaga. Aici s-a trecut la numai un pas pe lângă o catastrofa. Cele mai multe incidente pe care ELN le desemnează drept serioase au fost provocate de Rusia, dar şi NATO are răspunderea (şi chiar şi interesul) să facă tot ce îi stă în putinţă pentru a scădea cât mai mult posibil riscul unei confruntări.

Acţiuni riscante pe marginea prăpastiei

în orice caz, e limpede că, în ultima vreme, pericolul unui război între puterile mari şi mijlocii a crescut din nou. Pornind de la acest gen de îngrijorări, mă hotărâsem să situez Conferinţa pentru Securitate de la München sub mottoul: „To the Brink – and Back?” În traducere: „Până la marginea prăpastiei — şi înapoi?” Căci ceea ce am avut ocazia să observăm anul trecut în multe locuri din lume nu a fost nimic altceva decât ceea ce americanii numesc *brinkmanship,* adică acţiuni extrem de riscante pe marginea prăpastiei —

prăpastia războiului.

Noi speraserăm că, dinspre Conferinţa de Securitate, ar putea fi lansat un semnal pentru de-escaladare şi pentru destindere şi că ar putea fi prezentate o serie de iniţiative referitoare la modul în care ne-am putea retrage împreună de pe marginea prăpastiei. Din păcate, nu s-a întâmplat aşa: în schimb, prea mulţi dintre cei care au luat cuvântul au turnat gaz pe foc. în 2018, sunt şi mai îngrijorat decât eram în 2017.

Toate astea însă nu ar trebui să constituie un motiv de panică: un război mare este în continuare improbabil. Dar, din păcate, riscul este considerabil mai mare decât acum câţiva ani. Astăzi, situaţia este mai tensionată şi mai periculoasă decât a fost vreodată după încheierea Războiului Rece. Prin urmare, a venit vremea ca responsabilii politici din întreaga lume să ia acest pericol în serios şi să acţioneze în consecinţă.

Tendinţa globală: mai multă inechitate, mai puţină libertate

Este evident că nu numai războaiele şi violenţa joacă din nou un rol mai însemnat. Pare să-şi croiască drum şi o nouă competiţie la nivelul sistemelor. Astăzi – altfel decât la începutul anilor 1990 –, democraţia liberală şi principiul pieţelor deschise nu mai reprezintă singurele modele imaginabile de ordine politică şi economică legitimă.

în raportul anual al Freedom House, o organizaţie nongu- vernamentală americană care prezintă anual situaţia libertăţii în lume, se arată, sec: „În 2017, democraţia s-a văzut confruntată cu cea mai gravă criză de decenii întregi, deoarece elementele ei fundamentale — inclusiv garanţia unor alegeri libere şi corecte, drepturile minorităţilor, libertatea presei şi principiul statului de drept — au fost supuse unor multiple atacuri pretutindeni în lume.”

Conform indicatorilor folosiţi de Freedom

House, 2017 a fost al doisprezecelea an la rând în care au existat mai multe ţări unde nivelul de respectare a drepturilor politice şi a libertăţilor cetăţeneşti a dat înapoi decât ţări în care s-a putut consemna o tendinţă pozitivă. La concluzii asemănătoare ajunge şi Fundaţia „Bertelsmann”, care evaluează, pe baza „indicelui de transformare”, dezvoltarea şi economia de piaţă în 129 de ţări în curs de dezvoltare şi în curs de transformare. Pe scurt, tendinţa îngrijorătoare pe care o analizează cercetătorii sună astfel: mai multă inechitate, mai puţină libertate.

în China, Partidul Comunist a elaborat un sistem al capitalismului autoritar de stat, care a înregistrat un succes deosebit în a le deschide unor largi segmente de populaţie drumul de la sărăcie la o bunăstare moderată. Acest lucru a făcut din China un model atrăgător pentru multe state cu o conducere autoritară. Si asta cu toate că autorii indicelui de transformare subliniază că democraţiile sunt în mult mai mare măsură capabile să combată corupţia, discriminarea socială sau obstacolele ce stau în calea unei competiţii economice corecte. Statele autocrate au, la acest capitol, un bilanţ mult mai slab, dacă luăm în discuţie considerente legate de drepturile omului.

Cu toate acestea, bazându-se în special pe succesele ei economice, conducerea chineză are o atitudine extrem de autoritară şi îsi laudă sistemul chiar şi ca model demn de a fi exportat şi de urmat şi de către alte state. Şi toate acestea, în timp ce preşedintele Xi Jinping pune să fie modificată constituţia pentru ca el însuşi să rămână mai mult timp la putere.

Rusia a părăsit de mult timp drumul spre un stat de drept liberal şi democratic. O opoziţie autentică, mijloace de informare în masă libere sau o societate civilă vie nu sunt permise. Şi, cu toate acestea, ideea unei conduceri autoritare nu pare să fie ispititoare numai pentru Rusia, ci şi

pentru alte state ale lumii.

Chiar şi în Uniunea Europeană se găsesc apologeţi ai unei aşa-zise democraţii iliberale. Ei vor să limiteze libertatea presei şi libertatea de opinie, avertizează împotriva unei „eurocraţii” a Bruxelles-ului sau cad pradă unei xenofobii generalizate. Ei alcătuiesc o axă a fricii, care îşi caută salvarea într-un naţionalism depăşit.

Şi, în ultimă instanţă chiar şi în SUA, care a fost leagănul libertăţii, apărătorii democraţiei se văd acum nevoiţi să lupte zi de zi pentru respectarea unor norme care, înainte, erau considerate inatacabile.

Dar liberalismul a ajuns să fie supus şi unei alte forme de presiune. Astfel, principiul unei economii mondiale deschise a fost considerat vreme de multe decenii drept garantul unor câştiguri în materie de bunăstare. Acum, el este tot mai mult pus sub semnul întrebării. Sunt ani de zile de când stagnează tratativele legate de desfiinţarea unor bariere comerciale din Organizaţia Mondială a Comerţului. Acordurile regionale de liber schimb pot fi ratificate adeseori numai cu mari eforturi — până şi cel dintre Uniunea Europeană şi Canada.

între timp, tocmai preşedintele Statelor Unite, Donald Trump, a introdus noi taxe vamale protecţioniste la oţel şi aluminiu, taxe de care, începând din iunie 2018, nu mai este scutită nici Uniunea Europeană. Există pericolul ca acesta să fie semnalul pentru noi şi noi măsuri la capătul cărora ne aşteaptă un război economic din care nimeni nu are de câştigat.

Managerii crizelor globale, sub presiune

Organizaţiile internaţionale şi acordurile au ajuns de asemenea sub presiune. E adevărat că încheierea acordului asupra climei de la Paris şi înţelegerea privind armamentul nuclear cu Iranul demonstrează că este în continuare cu putinţă să se găsească răspunsuri comune la probleme

cruciale privind viitorul omenirii. Dar tocmai aceste exemple arată şi cât de fragile sunt bazele pe care stau aceste compromisuri: după retragerea SUA din Acordul cu Iranul în mai 2018, viitorul acestui acord a devenit cât se poate de incert. Donald Trump anunţase deja din vara lui 2017 Ieşirea din Acordul de la Paris Privind Schimbările Climatice.

Unele state importante, în frunte cu SUA sub preşedintele Trump, reduc contribuţiile financiare la misiunile de pace sau se retrag din organizaţii speciale ale Naţiunilor Unite. La fel ca pe vremea Războiului Rece, Naţiunile Unite se văd în incapacitatea de a acţiona, din cauză că membrii permanenţi din Consiliul de Securitate se blochează reciproc. Din cauză că acest consiliu nu mai reflectă repartizarea globală a puterii aşa cum arată ea azi, o serie de state frustrate se eschivează şi preferă structuri-surogat. Asta a făcut ca unele „cluburi" informale precum G7 şi G20 să ia un avânt deosebit. în spatele acestui fenomen se regăseşte speranţa că, în aceste organisme mai puţin sufocate de reguli, ar putea exista ceva de genul „multilateralismului eficient". Dar este oare şi adevărat? Oare întâlnirea la vârf a G7 de la La Malbaie, ale cărei rezultate Trump le-a desfiinţat ulterior pe Twitter, nu a trezit îndoieli serioase în legătură cu acestea?

Consilierul politic american Ian Bremmer, o minte inteligentă şi un om de care mă leagă o îndelungată prietenie, vorbeşte şi el despre naşterea unei „G-Zero World", a unei lumi G-zero, aşadar, a unui vid care se alimentează din declinul influentei occidentale şi din concentrarea multor state asupra propriilor probleme de politică internă. Rezultatul, consideră Bremmer, este o lume în care nicio ţară, dar de asemenea niciun grup de state, nu doreşte să elaboreze o veritabilă agendă globală, şi cu atât mai puţin să livreze soluţii pentru problemele omenirii.

în Europa, anexarea Crimeei şi intervenţia

constantă a Rusiei în estul Ucrainei au arătat că acest continent al nostru nu este un paradis postmodern în care folosirea forţei militare să fie exclusă. Visul din 1990, cum că, odată cu sfârşitul divizării Germaniei, ar lua naştere o durabilă arhitectură de securitate euroatlantică ce ar include şi Rusia, s-a spulberat.

Predomină pesimismul

În orice caz, astăzi, abia dacă se mai simte ceva din optimismul de largă răspândire de la începutul anilor 1990. Oamenii de ştiinţă care cred în progresul general constituie mai degrabă o excepţie în dezbaterea contemporană. Cu nu prea mult timp în urmă, lucrurile ar fi stat altfel.

Acum aproximativ 20 de ani, încă mai credeam că lumea a început să se mişte aproape fără întrerupere în direcţia bună. Democraţia, drepturile omului şi economia de piaţă erau pretutindeni în plin avânt. Organizaţiile internaţionale preluau tot mai multe sarcini şi păreau să întruchipeze un model al modului global de a guverna, care avea să se ocupe de combaterea poluării, a muncii infantile sau a bolilor infecţioase. Multe lucruri păreau că se află pe calea cea bună.

înfiinţată în 1995, Organizaţia Mondială a Comerţului a fost considerată o piatră de temelie. O economie mondială deschisă ar fi fost bună pentru toată lumea pe termen lung, iar pentru asta era nevoie de reguli comune. în principiu, acest lucru a întrunit un amplu consens, chiar dacă mai existau unele practici comerciale necinstite precum dumpingul sau subvenţiile pentru exporturi.

în acea vreme, China abia dacă putea fi reperată pe harta geopolitică. Regatul de Mijloc se afla în plin avânt economic, dar abia dacă se gândea cineva că acesta s-ar putea dezvolta într-atât, încât să devină rivalul politic al celei mai mari puteri economice de până atunci, SUA. în schimb,

erau mulţi aceia care credeau că, aşa cum a formulat vechiul meu prieten şi fostul şef al Băncii Mondiale, Robert Zoellick, prin integrarea în organizaţiile internaţionale, înainte de toate în arhitectura economică mondială, China ar putea deveni un *responsible stakeholder,* aşadar, că avea să se integreze în ordinea mondială liberală existentă.

în 1992 a avut loc la Rio de Janeiro Conferinţa Naţiunilor Unite pentru Mediu şi Dezvoltare, prilej cu care a fost elaborată „Agenda 21", care definea obiective comune pentru o dezvoltare durabilă. Conferinţa a fost punctul de plecare al unei serii întregi de iniţiative de o importanţă globală pentru protecţia mediului şi a climei. Aici a părut dintr-odată tangibilă viziunea despre funcţionarea unei *global governance,* aşadar a guvernării dincolo de statul naţional pentru rezolvarea unor probleme globale.

Vorbeam despre „dividendele păcii" şi speram că banii aceia mulţi care, până atunci, se vărsaseră în forţe armate înzestrate cu cel mai nou armament, atât în Est, cât şi în Vest, ar fi putut de acum să fie puşi în slujba altor obiective. Unele ţări, precum Ucraina sau Kazahstan, au renunţat de bunăvoie la armamentul nuclear staţionat pe teritoriile lor. Războiul Rece rămăsese în urmă, viitorul promitea dezarmare şi cooperare.

în anii 1990, vedeam Rusia ca pe un partener, ca pe o ţară care se moderniza şi care s-ar fi dezvoltat în direcţia unei democraţii veritabile. CSCE s-a transformat în OSCE. E adevărat că, în aparenţă, se schimba numai o literă, *Conferinţa* se transforma în *Organizaţia* pentru Securitate şi Cooperare în Europa. Dar în spatele acestei schimbări se ascundea imaginea vizionară, aşa cum o formulase preşedintele rus de atunci, Mihail Gorbaciov, a acelei „case comune europene", comună pentru Est şi Vest.

în Europa, toate semnalele indicau cooperarea. După decenii în care un grup mic de ţări europene, dar care devenea din ce în ce mai mare,

conlucra tot mai strâns politic şi economic, în 1992, Comunitatea Economică Europeană (CEE) devenea Uniunea Europeană. De atunci, numărul ei de membri a crescut considerabil, de la 12 în anul 1992 la 28 astăzi. Pe atunci, toată lumea credea că lărgirea şi adâncirea UE ar fi cele două fete ale aceleiaşi monede şi că, aşa cum formulaseră părinţii fondatori, noi, europenii, aveam să păşim cu toată fermitatea mai departe pe drumul spre o „uniune din A • _ A w CC ce în ce mai stransa .

SUA îi sprijineau pe europeni – nu întotdeauna fără rezerve, dar o faceau totuşi din principiu – să conlucreze din ce în ce mai intens şi se arătau de acord cu paşii facuţi în vederea lărgirii UE, care a fost însoţită de primirea în NATO a unui număr de ţări central- şi est-europene. Aceste ţări păreau că, după încheierea Războiului Rece, îşi găseau în sfârşit locul în Occident. Preşedintele de atunci, George H.W. Bush, a formulat dorinţa de a se avea o „Europe whole, free, and at peace”, aşadar o Europă nedivizată, liberă şi fără conflicte. E adevărat că SUA şi-au redus considerabil personalul militar staţionat în Europa, dar nimeni nu se îndoia în mod serios de faptul că Statele Unite vor rămâne şi pe mai departe angajate în Europa şi, astfel, o „putere europeană”.

Pentru noi, germanii, a fost vorba despre o evoluţie fericită. Odată cu răsturnările din 1989-1991, de la căderea Zidului Berlinului până la sfârşitul Uniunii Sovietice, principalele obiective ale politicii externe a republicii noastre federale erau atinse. Germania era reunificată şi „înconjurată de prieteni”. Inclusă în importante organizaţii internaţionale, de la Naţiunile Unite la UE şi NATO, a devenit din nou un membru respectat al comunităţii internaţionale. Nu se întrezărea nicio ameninţare a siguranţei ei naţionale.

Vesti bune? Există şi ele

Cu toate că unele dintre aceste speranţe

referitoare la pace, democraţie, drepturile omului şi liber schimb s-au spulberat, din perspectivă istorică există totuşi motive de optimism. De aceea, ar fi greşită schiţarea unui scenariu apocaliptic. Căci, dacă luăm putină distantă fată de ştirile zilei şi încercăm să cuprindem cu privirea marele întreg, ni se arată imaginea unei omeniri care a devenit din ce în ce mai paşnică, dar şi mai sănătoasă şi mai bogată. Această imagine, a ţinut să sublinieze în repetate rânduri profesorul Steven Pinker de la Harvard într-o serie de publicaţii, arată că, în general, ne îndreptăm în direcţia bună.

Optimismul lui Pinker e susţinut de o serie de parametri actuali importanţi. Indiferent cât de des auzim şi citim ştiri despre războaie şi victime ale războaielor, este un fapt că cifrele globale de victime au scăzut considerabil de la Al Doilea Război Mondial încoace. Şi sărăcia globală, care ne este adusă tot mereu atât de brutal înaintea ochilor prin nenumărate rapoarte şi reportaje, a scăzut: miliarde de oameni, mulţi dintre aceştia în China, au ieşit din starea de sărăcie extremă şi alcătuiesc acum o nouă pătură globală de mijloc. Numai între 2005 şi 2010 s-a reuşit reducerea, cu o jumătate de milion, a numărului celor nevoiţi să trăiască cu mai puţin de 1,25 de dolari pe zi.

în 1950, la scară mondială, doar fiecare al treilea om ştia să citească şi să scrie (36%). în 2010, rata de alfabetizare pe plan global ajunsese deja la patru oameni din cinci în întreaga lume (83%).

În afară de asta, s-a reuşit învingerea unor boli grave care, doar cu puţine decenii în urmă, ne costau cu regularitate nenumărate vieţi omeneşti. Răspândirea vaccinurilor a făcut ca numărul victimelor rujeolei să scadă cu 84% între 2000 şi 2016. Din 1988 încoace, cazurile de poliomielită au scăzut chiar cu 99%. în majoritatea ţărilor, rata mortalităţii infantile a putut fi redusă considerabil. Conform Organizaţiei Mondiale a Sănătăţii, în

2016 mureau zilnic cu 20 000 de copii mai puţin decât în 1990.

Până şi moartea e mai puţin ameninţătoare. Ea vine, dar nu la fel de devreme ca odinioară. Speranţa globală de viaţă a crescut considerabil, de la 45,78 de ani în 1950 la 71,43 de ani în 2016.

Toate acestea sună destul de îmbucurător. Totuşi, războaiele, crizele şi instabilitatea din lume frânează această tendinţă general ascendentă sau chiar reuşesc s-o răstoarne. Un singur război mare, şi deja creşte numărul de victime. O singură epidemie mortală, şi deja scade speranţa de viaţă. De aceea, ar fi fatal să ne culcăm pe-o ureche şi să lăsăm lumea să-şi urmeze mersul după mottoul: „Lasă, c-o să fie bine!”

Având în vedere numeroasele victime ale războiului şi violenţei, ar fi mai mult decât cinic dacă acestora li s-ar spune: ne pare rău de voi, dar tocmai se întâmplă să fiţi excepţiile pe drumul progresului spre pace şi dreptate.

Fiecare victimă în parte – victimă care ar fi putut fi salvată — e cu una prea mult.

Motive de speranţă şi de optimism

Când m-am născut eu, după sfârşitul războiului, Germania, o naţiune înglodată în datorii care părea îngenuncheată pentru totdeauna, era în ruine, de-industrializată, ocupată de puterile victorioase şi, la scurt timp după asta, secţionată în două bucăţi mari. Cine ar fi pariat atunci chiar şi numai un bănuţ că, în anul 2018, această tară avea să fie reunificată şi să devină o democraţie stabilă politic şi, din punct de vedere economic, una dintre primele naţiuni ale lumii? Aceasta este o experienţă pe care o împărtăşesc cu mulţi alţii din generaţia mea, şi numai aceia care sunt mai tineri de 30 de ani ar putea avea impresia că Germania s-ar fi aflat „încă dintotdeauna” pe partea însorită a istoriei.

în viaţa mea profesională ca diplomat, mai întâi la Bonn, mai târziu la Berlin şi în posturile pe care

le-am ocupat în străinătate, am avut ocazia să iau parte la o serie de evenimente politice pe care nimeni nu le-ar fi crezut a fi cu putinţă.

Colegii mei şi cu mine am împărtăşit aceeaşi emoţie intensă atunci când ministrul de externe Genscher a ieşit pe balconul ambasadei din Praga şi le-a explicat sutelor de refugiaţi din RDG că, în ziua următoare, aveau voie să ia trenul şi să meargă în Germania Federală.

în calitate de funcţionar al Ministerului de Externe care răspundea de asta, am avut ocazia să însoţesc unul dintre trenurile care aveau să plece mai târziu. N-am să uit niciodată mirosul transpiraţiei declanşate de frică din compartimentele ocupate până la refuz ale trenului de noapte şi nici euforia tuturor la sosirea în Occident, dis-de-dimineaţă. Mai multe despre asta, într-un capitol ulterior.

Şedeam în spatele lui Kohl şi al lui Genscher pe banca delegaţiei germane atunci când, pe 21 noiembrie 1990, la Paris, şefii de stat şi de guvern din 32 de ţări europene precum şi din SUA şi Canada au declarat încheiată divizarea Germaniei, s-au angajat, în documentul final al conferinţei la vârf a CSCE, să apere democraţia ca unică formă de guvernare şi şi-au asigurat popoarele că aveau să le fie garantate drepturile omului. Ziua în care a fost semnată Charta de la Paris a constituit semnalul de încheiere a Războiului Rece, care fusese până atunci o ameninţare pentru întreaga lume.

Ca negociator-şef din partea Germaniei, am participat pe 21 noiembrie 1995, la Dayton-Ohio, la încheierea războiului sângeros care dura de ani de zile în Iugoslavia, după săptămâni de negocieri anevoioase, printr-un tratat care a fost semnat de preşedintele sârb Slobodan Milosevic, de preşedintele croat Franjo Tudman şi de preşedintele Prezidiului Bosniei- Herţegovina, Alija Izetbegovic, care se duşmăneau cu atâta încrâncenare încât, până atunci, nici măcar nu

voiseră să şadă împreună la aceeaşi masă. Cu acea ocazie am învăţat că, de dragul păcii, trebuie să discuţi şi cu criminalii de război şi că, uneori, obiectivul păcii nu poate fi atins decât prin folosirea puterii militare.

Prima mea zi de lucru ca ambasador german la Washington s-a întâmplat să fie exact 11 septembrie 2001 şi a trebuit, încă dinainte să ştiu cum se foloseşte dispozitivul telefonic, să fiu, împreună cu colaboratorii mei, alături de familiile victimelor germane ale atentatelor şi totodată să particip la dialogul politic de criză între Guvernul Federal şi Casa Albă şi parţial să-l şi conduc eu însumi.

În acest fel însă am fost şi martorul unei disponibilităţi de a ajuta şi al unei generozităţi extraordinare a populaţiei germane: într-un interval de doar câteva săptămâni, germanii au strâns multe milioane de dolari pe care, mai târziu, am avut prilejul să le înmânez fondului Ministerului American al Apărării destinat văduvelor şi orfanilor atentatului asupra Pentagonului. Impresionat, generalul american însărcinat cu această acţiune a declarat, la primirea ceculi, că niciodată nu mai primise o contribuţie atât de mare din străinătate.

Ca ambasador la Londra, oameni complet străini m-au întâmpinat cu ovaţii pentru că, în 2006, noi, germanii, reuşiserăm, cu *O poveste de vară*****, să organizăm un campionat mondial prietenos şi paşnic, astfel încât, la auzul cuvântului „Germany”, britanicii au uitat până şi tradiţionala triadă Hitler, război şi Kaiser Wilhelm*****.

Iar din 2008 încoace, în calitatea mea de preşedinte al Conferinţei de Securitate de la München, am întâlnit multi reprezentanţi ai sferelor politicii, economiei şi societăţii civile experimentaţi, inteligenţi, cu o viziune constructivă, aflaţi în căutare de noi soluţii şi idei de a face din lume un loc mai bun. Sunt încrezător că aceste numeroase idei bune vor avea o

influenţă pozitivă în viitor.

în limba engleză există expresia *fog of war,* care vrea să exprime faptul că, în război, de cele mai multe ori planurile ajung să fie maculatură, pentru că ceea ce se întâmplă cu adevărat rămâne lipsit de transparenţă, în ceaţă, iar elementele dominante sunt surprizele, imprevizibilul şi nesiguranţa. Adeseori lipsiţi de o perspectivă completă, comandanţii sunt în situaţia de a lua hotărâri importante legaţi la ochi.

Dar am avut de multe ori ocazia să constat că până şi din ceaţă pot fi aplanate conflicte, că încrederea şi optimismul pot să ia locul urii şi disperării, că pacea este cu putinţă.

Drumul spre pace? Ei bine, acesta există. Numai că, uneori, trebuie să cauţi îndelung ca să-l găseşti. De aceea, o politică externă bună presupune şi multă insistenţă şi rezistenţă – nouă ne place să vorbim despre „răbdarea strategică". Da, uneori obiectivul este pur şi simplu drumul.

Cinci motive pentru care, astăzi, pacea şi stabilitatea sunt atât de greu de asigurat

Care este, de fapt, motivul pentru care pacea şi stabilitatea sunt atât de dificil de impus? Să cercetăm mai întâi cauza fenomenelor. Bineînţeles că aici nu avem de-a face cu o explicaţie monocauzală, ci cu un întreg mănunchi de cauze şi evoluţii. Vreau să explic pe scurt cinci dintre ele:

L Răsturnarea epocală în materie de politică a puterii

Lumea unipolară a hegemoniei SUA, care a început în 1990, se apropie de sfârşit. Următoarea epocă este caracterizată înainte de toate de ascensiunea Chinei — şi, odată cu asta, de o trecere a puterii dinspre SUA (şi Europa) spre ţări situate dincolo de Occidentul tradiţional. Dar mutaţiile ample în materie de putere ascund şi pericolul unor noi crize şi conflicte. La urma

urmelor, puterile aflate în curs de ascensiune au propriile concepţii despre modul în care trebuie edificată ordinea internaţională – iar acestea pot veni în contradicţie cu ideile marilor puteri. în acest context se vorbeşte şi despre aşa-numita *Thucydides trap* („capcana lui Tucidide”): conform acestui concept, Sparta şi Atena au arătat că rareori ascensiunea unor noi puteri decurge în mod paşnic. Fapt care dă naştere întrebării: oare e posibil ca valorile Occidentului şi instituţiile care asigură şi sprijină ordinea mondială liberală să supravieţuiască pe termen lung? Sau poate există o nouă ordine mondială care îsi croieşte drumul – o alternativă la aceea occidentală, de până acum? Nesiguranţa se face simţită şi e în creştere. E sporită şi de faptul că „poliţistul mondial” de până acum, care a asigurat o relativă ordine, s-a retras: *America First,* sloganul politic al guvernului Trump, înseamnă exact asta, anume că Washingtonul nu se mai simte răspunzător pentru o *global governance,* pentru instituţiile internaţionale şi regulile globale. Dar, dacă nu SUA, atunci cine?

2. *Pierderea adevărului şi a încrederii*

O problemă o constituie faptul că încrederea între state – în special între cele puternice şi cele aflate sub ele — a scăzut până la zero. Şi, odată distrusă, încrederea e greu, foarte greu, de reconstruit. În această privinţă, relaţia dintre state abia dacă se deosebeşte de aceea dintr-o căsnicie. Cu atât mai mult ar trebui să ne pună pe gânduri faptul că, în anii din urmă, am fost confruntaţi cu o îngrijorătoare pierdere a încrederii la diferite niveluri.

Adeseori, astăzi, nu mai putem deosebi faptul real de *fake.* Ce anume este adevărat şi ce anume e, dimpotrivă, propagandă? Această problemă nu e una nouă în istoria lumii. Deja Clausewitz ştia că, în război, cea dintâi victimă este adevărul. Corect. între timp, însă, acest lucru e valabil şi în vreme de pace. Nu numai noi, cetăţenii, ci şi guvernele

noastre sunt bombardate cu informaţii despre care nu se poate şti dacă sunt adevărate sau false, sau doar cu greu.

în competiţia ideilor, fiecare insistă asupra propriilor „fapte”. Un element esenţial al nesiguranţei crescânde.

în continuare, nu e aproape deloc de natură să ne stimuleze încrederea faptul că Rusia încearcă, prin cele mai moderne

metode, să manipuleze formarea de opinii în societăţile occidentale. Am putut urmări fenomenul în special în cadrul dezbaterilor despre rolul hackerilor ruşi în pregătirea alegerilor prezidenţiale din Statele Unite ale Americii. Dar şi chinezii au ajuns să fie criticaţi anul trecut pentru o influenţare foarte ofensivă a universităţilor şi a mediilor din democraţiile occidentale. Intervenţiile în libertatea de opinie sunt însă extrem de problematice, de exemplu atunci când, în străinătate, mediile chinezeşti sunt aduse în centrul atenţiei critice, cu speranţa de a se limita dezbaterea critică în ceea ce priveşte încălcarea drepturilor omului în China sau impunerea pretenţiilor teritoriale chineze. în plus, în Australia au fost descoperite masive sponsorizări chinezeşti către unele partide sau unii politicieni, care ulterior s-au exprimat din cale afară de pozitiv referitor la China.

Astfel, e greu de imaginat că această Chină a lui Xi Jinping sau Rusia lui Puţin ar putea fi parteneri de încredere. Asta nu înseamnă că n-ar trebui să colaborăm cu Beijingul şi cu Moscova atunci când e cu putinţă. Astăzi însă, colaborarea pare să funcţioneze în special în acele domenii în care se întâmplă să avem aceleaşi interese.

Ceea ce face ca, în cazul Rusiei, situaţia să fie deosebit de periculoasă este combinaţia de criză actuală, în care sunt implicate atât Rusia, cât şi ţările occidentale (înainte de toate în Ucraina şi în Siria, dar şi în Yemen şi nu numai), şi pierderea de încredere politică, ceea ce a dus, de exemplu, la faptul că, spre deosebire de anii 1990, astăzi

aproape că nu există contacte între statul-major rus şi generalii de la Pentagon. în ziua de azi, este un eveniment de mare importanţă politică mondială când şeful statului-major general rus se întâmplă să se întâlnească cu colegul său american. în perioada lui Clinton şi în cea a lui Obama au existat multiple canale de comunicare între nivelurile şi centrele de conducere militară şi civilă occidentale şi rusesti. Se ştia cine se află la J

J

celălalt capăt al firului şi cine trebuia sunat în caz de nevoie pentru a se înlătura eventuale neînţelegeri. Astăzi, acest lucru nu se mai ştie, sau în orice caz nu la fel de exact. Respectivii abia dacă se mai cunosc.

Dar nu este vorba numai despre întrebarea dacă Puţin are încredere în Merkel. Sau Trump în Puţin. Problema e dacă noi, cetăţenii, mai avem încredere în instituţiile noastre. Sondajele arată că încrederea cetăţenilor din cele 28 de state membre ale UE în capacitatea propriilor guverne de a mai lua decizii raţionale a scăzut dramatic. Aici nu e o pierdere totală a încrederii, dar e totuşi una semnificativă. Iar această pierdere a încrederii în politică coboară până la nivel local.

3. *Pierderea capacităţii de prognoză*

La toate astea se adaugă şi o recentă pierdere a capacităţii de prognoză. începând din 2008, răspund de Conferinţa pentru Securitate de la München, care determină an de an peste 500 de oameni de decizie din întreaga lume să vină în Germania. Ca preşedinte, trebuie să mă gândesc cu luni întregi înainte la temele pe care le vom înscrie pe agendă. Căci vrem să stabilim în mod corect priorităţile. Vrem să discutăm despre ceea ce va agita spiritele în anul următor. Pentru a rezolva această problemă cu cât mai multă atenţie şi seriozitate, în lunile dinainte mă întâlnesc cu acei prieteni, colegi şi experţi pe care îi consider cei mai inteligenţi şi mai experimentaţi în materie de politică externă. Din Bruxelles, din Moscova, din Washington, din Berlin, din Londra şi Paris.

La începutul anului 2014, demonstraţiile şi mişcările de apărare a drepturilor omului din piaţa Maidan, din Ucraina, atinseseră un punct culminant. Cu toate astea, niciunul dintre inteligenţă mei consilieri şi experţi nu a propus să se tematizeze criza din Ucraina ca început al unei mari crize de securitate europeană. Toţi considerau că asta ar fi mai degrabă o temă de politică internă a ucrainenilor.

Şase săptămâni mai târziu, totul se schimbase. Soldaţii şi tancurile ruseşti invadau Ucraina, Crimeea a fost anexată şi criza înceta să mai fie una internă a Ucrainei, devenind un amplu conflict de securitate internaţională, care a ajuns să reprezinte o ameninţare până în prezent.

Tot atât de grav este că, în aceeaşi perioadă, la începutul lui 2014, niciunul dintre inteligenţă mei colegi nu a recunoscut relevanţa unei a doua teme. Cuvântul-cheie: Statul Islamic (IS). Retroactiv, ştiu acum că la BND******, la CIA şi cu siguranţă şi în culisele Ministerului de Externe existau experţi pe care Statul Islamic îi îngrijora deja. Dar, la nivelul factorilor de răspundere, tema nu se afla pe radar. Cu numai câteva luni mai târziu, în iunie 2014, toti cei care urmăresc ştirile ştiau că IS reprezintă un mare risc pentru politica de securitate la scară globală, un risc ce avea să ne preocupe de-a lungul anilor care urmau şi care ne preocupă şi astăzi.

Ne-am putea opri şi asupra anului 2016. De ce ne-am aflat aproape cu toţii pe picior greşit în zilele dinaintea deciziei de Brexit? De ce nu au fost capetele analitice în stare să prevadă măcar în parte acest rezultat? Dar pe cel al alegerilor din SUA? A reuşit cineva să prevadă faptul că Hillary Clinton avea să piardă alegerile?

în vara lui 2017 am avut ocazia ca, împreună cu ministrul de externe de atunci, Sigmar Gabriel, şi ministrul de externe saudit să discutăm despre situaţia din Orientul Mijlociu. Niciunul dintre noi nu întrevăzuse faptul că aici avea să se declanşeze

peste noapte o criză cu Qatarul. Şi apoi, dintr-odată, a apărut chiar ameninţarea unui război. Cine a văzut venind situaţia asta? Nimeni! Iar lista surprizelor va continua şi în 2019, 2020 şi mai departe.

Probabil că deficitul de capacitate de predicţie le dă dintotdeauna dureri de cap lucrătorilor la bursă şi politicienilor din finanţe. În politica externă, însă, este o problemă nouă — şi considerabilă. Bineînţeles că în politica externă nu se poate planifica niciodată totul cu precizie; dar în trecut se puteau totuşi pronostica unele evoluţii strategice cu mai multă acurateţe. Conflictele escaladau mai încet, actantii erau cunoscuţi de mult, argumentele şi interesele lor ne erau familiare. Lucrul acesta nu mai este valabil de mult timp. Prevenirea conflictelor, oricât de bine ar suna această sintagmă, a devenit astfel mult mai dificilă.

Nu mai suntem capabili să ne pregătim pentru ceea ce vine şi trebuie să ne aşteptăm în permanenţă la surprize. *Expect the unexpected* — aşteaptă-te la lucruri neaşteptate!

4. *Pierderea monopolului de putere al statului naţional*

O cu totul altă problemă, care complică şi mai mult eforturile de menţinere a păcii, este pierderea monopolului puterii de către statul naţional. În 1871, la întemeierea Reichului, Otto von Bismarck încă mai putea să afirme despre sine: în calitate de cancelar al Imperiului German, sunt în stare să asigur securitatea şi prosperitatea acestei ţări. Micul stat naţional european nu mai este în măsură să formuleze această promisiune. Angela Merkel este destul de inteligentă încât nici măcar să nu le sugereze alegătorilor că, în calitatea ei de cancelar, ar putea să ne ferească de aerul poluat, de terorism sau de pandemii. Căci soluţia pentru aproape toate problemele dificile cu care ne confruntăm astăzi transcende capacitatea fiecărui stat naţional în parte. Numai iniţiativele

globale de rezolvare a problemelor au perspective de succes. Popularitatea crescândă a unor conducători autoritari şi populişti se sprijină şi pe faptul că aceştia afirmă contrariul şi că le toarnă populaţiilor lor minciuna pe care acestea vor să o audă: că statul naţional atotputernic şi care conferă identitate nu aparţine nicidecum trecutului.

5. *Modificarea fundamentală a naturii conflictelor*

O altă problemă o constituie natura schimbată a conflictelor. Pe vremea când bunicii şi taţii noştri plecau la război, în Primul şi în Al Doilea Război Mondial, acestea erau războaie între state naţionale. Kaiserul, ţarul, Hitler, preşedintele francez sau american erau aceia care ordonau trupelor să mărşăluiască. Statele luptau împotriva statelor.

în 2018, în lunga listă a conflictelor militare nu găsim nici măcar un singur război clasic între state naţionale. Nici măcar unul singur.

în Afganistan, talibanii se luptă cu afganii, în Siria, printre alţii, şiiţii împotriva sunniţilor. Tot aşa, nici conflictele din Yemen şi din Mali nu sunt unele interstatale clasice – chiar dacă uneori ele implică şi participarea unor state străine. Bineînţeles că pretutindeni există mercenari şi influenţe străine. în esenţă, însă, toate sunt conflicte care se aseamănă mai degrabă războaielor civile, cu totul altfel decât războaiele din trecut. Asta adânceşte şi mai mult neputinţa comunităţii internaţionale, căci ordinea mondială a Naţiunilor Unite se bazează pe state ca actanţi, iar regulile sunt date de conlucrarea acestora. Acum, principalul actant este de pildă Statul Islamic, care se numeşte stat fără să fie însă unul. Cum să se procedeze împotriva acestora? Pe clasicul drept al popoarelor nu ne putem baza.

La asta se adaugă o serie de evoluţii tehnologice care relativizează în continuare monopolul de putere al statului naţional. Conflictele de astăzi —

şi cu siguranţă cele de mâine — se desfăşoară prin intermediul dronelor şi al atacului cibernetic. Acestea sunt arme pe care astăzi şi le poate procura orice grup, ba chiar şi orice individ. Cât sunt de neajutorate armata şi poliţia atunci când aprovizionarea cu curent a unui oraş este paralizată sau încărcătura explozivă a unei drone e detonată pe un stadion plin până la refuz? De altfel, aici se

stere şi frontierele clasice dintre sarcinile armatei şi cele ale > O > >
poliţiei, între politica externă şi cea internă.

Pacificatorii sunt suprasolicitaţi

UE, partenerii transatlantici şi Germania însăşi: oare suntem pregătiţi cu toţii în suficientă măsură pentru toate aceste provocări privind securitatea – provocări epocale şi, parţial, de o natură nouă?

Uniunea Europeană, în calitate de pacificator, a trăit cu siguranţă şi vremuri mai bune. Integrarea europeană nu este nicidecum o stradă cu sens unic. Brexitul, efectele, în interiorul Europei, ale crizei financiare şi economice şi neînţelegerile dintre statele membre în legătură cu gestionarea crizei refugiaţilor, care au reuşit zilele astea să pună sub semnul întrebării coeziunea dintre ¿DU******* şi CSU******** şi, odată cu ea, poziţia de cancelar a doamnei Merkel, au scos în evidenţă acest lucru cu toată claritatea. între timp, nu este deloc aberant gândul că procesul de unificare europeană ar putea fi întors din drum sau că unii dintre membri, aşa cum se întâmplă acum cu Marea Britanie, ar putea să ne părăsească.

Bineînţeles că şi înainte au existat crize violente în UE. Dar ele nu s-au desfăşurat niciodată atât de personal şi cu atâta încrâncenare aşa cum se întâmplă astăzi în cazul refugiaţilor sau în dezbaterea principiilor fundamentale ale statului de drept. Lucrurile au mers atât de departe, încât, în februarie 2018, o serie de prim-miniştri ai unor state membre ale UE au refuzat să stea de vorbă

în cadrul aceluiaşi grup la Conferinţa pentru Securitate de la München. O evoluţie extrem de îngrijorătoare, mai cu seamă atunci când este necesară o capacitate de acţiune comună în probleme de politică externă: o singură Uniune Europeană, care vorbeşte pe o singură voce. Oare cum se potrivesc toate astea, mă rog?

Nici partenerul nostru de încredere SUA nu ne mai este alături cu aceeaşi hotărâre. De partea cealaltă a Atlanticului, toate certitudinile au fost puse sub semnul întrebării. în acordul de coaliţie al noii versiuni a Marii Coaliţii se mai spune pe deasupra, cât se poate de diplomatic: „SUA parcurg o transformare profundă, care ne confruntă cu o serie de mari w • provocări.

Ce vor să spună cu asta? De la preluarea funcţiei sale, preşedintele Donald Trump a avut o atitudine iritant de măgulitoare faţă de o serie de autocraţi din întreaga lume, în acelaşi timp plângându-se întruna de partenerii clasici de alianţă ai SUA, mai cu seamă de europeni. Trump a trebuit să se lase obligat tocmai de colaboratorii săi să ţină seama de articolul 5 din Acordul NATO, care asigură susţinerea reciprocă în caz de apărare. La summitul NATO din iulie 2018, Trump a ameninţat chiar că America va merge înainte „singură" dacă partenerii NATO nu-şi vor mări contribuţiile în cel mai scurt timp. E lesne de înţeles că asta a determinat Europa să se gândească cu îngrijorare la viitorul NATO şi, astfel, la securitatea noastră.

Predecesorul lui Trump, Barack Obama, a vorbit despre SUA ca despre o putere pacifistă, care vrea să-şi îndrepte atenţia în primul rând asupra pericolelor din cealaltă parte a lumii şi de aceea trebuie să realizeze *a pivot to Asia,* să se întoarcă spre Asia. E adevărat că evenimentele din Ucraina au determinat între timp SUA să-şi mărească din nou prezenţa militară în Europa, dar, pe termen lung, un lucru e clar: noi, europenii, trebuie din nou să stăm pe propriile picioare într-o măsură mult mai mare decât până acum. Ce s-ar întâmpla

dacă la un moment dat SUA s-ar sustrage de la obligaţiile pe care le presupune alianţa?

De la înfiinţarea Republicii Federale Germania, SUA au fost — asta şi datorită scutului de protecţie nucleară – un fel de asigurare ultimativă de viaţă pentru noi. Oare vor rămâne aşa întotdeauna? Dacă nu, ce înseamnă asta pentru noi?

Cam aceasta este — la o privire rapidă – starea politicii mondiale în vara anului 2018. Prin urmare, există o multitudine de motive de îngrijorare. Ţara noastră va fi confruntată cu un întreg catalog de noi obiective de politică externă. întrebarea este dacă şi cum vrem noi, germanii, să le abordăm.

Provocarea pentru Germania

încotro trebuie să-şi orienteze busola politica externă occidentală, în special în abordarea multitudinii de conflicte violente din lume?

Pentru că, astăzi, această busolă se învârte liber: oare morala pe care trebuie s-o tragem din Afganistan şi Irak este că, pe viitor, ar fi preferabil să renunţăm cu totul la misiuni dificile şi obositoare de stabilizare din cauză că, în general, ele nu au niciun rost? Să fie adevărat că nimic nu e bine în Afganistan, cum afirmă Margot Käßmann? Sau poate că implicarea internaţională de-a lungul unui întreg deceniu a oferit totuşi o serie de importante repere de dezvoltare? După Guantanamo şi Abu Ghraib, oare mai poate Occidentul, în general, să aibă pretenţia de a-şi asuma conducerea morală? În caz că da, cum ar trebui să arate ea? Nu cumva concluzia pe care ar trebui s-o tragem din procesele de tranziţie sângeroasă şi poticnită e că ar fi mai bine, totuşi, să nu încercăm să zgâlţâim dictaturile? Sau recunoaştem că haosul de astăzi din Orientul Apropiat este, printre altele, şi rezultatul lui *Realpolitik* occidental, care, prin susţinerea unor conducători autocratici, a cimentat o aparentă (şi

temporară) stabilitate?

întrebări peste întrebări – întrebări importante, în legătură cu care merită să ne certăm, cu condiţia să înţelegem că nu este vorba despre o decizie caricaturală, alb-negru, între două tipuri ideale: între fanaticul democraţiei, care ar prefera să doboare orice dictatură, şi adeptul lui *Realpolitik,* care n-are nicio problemă cu reprimarea libertăţii altora câtă vreme, astfel, e linişte cel puţin în imediata vecinătate a Europei.

Nu, deciziile de politică externă nu se iau între aceşti poli cromatici. În schimb, ele se desfăşoară într-un amplu spectru de nuanţe de gri.

La noi, germanii, dezbaterea se poartă la un nivel emoţional atât de înalt, încât ai putea crede că nu există decât negru şi alb. Astfel, unii întreabă dacă Germania, cu politica ei de neimplicare atât de frecvent aplicată, mai face parte din Europa în general. Printre aceştia se numără şi intelectuali precum Heinrich August Winkler. Astfel, pentru mulţi, o adevărată pacoste o reprezintă atitudinea germană în Consiliul de Securitate ONU din 2011, în care s-a votat o zonă de interdicţie aeriană pentru Libia, iar Germania, ca membru nepermanent, s-a abţinut. Alţii subliniază însă şi ipotecile pe care le-ar avea de cărat în spinare politica intervenţionistă occidentală – ca, de exemplu, Bernd Ulrich în 2014, în *Die Zeit:* „Modul în care, în ultimii 15 ani, şefii statelor occidentale au îndoit şi parţial au şi frânt dreptul internaţional, motivaţiile pe care le-au găsit pentru a declanşa războaie şi schimbările de alianţe pe care le-au făcut – trebuie să recunoaşteţi că toate astea îţi taie respiraţia. Această ipotecă trebuie în sfârşit formulată şi acceptată; Occidentul devine din nou îndreptăţit şi capabil să acţioneze numai asumându-şi această datorie cu care a rămas, nicidecum trecând-o sub tăcere.”

Cel mai bun lucru la Occident e faptul că face posibile această dezbatere despre politica externă

corectă, precum şi reflectarea critică asupra ei. O astfel de dezbatere, aşa cum se poartă ea la noi, nu ar fi cu putinţă nici în ziarele ruseşti, nici în cele chinezeşti. Faptul că – spre deosebire de multe alte ţări — noi putem să o purtăm atât de deschis aduce însă cu sine şi o răspundere imensă, aceea de a trage din această dezbatere concluzii clare. Căci rămâne un lucru de maximă importanţă pentru oamenii din multe regiuni ale lumii să înţeleagă care sunt valorile şi ambiţiile pe care Occidentul le defineşte ca fiindu-i proprii.

Atât în Republica Federală Germania, cât şi în afara ei se observă un scepticism considerabil privitor la capacitatea actuală a Germaniei de a-şi asuma această responsabilitate. Drept exemplu am să citez aici din *Washington Post* din 27 aprilie 2018, care descrie ezitările Germaniei de a-şi îndeplini îndatoririle militare internaţionale ca pe una dintre cele mai mari probleme ale Europei. „Pasivitatea germană are rădăcini adânci”, se spune acolo. „Clasa politică berlineză duce lipsă de gândire strategică, urăşte riscurile şi se ascunde în spatele cumplitului trecut german pentru a justifica pacifismul atunci când se pun întrebări dure legate de securitate şi apărare.”

Această politică germană reticentă, spune şi Michael Thumann în *Die Zeit* din 9 martie 2018, pur şi simplu nu face faţă provocărilor moderne şi frământărilor legate de lupta politică pentru putere din secolul al XXI-lea: „în martie 2014, Angela Merkel a spus despre Vladimir Puţin că trăieşte pe altă planetă. Pe o stea îndepărtată, unde nu domneşte decât dreptul celui mai puternic, unde cucereşti teritorii şi unde nu există drept internaţional. După patru ani, însă, s-au schimbat multe. Astăzi s-ar părea că Puţin se potriveşte cât se poate de bine în lumea cea nouă şi dură. Si că Merkel e cea care trăieşte pe altă planetă.”

O atitudine critică aproximativ la fel de aspră a fost exprimată şi de Christoph von Marschall în

Tagesspiegel din 1 mai 2018: „Oriunde ne îndreptăm privirea, contextul devine din ce în ce mai ameninţător. Războaie în Orientul Apropiat, presiune din partea migraţiei şi pericol terorist dinspre Africa, o Rusie agresivă. Pe SUA, a spus cancelarul, nu ne-am mai putea baza în aceeaşi măsură ca până acum. Europa trebuie să facă mai mult. [Dar] cu ce contribuie ea la asta? [...] Clasa politică şi o bună parte a mediilor se simt confortabil cu scuza că, din cauza istoriei lor, germanii ar constitui un caz special. La mai bine de 70 de ani de la război, aliaţii nu mai acceptă asta. Partenerii din UE, înainte de toate Franţa, insistă asupra unei aparan europene comune.

îşi merită Germania această critică aspră? Un lucru e clar: situaţia devine din ce în ce mai inconfortabilă. Iar Germania şi partenerii ei europeni au nevoie de un semnal puternic de alarmă ca să-i trezească. Dar care sunt rolul şi responsabilitatea pe care Germania e capabilă să le îndeplinească în alianţă cu partenerii ei europeni? Şi în general, ce înseamnă asta, a prelua „mai multă răspundere”? Oare sintagma se referă la sensul politic, militar, sau poate „numai” la cel moral? Pentru a răspunde la aceste întrebări, trebuie să ne întoarcem în timp mult în urmă. înainte de toate, trebuie să înţelegem temeinic de ce o politică externă şi o diplomaţie bună sunt atât de dificile în secolul al XXI-lea. Şi atunci, nu putem să ocolim întrebări fundamentale referitoare la război, la pace şi la politica de drept internaţional fără de care nu este cu putinţă o înţelegere a situaţiei mondiale complexe şi periculoase în care acţionează Germania şi Europa. În afară de asta, acest lucru presupune o înţelegere profundă a două state care au avut dintotdeauna o importanţă imensă pentru securitatea Germaniei şi a Europei, anume Statele Unite şi Rusia. Despre toate acestea va fi vorba în capitolele care urmează. Pentru început, vom lămuri cum funcţionează în general diplomaţia,

instrumentul cel mai important al politicii externe germane.

Note:

* În original, *Fassbombe,* bombă improvizată dintr-un butoi umplut cu explozibil şi fragmente de metal, aruncată de obicei din elicopter, cu efect devastator. (TV. *trad.}*

** Hans M. Kristensen şi Robert S. Norris: „Status of World Nuclear Forces, Federation of American Scientists", https://fas.org/issues/ nuclear-weapons/status-world-nuclear-forces/ (ultima accesare pe 13 iunie 2018); *vezi şi* „Modernization of Nuclear Weapons Continues; Number of Peacekeepers Declines: New SIPRI Yearbook Out Now (18 iunie 2018), https://www.sipri.org/media/press-release/2018/ modernization-nuclear-weapons-continues-number-peacekeepers- declines-new-sipri-yearbook-out-now (ultima accesare pe 18 iunie 2018).

*** *Ibid.*

2 Arta diplomaţiei

**** *Deutschland. Ein Sommermärchen* este un film documentar din 2006 despre participarea echipei naţionale de fotbal a Germaniei la Cupa Mondială din acel an. Titlul, ironic, face referire la titlul unui poem al lui Heinrich Heine, *Deutschland, ein Wintermärchen. (N. red.)*

***** Wilhelm II, ultimul împărat al Germaniei şi rege al Prusiei (1888-1918). (N *red)*

****** BND — Bundesnachrichtendienst, Serviciul Federal de Informaţii. *(IV. trad.)*

******* Christlich-Demokratische Union – Uniunea Creştin-3 Democrată. *(N. trad.)*

******** Chris dich-Soziale Union — Uniunea Creştin-Socială. *(N. trad.)*

CAPITOLUL 2
Arta diplomaţiei

Protocolul — detalii adeseori subapreciate ale diplomaţiei

în vara anului 2017, prinţul William şi ducesa Kate au întreprins o vizită oficială în Germania. în cele trei zile ale vizitei au călătorit la Berlin, la Hamburg şi la Heidelberg. Toată lumea consideră impresionante şi frumoase strălucirea şi *glamour*-ul *A* pe care le răspândeşte perechea regală britanică, însă chiar dacă presa mondenă e suprasaturată de reportaje pe această temă şi totul pare să se învârtă în jurul vestimentaţiei, al coafurii, al strângerilor de mâini şi al bijuteriilor, în realitate, nu e vorba decât despre politică externă.

Ambasadorul britanic în Germania a declarat şi el că vizita ar „reflecta întregul spectru al bunelor relaţii dintre Marea Britanic şi Germania şi că întăreşte solidaritatea tinerelor generaţii din cele două ţări ale noastre”.

Tânărul urmaş la tron şi soţia lui sunt consideraţi un fel de armă-minune a reginei nonagenare, al cărei obiectiv vital a fost acela de a crea „vreme bună” — prin intermediul unor recepţii şi vizite de stat, speech-uri la dineuri, strângeri de mâini şi iarăşi strângeri de mâini. într-o vreme în care Marea Britanie nu va reuşi să navigheze decât cu greu prin apele agitate de apropiata ieşire din UE, familia regală rămâne spărgătorul de gheaţă emoţional pentru interesele Londrei.

Este adevărat că germanii nu doresc monarhie, dar nutresc o admiraţie nemărginită pentru *the Royal Family.* Admiraţia faţă de *the Queen* e mult mai mare decât aceea pentru şeful statului german, indiferent dacă acesta se numeşte Gauck

sau Steinmeier. Pe lângă asta, preşedinţii federali sunt mai degrabă respectaţi decât admiraţi. Deosebirea i se datorează cu siguranţă şi personalităţii reginei, dar înainte de toate tradiţiei şi protocolului. Căci fiecare apariţie regală, fiecare mişcare, fiecare frază este precis calculată şi analizată din perspectiva efectului pe care urmează să-l producă. Aşadar, reprezentarea de stat este o înaltă artă! Iar campioana mondială a acestei arte este fără nicio îndoială Marea Britanie. Recepţia în aer liber oferită de regină, dineul oficial de la Windsor — nimic din toate astea nu e Hollywood, totul este real. La fel şi naturaleţea suverană cu care e pusă în valoare bogata zestre de tradiţie şi putere. Nu sunt mulţi cei care se pot sustrage efectului lor.

Prin comparaţie, protocolul german pare de cele mai multe ori mai degrabă modest. Acasă, noi, germanii, avem o aversiune împotriva fastului – ea este condiţionată istoric. După pretenţia distrugătoare de a situa Germania deasupra a tot ce există în lume, o anumită modestie nu poate decât să ne facă să dăm bine – aşa sună concepţia generală. Reşedinţa oficială a preşedintelui federal, castelul Bellevue, este de o simplitate prusacă şi lipsită de decoraţiuni. Cu toate astea, castelul de plăceri de odinioară al principelui Ferdinand, fratele lui Frederic cel Mare, se bucură încă de o anumită admiraţie, spre deosebire de clădirea de birouri de o modernitate simplă în care lucrează Angela Merkel, un edificiu care, cu jalnica titulatură de „Biroul Cancelarului” şi farmecul unui garaj subteran, transmite următorul semnal: aici se munceşte, nu se huzureşte.

Aşa este. La sfârşit, în politica externă nu contează simbolurile şi cuvintele, ci deciziile luate şi faptele. Pompa şi împrejurările care pavoazează vizitele de stat şi întâlnirile politice la vârf contrastează adeseori cu greutatea conflictelor externe discutate cu acest prilej. în aprilie 2018, vizita pompoasă a lui Emmanuel Macron la

Washington şi, imediat după ea, scurta vizită de lucru a Angelei Merkel la Donald Trump au oferit un bun prilej de abordare a următoarei întrebări: oare aduce marele dineu oficial într-adevăr mai mult decât vizita care s-a limitat la o serioasă discuţie de lucru?

Astăzi, la fel ca în secolele trecute, e valabilă afirmaţia că procesul de comunicare între doi oameni puternici este mai mult decât prelucrarea juridică a unor texte şi contracte — şi anume, de fiecare dată şi o interacţiune umană. Altminteri n-ar mai fi nevoie de întâlniri la vârf şi de vizite oficiale. Altminteri, experţii (sau poate că, la un moment dat în viitor, chiar şi inteligenţele artificiale) ar putea să tot lucreze la compunerea unor texte de tratate care apoi să fie trimise încolo şi-ncoace până când se cade de acord. Dar fiecare om care a semnat vreodată un acord ştie că, pentru semnare, pasajele tipărite cu litere foarte mici au fost mai puţin importante decât încrederea reciprocă. Iar aceasta a fost nevoie să fie nutrită şi îngrijită. Dacă te ocupi de diplomaţie, ajungi să înţelegi destul de repede cât de complicată poate să fie o întâlnire între doi reprezentanţi politici importanţi. Ea începe cu alegerea locului întâlnirii şi cu ordinea de zi şi se termină cu limbajul corporal şi cu ordinea în care se aşază participanţii la masă. Dar nu numai întâlnirile diplomatice, ci şi acreditarea unui ambasador este supusă unor reguli severe. Doar că acest lucrul sare în ochi abia atunci când startul este mai degrabă unul împiedicat.

La începutul lui mai 2018, un nou ambasador american şi-a luat în primire funcţia la Berlin, după o procedură anevoioasă la Washington, care a durat un an întreg. în sfârşit, noul ambasador a ajuns şi a anunţat cu promptitudine pe Twitter: „întreprinderile germane în Iran ar trebui să-şi închidă neîntârziat afacerile.” Tweet-ul lui Richard Grenell avea drept ţintă tratatul nuclear cu Iranul, din care preşedintele său tocmai ieşise, şi întărea

ameninţarea lui Trump de a sancţiona întreprinderile străine care mai faceau afaceri cu Iranul.

Ca reacţie, i-am dat ambasadorului Grenell, cu care corespondasem între timp, următoarea sugestie bine intenţionată – de asemenea pe Twitter: „Ric, iată sfatul meu după o lungă carieră de ambasador: explică politica ţării tale, susţine-o, dar nu-i da niciodată ţării gazdă indicaţii în legătură cu ce ar trebui să facă şi ce nu, dacă nu vrei să ai dificultăţi. Germanilor le place să asculte ce li se spune, dar refuză indicaţiile.”

În numai câteva ore, acest tweet a adunat aproape 3 000 de like-uri şi peste 700 de retweet-uri, iar în media a început o amplă dezbatere despre rolul şi funcţia ambasadorului şi despre rolul şi limitele diplomaţiei. Un diplomat bun care (în calitate de ambasador) acţionează cu permisiunea explicită a ţării gazdă explică tot ce trebuie despre ţara lui şi politica ei, în mod public şi oriunde, dar, atunci când are de criticat ceva la ţara gazdă, o face într-o formă „diplomatică”, aşadar nu pe căi oficiale, ci într-o discuţie directă cu guvernul gazdă. Diplomaţia respectă nişte reguli care s-au dezvoltat şi s-au impus de-a lungul secolelor.

Dar să începem cu începutul: la începutul tuturor regulilor se află acreditarea.

„Let’s talk about horses „

După sosire, noul ambasador îi înmânează şefului statului din ţara gazdă o scrisoare de la propriul lui şef de stat – aşadar, este acreditat.

La Berlin, acest proces se desfăşoară cu foarte puţin fast. Noul ambasador se deplasează la castelul Bellevue şi bea o ceaşcă de cafea cu preşedintele federal. Eventual, ambasadorul este însotit de un funcţionar; şi mai sunt de fată un reprezentant al Ministerului de Externe şi un consilier al preşedintelui. Se schimbă câteva fraze prietenoase, se stă puţin de vorbă, oamenii încep

să se cunoască. De cele mai multe ori, după o jumătate de oră s-a încheiat întrevederea.

La Londra, de exemplu, e complet diferit. Acolo nu e de ajuns să-i înmânezi reginei scrisoarea de acreditare. Nu. Deja cu câteva zile înainte de vizita mea de prezentare la regină, am primit atunci, în 2006, o vizită de la „Her Majesty's Marshal of the Diplomatic Corps în the Royal Household of the Sovereign of the United Kingdom", care din fericire purta şi numele ceva mai simplu de Sir Anthony Figgis. Aşadar, Sir Anthony mi-a explicat că ar fi lipsit de cuviinţă să încep eu însumi discuţia cu suverana ori chiar să pun întrebări şi că regina avea să fie cea care să decidă conducerea discuţiei, începutul şi sfârşitul ei. Mi s-a explicat cum anume trebuia să intru în sală. A, sigur, extrem de important! –, în niciun moment nu trebuia să-i întorc spatele reginei. *Dress code*-ul *A* era clar: frac, decoraţii, joben. Soţia mea se confrunta cu provocări şi mai mari, aşa cum i-a explicat separat doamna de la curte, „the Lady în Waiting" care răspundea de ea. Soţia mea urma să poarte rochie, dar nicidecum una neagră, nici albă sau de culoarea albastru-regal, umerii urmau să fie neapărat acoperiţi, iar tocurile nu prea înalte.

în ziua vizitei de acreditare, în faţa ambasadei germane din Belgrave Square aştepta o caleaşcă regală cu patru cai. Pe vremuri, numai ambasadorului i-ar fi fost permis să se deplaseze cu caleaşca, soţia lui ar fi trebuit să vină separat, în urmă. Pe drumul până la palatul Buckingham, poliţiştii au oprit circulaţia. Trăsura a ocolit mai întâi palatul, apoi a intrat în curtea interioară. Regina, aşa prevede protocolul, poartă mai întâi o discuţie numai cu ambasadorul. Mai târziu avea să ni se alăture şi soţia mea.

Bineînţeles că mai înainte rugasem să mi se vândă nişte ponturi — ce anume aveam voie sau puteam sau trebuia să-i spun reginei. Colegii britanici mi-au zis că trebuia să aştept până când mă întreba ea ceva. Dar un prieten bun care lucra

în Foreign and Commonwealth Office, echivalentul britanic al Ministerului de Externe, a făcut un semn de negare cu mâna: „Toate astea-s prostii”, a spus el. „Sărmana regină, ea e nevoită mereu să poarte discuţii de genul ăsta cât e ziua de lungă. Toţi aşteaptă până când spune ea ceva. Dar se bucură enorm dacă tu îi povesteşti ceva inteligent. Gândeşte-te la ceva inteligent! E de 50 de ani în funcţie; a cunoscut o mulţime de oameni, de la Churchill, Adenauer, Eisenhower, Kennedy şi Reagan până la cei din zilele noastre. Ai să vezi că e o parteneră interesantă de conversaţie!”

Bine. Dar ce înseamnă ceva *inteligent!*

Am aflat întâmplător că nepoata reginei, Zara Phillips, o excelentă călăreaţă sportivă, avea să ia startul în săptămâna care urma la turneul hipic CHIO de la Aachen. Prin urmare, l-am sunat pe Michael Mronz, impresarul turneului de la Aachen şi pe atunci partenerul de viaţă al preşedintelui FDP*, Guido Westerwelle, care din păcate a decedat între timp, şi l- am rugat să-mi prezinte la telefon cele mai importante informaţii despre turneu, despre britanici şi despre Zara Phillips. Aşa se face că după aceea ştiam cine erau rivalii, cum se numea calul, cum arăta traseul, care erau şansele de succes, pariurile ş.a.m.d. După ce am fost pus în temă ca un adevărat specialist, m-am dus la întâlnirea cu regina.

Aşa cum îmi recomandase secretarul de stat, nu am aşteptat o întrebare din partea reginei, ci i-am dat drumul pur şi simplu, spunând cât de mult regretam că nu avea să fie de faţă la turneul de călărie de la Aachen, când nepoata ei avea să câştige medalia de aur.

M-a privit cu ochi mari: de unde-mi venise ideea asta?

Mă interesează sporturile hipice, am spus eu (ceea ce era adevărat). Iar faptul că Zara era marea favorită îl ştia toată lumea, motiv pentru care era într-adevăr mare păcat că Majestatea Sa nu avea să fie de faţă.

„Ambassador, din păcate nu sunteţi informat.” Regina s-a aplecat puţin în faţă şi a zis: „Ştiţi, lucrul acesta n-aveţi însă voie să-l spuneţi nimănui...”

Şi apoi mi-a destăinuit faptul că din păcate calul Zarei şchiopăta de piciorul stâng din spate şi că în urmă cu o zi se mai încercase o dată un unguent nou. După care mi-a povestit despre toată suferinţa, începând cu animalul şi medicii veterinari până la îngrijorarea nepoatei cum că, în ziua turneului, calul ei formidabil poate că nici nu va putea să ia startul.

Regina s-a lansat atât de tare în discuţia pe această temă, încât n-a mai trebuit decât să arunc din când în când câte un *Oh, really?,* pentru a menţine viu fluxul discuţiei. La un moment dat, şeful britanic de protocol a dat semnalul de încheiere a timpului alocat, dar regina l-a anulat cu un gest al mâinii. Se aprinsese din cale afară, era limpede că apăsasem pe butonul potrivit. Nu a fost singura zi în care a stat la taclale cu mine peste timpul prevăzut, ci a abordat şi cu ocazia altor întâlniri tema cailor. Altora se mulţumea să le strângă mâna, scurt, cu mine însă stătea de vorbă: *Let’s talk about horses.* Nu mai eram doar un ambasador oarecare, eram prietenul cailor. Colegii mei erau de-a dreptul invidioşi.

De altfel, atunci, în 2006, Zara Phillips a câştigat medalia de aur la individual şi medalia de argint cu echipa. Motiv pentru care a fost aleasă de către telespectatorii britanici drept „BBC Sports Personality of the Year”. Prin urmare, briefingul pe care mi-l făcuse Michael Mronz valora aur.

Povestesc această istorioară pentru că ea arată cum pot chiar şi nişte gesturi mărunte să devină extrem de importante, cum o singură discuţie poate să genereze încredere sau resentimente — lucru important în multe domenii ale vieţii, dar în special în diplomaţie. Fiindcă nimic nu funcţionează dacă nu există încredere.

Gesturi politice extrem de sensibile

în ce măsură pot nişte simple probleme de protocol să fie de o mare importanţă politică, ba chiar periculoase — asta am aflat-o pe când eram un tânăr diplomat în biroul ministerial al lui Hans-Dietrich Genscher. Era în noiembrie 1982. în urma unei moţiuni de cenzură, cancelarul Helmut Schmidt îsi prezentase demisia şi, pe 4 octombrie 1982, Helmut Kohl fusese ales noul cancelar federal. în Germania, abia dacă mai exista vreun alt subiect în afară de schimbarea coaliţiei prin trecerea – numită de unii „trădare” – a FDP-ului de la SPD la CDU/CSU. Genscher era considerat, la fel ca Otto Graf Lambsdorff, unul dintre cei care trăseseră sforile pentru această schimbare atât de importantă. La acel moment era ministru de externe, şi asta a şi rămas. Eu, personal, am fost transferat atunci în biroul ministerial al lui Genscher şi am primit, drept primă misiune, sarcina de a-l însoţi pe ministrul de externe într-o vizită la Oslo, o vizită pe care trebuia s-o pregătesc cu atenţie.

Pe plan bilateral, la acea vreme nu existau multe subiecte importante între Germania şi Norvegia. O vizită nespectacu- loasă în ţara vecină. Regele Olav avea să-l primească pe Genscher, aveau să aibă loc întrevederi cu ministrul norvegian de externe, interviuri şi declaraţii. Era prevăzută şi o depunere de coroane. De fapt, un program standard.

Cu câteva zile înainte, Genscher a cerut scurt câteva amănunte legate de program, ca, de exemplu, unde trebuia să depună coroana. I-am explicat: „Acolo unde o depun toţi, la mormântul eroului necunoscut. Trei militari din Bundeswehr vor purta coroana şi au fost deja solicitaţi. Totul e rezolvat.” Asta mi se transmisese de la Oslo, iar eu preluasem informaţiile fără să le verific şi le dădusem mai departe.

Trei zile mai târziu: Oslo. Am fost conduşi la cetatea Akershus, aflată pe înălţimi. Acolo e fixată,

pe jos, o placă de piatră: „Victimelor ocupaţiei naţional-socialiste” Nici urmă de soldat necunoscut! Noi am coborât din maşină, aparate de filmat şi de fotografiat, numeroşi jurnalişti. A fost depusă coroana.

Apoi un reporter german a venit la Genscher, i-a pus un microfon sub nas şi şi-a început interviul cu fraza: „Tocmai aţi depus aici, la monumentul împotriva ocupaţiei naziste, o coroană de flori, aţi fost cel dintâi reprezentant al Germaniei care a făcut asta. Aş dori să compar asta cu gestul lui Brandt de a îngenunchea la Varşovia...”

Genscher, care nu rămânea niciodată fără replică, a vorbit ceva despre politica de reconciliere şi a urcat în maşină. Acolo a urlat la mine: „Asta a fost monumentul soldatului necunoscut? Eşti sigur? Sau a fost cumva un memorial pentru victimele nazismului? Un gest politic de genul ăsta ar fi trebuit să-l discut mai înainte cu Kohl. Kohl şi CDU-ul o să-mi impute că am ambiţii de afirmare şi că iau hotărâri politice de capul meu!”

Eu şedeam acolo ca un câine plouat. Pentru mine, o depunere de coroane era o depunere de coroane. Că, în spatele ei, se poate ascunde un gest politic nu înţelesesem încă până în acel moment.

Lecţia asta am învăţat-o atunci. Protocolul e important, detaliile sunt importante – adeseori, în spatele lor se ascund corelaţii politice sau istorice. Cine îşi mai aminteşte oare de cazul Bitburg – când Helmut Kohl l-a invitat pe Ronald Reagan la o depunere de coroane într-un loc în care erau înmormântaţi şi membri ai Waffen-SS? Faptul a dus la isterie mediática şi la o tensiune în relaţiile germano-americane care ar fi putut fi evitată.

Every step you take – lumea e cu ochii pe tine

Un ghinion asemănător, tot cu o depunere de coroane, i s-a întâmplat unuia dintre colegii mei în

iulie 1983, la o vizită a lui Genscher la Teheran. Spre deosebire de SUA, după revoluţia lui Khomeini, Germania nu a rupt niciodată relaţiile diplomatice cu Iranul. Acum, Genscher era unul dintre cei dintâi miniştri europeni care veneau în vizită la Teheran. Acest simplu fapt facea ca evenimentul să fie urmărit de întreaga lume, dar înainte de toate de SUA, cu o atenţie deosebit de critică.

Protocolul iranian prevăzuse o vizită şi o depunere de coroane la imensul cimitir situat la sud de Teheran. Un procedeu obişnuit: la Washington se merge de ziua naţională la Arlington, la Moscova la cimitirul eroilor Novodevicie. Până aici, toate bune.

Echipa germană care pregătea vizita a acordat mai puţină atenţie propunerii gazdelor ca, la cimitirul din Teheran, să fie vizitată şi „Fântâna Sângelui”, din care ţâşneşte apă colorată în roşu-deschis. Fântâna în sine era suficient de bizară, dar colegii mei nu băgaseră de seamă că drumul până la ea trecea peste un drapel american din mozaic încastrat în sol. Prin urmare, fiecare dintre cei ce merg la monument calcă în picioare drapelul american — un semn de total dispreţ. Genscher a recunoscut pericolul în ultimul moment şi a făcut un ocol în jurul drapelului evitând astfel să fie fotografiat în această ipostază compromiţătoare. Agitaţia ulterioară a fost mare. Ce s-ar fi întâmplat dacă nu ar fi observat la timp? Cum ar fi reacţionat Washingtonul? Nici măcar vizita în sine nu avusese darul să-i încânte pe americani.

Gesturi mărunte, impact mare

Gesturile mărunte pot să aibă un impact considerabil — atât în sensul bun, cât şi în cel rău. îngenuncherea lui Brandt în faţa zidului ghetoului din Varşovia, un gest absolut spontan, a avut o imensă importanţă simbolică şi a constituit, astfel, un eveniment care, astăzi, nu lipseşte din niciun

manual de istorie. El a devenit simbolul noii politici germane de atunci faţă de ţările din Est şi o piatră de hotar pe calea reunificării de mai târziu a Germaniei.

Ritualurile şi gesturile diplomatice deţin aşadar un mare potenţial de a stabili armonie. Insă pot fi şi prilej de conflict şi dezbinare.

Totuşi, câteodată, o importanţă simbolică mult mai mare o au sarcinile aparent banale, şi nu acelea derulate pe marile scene. Pentru mine, aşa ceva s-a petrecut în anul 1989, în timpul unei călătorii cu trenul, care a devenit unul dintre cele mai importante evenimente din viaţa mea diplomatică.

Cotidianul diplomatic poate să schimbe viaţa

Era la sfârşitul lui septembrie 1989. Mii de est-germani fugiseră deja spre vest prin Ungaria, mai întâi de-a dreptul peste câmp, apoi, după 11 septembrie, în mod oficial, pe la graniţa ungaro-austriacă. Puţin mai târziu, când a început să circule zvonul că Honecker avea de gând să închidă curând graniţa dintre RDG şi Cehoslovacia, din ce în ce mai mulţi cetăţeni disperaţi din RDG s-au refugiat la ambasada vest-germană din Praga – cât încă se mai putea. Ambasada s-a umplut repede. Mii de oameni s-au instalat într-un spaţiu mult prea mic, cu toalete puţine. O bucătărie improvizată a Crucii Roşii îi aproviziona pe oameni cu strictul necesar. Era deja foarte frig pentru acel anotimp. Cei mai mulţi au fost nevoiţi să înnopteze în corturi montate în aer liber. Ploaia transformase grădina într-o mare de noroi. Femeile gravide şi copiii au fost cazaţi în subsolul ambasadei, unde se afla centrala termică şi era mai cald. Condiţiile erau insuportabile. Dar oamenii rezistau.

Pe plan diplomatic s-au purtat tratative anevoioase privind soluţiile pentru refugiaţi. Dorinţa ministrului de externe Genscher de a-i

scuti pe refugiaţi de o oprire intermediară în RDG şi de a le permite să emigreze de la Praga direct în Germania Federală se ciocnea de insistenţele lui Oskar Fischer, ministrul de externe al RDG, ca refugiaţii să fie obligaţi să se întoarcă temporar în RDG. SUA, Marea Britanie şi Franţa îl susţineau pe Genscher şi, la un moment dat, chiar şi ministrul de externe sovietic Eduard Şevardnadze a acceptat solicitarea acestuia.

Astfel că s-a ajuns la un acord. În dimineaţa zilei de 30 septembrie era stabilit: trenuri speciale aveau să-i ducă pe refugiaţi în RFG, trecând prin teritoriul RDG. Genscher a venit la Praga şi, seara, a rostit de la balconul palatului Lobkowitz ceea ce este fără îndoială cea mai cunoscută frază neterminată din istoria Germaniei: „Am venit la dumneavoastră ca să vă comunic că, astăzi, emigrarea dumneavoastră...” Restul a fost înghiţit de strigătele de bucurie.

După care au fost aduse la Praga trenuri ale DDR-Reichsbahn^. Refugiaţii au fost repartizaţi pe vagoane şi apoi s-a mers mai întâi înapoi în RDG, unde urma să le fie ridicată cetăţenia RDG, pentru ca apoi să poată emigra în RFG — toate astea, fără să părăsească trenul.

în calitate de însoţitor diplomatic, am călătorit cu unul dintre aceste trenuri, care, la o săptămână de la apariţia lui Genscher în balcon, au fost trimise pentru a două oară la drum, când ambasada de la Praga începuse din nou „să dea pe dinafară”. Pe seară, trenul s-a pus în mişcare şi se deplasa agale prin RDG. La un moment dat, guvernul RDG şi-a dat seama că aceste trenuri aveau efectul unui sir de făclii al duşmanilor republicii. De asemenea, acesta voia să evite ca pe undeva prin Saxonia să mai sară în tren şi alţi fugari. Aşa că trenul a fost dirijat pe rute secundare, ca să nu treacă prin marea gară centrală din Leipzig.

Până la urmă, am luat-o prin Plauen. Acolo au urcat nişte oameni de la STASI, care le-au luat

refugiaţilor din RDG documentele de identitate. Aşa era înţelegerea. Astfel, ei aveau să-şi piardă cetăţenia. Ştiam că angajaţii poliţiei aveau să umble prin tren. De aceea trecusem mai înainte prin toate compartimentele şi-i îndemnasem pe pasagerii mei să-şi transcrie cu precizie datele de pe paşapoartele sau buletinele lor pe un bileţel, pentru ca, pe baza acestor date, să li se poată emite în Germania Federală buletine vest-germane. Le-am făcut această promisiune: „Vom accepta un astfel de bileţel drept copie a documentului original!”

Lucrul acesta fusese discutat oficial. Această frază am rostit- o ore întregi, în fiecare compartiment, în timp ce trenul mergea de la Praga spre frontiera germană. Trenul nu era încălzit, nu exista nimic de mâncare, nimic de băut. Toată lumea tremura de frig.

înainte să ajungem la Plauen, am făcut mici verificări prin sondaj. Intram în câte un compartiment şi îi spuneam unuia dintre pasageri: „Arătaţi-mi, vă rog, bileţelul dumneavoastră! Aţi notat tot? Aş putea să văd şi buletinul?” Comparam buletinul cu bileţelul. Prenume — Sven, nume de familie — Miiller. Starea civilă — necăsătorit. M-am mirat. în buletin scria căsătorit.

Am spus: „Domnule Miiller, ce vrea să-nsemne asta? Dacă ne comunicaţi date false, sunteţi pasibil de pedeapsă! Iar dacă după aceea vă căsătoriţi din nou, atunci e bigamie!” Domnul Miiller a răspuns: „Da... Ştiţi, eu m-am căsătorit numai ca să primesc o locuinţă. Iar soţia mea nici măcar nu e cu mine. Femeia care şade aici lângă mine e prietena mea.” I-am amintit faptul că trebuie să respecte legislaţia în vigoare, că este obligat să transcrie corect datele din paşaport şi am început apoi să verific mai riguros transcrierea datelor şi la alţi pasageri.

Am descoperit o serie întreagă de astfel de cazuri; cel mai des, cu modificări la starea civilă. Asta m-a făcut să înţeleg câţi refugiaţi îşi trăiseră

viaţa sub presiunea unor mari constrângeri — constrângeri locative, familiale, profesionale. Acum, ei erau pe cale să-şi dea o nouă identitate: plec în Vest şi încep o viaţă cu totul nouă! Era chiar emoţionant.

În timpul călătoriei m-a mai frământat şi o cu totul altă grijă. Cum urmau să decurgă lucrurile când aveau să urce în tren funcţionarii din RDG? Ce s-ar întâmpla dacă, brusc, ar lua pe cineva şi l-ar da jos din tren, de exemplu, pe cineva care era pasibil de vreo pedeapsă? Cum aş putea să împiedic un eventual scandal? Ce-aş face eu dacă s-ar ajunge la vreo altercaţie fizică? Toate lucrurile astea îmi erau neclare. Fiindcă, de fapt, nu eram învestit cu niciun fel de autoritate. Aveam, e drept, un paşaport diplomatic, prin urmare era sigur că nu aveau să mă aresteze, dar ce însemna asta pentru transfugi? La urma urmelor, eram lipsit de orice putere şi asta mă facea să fiu nervos peste măsură. Ca să-i scap de frica pe care o aveau în mod cu totul justificat, le-am dat de înţeles că mă aflam acolo pentru a-i proteja. În prezenţa mea nu putea să li se întâmple nimic, le-am promis. Ceea ce în realitate nu era deloc aşa. Cu toate astea, le repetam: „Nu vă faceţi griji. Sunt aici cu voi. Sunteţi sub protecţie diplomatică!”

Din fericire, nu s-a întâmplat nimic. Dar atunci când poliţiştii au urcat în tren, simţeam pur şi simplu mirosul fricii. Nu e un miros plăcut: transpiraţia provocată de frică. Mirosea în tot trenul. Ştiau cu totii că situaţia putea escalada. Si ce s-ar fî întâmplat dacă oamenii de la STASI ar fî scos pe cineva. Fiecare ştia că alternativa la o viaţă în RFG putea însemna şi o viată la Bautzen, închisoarea STASI. Visul frumos şi coşmarul *se* găseau foarte aproape unul de celălalt.

Nimeni n-a fost târât afară din tren. Poliţiştii RDG-isti s-au mulţumit să adune cu stoicism paşapoartele. Trenul a continuat să se târască prin noapte şi se crăpa deja de ziuă când ne-am apropiat de graniţa germano-germană. La răsărit,

farurile erau încă aprinse. Am ajuns în Bavaria, la Hof. Şi atunci, în întregul tren a izbucnit un urlet asurzitor, care consta dintr-un singur cuvânt. Iar eu am urlat împreună cu ei: Libertate! Libertate! Libertate! Bucurie nestăpânită, isterie în masă.

în această singură noapte am trecut prin mai multe emoţii decât oricând şi, la numai câteva ore după aceea, am trăit o mare uşurare şi bucurie. De la valul de frică pentru propria viaţă şi pentru propriul viitor până la entuziasmul fără margini de a fi parcurs calea spre libertate. O trăire grandioasă pentru toti de acolo.

Acea noapte mi-a influenţat profund felul în care am înţeles eu însumi anul 1989, precum şi anii care au urmat. Nu era vorba numai despre acorduri de stat şi de drept internaţional. Ci despre sentimente şi spaime personale, speranţe şi frustrări, despre privaţiunile pe care oamenii au fost nevoiţi să le îndure şi despre izbăvire. Aceşti primi refugiaţi îşi lăsaseră acasă copiii, partenerii sau părinţii şi tot ce nu încăpea într-o geantă de voiaj, din cauză că erau disperaţi. în fond, nu aveau de unde să ştie că, cinci săptămâni mai târziu, oamenii puteau să meargă fără frică în Occident cu Trăbăntelul lor.

Aproape trei decenii mai târziu, după un zbor de la Berlin la München, am primit un e-mail. Era de la vecina mea de fotoliu din avion:

„Din păcate, abia după aterizare mi-am dat seama că dumneavoastră m-ati mai «însotit» o dată într-o călătorie! Si anume, cu aproape 28 de ani în urmă. Pentru mine, o femeie tânără de 20 de ani, acela a fost începutul unei vieţi noi ce m-a purtat în lumi noi, care altminteri mi-ar fî rămas pentru totdeauna inaccesibile! încă îmi mai aduc aminte destul de exact; dumneavoastră personal vă străduiaţi să ne liniştiţi, pe toţi aceia care porneam spre o viaţă nouă, ca şi pe mine, să ne înlăturaţi grijile pe care ni le faceam atunci, în timpul trecerii prin teritoriul RDG. Atunci plecasem de una singură la Praga, cu speranţa

într-un viitor de care am şi avut parte. între timp, sunt mândră să zbor, ca pilot, în carlinga unui avion Lufthansa (de data asta faceam o călătorie privată). Am putut cuceri aceste «înălţimi cereşti» numai datorită angajamentului unor oameni ca domnul Genscher, ca dumneavoastră şi alţii.”

Acest e-mail mi-a arătat la ce mai poate fi bună diplomaţia şi ce efecte imense pot avea pentru oameni nişte gesturi diplomatice mici şi nişte sarcini aparent banale. M-am întâlnit cu pilotul Lufthansa Ina Krause la o discuţie mai lungă şi mi-a acordat permisiunea să citez din e-mailul ei.

Afirmaţiile pe care le făcusem în timpul călătoriei cu trenul de la Praga, pe care nu aveam voie nicidecum să le formulez ca pe nişte promisiuni, ar putea fi condamnate drept neadevăruri: cum aş fi putut eu să garantez că n-avea să se întâmple nimic? Tocmai această incertitudine era aceea care îi facea pe oameni să transpire. Conştient sau inconştient, ei au înţeles că voiam să le dau curaj, să-i liniştesc pentru că, într-o situaţie ca aceea, panica nu ar fi ajutat la nimic, ba chiar e de presupus că ar fi agravat lucrurile. în orice caz, nici Ina Krause şi nici altcineva nu mi-a reproşat vreodată că am minţit atunci.

Pe bună dreptate. Fiindcă noi toţi trecem, în viaţă, în bine ca şi în rău, prin experienţa acelor aşa-numite *self-fulfilling prophecies,* profeţii care se împlinesc de la sine. Când le spune fotbaliştilor săi, încurajându-i: „Aţi luat gol, nu-i nimic, nu vă lăsaţi descurajaţi. O să daţi mai mult de un gol şi la urmă o să câştigaţi meciul!”, antrenorul radiază optimism şi încredere şi e posibil ca astfel să le întărească psihicul sportivilor în asemenea măsură, încât aceştia să transforme dezavantajul într-o victorie.

Asemenea antrenorului, diplomatul încearcă să netezească drumul spre succes prin formulări inteligente şi gesturi prietenoase. în politica externă, însă, obiectivele nu se numesc victorie, ci

securitate, pace şi încredere.

Iar în acest scop trebuie să rosteşti şi fraze care nu corespund întru totul adevărului obiectiv, dar care se pot transforma în adevăr dacă toţi cei implicaţi doresc asta — şi dacă lucrurile se potrivesc aşa cum trebuie. Un echilibru între adevăr şi minciună, între compliment şi sinceritate – pe care, în diplomaţie, trebuie să ai grijă să-l asiguri în permanenţă, iar şi iar. La fel şi încercarea de a evita neînţelegerile.

Neînţelegeri cu urmări grave

în anumite situaţii, o diplomaţie abilă te poate ajuta să ieşi din fundătura în care te duc neînţelegerile bilaterale şi neîncrederea reciprocă. Diplomaţia poate să ofere şi importante servicii în calitate de translator şi de spărgător de gheaţă. Dar asta presupune răbdare şi, uneori, răsplata vine abia după ani sau decenii întregi.

Unul dintre cei mai vechi prieteni americani ai mei este Bob Kimmitt, ambasadorul SUA la Bonn la începutul anilor 1990 şi, mai târziu, ministru-adjunct de finanţe al Statelor Unite. Fără să dau prea mult din casă, pot să spun că, până şi în prezent, cancelarul Merkel îl invită din când în când pe Kimmitt la o mică repriză de taclale când acesta mai vine pe la Berlin, cu toate că el nu mai deţine de mult timp nicio funcţie guvernamentală. De ce oare? Pentru că, în calitate de ambasador, Kimmitt a reuşit să construiască o legătură personală şi o relaţie de încredere cu Angela Merkel încă dinainte să-şi fi închipuit cineva că aceasta va ajunge cancelar, încrederea personală contează.

Dar ea nu se poate construi decât cu efort, de-a lungul anilor şi pas cu pas. Dar şi reversul este valabil. Din păcate, încrederea poate fi distrusă peste noapte, cât se poate de brusc. Şi, din acest punct de vedere, în diplomaţie guvernează aceleaşi principii ca în relaţiile personale.

Cum poate fi pierdută încrederea ştiu dintr-o

altă experienţă. Iar în acel caz, nici măcar nu a fost vorba despre rea- credinţă. A fost vorba pur şi simplu despre o succesiune nefericită de neînţelegeri.

Cu câteva ore înaintea atentatelor teroriste de pe 11 septembrie 2001 – pe atunci eram noul ambasador german la Washington –, am trimis o telegramă la Berlin prin care era transmisă o evaluare a atmosferei politice din SUA din perspectiva ambasadei germane. Acolo era scrisă şi următoarea frază: „Nu încape îndoială că SUA vor aştepta de la noi şi de la alţi aliaţi apropiaţi o solidaritate nelimitată din punct de vedere politic şi practic.”

Aşa era scris acolo. Mai târziu, telegrama a fost făcută publică. Ea poate fi citită şi verificată. Acolo nu era scris: se recomandă să dăm dovadă de solidaritate nelimitată. Scria că guvernul american aşteaptă de la noi o astfel de solidaritate. Două zile mai târziu, cancelarul federal Schroder a spus în declaraţia sa guvernamentală:

„Doamnelor şi domnilor, i-am transmis preşedintelui american compasiunea profundă a întregului popor german. L-am asigurat şi de solidaritatea nelimitată — subliniez, nelimitată – a Germaniei. Sunt sigur că toate gândurile noastre se îndreaptă spre victime şi spre familiile lor. Către ei se îndreaptă compasiunea noastră, întreaga noastră simpatie. —

Unii au avut atunci un sentiment neplăcut cum că această formulare mergea poate cu un pas prea departe. Solidaritate fără „nelimitată” ar fi fost poate de ajuns. însă, după 9/11, Germania era cu fermitate alături de SUA. Iar George Bush a luat fraza în serios. Washingtonul a fost impresionat.

De aici au rezultat o succesiune de neînţelegeri şi chiar o criză de încredere, lată cum s-a întâmplat.

încă din toamna lui 2001 a ajuns la noi informaţia că administraţia Bush nu nutrea numai intenţia de a lupta cu talibanii din Afganistan, ci şi

pe aceea de a porni la luptă împotriva lui Saddam Hussein în Irak.

La sfârşitul lui ianuarie 2002, cancelarul Gerhard Schroder a participat la Forumul Economic Mondial, organizat în mod excepţional nu la Davos, ci, din motive de solidaritate cu oraşul zguduit de atentatele de la World Trade Center, la hotelul Waldorf-Astoria din New York.

Cu acea ocazie, cancelarul a dat o fugă până la Washington. La cina de la Casa Albă cu preşedintele Bush, după o discuţie despre situaţia din Orientul Mijlociu, cancelarul Gerhard Schroder a spus: „Dacă e nevoie să se acţioneze, atunci trebuie să se acţioneze repede şi fără multe ezitări!”

Aceasta a fost o remarcă relaxată, şi nicidecum o promisiune că Germania va participa alături de SUA la o intervenţie militară în Irak. Dar, dacă promisiunea de „solidaritate nelimitată” din septembrie 2001 era pusă în legătură cu această remarcă şi amestecată cu propriile dorinţe şi aşteptări, atunci ea putea fi repede interpretată ca acord al lui Schroder de a fi alături de America în cazul Irakului.

Astfel s-a interpretat asta atunci – eronat — de către partea americană. Mai târziu, Bush s-a simţit dezamăgit când Schroder nu i s-a alăturat.

Criza de încredere între Germania şi SUA

în mai 2002 a fost rândul preşedintelui american să ne facă o vizită, la Berlin. Am participat şi eu la această discuţie, în cursul căreia cei doi domni au făcut un schimb de opinii pe toate temele posibile. înainte să se meargă la conferinţa de presă, Schroder a spus: „Este foarte posibil să ni se pună întrebări pe tema Irakului.” Iar Bush a replicat: „Conform adevărului, o să le spunem celor de la presă că nu am discutat despre asta. De altfel, nici nu există nimic de discutat. Nu am luat nicio hotărâre, iar atunci când am s-o iau, am să vă anunţ.

Zis şi făcut. Conferinţa de presă a decurs fără incidente. Totul părea în regulă. Iar cancelarul Schroder a fost de părere că va primi o înştiinţare de la Casa Albă, dacă acolo s-ar fi ajuns la o hotărâre. Dar aceasta n-a mai venit niciodată. Astăzi, ştim că Bush a stabilit ca planurile atacului împotriva Irakului să fie elaborate încă din vara lui 2002. Pe atunci nu ştiam nimic despre asta.

Spre sfârşitul verii lui 2002, a apărut mai întâi un discurs foarte agresiv al vicepreşedintelui Dick Cheney împotriva Irakului, care a făcut ca în Germania să se aprindă toate luminile de alarmă. Apoi un scandal cu ministrul federal al justiţiei, Herta Dăubler-Gmelin, care l-ar fi comparat pe Bush cu Hitler, lucru susţinut de un jurnalist prezent la faţa locului, dar pe care ea însăşi l-a negat. Din această cauză, în calitatea mea de ambasador, am fost convocat la Casa Albă. Preşedintele se simţea atacat personal şi era ferm hotărât ca, din acel moment, să analizeze cu deosebită atenţie tot ce venea dinspre Germania.

La rândul său, în campania electorală germană, Schroder a urmat o linie anti-Irak, care până la urmă i-a asigurat realegerea. Ca urmare a tuturor acestor elemente, atmosfera dintre Berlin şi Washington a devenit din ce în ce mai proastă.

Pentru a restaura încrederea grav avariată — invocând promisiunea făcută în luna mai de preşedintele Bush am convenit cu consilierul pe probleme de siguranţă naţională al preşedintelui, Condoleezza Rice, că aveam să trec pe la ea o dată la fiecare câteva săptămâni pentru a afla dacă există ceva nou în problema Irakului. Am procedat întocmai, începând de la sfârşitul verii până la Crăciunul anului 2002. De fiecare dată mi se comunica: Nu, nimic nou! Informaţia asta am transmis-o exact aşa la Berlin.

în ianuarie 2003, în Consiliul de Securitate al Naţiunilor Unite, au avut loc o serie de şedinţe în cursul cărora a devenit din ce în ce mai clar că se punea ceva la cale. Oficial însă, nici acum SUA nu

ne comunicau nimic; nu puteam decât să speculăm. Francezii, care de asemenea se pronunţaseră foarte devreme împotriva unei intervenţii în Irak, erau şi mai bănuitori decât noi. După cum se ştie, în martie 2003 s-a ajuns la invazie. Promisiunea din mai 2002, ca noi să fim înştiinţaţi dinainte, nu fusese respectată. Schroder a considerat asta, pe bună dreptate, o înşelare a încrederii.

La un moment dat, mult mai târziu, le-am pus partenerilor mei americani întrebarea de ce am fost ţinuţi în ceată. Doar *eram* aliaţi în cadrul NATO, parteneri apropiaţi, ca să nu mai vorbim de faptul că Bush îi promisese lui Schroder să-l înştiinţeze în prealabil.

Răspunsul ne-a trezit la realitate şi a fost cât se poate de elocvent în legătură cu starea de atunci a relaţiilor dintre Germania şi SUA: „Decizia de a nu vă informa a fost una deliberată, pentru că ştiam că între Berlin şi Paris există o înţelegere strânsă. Am pornit de la premisa că, dacă v-am fi informat, în acelaşi minut ar fi aflat şi francezii. Iar dacă francezii ar fi aflat ceva, atunci, în minutul următor, avea să fie la curent şi Saddam Hussein. Acest lucru trebuia neapărat evitat.”

Bineînţeles că a fost cât se poate de şocant să aflăm că, la Casa Albă, guvernul federal nu beneficia de încrederea că ar fi în stare să trateze o informaţie în aşa fel încât să nu afle nimeni despre ea în afara celui mai strâns cerc de colaboratori. Şi la fel de şocant a fost şi faptul că americanii considerau că Franţa, partenerul lor în NATO, ar fi fost în stare să-i transmită o astfel de informaţie adversarului din Irak. în felul acesta, SUA le făceau cunoscută într-o manieră drastică acestor doi aliaţi, Franţa şi Germania, neîncrederea lor.

Că Schroder avea toate motivele să se supere a fost lesne de înţeles. Legătura de încredere dintre Germania şi SUA se rupsese pentru o perioadă lungă. Niciuna dintre părţi nu mai îndrăznea să o

reînnoade şi o credea pe cealaltă în stare de orice.

Din asta se vede cât e de mare posibilitatea unor neînţelegeri, în pofida translatorilor, a proceselor-verbale şi a consilierilor de specialitate. E drept că fiecare crede că înţelege ce spune celălalt, dar afirmaţia celuilalt este evaluată greşit, situată într-un context pe care acesta nu-l avea în vedere. Şi te trezeşti într-o profundă criză de încredere. Din această cauză, diplomaţia clasică şi diplomaţii de profesie nu sunt dispensabili. Din păcate, aşa cum am arătat, marea politică externă este foarte complicată. Experienţa şi competenţa sunt de un real folos. Esenţa diplomaţiei, responsabilitatea reciprocă atât în ceea ce priveşte războiul, cât şi pacea, probabil că nu a fost niciodată rezumată cu mai multă poezie decât a facut-o W.H. Auden

As evening fell, the days oppression lifted: Far peaks came into focus; it had rained: Across wide lawns and culturedflowers drifted The conversation of the highly trained.

Two gardeners watched them pass and priced their shoes: A chauffeur waited, reading în the drive,
For them to finish their exchange of views;
It seemed a picture of the private life.

Far off, no matter what good they intended,
The armies waited for a verbal error
With all the instruments of causing pain:

And on the issue of their charm depended A land laid waste, with all its young men slain.
*Its women weeping, and its towns în terror.******

Note:

* FDP (Freie Demokratische Partei) — Partidul Liber Democrat. (TV. *trad.}*

** Căile Ferate Imperiale din RDG — denumirea de dinainte de război a reţelei de căi ferate germane, menţinută din raţiuni administrative şi în perioada socialistă. (TV. *trad.}*

*** Declaraţia oficială făcută pe 12 septembrie 2001 în numele guvernului de către cancelarul federal Gerhard Schröder cu privire la atentatele din America, http://www.documentarchiv.de/brd/2001/rede_schroeder_terror-usa.- html (ultima accesare pe 13 iunie 2018).

**** W.H. Auden, *Sonnels from China,* Copyright © 1958 WH. Auden. Publicată aici cu încuviinţarea nr. 71807 din partea agenţiei Paul & Peter Fritz din Zürich.

3 America First — o superputere care nu mai vrea să fie poliţist mondial

***** Pe când cădea-nserarea, se ridica a zilei apăsare./ Plouase; crestele se desluşeau în depărtare./ Hoinări, de-a lungul pajiştii încântătoare,/ Conversaţia celor cu gânduri superioare.// Doi grădinari îi priviră trecând şi le-admirară pantofii./ Şoferul îi aştepta în maşină, citind ceva,/ Să-şi termine schimbul de idei, ca filozofii;/ Era o scenă intimă, cumva.// Dar, oricât de-nţelepte le-ar fi fost gândurile împărtăşite,/ Departe, armatele aşteptau ca-n discuţie să apară o eroare,/ O aşteptau cu instrumentele durerii pregătite.// Iar vraja lor a lăsat în urmă, brutală,/ Tineri morţî, tărâmuri pustiite./ Femei plângând, o lume în teroare. *(JV. red.)*

CAPITOLUL 3

America First — o superputere care nu mai vrea să fie poliţist mondial

Pe ce ne mai putem baza – cuvântarea de la Trudering

„Vremurile în care ne puteam baza în întregime pe alţii au trecut de mult şi, de aceea, nu pot decât să spun că noi, europenii, trebuie să ne luăm cu adevărat soarta în propriile A ■ * CC
mâini.

Această frază, cam bolovănoasă, a fost percepută ca un tunet în lumea occidentală. Intr-o cuvântare de 40 de minute dintr- o după-amiază fierbinte din mai 2017, cu bere şi covrigei, în localitatea Trudering, de la marginea Miinchenului, cancelarul federal Angela Merkel a rostit această frază aproape ca şi când i-ar fi scăpat aşa, într-o doară. Numai că nu a fost o scăpare.

Mulţi dintre germani au considerat această frază, înainte de toate, o distanţare faţă de noul preşedinte american Donald Trump şi o reacţie la atitudinea acestuia la summitul NATO desfăşurat cu câteva zile mai devreme la Bruxelles.

Dar cum a fost percepută această solie a cancelarului în afara Germaniei? Ziarele prestigioase ale lumii, de la *Washington Post* la *New York Times,* de la *Guardián* la *Economist,* în Marea Britanic, de la *El País,* în Spania, şi *Libération,* în Franţa, până la *La Repubblica,* în Italia, au evaluat în unanimitate discursul lui Merkel drept unul „istoric”. Afirmând că era vorba despre fraze lipsite de menajamente, care reprezentau un punct de cotitură şi de reorientare în parteneriatul transadantic. Şi că s-ar fi deschis un nou capitol în relaţiile americano-europene.

Raporturile europeano-americane s-au modificat realmente. Şi Merkel nu a vrut să exprime nimic altceva. Preşedinţia lui Donald Trump a accelerat dramatic acest proces, dar nu ea l-a initiat.

Fratele cel mare America, acelea care îşi ţinea mâna protectoare deasupra micuţei Europe, este un construct din perioada Războiului Rece, când cele două mari puteri nucleare SUA şi Uniunea Sovietică se ţineau una pe alta în şah printr-o strategie de intimidare reciprocă, iar americanii apăreau ca patronii protectori ai Europei. Această logică s-a aflat şi la temelia NATO. Până la urmă, nu era vorba numai despre convingerea comună – şi de puterea care rezulta de aici — că am fi sărit unul în ajutorul celuilalt atunci când unul dintre membrii alianţei ar fi fost atacat. Era vorba şi despre faptul că Europa, şi înaintea tuturor Germania, nu avea să se mai înarmeze până-n dinţi, ci îşi încredinţa o parte din securitate sub formă de intimidare nucleară în principal Statelor Unite. Totodată, europenii înşişi au făcut foarte mult pentru propria securitate şi au completat garanţiile americane prin ample realizări proprii – Bundeswehrul, de exemplu, era considerat o armată puternică şi foarte respectată.

Această balanţă s-a schimbat odată cu sfârşitul Războiului Rece. În întreaga Europă, cheltuielile pentru înarmare au cunoscut o reducere drastică. Pe de-o parte, acest lucru era corect — de vreme ce pericolul reprezentat de Uniunea Sovietică nu mai exista. Dar el a dus şi la faptul că multe dintre armatele europene nu mai sunt mobilizabile decât în anumite condiţii.

Pentru politicienii americani de frunte devenea de la an la an mai greu să explice de ce SUA erau nevoite să continue să cheltuiască sume imense pentru apărarea partenerilor europeni, în timp ce aceştia îşi reduceau tot mai mult propria contribuţie – şi asta, cu toate că ele însele erau nişte puteri economice, cu suficiente resurse pentru înarmare.

în iunie 2011, aşadar cu mult timp înainte de Trump, Robert Gates, ministrul american al Apărării de la acea vreme, care se bucura de respect general, a ţinut la Bruxelles o cuvântare primită cu multă atenţie. Avertizase deja mai de mult că NATO risca să se împartă în două: pe de o parte, acei membri care preiau investiţii pentru pace şi dezvoltare mai modeste, pe de alta, membrii care conduc operaţiuni de luptă extrem de riscante. Pe deasupra, nu era acceptabil ca, între timp, americanii să-şi fi crescut contribuţia la cheltuielile de apărare ale NATO de la 50% în perioada Războiului Rece la nu mai puţin de 75%. Gates a avertizat: dacă lucrurile aveau să continue aşa, dacă SUA erau aproape singura ţară care investea în apărarea comună, atunci, factorii de decizie americani aveau să lanseze întrebarea dacă mai merita ca Statele Unite să se implice în NATO. „La urma urmelor, fiecare dintre aliaţi trebuie să preia partea lui corectă din apărarea comună”, a conchis Gates.

Aceasta nu a fost o ameninţare, a fost o constatare şi un avertisment. Dar nici Gates nu putea ghici cât de repede va fi ales, în persoana lui Donald Trump, un preşedinte american care va descrie realmente NATO drept „obsolet”. Şi care ameninţă deschis că nu se va achita de îndatoririle sale în cadrul alianţei decât atunci când statele membre NATO, aşa cum s-a decis în 2014, vor cheltui în viitor mai mult pentru apărare, şi anume în jur de 2% din produsul intern brut. în acest moment, doar puţine ţări îndeplinesc această cerinţă. Germania, a cărei cotă se află până acum la 1,2%, şi-a luat angajamentul ca, până în 2025, să ajungă la 1,5%. Ceea ce în principiu e salutar. în acelaşi timp, însă, e o sensibilă abatere de la angajamentul de 2% hotărât la summitul din Ţara Galilor. Dacă nici măcar Germania nu e în stare să transpună în fapt hotărârile adoptate acolo, atunci nu trebuie să ne mirăm că parteneri mai mici din NATO consideră acest fapt un prilej de a-şi

îndeplini propriile angajamente doar cu mari ezitări.

Critica americanilor atinge un punct sensibil. Timp de mai multe decenii, statele UE, inclusiv şi înainte de toate Germania, s-au simţit confortabil sub umbrela protectoare a americanilor. Fără Statele Unite nu ar fi existat nici reunificarea, nici Uniunea Europeană şi nici pace în Balcani.

Acum, se pune următoarea întrebare: astăzi, mai poate să-şi permită şi mai vrea America să aibă rolul de patron protector al Europei şi, pe plan mondial – şi în sensul dat de partenerii săi europeni –, pe cel de forţă de menţinere a ordinii?

Politica externă a SUA, între izolare şi intervenţie

Istoria politicii externe americane este o istorie a contradicţiilor. Pe de o parte, politica externă a SUA e înrădăcinată într-un adânc patos naţional, care traversează întreaga retorică a politicii americane. Politica americană a fost dintotdeauna pătrunsă de convingerea fermă a chemării acestei ţări de a juca un rol unic în lume.

Convingerea referitoare la acel *american exceptionalism,* la caracterul ieşit din comun al Statelor Unite, menirea lor de a asigura pe plan mondial ordinea, pacea şi libertatea, precum şi

convingerea că tara ar fi luat naştere dintr-o idee anume şi ar avea de aceea misiunea de a răspândi această idee — toate astea au rădăcini adânci. Pentru americani, această mândrie se bazează pe independenţa şi libertatea lor, cu garanţia drepturilor omului şi a democraţiei, cu spiritul individualismului şi cu spiritul întreprinzător. La 1780, Thomas Jefferson, autorul Declaraţiei Americane de Independenţă, şi-a numit tânăra lui ţară „the Empire of Liberty”, imperiul libertăţii.

George W. Bush a aprofundat şi mai mult acest gând în programul său de politică externă:

„Dăinuirea libertăţii în America depinde din ce în ce mai mult de măsura în care libertatea are succes şi în restul lumii. Cea mai mare speranţă a noastră privind pacea în lume este expansiunea libertăţii în întreaga lume.” Pentru a se atinge acest obiectiv, ar fi nevoie uneori de intervenţii în alte ţări. Si hotărârea de a trimite în Irak 100 000 de soldaţi americani, din care 4 422 nu s-au mai întors acasă, a fost generată de această logică.

În acelaşi timp, în istoria Statelor Unite au alternat mereu perioade de autoizolare cu altele de intervenţionism. Deja primul preşedinte al Statelor Unite, George Washington, a avertizat împotriva alianţelor politice cu alte state, deoarece acestea ar aduce cu sine mai ales probleme. Un alt exemplu îl constituie „doctrina Monroe”. într-o cuvântare din 1823, preşedintele James Monroe a făcut din principiul neamestecului un punct central al politicii externe americane. Statele Unite urmau să nu se amestece în conflictele europene. Si invers: americanii nu aveau să tolereze niciun amestec al europenilor în problemele americane.

Principiul central al doctrinei lui Monroe a dominat discursul politic extern al americanilor în deceniile următoare. Concentrarea atenţiei asupra Americii a dus la faptul că, până la Primul Război Mondial, SUA nu au avut decât relaţii economice cu „bătrânul continent”, cu Orientul îndepărtat şi cu America de Sud.

Supunându-se aceluiaşi principiu, la izbucnirea, în 1914, a Primului Război Mondial, preşedintele Woodrow Wilson a anunţat neutralitatea Statelor Unite. E drept că, în 1916, Statele Unite au fost cumva obligate să intre în război, dar, cu toate astea, tendinţele retinut-izolationiste şi-au menţinut supremaţia. Când, după sfârşitul războiului, în 1918, s-a ajuns la încheierea unei alianţe a popoarelor, au fost prezente puterile învingătoare din Primul Război Mondial, aşadar toate cele 32 de state aliate. Au lipsit tocmai Statele Unite, cu toate că preşedintele lor de

atunci primise chiar Premiul Nobel pentru Pace pentru ideea lui de a se forma o alianţă a naţiunilor. Senatul american respinsese însă ideea ca America să facă parte din aceasta.

Până la sfârşitul anilor 1930, izolaţionismul a rămas maxima dominantă în politica externă americană. Chiar şi în 1937, senatul a votat legi referitoare la neutralitate. Acestea le interziceau preşedintelui şi guvernului său susţinerea puterilor beligerante, indiferent dacă era vorba despre state care atacau sau care se apărau. Faptul că, până la urmă, Roosevelt a reuşit totuşi să obţină aprobarea pentru implicarea în Al Doilea Război Mondial a fost posibil abia după atacul japonez de la Pearl Harbor, în 1941 — unul dintre evenimentele cele mai traumatice din istoria americană.

În anii care au urmat, imperativele reţinerii şi ale amestecului au alternat pe plan politic intern.

În 1937, în acel „discurs al carantinei” care a făcut senzaţie pe plan mondial, Roosevelt a încercat să convingă congresul să se detaşeze de atitudinea sa izolaţionistă. Ar fi fost în pericol pacea mondială. Unele dintre puteri ar fi fost agresive, ele ar fi ignorat suveranitatea altor state şi nu ar fi respectat tratatele. Nimeni n-ar trebui să creadă că Statele Unite ar putea scăpa de aceste pericole sau să aştepte să fie menajate şi să-şi ducă existenţa în pace la fel ca până acum. De aceea, era necesar ca naţiunile iubitoare de pace să li se opună statelor criminale, să le izoleze (să le bage în carantină) şi să apere împreună legile şi pacea: „Atunci când o boală molipsitoare începe să se răspândească, comunitatea prescrie izolarea pacienţilor pentru a-şi apăra propria sănătate.” Dimpotrivă, o atitudine retrasă sau neutră nu ar face decât să intensifice anarhia internaţională.

E drept că Roosevelt nu a dat nume, dar lumea a înţeles că, prin state criminale, se referea la Germania, Italia şi Japonia şi că voia să-şi alieze

tara cu Marea Britanie şi Franţa împotriva acestora. Au trecut alţi patru ani până când Statele Unite au intervenit efectiv în război, dar Roosevelt sădise deja în minţile oamenilor gândul despre dependenţa globală şi reciprocă a tuturor statelor.

În modul americanilor de a se raporta la lume, cel de-Al Doilea Război Mondial a constituit un punct de cotitură.

Locul naţionalismului a fost luat într-o măsură din ce în ce mai mare de internaţionalism: ideea că un stat nu este niciodată singur în mersul complex al lumii şi că interesele comune nu pot fi atinse decât în cooperare cu alţii. După victoria asupra fascismului şi după sfârşitul celui de-Al Doilea Război Mondial, a luat naştere ideea că, şi din perspectiva propriei securităţi, Statele Unite trebuie să susţină şi să participe la restaurarea ordinii mondiale. S-a considerat că, după 1914-1918 şi după 1939—1945, omenirea nu se va mai prăbuşi şi a treia oară în prăpastie dacă vor exista o ordine stabilă şi instituţii internaţionale puternice.

Ordinea pe care America a construit-o şi de pe urma căreia Germania Federală şi Europa Occidentală au profitat enorm era valabilă la vremea aceea numai pentru partea occidentală a lumii. Căci a urmat mai întâi Războiul Rece. Conflictul Est— Vest şi concurenţa dintre capitalism şi comunism au dus pe de o parte la o luptă purtată pe plan global între SUA şi Uniunea Sovietică în toate domeniile posibile: de la sport şi cultură la ştiinţă şi cucerirea spaţiului cosmic până la domeniul militar — şi astfel, din păcate, şi la o cursă a înarmărilor care, în mai multe rânduri, a fost pe punctul de a degenera într-un conflict catastrofal. Cel mai aproape de un război s-au aflat cele două superputeri odată cu criza cubaneză din 1962, când, timp de două săptămâni, a plutit în aer o escaladare militară nemijlocită.

în relaţiile cu Uniunea Sovietică, Statele Unite au practicat o politică a temperării, numită

containment policy, a cărei miză o constituia limitarea creşterii puterii şi expansiunii sovietice. Asta a inclus şi o politică de înţelegeri globale sistematice, prin care SUA au încercat să construiască alianţe împotriva URSS. în prim-plan s-a aflat alianţa cu europenii şi, în Asia, cu Japonia şi Coreea de Sud. Dar americanii nu s-au dat înapoi nici de la cooperarea cu sisteme autoritare, conform mottoului „Duşmanul duşmanului meu îmi e prieten”. Astfel, în anii 1980, de exemplu, i-au sprijinit pe mujahedinii islamişti din Afganistan împotriva ocupanţilor sovietici, motiv pentru care, astăzi, Americii i se reproşează că ar fi antrenat şi înarmat chiar ea organizaţiile teroriste de mai târziu, al-Qaida şi talibanii.

După criza din Cuba, SUA şi Uniunea Sovietică au început să poarte tratative pe tema dezarmării. Astfel, ambele superputeri s-au angajat să diminueze, pe rând, numărul de rachete nucleare.

Odată cu începutul preşedinţiei lui Ronald Reagan, în 1981, tonul americanilor faţă de Uniunea Sovietică a luat din nou nuanţe mai explicit confruntative. Reagan a vorbit despre un „imperiu al răului” *{evil empire)* şi a declanşat un proces de înarmare de proporţii nemaivăzute până atunci. În acelaşi timp, a cultivat un dialog intens cu preşedintele Gorbaciov. în timpul celui de-al doilea mandat al său, Reagan a avansat chiar iniţiativa unor discuţii despre dezarmare. într-adevăr, până atunci, cursa înarmărilor contribuise deja la şubrezirea economică a Uniunii Sovietice, ceea ce a dus puţin mai târziu şi la prăbuşirea politică.

Aşa se face că, la începutul anilor 1990, SUA rămăseseră ultima superputere, se vorbea chiar despre „hiper-puterea” SUA şi despre „momentul unipolar”. În acest context, preşedintele George H.W. Bush a proclamat o „nouă ordine mondială” – o lume în care naţiunile militează împreună pentru pace şi pentru dreptate. O mărturie clară în favoarea unei politici externe americane deschise

spre lume şi intervenţioniste, care a fost pusă în practică imediat: când, în 1990, trupele irakiene au invadat Kuweitul, Statele Unite au intervenit. Şi în războiul din 1995 din Bosnia, şi în 1999 în Kosovo, SUA au intervenit punând capăt conflictului şi grăbindu-se astfel să sară în ajutorul europenilor mai degrabă neajutoraţi.

Europenii, care acum e drept că nu mai aveau nevoie ca americanii să-i apere de poftele expansioniste ale sovieticilor, au continuat totuşi să se sprijine pe puterea armatei americane. Europa nu se îndura să renunţe la această „pretenţie de a fi protejată”, care se alimenta în continuare din perioada Războiului Rece. Europenii se bazau pe faptul că, din acel moment, SUA vor acţiona ca poliţie mondială şi în sensul dorit de Europa. în acelaşi timp, aceste aşteptări nutrite faţă de americani au fost însoţite întotdeauna şi de o anumită aversiune împotriva intervenţiilor militare în lume. Dubla solie a „lumii vechi” adresată SUA suna cam aşa: joacă pentru noi rolul de poliţie mondială, dar te rugăm, pe cât posibil, fără violentă!

Evenimentul mondial 9/11

„Aşa, acum mergeţi la Washington şi bucuraţi-vă de anii pe care-i veţi petrece acolo!”, îmi spusese cancelarul Schröder în Berlin, la despărţire, atunci când, în vara anului 2001, m-am mutat la Washington, la noul meu post de ambasador german în SUA. Suna ca şi cum plecam în concediu.

Pe 10 septembrie am zburat la Washington. în dimineaţa de 11 septembrie am plecat la prima oră, plin de optimism, să-mi încep prima zi de lucru la ambasada aflată la numai câţiva metri de reşedinţa ambasadorului. Cu nivelul de adrenalină ridicat, cu o dispoziţie bună, un moment special, planificat ca zi petrecută la masa de lucru, zi în care să-mi cunosc colaboratorii, câteva întâlniri. Am ajuns aproximativ la ora 8 la birou, voiam să

învăţ cum se foloseşte telefonul şi aşa mai departe, când, pe la ora 9, a dat buzna în birou noul meu referent personal şi a strigat: „Deschideţi televizorul!” în acel moment, tocmai intrase cel de-al doilea avion în World Trade Center.

Primul lucru a fost să-l sun la Berlin pe ministrul de externe, Joschka Fischer, dar şi el se afla deja în faţa televizorului. La scurt timp după asta am văzut nori de fum urcând deasupra Washingtonului. Atunci se prăbuşise cel de-al treilea avion asupra Pentagonului. M-am dus imediat la faţa locului, să văd din apropiere ce anume se întâmplase.

Un lucru se putea observa pretutindeni: SUA se simţeau lovite în inimă. Multi americani se întrebau: cum de e cu putinţă aşa ceva? Păi, noi suntem băieţii buni! America era ca paralizată. Aşa ceva fusese până atunci de neimaginat. Noi neam dat seama destul de repede că era vorba despre un eveniment de importanţă mondială: „După acest atac asupra inimii Americii, viaţa de zi cu zi a americanilor şi modul în care îşi înţeleg ei locul în lume nu vor mai fi la fel ca înainte.” Asta era scris în „telegrama diplomatică” pe care am trimis-o din ambasadă la Berlin în după-amiaza aceleiaşi zile.

A fost o zi dramatică, ce avea să-şi pună amprenta extrem de puternic asupra următorilor mei şase ani în SUA. De acum încolo, ambasada avea să lucreze într-o permanentă stare de criză.

Şocul americanilor era la fel de mare ca după atacul japonezilor asupra Pearl Harbor în 1941. Este adevărat că, în trecut, avuseseră loc atentate teroriste asupra unor obiective americane, de exemplu, atentatul cu bombă asupra ambasadei din capitala kenyană Nairobi, în august 1998, sau împotriva unei nave de război americane, în octombrie 2000, în portul Aden, din Yemen. Acesta, însă, era primul atac amplu pe pământ american. SUA se simţeau atacate direct — chiar în inimă: în New York şi în Washington.

în cadrul unei şedinţe istorice, NATO a declarat

că atacurile asupra World Trade Center şi asupra Pentagonului reprezentau un caz care privea întreaga alianţă. Miniştrii de apărare ai tuturor statelor membre NATO veniseră în acest scop la Bruxelles — toţi, cu excepţia tocmai a ministrului american al apărării, Donald Rumsfeld, care l-a trimis doar pe adjunctul său, Paul Wolfowitz. începând din acest moment era limpede cum aveau să procedeze americanii în faţa acestei provocări: „Am fost atacaţi. Vom rezolva problema singuri!”

Astăzi este aproape uitat faptul că, imediat după atacuri, a existat o apropiere fără precedent între germani şi americani — aşa cum s-a amintit deja, în Germania se strânseseră peste 70 de milioane de dolari din donaţii. Cu toate astea — cum de asemenea s-a mai menţionat –, aceste relaţii îmbucurătoare aveau să ia sfârşit destul de repede. În vara anului 2002 s-a ajuns deja la ruptura în relaţia germano-americană. La sfârşitul lui august, vicepreşedintele american Dick Cheney a avertizat în cuvinte sumbre că Irakul dispune de arme de distrugere în masă. Acesta era anunţul unei intervenţii militare, la care s-a şi ajuns de altfel în 2003 – şi, odată cu ea, la reproşuri grave între cancelarul Schroder şi preşedintele Bush.

Limitarea daunelor

Odată cu refuzul Germaniei de a participa la războiul împotriva Irakului, pentru mine a început cea mai dificilă etapă din cariera mea diplomatică. M-am străduit să limitez daunele, încercând să obţin simpatie şi înţelegere: chiar dacă Germania nu trimite soldaţi în Irak, suntem totuşi prieteni buni. Nu m- am dat la fund, ci am scris o serie de articole în câteva ziare americane, am acordat interviuri, am participat la talk-show- uri şi am ţinut o serie de prelegeri prin universităţi.

Când a fost atins punctul culminant al tensiunilor între Bush şi Schroder — emoţiile dăduseră în clocot, elita conservatoare a Americii

facea scandal —, am primit o invitaţie la talk-show-ul lui Bill O’Reilly, unul dintre moderatorii cei mai bine plătiţi şi cei mai temuţi din Statele Unite, la Fox News. Profesionistul TV, conservator până-n măduva oaselor, iubea provocările şi îi plăcea să ridice tonul şi să se înfurie. În emisiunile sale se întâmpla chiar să le taie microfonul partenerilor lui de discuţie, dacă nu-i conveneau opiniile exprimate de ei. încă din perioada în care fusese moderator radio, se bucura de o faimă îndoielnică, dar emisiunea lui de dezbateri *The O’Reilly Factor* era pe atunci nava-amiral a postului Fox News şi unul dintre cele mai urmărite show-uri ale televiziunilor americane de ştiri.

Prin urmare, era nevoie de curaj ca să te prezinţi acolo – şi consilierii mei m-au sfătuit categoric să refuz. Eu însă voiam să apăr ofensiv poziţia germană împotriva războiului din Irak. Aşa că m-am dus la postul de televiziune american Fox News şi m-am aruncat în duelul verbal. O’Reilly a început imediat să împroaşte cu otravă, spunând ceva de genul:

— Noi v-am salvat fundul în Al Doilea Război Mondial. Noi v-am reconstruit ţara. Cu banii mei, cu banii tatălui meu şi cu aceia ai bunicului meu. În timpul Războiului Rece v-am apărat de ruşi. Iar acum, când vrem să pornim la luptă împotriva unui individ care reprezintă o ameninţare pentru întreaga lume, daţi înapoi şi spuneţi „nu”. Sunteţi nişte nerecunoscători.

Am încercat să rămân *cool*|

— Bill, mă bucur realmente că nu eşti dumneata preşedintele Statelor Unite ale Americii, pentru că ceea ce spui acum este pur şi simplu iresponsabil!

Şi apoi am început să explic cât se poate de liniştit că, din perspectiva germană, nu exista niciun temei legal şi diplomatic pentru un război împotriva lui Saddam Hussein.

Ştiam că O’Reilly nu facea decât să exprime ceea ce gândeau oricum mulţi dintre americani. Nu aveam nimic de pierdut. După emisiune am primit

o mulţime de laude pentru apariţia mea, dar lucrurile ar fi putut să se termine şi cu un mare dezastru.

La vremea aceea, o astfel de ieşire în presă nu era câtuşi de puţin de la sine înţeleasă, chiar dacă astăzi suntem obişnuiţi să mai vedem când şi când şi câte un ambasador la televizor.

În acea perioadă am transformat serviciul de presă al ambasadei, determinându-l să facă marketing după modelul american. Mai întâi am creat o pagină de internet profesionistă. În primul an, au fost înregistraţi mai mult de un milion de vizitatori; o pagină de internet care le-a eclipsat pe cele ale britanicilor şi francezilor. Am început să distribuim gratuit exemplarele noului ziar *Atlantic limes,* pe care îl înfiinţase prietenul meu Detlef Prinz, la ziarişti, politicieni, studenti şi cetăţeni interesaţi. În acest ziar îi invitam să scrie pe politicieni, manageri şi jurnalişti de prim rang despre relaţiile bilaterale. La manifestările pe care le organizam împărţeam tricouri, magneţi pentru frigider şi căni-termos, care încă de pe atunci deveniseră indispensabile pentru americani. Cănile erau inscripţionate cu sloganul cât se poate de penetrant: „Info Germania: Atenţie, foarte fierbinte!”. Fireşte, în limba engleză.

Pe când făceam toate astea, cea mai importantă dorinţă a noastră era ca, în ciuda tuturor diferenţelor, oamenii aflaţi de o parte şi de cealaltă a Atlanticului să discute în continuare, ca încrederea reciprocă să nu sufere şi alte daune.

Aplicam principiul *public diplomacy* şi ne orientam spre spaţiul mediatic, dacă uşile politice din Washington rămâneau închise pentru noi. Munca în relaţia cu spaţiul public este exact opusul diplomaţiei secrete a lui Bismarck. Pentru că, în ziua de azi, nu prea mai e nevoie de ambasador ca autor de depeşe secrete. Şefii de stat pot să vorbească oricând la telefon unii cu alţii sau să se întâlnească direct, de îndată ce este nevoie să discute – şi chiar asta fac.

Ca ambasador am fost aşadar mai puţin urechea lui Schroder sau a lui Merkel; am fost mai degrabă omul care a făcut lobby, care a făcut publicitate pentru interesele germane în privinţa unei relaţii transatlantice solide. La acest laborios efort au participat şi mulţi alţii — alături de ambasadă, şi consulatele noastre, şi institutele „Goethe”, desigur, precum şi profesori universitari participanţi la schimburi academice şi în mod special numeroasele firme germane care creaseră locuri de muncă în SUA.

Castronase pentru câini şi baruri, sau: cum să construieşti relaţii eficiente

În perioada aceea am deschis la Washington, în subsolul reşedinţei Ambasadei Germaniei, un „Berlin Bar”. A fost un succes deplin. La petrecerea de inaugurare din primăvara lui 2004 a venit Harald Schmidt, care era originar din acelaşi oraş de pe Neckar din care mă trag şi eu — împreună, am alcătuit un fel de „Niirtinger Summit” la Washington. Celebrul *late- night-talker* al Germaniei a reuşit, moderând în stil *stand-up* o tombolă, să le împrăştie pentru totdeauna celor aproximativ o sută de invitaţi la petrecerea noastră frica de umorul german.

Deschiderea barului a constituit şi o încercare de a-i conferi arhitecturii reci şi masive a reşedinţei ambasadei un aer ceva mai familiar. Edificiul, construit în 1994 de celebrul arhitect din Köln Oswald Mathias Ungers, nu se potrivea nicicum cu imaginea americană de confort familial – aşadar, cărămidă de argilă vitrificată, coloane şi copaci bătrâni, cu interiorul mobilat cu piese de mahon în stil colonial. Soţia mea şi cu mine ne simţeam foarte bine cu stilul acesta, dar eu am înţeles că trebuia făcut ceva pentru a atenua caracterul sever al clădirii.

Sfatul cel mai categoric l-am primit de la Richard Holbrooke, legendarul diplomat american pentru

situaţii de criză: „Primul lucru pe care trebuie să-l faci e să pui să se demoleze clădirea!”

Un alt prieten american mi-a dat un sfat mai bun: „Clădirea asta impunătoare şi rece are nevoie de viaţă. Americanul normal, cu sufrageria lui imensă şi şemineul deschis, ăla are mereu un câine sau doi. *Go> get a dog?*

Aşa se face că în Ambasada Germaniei a ajuns Rocky, un ciobănesc australian. Câinele a schimbat într-adevăr lucrurile: când Colin Powell sau Henry Kissinger stăteau pe terasă şi apărea câinele, atmosfera se destindea imediat. Rocky era mângâiat, trebuia să întindă lăbuţa şi primea bunătăţi. Câinele crea o atmosferă în care puteai să laşi garda jos şi să discuţi deschis.

O a doua întrebare era: unde să te duci după o cină oficială în ambasadă? Ţine în fond de ospitalitatea germană ca, după cină, să le mai oferi musafirilor un ultim *drink,* un pahar de vin, o bere sau o tărie. Atunci, soţia mea a descoperit o încăpere nefolosită la subsol şi a transformat-o – ca aluzie la „Paris Bar”-ul din Berlin, de pe Kantstraße – în „Berlin Bar”. Acolo, atmosfera nu era una familiară în sensul clasic, ci prelua limbajul arhitectural al lui Ungers: rece şi pragmatic, camerele cu pereţii grena, fotolii negre şi albe, canapelele – din New York, mesele – din California. Se puteau bea acolo clasica bere la halbă, dar şi *Berlin bar fuzz'.* suc de portocale rece ca gheaţa, amestecat cu suc de merişoare şi puţină şampanie. Barul Berlin a devenit un hit şi probabil că şi astăzi continuă să fie barul cel mai şic de pe strada ambasadelor din Washington.

Aici, dar şi în cursul călătoriilor mele prin ţară, am învăţat că esenţa relaţiei germano-americane se sprijinea pe trei fundamente. Primul constă în faptul că generaţii întregi de soldaţi americani şi-au petrecut o anumită perioadă de timp în Germania, multi ca soldaţi, dar şi unii ca studenti sau oameni de afaceri. Al doilea fundament este amintirea comună a Războiului Rece, destinul

comun în contextul ameninţării nucleare sovietice şi al reuşitei unificări a Europei, precum şi al reunificării Germaniei. Al treilea fundament îl constituie relaţiile de afaceri dintre cele două ţări. Creşterea în valoare de miliarde a investiţiilor germane în SUA şi a investiţiilor americane în Germania a continuat în permanenţă fără nicio întrerupere. Tensiunile politice nu le-au influenţat în niciun fel, chiar dacă, în timpul crizei determinate atunci de problema Irakului, câţiva oameni au telefonat la ambasadă ca să-mi spună mie personal că, din furie faţă de refuzul Germaniei de a participa la războiul împotriva Irakului, tocmai şi-au anulat cumpărarea unui nou BMW. Dar acestea nu au fost decât câteva cazuri individuale. Nimic nu contribuie cu atâta putere şi atât de statornic la o relaţie bilaterală ca relaţiile economice. Si din această cauză, taxele vamale punitive pe care preşedintele Trump le-a stabilit pentru europeni în iunie 2018 sunt un motiv de îngrijorare.

Adversarul bine-venit: „Axa răului”

Până în 2001, SUA fuseseră o putere mondială care nu era confruntată cu nicio ameninţare directă la adresa securităţii sale naţionale. Acest lucru s-a schimbat după 11 septembrie. Pentru a îndepărta pericolul, Casa Albă a solicitat o măsură cât mai mare de libertate de acţiune în interior şi afară. E drept, nu exista un stat agresor clar, care să fî fost răspunzător pentru atentate, dar, în locul acestuia, Bush a stabilit acea „axă a răului”, aşa-numitele state banditeşti Iran, Irak şi Coreea de Nord. Ca promotoare ale terorismului *(state sponsors of terrorism),* acestea aveau, după părerea lui Bush, cel puţin o parte din vină. în locul instrumentelor folosite în Războiul Rece, al intimidării şi *containment-w|u.|*$_y$ acum apărea „politica preventivă de securitate”, aşadar o politică ce prevedea şi intervenţii militare împotriva unor ameninţări *viitoare* la adresa

securităţii. Aceasta s-a concretizat direct cu războiul din Irak.

Politica externă a lui George W Bush a stat sub semnul acelui *global war on terror,* al unui război global împotriva terorismului, care slujea la legitimarea unei permanente stări excepţionale. în memoria opiniei publice mondiale, această stare excepţională este strâns legată de imaginile cu torturi care au avut loc într-o închisoare militară americană din oraşul irakian Abu Ghraib: imaginea unei femei soldat care ţine un bărbat gol, ghemuit, într-o lesă pentru câini. Sau imaginea bărbatului care stă pe o ladă, cablat la electricitate şi cu un sac acoperindu-i complet capul.

America, ţară aflată în avangarda istorică a luptei pentru drepturile omului, s-a trezit dintr-odată nevoită să se justifice ea însăşi pentru metodele de interogare cu şocuri electrice, *waterboarding^_* sau saci pe cap – şi a făcut asta fără să se lase intimidată. Argumentul principal suna aşa: „Trăim în condiţii noi. Unsprezece septembrie a schimbat regulile şi de aceea suntem nevoiţi să reconsiderăm interdicţia absolută împotriva

• • ff torturii. —**

în această perioadă, Statele Unite au pierdut în întreaga lume o bună parte din încrederea de care se bucurau.

Preşedintele George W. Bush a lăsat în urmă o triplă criză: o criză de încredere în ataşamentul faţă de valori, în puterea conducerii americane şi o criză a politicii securităţii – care includea atât conflictele militare neîncheiate din Afganistan şi Irak, o relaţie încordată între NATO şi Rusia, cât şi deficitara politică de dezarmare şi o neglijare a politicii privitoare la climă. Şi, pe deasupra, încă o criză a pieţelor financiare globale, care a avut drept punct de pornire SUA şi care s-a agravat în Europa, devenind o criză a datoriilor de stat şi o criză a monedei euro. Toate cele trei crize continuă să-şi arate urmările şi astăzi.

Obama: un nou început

în 2008, odată cu alegerea lui Obama, la Washington a existat un nou început. Aşa cum promisese în campania electorală, ca preşedinte nou ales al Statelor Unite, pe 4 iunie 2009, acesta a ţinut la Universitatea Al-Azhar din Cairo un discurs adresat lumii islamice, în care şi-a prezentat principiile. Acesta era intitulat „A New Beginning”, un nou început. Locul fusese ales cu bună ştiinţă: Egiptul e o ţară care — conform spuselor purtătorului de cuvânt de atunci al Casei Albe, Robert Gibbs – „reprezintă din multe puncte de vedere inima lumii arabe”, iar Universitatea Al-Azhar, „un far al erudiţiei islamice”, aşa cum a formulat însusi Obama. În cuvântarea sa, preşedintele a îndemnat la respect reciproc şi la pace între palestinieni şi israelieni, la pluralism religios, la egalitatea de drepturi între bărbat şi femeie, şi-a exprimat susţinerea pentru o soluţie bistatală pentru rezolvarea conflictului din Orientul Apropiat, i-a promis Irakului suveranitatea deplină şi şi-a subliniat eforturile în direcţia desfiinţării armelor nucleare.

A fost fără îndoială o cuvântare istorică, urmată de o rezonanţă pozitivă în întreaga lume, chiar dacă unii oameni din lumea islamică şi-au exprimat scepticismul şi dorinţa de a vedea mai întâi faptele, înainte să-i aplaude vorbele. Până şi acest scepticism fusese anticipat de Obama în cuvântarea lui:

„Un singur discurs nu poate să şteargă cu buretele ani întregi de neîncredere şi nici eu, în timpul pe care-l am la dispoziţie, nu pot să răspund la toate acele întrebări complicate care ne-au adus în acest punct. Dar sunt convins că nu putem să înaintăm decât dacă discutăm deschis despre tot ceea ce avem pe suflet şi despre ceea ce, adeseori, nu se spune decât în spatele uşilor închise. Trebuie să facem eforturi durabile de a ne asculta unii pe alţii, de a învăţa unii de la alţii, de a ne respecta unii pe alţii şi de a găsi o bază comună.”—

Cuvântarea lui s-a încheiat cu cuvinte religioase şi totodată conciliante: „Oamenii din întreaga lume pot să convieţuiască în pace. Noi ştim că aceasta este viziunea lui Dumnezeu. Acum, lucrul acesta trebuie să fie şi sarcina noastră pe w A *a*
pamant.

Câteva luni mai târziu, chiar în acelaşi an, Obama a primit Premiul Nobel pentru Pace. Cuvântarea — şi, odată cu ea, noua retorică a Americii – a constituit fără îndoială unul dintre motivele esenţiale, chiar dacă apoi comitetul de la Oslo a avut de încasat multe critici. în fond, politicienii dinainte primiseră Premiul Nobel nu pentru vorbe, ci pentru fapte, de exemplu, Willy Brandt pentru politica lui în ceea ce priveşte Estul, Mihail Gorbaciov pentru contribuţia sa la încheierea Războiului Rece, iar Şimon Peres pentru că a practicat o politică a păcii în Orientul Apropiat.

Eu, unul, am înţeles însă foarte bine acest premiu. Bineînţeles că cineva poate fi răsplătit pentru opera lui, încheiată sau nu, de o viaţă întreagă. Lucrul acesta este frumos pentru cel în cauză, numai că atunci nu mai atingi niciun obiectiv politic ulterior. Insă un astfel de premiu poate şi să inspire şi să stimuleze un proces de pacificare, să-l sprijine şi să-i dea avânt. El poate aşadar să constituie şi o contribuţie la un astfel de proces, ca lucrurile să se îndrepte în direcţia bună. Acesta a fost cazul lui Obama, sau cel puţin asta s-a încercat.

Obiectivele pe care a încercat să le urmărească noul preşedinte american la începutul mandatului său au fost numeroase: dezarmare nucleară, o nouă relaţie cu Rusia, încercarea de a deschide un nou capitol în relaţiile extrem de dificile cu Iranul, noul mod de raportare la lumea islamică — toate astea au fost (şi continuă să fie) iniţiative politice extrem de importante, care au fost salutate masiv în întreaga lume.

Ce anume are deosebit acest program? Dacă, în urmă cu 20 sau cu 30 de ani, un preşedinte

american ar fi anunţat o astfel de politică, noi, ceilalţi, n-am fi putut face nimic mai mult decât să asistăm sau poate chiar să dăm o mână de ajutor. În ultima frază a motivaţiei acordării distincţiei, Comitetul pentru Premiul Nobel a menţionat faptul că acesta trebuie să fie totodată şi „o datorie pentru toţi ceilalţi”, aşadar şi pentru noi, de a contribui la realizarea obiectivelor definite de Obama. Dacă acordarea acestui premiu este un îndemn adresat celorlalţi de a-şi aduce contribuţia proprie, atunci, ea este totodată o recunoaştere a faptului că s-a terminat cu dominaţia solitară a unei singure puteri mondiale. Statele Unite nu mai pot rezolva singure problemele acestei lumi.

Moştenirea lui Obama

Obstacolele pe care le-a avut de depăşit Obama pentru punerea în practică a obiectivelor sale nu au vizat numai politica externă, ele au ţinut în multe privinţe şi de politica internă. II aşteptau o serie de provocări imense în domeniul politicii economice şi financiare americane, printre acestea şi numeroase discuţii fundamentale despre rolul statului în economie – de pildă, referitor la probleme ale energiei şi climei, dar şi cu privire la sistemul american de sănătate. Iar Obama a avut de luptat cu o polarizare enorm de puternică şi din ce în ce mai mare între societate şi politică în SUA — agravată şi de teoria susţinută cu înflăcărare de multi dintre adversarii săi de dreapta, cum că Obama nici măcar nu ar fî american.

În această fază i-ar fi prins bine, lui şi voinţei sale de a se impune, o mai mare susţinere din partea Europei. Nu degeaba, încă din timpul campaniei electorale, Obama solicitase susţinere europeană în faţa Porţii Brandenburg pentru ca apoi, de-a lungul întregului său mandat, să caute mereu o apropiere cât mai mare de personalitatea cea mai puternică de conducător din Europa care, din perspectiva americană, era Angela Merkel, dar

şi de alţi şefi de guverne europene.

Din păcate, însă, Europa a lăsat de dorit la capitolul disponibilitate de parteneriat. Până la intrarea în vigoare a Tratatului de la Lisabona, care a reformat Uniunea Europeană pe termen lung, UE fusese mult prea ocupată cu ea însăşi. La scurt timp după asta, au venit efectele crizei financiare europene, care abia dacă i-au mai lăsat Uniunii timp să respire. Ceea ce nu a fost tocmai de natură să consolideze relaţiile transatlantice.

Obama nu a putut să devină pacificatorul global, aşa cum se spera, ci a fost nevoit să facă mai întâi curăţenie acasă şi să ajute o naţiune obosită de război să-şi depăşească problemele economice. *Nation-builcling* acasă, în SUA, acesta ar fi obiectivul său, a spus Obama — şi nu *nation-building* în societăţi îndepărtate. La şapte ani de la începutul războiului, Washingtonul a fost bucuros că în sfârşit poate să plece din Irak şi nu era tocmai dispus să mai trimită soldaţi în noi zone de conflict. Nicăieri, efectele acestei atitudini reţinute nu se văd cu mai multă claritate decât în războiul din Siria şi în urmările lui: sute de mii de morţi, milioane de refugiaţi şi haos în inima Orientului Mijlociu, un haos care iradiază în toate direcţiile.

În 2013, Obama trasase o linie roşie în nisip, ameninţarea „în caz că”, pentru situaţia în care Assad avea să folosească armele chimice. Totuşi, atunci când lucrul acesta s-a întâmplat, Obama s-a temut să aplice măsurile promise, pedepsirea militară a lui Assad. Faptul că ameninţarea nu a fost pusă în practică a şubrezit foarte tare credibilitatea SUA. Pentru că trasarea de linii roşii trebuie făcută publică numai atunci când eşti sută la sută sigur că vei şi pune în aplicare ameninţarea în caz de nevoie.

Retragerea SUA din rolul lor de conducător global a fost favorizată şi de faptul că dependenţa economică de livrările de energie din ţările arabe s-a diminuat. Prin noua tehnică a *fracking-vkvi****, americanii au fost dintr-odată capabili să-şi

stoarcă propriile rezerve de petrol din pământ, rezerve care până atunci fuseseră inaccesibile. Odată cu asta, din perspectiva guvernului american, a scăzut şi necesitatea de până atunci de a acorda prioritate stabilităţii şi securităţii în Golful Persic.

Disponibilitatea tot mai scăzută a Americii de a-şi exercita rolul de putere conducătoare la nivel global nu s-a fâcut însă simtită numai în maniera de abordare a diverselor crize, ci şi în aceea a unor noi teme importante, a valorilor globale comune *(global commons}'.* clima, mediul, apa, resursele energetice, internetül, spaţiul cosmic ş.a.m.d. Astfel încât se punea tot mai des întrebarea cine se ocupă, de fapt, de acestea. Cine se asigură că aceste resurse vor fi gospodărite pe termen lung şi în mod ordonat? Cu toate că recunoşteau că, în această privinţă, „Occidentul” ar avea o responsabilitate deosebită, SUA au fost tot mai puţin dispuse să poarte doar ele pe umeri povara acestora.

Dar Obama a lăsat în urma sa şi o serie de importante succese de politică externă, de exemplu Tratatul Nuclear cu Iranul, pe care l-au negociat împreună Statele Unite, Rusia, China, Marea Britanic, Franţa şi Germania şi UE — şi care acum e pe cale să se destrame, pentru că, în mai 2018, SUA au ieşit din el în mod unilateral. Cu siguranţă că tratatul nu e perfect şi ignoră unele aspecte regretabile ale politicii externe iraniene. Totuşi, a limitat ambiţiile nucleare ale Iranului şi probabil că, în felul acesta, a evitat un război. Concluzia amară a tuturor eforturilor diplomatice: ceea ce s-a obţinut nu este întotdeauna ceea ce s-a dorit, dar ceea ce s-a dorit este adeseori irealizabil. Diplomaţia este arta posibilului.

În orice caz, ezitările americane sub Obama – înainte de toate, indecizia lui în privinţa lui Ássad şi pasivitatea faţă de reîntărirea puterii regionale care este Iranul —, precum şi faptul că Obama l-a abandonat pe Mubarak, preşedintele Egiptului,

lăsându-l să cadă în cursul Primăverii Arabe, au fost evaluate în lumea arabă ca expresie a faptului că se poate pune bază din ce în ce mai puţin pe SUA. Iar distanţarea lui, cel puţin în plan retoric, de această politică reţinută, l-a fâcut pe Trump să recolteze atâta susţinere şi aplauze în lumea arabă — e suficient să ne gândim la vizita lui triumfală în Arabia Saudită din 2017. Rămâne însă îndoielnic faptul că, mizând pe o atitudine atât de vădit ostilă Iranului, se pot totuşi asigura o pace durabilă şi stabilitatea în regiune. Mie mi se pare că ieşirea americanilor din pactul cu Iranul nu face decât să sporească pericolul unui război, mai degrabă decât să-l stăvilească. Pe tema asta, ceva mai mult mai încolo.

Abstracţie fâcând de intervenţia din Libia, Obama nu a pornit noi războaie în Orientul Apropiat, însă le-a permis altora să pornească războaie. În felul acesta, a produs daune. Poziţia şi renumele Americii de garant al stabilităţii din regiune au suferit avarii serioase.

Relativa retragere americană sau chiar şi numai percepţia unei retrageri a generat o nesiguranţă considerabilă în lumea Orientului Apropiat. Ceea ce a exprimat Merkel în discursul ei de la Trudering — „vremurile în care ne puteam baza pe alţii au trecut de mult” — este un sentiment care s-a răspândit în lumea arabă încă din timpul administraţiei Obama.

Şi nici pentru Europa, sentimentul căruia i-a dat glas Merkel cu discursul ei de la Trudering nu a apărut abia odată cu venirea la putere a lui Trump. Este ceea ce ne demonstrează exemplul războiului din Ucraina. E adevărat că SUA nu au fost absente la încercările de rezolvare a conflictului din ultimii trei ani. Dar formatul diplomatic central în care s-au purtat tratativele legate de Tratatul de la Minsk în ultimii trei ani şi în care nu s-a vorbit decât despre transpunerea lor este aşa-numitul „Format Normandia”. Acesta este alcătuit din Franţa, Germania, Rusia şi Ucraina. Statele Unite lipsesc.

La formatele diplomatice alcătuite în scopul încheierii războaielor din Balcani în anii 1990, aşa ceva n-ar fi fost cu neputinţă. Pe atunci, Statele Unite erau vioara întâi.

Ceea ce fac SUA astăzi ar fi un *leadingfi'om behind,* o conducere din spate. Aşa a fost numită de un consilier al lui Obama cu câţiva ani în urmă în legătură cu intervenţia din Libia. Conform acestei concepţii, retragerea americană nu ar reprezenta sfârşitul unei implicări americane în problemele de securitate europene şi din Orientul Apropiat. Sub Obama, însă, SUA nu au mai insistat să se afle pretutindeni în prima linie. Acum, dezbaterea despre rolul SUA a căpătat o cu totul altă dimensiune, deoarece Trump sugerează retragerea radicală ca fiind o opţiune sau – cum s-a întâmplat la summitul NATO din iulie 2018 — chiar ameninţă cu sfârşitul NATO pentru a-i forţa pe aliaţi să dea mai mulţi bani pe Apărare.

Trump, un preşedinte deconcertant

încă din timpul administraţiei Obama, America n-a mai fost dispusă să poarte de una singură povara conducerii politice a lumii.

Apoi a venit Trump. El nu va însemna sfârşitul Americii ca putere mondială. SUA rămân în continuare o naţiune în continuă creştere, cu o populaţie de 327 de milioane de oameni (în momentul de faţă, a treia din lume după China şi India) şi, de departe, cea mai mare putere militară. Nu va dura mult până când acest lucru se va schimba.

Dominaţia militară a SUA ar mai putea chiar să crească, deoarece Trump face astfel încât cheltuielile Pentagonului să fie mai mari. La asta se adaugă capacitatea tehnologică extraordinară din Silicon Valley. Wall Street continuă să rămână buricul lumii financiare internaţionale. Dincolo de tancuri şi soldaţi, întreprinderile americane, inclusiv cele de la Hollywood, asigură o impresionantă *sofipower* globală.

Insă, dacă America vrea să-şi diminueze funcţia globală de protecţie şi de ancoră de stabilitate, atunci, din asta rezultă o provocare fundamentală.

Oare cine are să preia atunci răspunderea? Cine mai asigură ordinea în lume dacă SUA nu mai vor să facă asta? Iar pentru relaţiile transatlantice, întrebarea centrală sună aşa: care trebuie să fie atitudinea Germaniei, a Europei în faţa unei Americi conduse de Trump?

În acest context, trebuie să privim lucrurile în faţă: Trump nu este un factor de stabilitate. El este impulsiv. Nu prea are interesul să se confrunte cu probleme de politică externă. Pentru el, diplomaţia nu e importantă: în 2017, bugetul Ministerului de Externe a fost redus. Trump se gândeşte mai degrabă la *deal-wn* prin care să ia ochii opiniei publice decât la soluţii pe termen lung. Crede mai degrabă în intimidare decât în strategii de negociere. Toate astea măresc probabilitatea unor paşi greşiţi şi a unor erori de calcul. Un lucru se cere însă recunoscut: cu astfel de tactici pot fi obţinute cu siguranţă şi succese surprinzătoare. întrebarea care se pune este doar cât de durabile vor fi acestea.

Din 2017 încoace este deosebit de dificil să afli care este poziţia Statelor Unite în problemele importante. Mesajele transmise de Trump sunt adeseori diferite de acelea ale echipei sale. Iată doar câteva exemple.

În cuvântarea lui la sosirea în Arabia Saudită, Trump s-a arătat conciliant şi a numit islamul „una dintre marile religii ale lumii”. Cu puţin timp înainte, se declarase în favoarea interzicerii intrării musulmanilor în SUA şi spusese că „islamul ne urăşte”. În acest caz, ce anume să credem?

Despre Puţin, Trump nu a făcut declaraţii critice nici înainte, nici după alegerea sa. Apoi, în 2018, guvernul său a înăsprit încă o dată drastic sancţiunile împotriva Rusiei. În iunie 2018, Trump a propus ca Puţin să fie din nou invitat la întâlnirea

G8 şi a convenit ca primul summit bilateral să aibă loc la jumătatea lui 2018. Care este politica faţă de Rusia pe care Statele Unite vor s-o urmeze de fapt?

Iar noua strategie de siguranţă naţională a SUA, care a fost dată publicităţii în decembrie 2017, consideră China şi Rusia duşmani autocratici ai SUA şi accentuează cât sunt de importante valorile pentru politica externă a SUA. În schimb, Trump a arătat în repetate rânduri simpatie pentru dictatori şi a minimalizat drepturile omului sau le-a neglijat cu totul. în schimb, adeseori i-a criticat aspru pe aliaţii SUA. Şi atunci, cum e cu valorile, mai sunt ele importante sau nu?

S-ar putea obiecta că, e drept, unele dintre opiniile exprimate se contrazic, dar că nu ar fi vorba decât despre retorică. Din păcate, însă, în politica externă şi de securitate este de o importanţă enormă cine ce şi cum formulează – şi cum anume sunt înţelese aceste formulări. Mai cu seamă în diplomaţia de criză, de exemplu între SUA şi Coreea de Nord, comunicarea clară este hotărâtoare. Altfel, însă, nu se ştie: este oare valabilă o ameninţare făcută de Trump pe Twitter, sau omul nu face decât să-şi verse nervii?

Aprecierea scăzută a lui Trump faţă de partenerii de alianţă şi stilul lui de diplomaţie menită să provoace nesiguranţă pun lumea în pericol, pentru că încrederea se pierde, iar crizele pot escalada mai repede şi mai grav. Dar nu numai de aceea. Atacându-i public pe partenerii europeni din NATO, mai cu seamă Germania, încă din primul minut al summitului NATO din iulie 2018 de la Bruxelles, el a provocat daune celei mai importante dintre alianţe. Şi anume, a destabilizat tocmai fundamentul ei elementar – coeziunea internă. „America First” ar fi politica lui. în principiu, nu există nimic de obiectat la o astfel de afirmaţie. Dar Trump prezintă afirmaţia asta în aşa fel, încât ea ar trebui să însemne nu atât „America mai întâi”, ci „America singură” – de unde şi

concluzia aferentă „Europa singură”. Dacă adeziunea lui faţă de NATO, pe care a reafirmat-o şi în conferinţa lui de presă din 12 iulie 2018, are să fie una de durată, nimeni nu poate să ştie. Cel puţin în epoca Trump, noi, europenii, va trebui să ne obişnuim cu gândul că la Casa Albă nu mai există deloc interesul de a avea nişte veritabili parteneri de alianţă, ci că, din perspectiva ei, lumea se împarte pur şi simplu în fani şi duşmani.

începând din 1945, SUA au avut parte de preşedinţi cu ideologii cât se poate de diferite şi care au pus accentul pe probleme cu totul diferite. Dar cu toţii au nutrit convingerea că ordinea internaţională liberală, aşa cum a luat ea naştere după cel de Al Doilea Război Mondial şi cum a continuat să câştige teren după destrămarea Uniunii Sovietice, este bună pentru parteneri şi bună pentru omenire: multilateralism şi cooperare, societăţi deschise şi pieţe deschise, relaţii apropiate între democraţiile occidentale. Trump vede lucrurile acestea într-o manieră fundamental diferită. Iniţiative de anvergură privind consolidarea sau stabilizarea ordinii internaţionale nu sunt de aşteptat de la el. Dimpotrivă: pentru el, politica puterii şi interesul naţional reprezintă punctul central. Din punctul lui de vedere, America nu ar trebui să adere la instituţii sau norme şi ar trebui să urmeze o politică economică protecţionistă.

Anul trecut, SUA au ieşit din UNESCO şi au întors spatele atât Tratatului de la Paris privind Schimbările Climatice, precum şi aşa-numitului parteneriat transpacific, un amplu tratat comercial între statele asiatice şi din Pacific. Iar în mai 2018, Trump a anulat şi tratatul nuclear cu Iranul.

Astfel, el a declanşat o nouă criză, triplă:

- criza în legătură cu potenţialul nuclear iranian şi politica externă a Iranului
- acutizarea situaţiei conflictuale în regiune — care era oricum un butoi de pulbere, dacă ne

gândim la Siria, Israel, Arabia Saudită, Turcia, Rusia şi alte părţi aflate în conflict

- şi o gravă criză care apasă asupra relaţiilor transatlantice: mai există în general un parteneriat transatlantic?

Odată cu retragerea SUA, existenţa în continuarea a tratatului nuclear este nesigură. E adevărat, cei trei parteneri europeni, Marea Britanic, Franţa şi Germania, au reiterat hotărârea lor de a menţine a tratatul şi de a căuta în continuare dialogul cu Iranul. Insă şansele lor de reuşită sunt mai degrabă reduse. În plus, hotărârea lui Trump nu este fatală numai pentru stabilitatea Orientului Mijlociu, alimentând şi pericolul unei curse regionale a înarmărilor; ea este, în afară de asta, o lovitură grea pentru relaţia transatlantică. întrebarea dacă şi în ce măsură aceasta înseamnă sfârşitul relaţiei transatlantice constituie de atunci încoace obiectul unor discuţii intense; un fapt destul de trist în sine. Şi Angela Merkel s-a exprimat în cuvinte foarte clare: anularea tratatului afectează încrederea în ordinea internaţională.

Prietenul meu Richard Haass, timp de mulţi ani activ într-o funcţie de conducere în Ministerul de Externe al SUA, a definit astfel esenţa evoluţiilor actuale în politica americană: tocmai am asistat la „marea abdicare” a SUA, la renunţarea de bunăvoie la răspundere. Sau, cum a formulat pe Twitter prietenul meu Strobe Talbott, fost ministru-adjunct de externe: „Britain is only exiting Europe. America is exiting the world.”***** Cât de amar sună asta. Dar scandalul pe care l-a provocat Trump la summitul G8, retrăgându-şi retroactiv consimţământul la comunicat, pare să-i dea dreptate lui Talbott.

America: Nu avem de ales

Germaniei i se prezintă mereu argumentul că Europa ar trebui să recunoască semnele timpului

şi să taie în sfârşit cordonul ombilical care o leagă de America. Prin experienţa pe care o trăim acum cu Trump, necesitatea ca Europa să devină mai capabilă de a acţiona autonom devine mai clară ca oricând.

Iar eu, unul, mă declar de acord. Nu poate fi viabil politic pe termen lung ca 500 de milioane de europeni prosperi să-şi externalizeze părţi semnificative ale securităţii lor către partenerul atlantic de pe celălalt mal al oceanului. Ceea ce înseamnă că trebuie să luăm tema securităţii mai energic în propriile mâini, exact aşa cum a spus cancelarul Merkel în discursul său de la Trudering. Europa trebuie să devină mai capabilă de acţiune proprie, să vorbească cu propria voce şi să se dezvolte în continuare într-o uniune capabilă să se apere.

Numai că acum urmează un mare „însă”. Tăierea cordonului ombilical înseamnă altceva decât întărirea propriei capacităţi de acţiune. Tăierea cordonului ombilical nu e cu putinţă. Cine vrea să se renunţe pur şi simplu la SUA ca partener ignoră trei lucruri.

În primul rând, europenii nu sunt în stare să renunţe pe termen scurt şi mediu la garanţia nucleară americană de securitate. Avem un interes central în a convinge şi noua administraţie de la Washington de importanţa unei Europe unite şi paşnice – şi de contribuţia americană la asta. Câtă nesiguranţă a declanşat speculaţia despre o decuplare a securităţii europene de aceea a Statelor Unite se recunoaşte deja din fantomatica dezbatere despre o bombă atomică europeană – sau chiar germană. Avem nevoie de America în calitate de partener şi de garant al securităţii noastre.

În al doilea rând, nu e deloc adevărat că pretutindeni în lume ar exista parteneri care ar sta la coadă pentru că ar vrea ca, împreună cu Europa, să apere ordinea liberală a lumii. Se prea poate ca UE şi China să fie de acord că o nouă eră

a protecţionismului ar fî dăunătoare şi că protejarea climei ar fi importantă. Dincolo de asta, însă, punctele de vedere comune nu sunt tocmai numeroase. Ordinea liberală a lumii poate să reziste pe termen lung numai dacă este susţinută de ambii piloni ai parteneriatului transatlantic.

În al treilea rând, am ignora milioanele de americani care nu l-au votat pe Donald Trump. Angajamentul societăţii civile americane sau reacţiile justiţiei americane arată că America pe care o cunoaştem şi o apreciem este capabilă să se apere. în loc să întoarcem spatele Statelor Unite în general, ar trebui să colaborăm cu toţi cei interesaţi de păstrarea comunităţii de interese transatlantice. Printre aceştia se numără multi membri ai Congresului, guvernatori, şefi de corporaţii şi mari companii, societatea civilă. Unii guvernatori dintr-o serie de state mari, precum California, împărtăşesc obiectivele germane privind clima şi energia şi au comunicat acest lucru cât se poate de limpede şi în opoziţie cu Trump. Şi chiar unii deputaţi conservatori până în măduva oaselor dintr-o serie de state din Sud în care BMW, Volkswagen şi Mercedes au uzine sunt bine intenţionaţi în politica economică şi comercială şi apreciază foarte mult investiţiile germane. Putem şi trebuie să apărăm pe mai multe planuri poziţiile germane şi europene, aflate şi acum în dispute privind taxele vamale la oţel şi aluminiu. „Washington contra Berlin şi Bruxelles” — asta e gândirea mult prea simplistă.

Europa trebuie să devină mai autonomă, dar nu poate renunţa la alianţa cu SUA. Prin urmare, ce e de făcut? *Engage, engage, engage!* Ceea ce înseamnă, aproximativ: să integrăm şi să exercităm influenţă! Astfel, nimic nu ne împiedică să integrăm noua administraţie americană cât mai strâns cu putinţă — fără să încercăm să pavoazăm evoluţiile neliniştitoare. Chiar dacă acest lucru s-ar întâmpla să le displacă multora dintre europeni – exact asta este acum politica realista de care avem

nevoie.----------

în *Der Spiegel* din mai 2018, Klaus Brinkbăumer a sintetizat problema astfel: „Un triumf al antiamericanismului este la fel de periculos precum încăpăţânarea... Este nevoie de o rezistentă abilă şi, oricât de trist şi de absurd ar suna asta: de rezistenţă împotriva Americii!”

în acest mod, noi putem să planificăm cât mai bine cu putinţă pentru următorii trei ani şi în acelaşi timp să construim fundamentul pentru anii de după. Să dezvoltăm elementele comune, să ne reprezentăm activ interesele, să ştim cum să abordăm conflictele. Concret, asta înseamnă, de exemplu: în politica comercială şi a emigraţiei nu vom găsi prea multe elemente comune, prin urmare, în aceste domenii ar trebui să fim prudenţi şi să avem o atitudine deosebit de realistă unii faţă de alţii. în alte domenii, însă, de pildă în problema Ucrainei sau în cea a Coreei de Nord, poate că găsim totuşi un nou elan pentru acea politică comună pe care o avem cu totii în minte.

Pe de altă parte, până acum, America a reuşit să găsească o cale de ieşire din orice rătăcire. Şi — cu toate greşelile şi slăbiciunile ei – rămâne o putere mondială occidentală la care nu există alternativă. De aceea trebuie, în numele intereselor noastre celor mai vitale, să le transmitem un refuz categoric profeţilor „politicii de tăiere a cordonului ombilical”. Nu avem voie să permitem ca ideea Occidentului să fie compromisă, pentru că noi ştim bine că un drum de mijloc acceptabil între Vest şi Est nu există – aceasta este învăţătura secolului al XX-lea, în special pentru noi, germanii.

Note:

* O formă de tortură prin care e simulată înecarea cu apă. (7V *red!)*

** Ben Blanchard şi Chris Buckley: „Die amerikanische Definition von Folter”, *Stern,* 7 decembrie 2005, https://www.stern.de/polirik/ausland/hintergrund-die-

amerikanische- definirion-von-folter-3496414.html (ultima accesare pe 13 iunie 2018).

*** Traducere [în germană — *n. trad.}* de Andreas Ross, http://www.torindiegalexien.de/erde08/islam-rede-obama.html (ultima accesare pe 13 iunie 2018).

**** Fracturarea hidraulică, prin care se exploatează petrolul şi gazele de şist. (A/. *red.}*

***** „Marea Britanie iese doar din Europa. America iese din lume.” *(N. red.}*

****** Alineatele provin din următorul articol: Wolfgang Ischinger, „Einbinden, Einfluss nehmen. Wie Europa mit den neuen Verhältnissen în Washington umgehen sollte — und wie nicht”, *Süddeutsche Zeitung,* 14 februarie 2017, http://sueddeutsche.de/politik/aussenansicht-einbinden-einfluss- nehmen-1.3378986 (ultima accesare pe 13 iunie 2018).

4 Rusia — de la casa comună europeană la un nou război rece?

CAPITOLUL 4
Rusia — de la casa comună europeană la un nou război rece?

Rusia, un uriaş succes, s-ar zice - dar după criterii proprii

Când se vorbeşte despre ordine mondială şi despre puteri mondiale, mulţi se gândesc – chiar şi acum, la aproape 30 de ani de la încheierea Războiului Rece – nu doar la SUA, ci şi la Rusia. E drept că Federaţia Rusă este, ca suprafaţă, cel mai mare stat din lume, că are, cu aproximativ 140 de milioane de locuitori, cam o treime din populaţia Europei şi că este una dintre cele cinci puteri nucleare recunoscute oficial. Dar o mare putere modernă nu are nevoie numai de suprafaţă şi de putere militară, ci şi de putere de inovaţie economică şi politică – aşadar, pe lângă *hard poiver,* şi de *soft* şi de *smart power.*

Din acest punct de vedere, Rusia este un „uriaş aparent”, cu un produs intern brut care este mai mic decât acela al Italiei, cu o economie aproape paralizată şi cu un sistem de sănătate problematic. În afară de putere militară şi de resurse de energie, Rusia are relativ puţine de oferit.

„O bună politică externă constă în construirea încrederii, în câştigarea de noi prieteni şi alianţe şi în reducerea unor duşmănii şi neîncrederi vechi”, obişnuiam eu să predic la Ministerul de Externe. Dacă definim politica externă în felul acesta, se poate pune întrebarea: câţi parteneri noi ai câştigat? Cu câţi duşmani te-ai împăcat? Câtă încredere ai reuşit să construieşti? În general, cum stau lucrurile cu propria ta *soft powert*

Pentru Rusia, rezultatele acestui bilanţ arată destul de negativ, cu o tendinţă de continuă

scădere. Relaţiile Moscovei cu fostele republici unionale Belarus, Kazahstan, Turkmenistan, Uzbekistan, Armenia, Azerbaidjan şi Kârgâzstan se bazează înainte de toate pe dependenţe economice şi militare. în statele baltice, în Polonia, precum şi în toată Europa de Est, statelor le e frică de Moscova, iar la Moscova există unii care chiar cred că e bine aşa. Cu Georgia şi Ucraina, divergenţele au escaladat chiar în conflicte armate pe termen lung — fără vreo perspectivă de împăcare. Prin urmare, prieteni noi mai deloc – în schimb, o neîncredere crescândă sau chiar ostilitate din partea vecinilor.

în acelaşi timp, trebuie să observăm un lucru: Rusia defineşte politica externă de succes altfel decât noi. Prietenii şi aliaţii nu contează prea mult. E vorba despre putere, despre a readuce la viaţă marea istorie rusă şi, de aceea, de o atitudine de confruntare cu Occidentul. Sunt convins că, pe termen lung, cu o astfel de strategie, succesul nu e cu putinţă. Pe termen scurt, însă, da. Iar în momentul de faţă, raportat la posibilităţile ei, Rusia stă foarte bine. În Ucraina şi în Siria, Rusia şi-a atins obiectivele, cel puţin pe termen scurt. Iar activităţile serviciilor secrete şi cibernetice (influenţarea alegerilor în SUA, atac cu neurotoxine în Marea Britanie, atacuri ale unor hackeri, inclusiv în Germania) generează nesiguranţă în SUA şi în democraţiile din Europa.

Relaţiile Rusiei cu Occidentul, cu SUA şi cu Uniunea Europeană s-au înrăutăţit, în special din cauza anexării Crimeei şi a războiului din Ucraina. începând din 2014 există sancţiuni economice împotriva Federaţiei Ruse. La rândul ei, Moscova a dispus interdicţii la import pentru produse agrare şi alimentare occidentale. De atunci încoace, Rusia s-a îndreptat către China. Astfel, a semnat cu Beijingul un contract de livrare de gaze naturale, pe care experţii îl consideră însă mai mult o acţiune simbolic compensatorie decât o afacere economică profitabilă. în timp, Moscova poate să

fie în cel mai bun caz un partener junior al Beijingului – şi chiar şi aşa va fi în pericol să nu le poată opune mare lucru ambiţiilor chinezeşti pe termen lung.

La toate astea se adaugă grave discrepanţe cu NATO. În loc de colaborare, există un conflict de durată. Iar din G8, din grupul celor mai puternici, în care fusese primită în mai 1998, Rusia a fost exclusă în 2014, după anexarea Crimeei. Acum, în 2018, suntem mai departe decât oricând de o eventuală reprimire în acest grup, chiar dacă Trump a solicitat acest lucru la ultimul summit G7 de la La Malbaie.

„Casa comună europeană" – Rusia a rămas fără cameră

Intre Rusia şi Germania există o relaţie specială, care datează din urmă cu câteva secole. Aceasta a atins un prim punct culminant pe vremea Ecaterinei cea Mare şi are în spate alianţe tradiţionale până la sfârşitul secolului al XIX-lea. După duşmănia din secolul al XX-lea — două războaie mondiale, milioane de morti, Războiul Rece şi tensiunile din Germania divizată astăzi, gândirea majorităţii germanilor, dar şi a multor ruşi, este dominată de o împăcare venită ca urmare a reunifîcării.

Odată cu căderea Zidului, relaţia tensionată s-a schimbat radical. Atunci, germanii purtau tricouri cu un portret al lui Mihail „Gorbi" Gorbaciov, iar celebra lui afirmaţie din 1989, „Cine ajunge prea târziu, acela este pedepsit de viaţă", a intrat în repertoriul german de proverbe alături de citate din *Faust-\A* lui Goethe sau din *Clopotul* lui Schiller. Atunci, Gorbaciov declarase: „Europa este casa noastră comună." Iar noi am considerat că era o idee bună. Germania era recunoscătoare; iar Rusia a profitat şi ea de susţinerea Germaniei. Aşa se face că astăzi există investiţii germane de anvergură în Rusia şi aproximativ 12 000 de studenţi ruşi studiază la facultăţi din Germania.

Cu toate astea, există şi o doză de scepticism reciproc. Mulţi germani nu au încredere în Rusia şi se tem de o prea mare dependenţă de imperiul energetic al lui Putin. Iar casa comună europeană a rămas şi ea mai degrabă o ficţiune. Mulţi ani mai târziu, istoricul american Mary Elise Sarotte a preluat această metaforă şi a constatat: „S-a construit o mare casă europeană cu nenumărate camere, dar niciuna dintre ele nu are numele Rusiei pe uşă.”

Ce anume se întâmplase?

De la destrămarea Uniunii Sovietice la cuvântarea lui Putin de la München

Atunci când, pe 25 decembrie 1991, Gorbaciov s-a retras din funcţia de preşedinte al URSS şi, în aceeaşi zi, Boris Elţîn a pus să fie ridicat drapelul alb-albastru-roşu al Federaţiei Ruse deasupra Kremlinului, lumea occidentală a răsuflat uşurată, în timp ce, pentru ruşi, aceea avea să fie, mai ales considerând lucrurile retrospectiv, o zi a înfrângerii. Se destrăma Uniunea Sovietică, cel din urmă imperiu al secolului al XX-lea şi, odată cu el, se facea praf şi o mare parte din mândria naţională a ruşilor. Că Federaţia Rusă devenea moştenitorul de drept (şi membru în Consiliul de Securitate al ONU) era, desigur, o consolare, dar realitatea avea să demonstreze repede că drumul pe care pornea spre viitor avea să fie bolovănos şi dificil. Odată cu destrămarea Uniunii Sovietice, relaţia cu republicile moştenitoare, de acum încolo independente, se cerea organizată din nou; totodată, o seamă de structuri strategice dispăruseră din alcătuirea teritoriului de stat, precum, de exemplu, baza din Crimeea a legendarei flote a Mării Negre.

Structura moştenitoare, CSI, Comunitatea Statelor Independente, în care au intrat mai întâi 12 dintre cele 15 republici sovietice de odinioară, şi-a pierdut repede din importanţă. Deja în 1999,

când Puţin a devenit prim- ministru, frustrarea provocată de pierderea importanţei Rusiei în lume era mare. Puţin a descris dezmembrarea Uniunii Sovietice ca pe „cea mai mare catastrofa geopolitică a secolului al XX-lea”. A adăugat că poporul său suferea din cauza acestei traume. Gorbaciov, un superstar în Occident, este considerat în Rusia iniţiator, împotriva voinţei lui, al declinului.

Iar după câţiva ani de avânt, economia Rusiei a ajuns acum să stagneze, lucru care, din cauza sancţiunilor occidentale şi a insuficientei puteri imaginative, nu are să se schimbe într-o perioadă de timp previzibilă. Din perspectiva Rusiei, faptul că, între timp, „statele frăţeşti” de odinioară, precum Polonia, Cehia, Slovacia, ţările baltice şi alte state est-europene sunt membre UE sau se află pe lista de aşteptare pentru a fi primite în Uniune nu e de natură să îndrepte lucrurile. Dimpotrivă. Acest lucru şi, mai mult chiar, extinderea NATO în ţări ale fostului Pact de la Varşovia sunt percepute de Moscova ca o invazie în sfera ei de interese şi, astfel, ca un act agresiv. Când, la început, în Occident, aproape nimeni nu voia o extindere a NATO spre est, iniţiativa a pornit de la statele din Europa Centrală şi de Est.

În Occident şi în aceste state, extinderea spre est a NATO şi a UE este considerată mai degrabă ca o fugă a statelor europene spre libertate, aşa cum o făcuseră în 1989, dând un exemplu, cetăţenii din RDG la votul lor „cu picioarele”. După 45 de ani petrecuţi sub ocupaţie sovietică, aceste state au năzuit către securitate şi prosperitate în alianţele occidentale — de bunăvoie şi prin autodeterminare suverană.

Exact aşa se şi stabilise de altfel în 1990, în Charta de la Paris, atunci când, pe 21 noiembrie, în capitala franceză a fost semnat documentul final al summitului special al OSCE de către 32 de ţări europene, printre care şi Rusia/Uniunea Sovietică, precum şi de către SUA şi Canada. A fost o zi care

a însemnat sfârşitul confruntării din epoca Războiului Rece şi sfârşitul divizării Europei: „Datorită curajului atâtor bărbaţi şi femei, datorită voinţei puternice a popoarelor şi a forţei ideilor din actul final de la Helsinki, astăzi începe în Europa o nouă eră a democraţiei, a păcii şi a unităţii.”

Tot acolo, Rusia şi-a asumat acceptarea ideii că toate statele sunt libere în egală măsură şi că îşi pot alege singure alianţele din care să facă parte. Intre timp, exact asta fac statele.

Eu însumi am cunoscut în anii de după 1999 un Putin care- şi manifesta tendinţa spre o legătură mai strânsă între Rusia şi Europa. în 2001, acest Putin a ţinut o cuvântare în faţa Bundestagului german în care evoca el însuşi căderea Zidului ca pe un moment în care „ideile de libertate au înlocuit ideologia totalitar-stalinistă”. Acest Putin, Putin I, a vorbit mai întâi în rusă şi şi-a încheiat cuvântarea în germană, cu îndemnul ca Europa şi Rusia să se unească: „Rusia este o ţară europeană prietenoasă.” Cu acest Putin te simţeai realmente bine.

Pe vremea aceea eram membru al aşa-numitului „grup de lucru strategic germano-rus”, care, din partea Germaniei, era condus de Klaus Mangold, şeful de atunci al Comitetului pentru Est. La sfârşitul întâlnirilor din cadrul grupului de lucru au avut loc şi şedinţe cu Putin şi Schröder personal. Aceste întâlniri s-au desfăşurat într-un spirit constructiv şi s-a ajuns la rezultate bune. Meritul pentru aceste rezultate i-a aparţinut şi lui Putin.

Pe urmă a venit ruptura. în 2007, am început să avem de-a face cu un Putin complet diferit, un Putin II, care a spus: M- am săturat! Mi s-a propus un *deal* corect, care însă nu a fost respectat. Interesele Rusiei au de suferit, de aceea sunt nevoit să le impun cu alte mijloace. La Conferinţa de Securitate de la München, Putin le-a spus participanţilor că suspectează Statele Unite de o

tendinţă spre o „dominare mondială monopolară” şi că şi-au depăşit „limitele în aproape toate domeniile”. A avertizat NATO de „folosirea fără limite a forţei”. Alianţa Nord-Atlantică şi Uniunea Europeană le-ar impune celorlalte ţări propria lor voinţă şi ar miza pe forţă, considera Putin. Preşedintele Rusiei a criticat vehement extinderea NATO spre Est din cauză că infrastructura sa militară ar ajunge „până la frontierele noastre”.-

Şocul generat a fost mare. Fiindcă era limpede că acel discurs nu se adresa numai publicului de la München, ci întregii lumi.

Extinderea NATO şi Consiliul NATO-Rusia

Suveranitatea statelor şi libertatea lor de a încheia alianţe — indiferent cu cine — fuseseră reţinute în scris, aşa cum s-a amintit deja, în Charta de la Paris din 1990. Au trecut câţiva ani până când li s-au oferit tratative de aderare primelor state din fostul Pact de la Varşovia.

Un lucru se cere subliniat: aderarea la NATO a ţărilor central şi est-europene nu a constituit un scop în sine. Extinderea NATO a făcut ca întreaga Europă să devină mai sigură. Numeroase state mici se bucură acum de protecţia alianţei şi nu mai sunt nevoite să se înarmeze ca să se simtă în siguranţă. Să ne imaginăm Europa de astăzi fără NATO. De la Tallinn până la Bucureşti, de la Paris până la Berlin, s-ar cheltui mult mai mulţi bani în scopuri militare, pentru că fiecare dintre state ar trebui să se îngrijească singur de securitatea propriei ţări şi nu ar putea conta pe aliaţi. Poate că, în absenţa NATO, numărul statelor europene dotate cu arme nucleare ar fî considerabil mai mare. Oare în perioada Războiului Rece, dacă nu era NATO, noi, germanii, am mai fî renunţat oare de bunăvoie şi definitiv la opţiunea nucleară? Oare Turcia ar mai fi facut-o? Prin urmare, NATO şi-a jucat cu succes rolul de a împiedica proliferarea armelor nucleare. La Moscova şi în alte părţi asta

nu prea s-a observat — de atunci şi până astăzi.

Aşadar, în principiu, a fost corect şi bine că NATO s-a extins. Din perspectiva occidentală, şi Rusia a profitat de pe urma acestui lucru. Căci Rusia are cele mai sigure frontiere în vest, în direcţia NATO. Aşa vedem lucrurile noi, europenii. Din păcate, la Moscova lucrurile sunt privite cu totul altfel, încă de la începutul anilor 1990, Rusia îşi exprimase rezervele cu privire la planurile de extindere înspre est a NATO.

Cancelarul Kohl a spus atunci că ar vrea să discute mai întâi cu „prietenul său Boris”. Kohl a stat de vorbă cu Elţîn şi a adus mesajul că Rusia nu considera că extinderea NATO e o idee bună, exceptând cazul în care era corelată cu o modificare organică a relaţiilor dintre NATO şi Rusia. De aici a luat naştere aşa-numita strategie a celor doi piloni: extinderea NATO pe de o parte, aprofundarea relaţiei dintre NATO şi Rusia pe de altă parte. Şi începând din acel moment, noi am discutat, informai, toţi paşii de extindere a NATO cu ruşii. Nu există un drept de veto al Rusiei, dar există consultări temeinice.

Pentru a înlătura definitiv reţinerile Rusiei, în 1997, părţile s-au asigurat reciproc prin „Acordul de bază NATO-Rusia” că obiectivul era acela de a se construi un parteneriat puternic, stabil, durabil şi cu drepturi egale între cele două părţi. Documentul se baza pe o dublă abordare. Din aceasta părea să reiasă cu claritate faptul că NATO nu se mai considera o alianţă îndreptată împotriva Rusiei. Prin semnătura sa, Rusia parafa, la rândul ei, faptul că acceptă extinderea spre est. În fond, exact despre asta era vorba. În documente erau definite în detaliu conditiile-cadru ale extinderii. O serie de reclamatii ulterioare ale ruşilor, cum că Moscovei i se promisese că NATO nu se va extinde spre est, sunt lipsite de temei şi false. Tocmai de aceea, în 2007, la München, indignarea ruşilor a fost destul de neaşteptată.

în calitatea mea de negociator din partea

Germaniei la tratativele asupra Acordului de Bază pot să afirm că, în niciun moment, partea rusă nu a susţinut că Occidentul ar fi acceptat şi chiar s-ar fi obligat să renunţe la extinderea spre est. Dacă partea rusă ar fi nutrit convingerea că poate insista asupra unei promisiuni occidentale, atunci nici măcar nu ar fi trebuit să participe la aceste tratative — al căror obiectiv era tocmai acela de a cădea de acord cu ruşii asupra paşilor de extindere a NATO. Din păcate, propaganda rusească a fost cât se poate de eficientă. Astăzi există şi în Occident multi oameni care cred că noi ne-am fi încălcat cuvântul. Faptele stau cu totul altfel.

La summitul NATO de la Madrid din 1997, li s-a oferit posibilitatea de aderare la NATO Poloniei, Cehiei şi Ungariei, iar în 1999, procesul a fost pus în aplicare. Şi tot acolo s-a ajuns la un parteneriat între NATO şi Ucraina. în acest context au luat naştere acorduri în probleme de dezarmare şi control, de transfer de arme şi tehnologie, precum şi de pregătire militară. De atunci, NATO are un birou la Kiev, iar Ucraina, un punct de legătură la Bruxelles. Pe atunci, acest lucru nu a constituit o problemă.

După aderarea în 1999 la NATO a Poloniei, Cehiei şi Ungariei, presiunea celorlalte state est-europene a devenit şi mai puternică. Acestea voiau, toate, să intre în NATO, dacă se putea imediat; acolo căutau protecţie. Apoi, la summitul de la Roma din 2002, NATO a invitat Bulgaria, România, Slovacia, Slovenia şi cele trei state baltice – Estonia, Letonia şi Lituania – la convorbirile de aderare. în 2004, toate cele şapte state au devenit membre NATO. Până atunci, Moscova a luat act de toate astea fără probleme, în spiritul Tratatului de Bază.

La Roma a fost înfiinţat atunci şi „Consiliul NATO-Rusia”, pentru a crea condiţii mai bune de dialog între NATO şi Rusia şi pentru a întări colaborarea pe probleme de apărare şi de politică

de securitate.

însă, atunci când s-a pus deschis problema unei apartenenţe viitoare la NATO a Georgiei şi Ucrainei, disputa s-a aprins. E drept că, după asta, problema a mai fost amânată o dată – în aprilie 2008, la Bucureşti, pe agendă se aflau cererile de aderare ale Albaniei şi Croaţiei —, dar era deja prea târziu. La un an după discursul lui Putin de la München, criza dintre NATO şi Rusia a atins un punct culminant. Căci Putin considera planurile de extindere a NATO o provocare, din cauză că, prin aderarea Georgiei şi a Ucrainei, părţi ale fostei Uniuni Sovietice ar fi urmat să treacă pentru prima oară la NATO.

Vreau să prezint toate aceste lucruri mai detaliat. La primul summit de extindere a NATO din 1997 de la Madrid, atunci când şefii de stat şi de guvern, împreună cu miniştrii lor de externe, dezbăteau în cerc restrâns, eu eram aşezat, în calitate de consilier, exact în spatele lui Kohl şi al lui Kinkel. Atmosfera era încărcată. Francezii voiau să fie primite cinci ţări. Americanii, dimpotrivă, voiau un număr cât mai mic cu putinţă. Iar noi, germanii, am fost atunci cei care am mediat, am propus ca soluţie de compromis o împărţire a extinderii în mai mulţi paşi: trei ţări în prima rundă, ceilalţi candidaţi central şi est-europeni şi balticii în runda a doua. în felul acesta, a fost posibil ca prima extindere să fie redusă la trei state, pentru a veni în întâmpinarea dorinţei lui Clinton. Iar Chirac a fost în măsură să transmită la Bucureşti semnalul că România avea să fie primită cel târziu în runda a doua. Propunerea aceasta a fost scrisă de mână pe un bileţel pe care i l-am strecurat lui Kohl, care, după o scurtă discuţie cu Kinkel, a rostit-o cu voce tare. Clinton — încântat. Chirac – de acord.

Toată lumea respiră uşurată. În felul acesta s-a luat hotărârea, după cum se poate citi şi în comunicatul de la Madrid. E drept, rezultatul nu a fost salutat de Moscova, dar, orişicât, a fost

tolerat.

La summitul NATO de la Bucureşti din 2008, 11 ani mai târziu, s-a întâmplat exact contrariul. Acolo s-a aflat pe masă un plan american privind Georgia şi Ucraina, aşa-numitul Membership Action Plan, pe scurt, MAP. Un MAP nu este încă un bilet de intrare în NATO, dar este deja o premisă clară pentru aderare. La acel moment, guvernul federal şi francezii au considerat că se mergea prea departe. Contrar tuturor uzanţelor, s-a intrat cu această divergenţă de opinii în consultările la vârf, din cauză că ea se vădise a fi imposibil de rezolvat înainte de către ambasadori la Bruxelles. Astfel s-a ajuns ca, la summit, Merkel şi Sarkozy să spună nu, iar Bush să voteze da. în cursul tratativelor, Bush a explicat că le promisese deja totul ucrainenilor şi georgienilor şi că acum nu mai putea să-şi retragă promisiunea. În ultimul minut s-a reuşit să se dezamorseze insistenta americană — şi anume, stabilindu-se ca, în comunicatul final al summitului, să fie preluată o formulă de compromis, o promisiune fără o dată anume: „Georgia şi Ucraina vor deveni membre NATO.” Punct. Aceasta a fost considerată o idee bună. S-a considerat că era un anunţ care nu genera obligaţii, cam aşa cum UE negocia de zeci de ani cu Turcia despre obiectivul stabilit de comun acord al intrării acesteia din urmă în UE.

Cu toate astea, însă, era totuşi un anunţ foarte ameninţător în urechile lui Puţin: „Mai devreme sau mai târziu, vom extinde alianţa prin primirea Georgiei şi a Ucrainei.” Iar consultările informale în stilul celor dintre Kohl şi Eltîn nu mai existau de mult timp.

Astfel încât, din perspectiva rusească, acesta nu a fost un semnal de destindere, ci mai degrabă unul de escaladare. Trei luni mai târziu, în vara anului 2008, Rusia a pornit „micul război” cu Georgia. începând din acest moment, ne-am îndreptat puţin câte puţin spre o confruntare din ce în ce mai acută, până în septembrie 2014, când

secretarul general NATO, Anders Fogh Rasmussen, a spus, în deschiderea unei întâlniri NATO la vârf care a avut loc la Newport, în Ţara Galilor: „Avem de-a face cu un context de securitate care a suferit schimbări dramatice. în est, Rusia atacă Ucraina.”

Dintr-odată, în Europa era din nou război.

Război în Europa: în Ucraina se trage!

Despre ce anume era vorba în Ucraina şi în Crimeea? începând din secolul al XVIII-lea, oraşul-port Sevastopol, din vârful sud-vestic al Crimeei, este principala bază navală a Flotei Ruseşti a Mării Negre. După sfârşitul Uniunii Sovietice, Ucraina a devenit independentă şi, astfel, principala bază navală a Flotei Mării Negre nu se mai afla pe teritoriu rusesc. La referendumul privind independenţa din 1991, 54% dintre locuitorii Crimeei au votat în favoarea desprinderii de Rusia — desigur, o majoritate, dar un procent considerabil mai mic decât în alte regiuni ale Ucrainei. în Donbass, peste 80% au votat pentru independenţă, la Kiev şi în vestul Ucrainei chiar peste 90%.

în anul 1997, Boris Elţîn şi preşedintele ucrainean de atunci, Leonid Kucima, au semnat un acord asupra flotei din Sevastopol: Rusia urma să plătească arendă pentru următorii 20 de ani şi să folosească baza cu toate instalaţiile aferente împreună cu marina ucraineană. Acordul a intrat în vigoare în iulie 1999, cu durata de valabilitate până în 2017.

în aprilie 2010 s-au întâlnit cei doi preşedinţi noi ai Rusiei şi Ucrainei, Dmitri Medvedev şi Viktor lanukovici, şi au căzut de acord asupra unei prelungiri cu încă 25 de ani; din acel moment, flotei ruseşti îi era permis să mai rămână în Crimeea până în 2042. în schimb, Ucraina beneficia de o reducere de 30% la gazele naturale ruseşti. în parlamentul ucrainean, nu toată lumea a fost entuziasmată de acest contract; au existat

deputaţi care n-au fost de acord să rămână legaţi un timp atât de îndelungat de Federaţia Rusă, mai ales că, între timp, ar fi putut apărea posibilitatea achiziţionării de gaze naturale la preţuri mai avantajoase din alte regiuni. A fost o şedinţă cu ţipete, s-a aruncat cu fumigene. Cu toate astea, o majoritate infimă s-a pronunţat în favoarea prelungirii contractului. lulia Timoşenko, conducătoarea opoziţiei, a anunţat paşi juridici împotriva contractului şi a solicitat ajutor din partea Occidentului. încă de atunci se prefigura faptul că miza era mai mare decât încasările provenite din arenda pentru port şi decât un preţ convenit de cumpărare a gazului.

Tensiunile dintre facţiunea pro-rusă şi forţele pro- occidentale de la Kiev şi-au pus astfel amprenta asupra unui deceniu întreg, înainte ca situaţia să escaladeze la sfârşitul anului 2013. în noiembrie 2013, lanukovici nu a semnat un acord de asociere care fusese de fapt planificat şi, în schimb, s- a întâlnit cu Puţin la Soci ca să încheie un acord de intrare a Ucrainei în Uniunea Vamală Rusească. Opoziţia s-a adunat organizând „Euromaidanul", o mişcare masivă de protest în piaţa centrală din Kiev, Maidan Nezalejnost' (Piaţa Independenţei). Oamenii cereau demisia preşedintelui, alegeri anticipate şi semnarea acordului de asociere cu UE. La începutul lunii decembrie, sute de mii de oameni au ieşit în stradă şi au fost celebraţi în Occident ca mişcare pentru libertate.

în februarie 2014 a urmat escaladarea. Forţele de securitate au împuşcat demonstranţi. S-au înregistrat peste 80 de morţi. Iar atunci când, peste noapte, lanukovici a fugit din ţară, s-a ajuns realmente la o schimbare de putere la Kiev. Din perspectiva rusească, aceasta a fost o lovitură de stat împotriva unui guvern legitim. Moscova a început să vorbească despre un pericol real pentru populaţia rusă din Ucraina şi a considerat că sunt necesare „măsuri antifasciste" pentru protecţia ei.

Şi imediat au apărut „autoapărătorii” înarmaţi ai populaţiei rusofone din Crimeea şi, la sfârşitul lunii februarie 2015, au ocupat clădirea parlamentului din regiunea cea mai sudică a Ucrainei.

Referendum controversat în Crimeea

Două mii de soldaţi ruşi aterizaseră în Crimeea — din perspectiva Occidentului şi a guvernului ucrainean, o invazie, o acţiune de ocupare de către armata rusă care contravenea dreptului internaţional. Conform reprezentării ruseşti, o acţiune normală, în acord cu tratatul privind Flota Mării Negre. La cererea Ucrainei, OSCE a vrut să trimită observatori militari neînarmaţi, dar unităţile pro-ruse au împiedicat accesul acestora.

în aprilie, Puţin a afirmat că forţele armate ruse nu făcuseră decât să sprijine activ „forţele de autoapărare” din Crimeea. În luna mai a negat că trupele ruse ar fi intervenit în evenimente, în iunie a recunoscut din nou.

Acest joc internaţional menit să deruteze a fost intensificat prin intervenţii masive în zona mass-media. În Crimeea, în locul programelor ucrainene de televiziune, rulau acum programe rusesti. Jurnaliştii erau ameninţaţi şi intimidaţi. Organizaţia Reporteri fără Frontiere vorbea despre un climat marcat de cenzură. Posturile de televiziune ruseşti răspândeau ştiri false despre schimburi de focuri la Kiev şi chiar despre atacuri asupra civililor ruşi. Lumea occidentală a reacţionat indignată, dar era neputincioasă. întregul spectacol de propagandă urmărea să pregătească atmosfera pentru un referendum anunţat foarte din scurt şi cât se poate de discutabil despre statutul Crimeei, care oferea opţiunea între rămânerea în Ucraina şi anexarea la Rusia.

Cele şapte state rămase în G8, preşedintele Consiliului Europei şi preşedintele Comisiei UE au declarat la unison că nu aveau să recunoască

referendumul.

Cu toate astea, pe 16 martie 2014, acesta a avut loc şi a avut ca rezultat – surpriză – aprobarea de către 96,77% din electorat a anexării la Rusia. Din acel moment, lucrurile s-au precipitat. În ziua următoare, pe 17 martie, Puţin a ţinut un discurs despre aderarea Crimeei la Federaţia Rusă şi chiar în aceeaşi zi a fost semnat şi tratatul de aderare. Guvernul Crimeei a anunţat că ora va fi schimbată după ora Moscovei, că rubla va fi recunoscută drept cea de-a doua monedă şi că industria petrolului şi cea a gazelor vor fi naţionalizate.

Deosebit de picant era acest ultim aspect, căci în dreptul coastelor Crimeei se găseau zăcăminte de petrol şi gaze neexploatate până atunci. La procesul de licitaţie din 2012 participase un singur concern: Lukoil. începând din 2017, de acolo ar fi urmat să se extragă suficient gaz cât să înlocuiască aproximativ 20% din importurile de gaz ale Ucrainei şi, astfel, ar fi putut fi redusă dependenţa de gazele ruseşti. Deja pe 18 martie, concernul de stat rusesc Gazprom a solicitat concesiunea pentru aceste zăcăminte de petrol şi gaze, care de acum nu se mai aflau în posesia Ucrainei. *Honi soit qui mal y pense.*

Pace la Geneva, război în Donbass

Aşadar, în doar câteva săptămâni, situaţia din Ucraina fusese dată peste cap. La Kiev, la putere se afla acum un guvern deschis spre Europa, dar Crimeea fusese anexată de Rusia, o încălcare flagrantă a dreptului internaţional şi a Chartei de la Paris, care stabilise o serie de reguli clare pentru modificarea frontierelor în Europa. Din perspectivă europeană, referendumul privitor la Crimeea a fost numai teatru, Naţiunile Unite sau OSCE-ul nu au fost implicate deloc, accesul observatorilor a fost interzis: o încălcare gravă a dreptului internaţional. Pe de altă parte, la Moscova, tratatul de aderare este perceput ca o firească întoarcere a Crimeei la patria rusă – dar

oare se putea lua o asemenea decizie fără o consultare cu Kievul?

Prin urmare, anexarea Crimeei nu putea şi nu avea să fie acceptată; în această privinţă, toţi occidentalii au fost de acord. Deja înainte de referendum, UE, SUA, Elveţia, Canada şi Japonia stabiliseră diferite sancţiuni pentru a face Rusia să plătească pentru felul în care procedase. Tratativele pentru simplificarea proceselor de obţinere a vizelor au fost suspendate, au fost îngheţate conturi şi o serie de state au emis interdicţii de intrare. Lista de sancţiuni ale UE a fost extinsă în mai multe rânduri până la sfârşitul anului 2014 şi a fost menţinută până astăzi.

Rusia nu s-a arătat deloc impresionată şi a reacţionat cu contrasancţiuni. Astfel, au apărut interdicţii de intrare în ţară pentru americani, pentru canadieni şi până la urmă şi pentru un număr de 89 de politicieni europeni.

Şi, ca şi când toate astea nu ar fi fost de ajuns, din primăvara lui 2014 s-a aprins un nou focar de conflict în estul Ucrainei, şi anume în regiune minieră Donbass, atât de importantă pentru industria grea; aceasta este ocupată până astăzi de „miliţii populare” înarmate, care au obiective separatiste. Şi aici au fost implicaţi soldaţi ruşi de partea separatiştilor – însă, conform declaraţiilor ruseşti, ei nu se aflau în mod oficial în misiuni în slujba Moscovei, ci se aflau „în concediu” în Ucraina de Est. Aceste formaţiuni de voluntari care acţionau cu armament rusesc au sfârşit prin a proclama independenţa „republicilor populare” Doneţk şi Luhansk. Prin urmare, anexarea de către Rusia a Crimeei a fost urmată de o invazie mascată a Donbassului. Occidentul nu voia să urmărească toate astea cu mâinile în sân. Dar ce era de făcut?

Cele dintâi eforturi de pace şi de unificare a poziţiilor au condus, în aprilie 2014, la „convorbirile de la Geneva” între miniştrii de externe ai SUA şi Rusiei, John Kerry şi Serghei

Lavrov, însărcinaţi! cu afaceri externe ai UE, Catherine Ashton şi ministrul interimar de externe al Ucrainei, Andrei Deşciţia. Acolo s-a căzut de acord asupra dorinţei de a dezamorsa tensiunile şi de a restabili securitatea pentru toţi cetăţenii.
Numai că aşa-numiţii separatişti din Donbass nu erau dispuşi să depună armele.

OSCE invită la o masă rotundă

La începutul lunii mai 2014, Rusia a cerut recunoaşterea „separatiştilor” din Donbass şi a propus să se organizeze o a doua conferinţă la Geneva, la care să fie invitaţi şi separatiştii ruşi — lucru pe care guvernul ucrainean nu era dispus să-l accepte. În acelaşi timp, Rusia a fost totuşi dispusă să accepte implicarea OSCE ca mediator.

Asta a făcut ca, după câteva zile, să-mi sune telefonul – pe atunci, mă aflam în Washington, D.C. Guvernul federal m-a rugat să contribui la soluţionarea crizei din Ucraina ca moderator al unor mese rotunde pentru OSCE. Preşedintele de atunci al OSCE, Didier Burkhalter, ministrul de Externe al Elveţiei, salutase această soluţie germană, iar guvernul Ucrainei acceptase deja în principiu ideea. Trebuia să aibă loc un dialog între toate orientările politice din Ucraina în prezenţa OSCE, după modelul meselor rotunde din RDG dinainte de reunificare.

Am acceptat şi am sperat că o masă rotundă va putea asigura cel puţin posibilitatea desfăşurării în linişte a alegerilor prezidenţiale care urmau să aibă loc în Ucraina pe 25 mai. Se spera că un preşedinte ucrainean nou ales va putea să iniţieze, şi prin intermediul unor canale directe sau indirecte cu Moscova, un proces care să ducă la o soluţionare paşnică a conflictului.

Aşadar, am zburat la Kiev în calitate de însărcinat personal al preşedintelui OSCE. Pe 14 mai a avut loc cea dintâi şedinţă a mesei mele rotunde la Kiev, pe 17 mai a doua, la Harkov, şi pe 21 mai cea de-a treia, la Nikolaev – totul în

condiţii-cadru de criză. Dar un lucru a devenit îmbucurător de clar în cursul acestor discuţii: Ucraina dispunea de o societate civilă tânără, vie şi extrem de activă — ai cărei reprezentanţi au participat de asemenea la discuţii. În mod cât se poate de clar, aceasta a fost şi este un mare *asset**** pentru viitorul acestei ţări.

Pe 25 mai au avut loc alegerile ucrainene – exceptând regiunea Donbass —, pe cât de libere şi de corecte se putea spera în acele condiţii extrem de dificile. Noul preşedinte a ajuns Petro Poroşenko, un critic al lui Viktor lanukovici (prietenul ruşilor) şi un susţinător al Euromaidanului.

Alegerea a fost o importantă piatră de încercare, dar drumul lung de stabilizare şi reformare a Ucrainei abia acum începea. Am spus atunci în prelegeri şi articole că Europa ar trebui să continue să sprijine Ucraina din răsputeri şi să creeze noi premise pentru relaţia cu Rusia. Dar cum ar fi trebuit să arate acestea?

La mijlocul lunii iulie, Puţin şi Angela Merkel s-au întâlnit la Rio de Janeiro, cu ocazia finalei Campionatului Mondial de Fotbal. Amândoi au căzut de acord că guvernul ucrainean şi „separatiştii” ar trebui să înceapă cât mai curând posibil să poarte discuţii directe. Oricum, Merkel discutase cu Puţin la telefon în mod regulat, încă de la începutul crizei. Am admirat din cale afară răbdarea fără margini a cancelarului federal în cursul acestor nenumărate convorbiri, care adeseori trebuie să fî fost extrem de frustrante. O bună politică externă presupune adeseori multă răbdare şi uneori o respiraţie foarte lungă.

La începutul lunii septembrie s-a întâlnit pentru întâia oară, la Minsk, în Belarus, un grup de contact trilateral OSCE, alcătuit din reprezentanţi ai Ucrainei, Rusiei şi OSCE. Au participat de asemenea reprezentanţi ai autoproclamatelor republici Doneţk şi Luhansk. Rezultatul final a fost acela că părţile aflate în conflict au convenit

asupra unui armistiţiu supravegheat de OSCE şi a unui schimb de prizonieri — tratatul s-a numit de atunci încolo Minsk I. Dar hârtia a rămas maculatură, armistiţiul nu a fost respectat.

Politica externă revizionistă a Rusiei

Ceea ce începuse ca o criză politică naţională în Ucraina se transformase repede într-un conflict care ameninţa întreaga securitate europeană. Ceva aproape imposibil de imaginat devenise realitate: un război în Europa, cu un număr de victime în continuă creştere şi fără perspectiva unei soluţii pe calea tratativelor. în vara lui 2014, zborul MH17 al companiei Malaysia Airlines de la Amsterdam spre Kuala Lumpur fusese doborât în estul Ucrainei de către o rachetă sol-aer rusească. Toţi cei 298 de oameni aflaţi la bord, printre care 80 de copii şi 15 membri ai echipajului, şi-au pierdut viaţa. Din cauza unui vot de veto rusesc în Consiliul de Securitate ONU nu s-a ajuns la organizarea unui tribunal special al ONU pentru cercetarea cazului. Cercetările întreprinse de olandezi sunt între timp încheiate. S-a ajuns la concluzia că cei care au doborât avionul trebuie să fi fost „separatiştii” ruşi. Celor vinovaţi urmează acum să li să deschidă un proces şi în Olanda, deoarece o mare parte dintre victime erau olandezi. Cu toate astea, este de anticipat că Rusia nu-i va extrăda niciodată pe cetăţenii ei. Prin urmare, suspecţii nu vor compărea niciodată în faţa unui tribunal.

Modul în care Rusia a procedat în Ucraina schiţează imaginea îngrijorătoare a unei ţări care nu se mai simte legată de principiile de securitate în Europa, aşa cum au fost ele consemnate în actul final al OSCE, în schimb practică o politică externă revizionistă. Astfel, Ucraina devine teatrul de luptă pentru disputa dintre Rusia şi Occident asupra principiilor de ordine pe care trebuie să se sprijine lumea secolului al XXI-lea.

În acest context, merită să enumerăm toate

regulile şi acordurile fundamentale pe care Rusia le-a încălcat, din perspectiva occidentală, prin anexarea Crimeei şi invadarea regiunii de est a Ucrainei. Acestea sunt:

- principiile deja amintite ale actului final al OSCE din 1975, prin care statele (inclusiv Rusia) s-au obligat să respecte integritatea frontierelor şi reglementarea paşnică a disputelor;
- Memorandumul de la Budapesta din 1994, prin care Ucrainei i s-au acordat garanţii de respectare a frontierelor actuale, în timp ce, în schimb, Kievul se declara de acord să renunţe la armamentul nuclear sovieto-ucrainean;
- Charta de la Paris din 1990;
- actul de bază NATO-Rusia din 1997;
- acordul de prietenie şi acordul de staţionare a flotei încheiat cu Ucraina în 1997;
- Charta Naţiunilor Unite.

Bineînţeles, toate aceste încălcări ale dreptului internaţional sunt în continuare negate de partea rusă. Astfel, arhitectura europeană de securitate este compromisă de facto, o evoluţie fatală din punct de vedere istoric – după atâtea eforturi de împăcare şi de edificare a încrederii, după atâtea iniţiative de control al armamentului şi colaborare intensă.

Despre toate aceste principii şi acorduri este vorba atunci când ne facem griji dacă Rusia ar putea avea succes cu politica ei. Fiindcă, odată cu anexarea Crimeei şi cu începerea războiului din Ucraina, ea elaborase o „doctrină Putin” neoficială, care sună în linii mari cam aşa: Moscova are dreptul să intervină pentru apărarea populaţiei rusofone din străinătate — şi anume exclusiv pe baza aprecierii Moscovei dacă şi când

şi cum anume este nevoie de această protecţie.

Astfel, presupunerea că, astăzi, statele europene nu mai sunt ameninţate în integritatea lor teritorială s-a dovedit a fî greşită. Odată cu anexarea Crimeei, cu continuarea intervenţiei mascate în estul Ucrainei şi popularizarea acestei neoficiale doctrine Putin, Rusia a întors Europa înapoi la un capitol mai vechi, cu consecinţe de natură să stârnească îngrijorare.

Cancelarul federal Merkel a pus punctul pe „i” la Conferinţa pentru Securitate de la München: „La principiul integrităţii teritoriale nu putem renunţa. Nu numai Ucrainei îi datorăm lucrul acesta, ci şi multor, multor altor ţări, precum şi nouă înşine, tuturor.” Dacă acceptăm ca un stat sau altul să-şi integreze pur şi simplu părţi din ţările vecine, atunci, ordinea mondială a secolul al XXI-lea va fî una foarte violentă: întoarcerea de la drept la dreptul celui mai puternic.

Principiul integrităţii teritoriale şi principiul respectării dreptului internaţional la care s-a referit Merkel nu trebuie să fie apărate numai cu privire la Rusia. Şi atitudinea Chinei le provoacă o serioasă îngrijorare europenilor şi americanilor, dar mai întâi de toate unor state din estul şi sud-estul Asiei. În Marea Chinei de Sud, China are conflicte teritoriale, printre alţii, cu Filipinele, cu Malaysia şi Vietnamul şi îşi impune pretenţiile teritoriale din ce în ce mai vehement – prin intermediul unor baze militare instalate pe insule construite artificial. Un verdict al Curţii Permanente de Juri de la Haga referitor la conflictul teritorial dintre China şi Filipine, pe care judecătorii l-au tranşat în favoarea Manilei, Beijingul l-a ignorat pur şi simplu. Din această cauză, nu poate fi o surpriză atunci când vecinii Chinei afirmă că ceea ce este Crimeea pentru est-europeni este, pentru ei, Marea Chinei de Sud.

Dar să revenim la Rusia şi Ucraina. încă din noiembrie 2014, referindu-se la Conferinţa G20 de la Brisbane, Angela Merkel a tinut o cuvântare în

care avertiza în legătură cu o resuscitare a Războiului Rece o împărţire a lumii în sfere de influenţă. La Conferinţa pentru Securitate de la München din februarie 2015, a atras atenţia asupra faptului că în Ucraina conflictul nu poate fi câştigat din punct de vedere militar: „Problema este că nu pot să-mi imaginez nicio situaţie în care o mai bună dotare a armatei ucrainene poate să-l facă pe Putin să fie atât de impresionat, încât să creadă că poate să piardă din punct de vedere militar.”

Aşadar, se anunţa o diplomaţie de criză. împreună cu preşedintele Franţei, François Hollande, Angela Merkel s-a deplasat la începutul lunii februarie 2015, mai întâi la Kiev, pentru o întâlnire cu preşedintele ucrainean Petro Poroşenko, şi după aceea la o întâlnire cu Putin la Moscova. Şi ministrul de Externe al SUA, John Kerry, s-a implicat. La jumătatea lui februarie, a fost anunţat Tratatul Minsk II. Conform acestuia, Minsk I urma să fie implementat complet şi armele să fie în sfârsit reduse la tăcere.

Cu toate astea, estul Ucrainei se află în continuare în mâinile „separatiştilor”, iar Crimeea continuă să rămână anexată la Rusia. Războiul nu a continuat să escaladeze, dar în rest nu prea am făcut progrese. Şi rămâne complet neclar dacă Rusia este interesată în general de pace în regiune.

Securitatea europeană: împotriva Rusiei, *saxifaţă de* Rusia? Sau *împreună cu* ea?

Aşadar, de-a lungul ultimilor patru ani, situaţia din Ucraina abia dacă s-a schimbat – în bine sau în rău. Există riscul de a se crea aici un conflict dificil şi de durată, un conflict „îngheţat” — cu o împărţire pe termen lung a teritoriului de stat al Ucrainei. Şi nici pericolul unei situaţii economice dificile nu a fost încă înlăturat. Aceste probleme sunt cu neputinţă de rezolvat fără Rusia. Adevărul

dur este următorul. Nici integritatea şi securitatea Ucrainei, nici reabilitarea ei economică durabilă nu pot fi realizate în condiţiile unui conflict pe termen lung cu marele vecin Rusia. De aceea, nu numai în problema Ucrainei, rămâne valabil principiul că o arhitectură viabilă a securităţii europene nu poate fi elaborată decât împreună cu Rusia. Din păcate, însă, la fel de adevărat este şi faptul că, astăzi, multor ţări europene trebuie să le fie asigurată securitatea *faţă de* Rusia.

De aceea este necesară o strategie dublă: o strategie prin care, pe de o parte, să purtăm şi să continuăm dialogul cu Puţin pe tema cooperării – oricât de dificil ar putea să fie acest lucru în condiţiile actuale — şi prin care, pe de altă parte, să îi anulăm posibilităţile de intervenţie asupra Europei printr-o politică de forţă. Atât dialog cât e cu putinţă, atâta apărare câtă e necesară.

Căci un mesaj militar şi o disponibilitate de apărare cât mai clare sunt în continuare indispensabile. Faţă de anexarea Crimeei, faţă de sprijinul permanent acordat de Rusia „separatiştilor” din estul Ucrainei, precum şi faţă de exerciţiile militare ruseşti, care simulează atacuri împotriva ţărilor occidentale, NATO a reacţionat pe bună dreptate printr-un amplu program de reasigurare politică şi militară. Exact aşa cum alianţa a dat dovadă de solidaritate cu Republica Federală Germania în perioada Războiului Rece, exact aşa procedează şi acum pentru aliaţii ei din est.

Prin urmare, astăzi se solicită ca noi, germanii, să demonstrăm faţă de partenerii noştri din NATO exact acea solidaritate de care noi înşine ne-am bucurat cu nu prea mult timp în urmă. Aceia care îşi mai aduc aminte cât de important a fost pentru noi faptul că americanii, britanicii, francezii, canadienii şi alţii s-au poziţionat la mică distantă de graniţa germano-germană pentru ca, în cazul unui conflict, să fie şi ei afectaţi direct şi, astfel, să intre în vigoare obligaţiile alianţei vor înţelege de

ce partenerii de alianţă de pe flancul estic îşi doresc cu aceeaşi ardoare prezenţa partenerilor lor. De aceea este bine şi corect că Bundeswehrul a preluat comanda unuia dintre cele patru batalioane multinaţionale pe care NATO le-a trimis în Polonia, Estonia, Letonia şi Lituania.

Dar NATO este una, şi alta este situaţia acelor ţări care au avut ghinionul să nu aparţină niciunei alianţe. Printre ele se numără Ucraina. Care este răspunderea noastră faţă de această ţară? Ucraina trebuie să aibă dreptul şi posibilitatea să se poată apăra singură. Şi din această cauză este lesne de înţeles de ce americanii şi alţi parteneri de alianţă au hotărât să-i livreze Kievului arme defensive precum rachete antitanc, sisteme radar şi sisteme îmbunătăţite de comunicare. Multă vreme s- au revărsat în Ucraina doar arme din Rusia, astfel încât „separatiştii” au ajuns să dispună de echipamente cărora armata ucraineană nu prea avea ce să le opună.

Şi mai importante sunt însă ajutoarele financiare şi economice şi acoperirea spatelui pentru Kiev, coroborate cu sprijinul în lupta împotriva corupţiei. Acest lucru este esenţial pentru Ucraina. La fel de importantă este şi promovarea societăţii civile ucrainene. Tânăra generaţie care a demonstrat pe Maidan — nu împotriva Rusiei, ci împotriva unei elite ucrainene corupte, care a privat generaţia tânără de şansele unui viitor european –, această generaţie este depozitara speranţelor pentru o Ucrainăă mai bună, o Ucrainăă europeană. Europa poate să contribuie mult la răsplătirea acestui tineret, de exemplu, prin libertatea vizelor, prin burse pentru studenţii ucraineni sau prin sprijinirea organizaţiilor neguvernamentale de acolo.

Pe lângă diferitele acţiuni de susţinere, un important instrument al solidarităţii cu Ucraina îl reprezintă însă şi sancţiunile economice hotărâte în 2014.

Rostul sancţiunilor

Trebuie spus de la început. Sancţiunile nu sunt niciodată un panaceu. Câteodată, ele rămân fără niciun efect. Adeseori, afectează pe cine nu trebuie. Câteodată sunt adoptate numai din cauză că nouă, diplomaţilor, pur şi simplu nu ne trece prin cap nimic mai bun. Există riscuri şi efecte secundare şi, de aceea, aceste mijloace ar trebui folosite cu parcimonie, iar rezultatele lor să fie verificate la intervale regulate. La sfârşitul anilor 1990, Henry Kissinger a constatat că, între timp, SUA adoptaseră sancţiuni împotriva a aproape jumătate din omenire – ar putea oare acesta să fie un drum care să promită succes şi pe care să se meargă în continuare? El a avertizat atunci împotriva adoptării de către G8 de sancţiuni economice împotriva Indiei şi a Pakistanului din cauza testelor lor nucleare – sancţiuni împotriva Rusiei, a Cubei, a Libiei, a Iranului, a Chinei şi a altora existau deja.

Aşadar, scepticismul, când e vorba despre sancţiuni, nu e niciodată greşit. Dar, din cauză că, în Germania, întrebarea referitoare la sensul sau lipsa de sens a sancţiunilor agită atât de mult spiritele, vreau să mai adaug următoarea remarcă pe această temă. Sancţiunile ar trebui să rămână în vigoare atât timp cât Moscova şi „separatiştii” nu-şi îndeplinesc răspunderile care decurg din hotărârile de la Minsk. Toţi cei care cred că sancţiunile ar putea fi anulate pur şi simplu, din cauză că, aparent, nu folosesc la nimic, ignoră efectul de semnal care decurge din ele. Până la urmă, Puţin şi-ar impune totuşi agresiunea fără probleme – dacă ar fi dispus doar să aştepte suficient.

Guvernul federal a afirmat de la bun început cu toată fermitatea: ordinea şi pacea europeană sunt foarte importante, mai importante chiar decât interesele concrete ale unor firme germane, cărora sancţiunile le stau în drum. în afară de asta, e îndoielnic că sancţiunile sunt chiar atât de

lipsite de eficienţă cum afirmă unii sau alţii. Cine ştie unde ne-am afla acum dacă SUA şi UE nu ar fi făcut front comun? Din punctul meu de vedere, Puţin a subapreciat atunci coeziunea Occidentului.

Dar bineînţeles că şi Kievul trebuie să se angajeze cu toată hotărârea în aplicarea Acordului de la Minsk, altminteri sancţiunile îşi pierd toată semnificaţia lor politică. între timp, e nevoie ca şi în dialogul cu Ucraina să li se spună lucrurilor pe nume. Cu toate astea, Kievul e în mod cert victima acestui război — şi nu ar trebui să fie făcut răspunzător în aceeaşi măsură pentru neaplicarea tratatului.

în problema intrării Ucrainei în NATO, decizia a fost luată de mult timp în cadrul alianţei, şi este una negativă. Faptul că guvernul de la Kiev nu vrea să abandoneze speranţa este de înţeles, dar nu e de niciun folos. Aici, miza e dezvoltarea unor alternative politice, de pildă ca Ucraina, urmând exemplul Finlandei, al Suediei sau al Austriei, să se definească drept punte între Vest şi Est. Poate că şi o declaraţie NATO, cum că procesul de extindere spre est este încheiat, ar putea eventual să dezamorseze conflictul. Dar, procedând astfel, Occidentul nu şi-ar trăda cumva propriile principii – trădând totodată şi statele din Europa Centrală şi de Est care contează pe NATO? Aici este vorba, ca de atâtea ori, despre propria credibilitate. Nu putem şi nu avem voie să abandonăm state precum Ucraina, Georgia, Moldova, şi nici alte state aflate „între Est şi Vest”.

Din păcate, nu există un răspuns simplu.

Până la urmă, toate statele membre ale OSCE, aşadar şi Rusia, trebuie să caute împreună un drum comun pentru consolidarea arhitecturii securităţii în Europa. Controlul armamentului convenţional şi nuclear trebuie să revină pe ordinea de zi, ca proiecte comune de prevenire a crizelor şi de întărire a încrederii. în Europa nu mai trebuie să fie loc pentru demonstraţii militare de forţă, având în vedere existenţa în continuare a

ameninţărilor nucleare. Si viziunile de colaborare economică strategică cu Rusia merită mai multă atenţie. Chiar în 2010, Puţin însuşi visase la o zonă de liber schimb cu Europa, „de la Lisabona până la Vladivostok”. Un lucru însă e clar: multe propuneri constructive vor rămâne maculatură dacă Rusia nu este dispusă să revină la o politică de cooperare. *It takes two to a tango.*

Prin urmare ce-i de făcut? Voi reveni la opţiunile de acţiune ceva mai jos.

„Dacă le este frică de noi, asta e foarte bine!”

Cât e de uşor să greşeşti atunci când te orientezi după propriile valori şi criterii şi când crezi că ştii ce anume se petrece în mintea celorlalţi am aflat în 1993, în poziţia mea, la acea vreme nouă, de şef al Comitetului de Planificare al Ministerului de Externe.

Cu spirit autocritic am înţeles atunci că ştiam câte ceva despre NATO şi despre UE, dar prea puţin despre Est. De aceea, am pornit într-un mic turneu de serviciu la Varşovia, la Kiev şi la Moscova — una peste alta, patru zile. În cea de-a treia zi, când am ajuns la Moscova, am fost întâmpinat de ministrul adjunct de externe de atunci, Gheorghi Mamedov. La cina comună am prezentat cele aflate în ultimele două zile.

— Tocmai am fost la Varşovia şi la Kiev. În amândouă ţările am întâlnit o mare frică de Rusia.

Partenerul meu de dialog a dat din cap, aşa că m-am simţit încurajat să vorbesc mai departe:

— Noi, germanii, cunoaştem acest fenomen, ca vecinilor noştri să le fie frică de noi. De aceea am luat toate măsurile pentru a le spulbera frica de Germania – francezilor, danezilor, olandezilor, cehilor şi polonezilor. încă n-am reuşit pe deplin, dar avem sentimentul din ce în ce mai puternic că vecinii ne percep ca prieteni.

Partenerul meu de dialog a dat din cap din nou, aşa că am îndrăznit să-l întreb deschis:

— Spuneţi-mi, vă rog, ce anume face Rusia pentru a determina Polonia, Ucraina şi alte state est-europene să nu se mai teamă de ea?

Mamedov a ridicat ochii spre mine:

— Dragul meu prieten, este absolut în ordine dacă vecinilor noştri le este puţin frică de Rusia. Dacă ei se tem de noi — e bine aşa!

Din păcate, acelaşi mod de a gândi mai există şi astăzi în unele minţi de la Moscova: e bine dacă le e frică de noi! Este însă şi unul dintre motivele pentru care la Varşovia, la Kiev şi în alte părţi, dorinţa de aderare la NATO a fost şi rămâne mare. Acolo există frică de Moscova. Dacă eşti un stat mic, fără o mare putere militară, într-o situaţie gravă te simţi pur şi simplu neputincios în faţa puternicului urs din Est.

Naraţiuni ireconciliabile

Contradicţiile dintre punctul de vedere rusesc şi cel occidental au fost prezentate cu deosebită claritate într-un comitet care a fost convocat în 2015 de OSCE, aşa-numitul Panel of Emminent Persons on European Security aş a Common Project. Eu am fost numit preşedintele acestuia.

în OSCE-ul propriu-zis sunt reunite în total 57 de state din America de Nord, Europa şi Asia. Astfel, aceasta este cea mai mare organizaţie de securitate regională şi, conform obiectivelor pe care şi le-a stabilit, activează pentru ca „peste un miliard de oameni să poată trăi în pace, democraţie şi stabilitate”.

Aşa cum am menţionat în capitolul introductiv, OSCE s-a numit iniţial Conferinţa pentru Securitate şi Cooperare în Europa (CSCE) şi, la început, a fost o iniţiativă a Pactului de la Varşovia – în plin Război Rece. Dar Conferinţa s-a născut cu adevărat abia ca urmare a politicii de deschidere spre Est a lui Willy Brandt, când cancelarul federal german de atunci a făcut, la începutul anilor 1970, primele demersuri pentru a relaxa atmosfera îngheţată dintre cele două blocuri. Intre 1973 şi

1975 au avut loc negocieri anevoioase şi totul s-a concretizat pe 1 august 1975 în actul final, amintit deja în câteva rânduri, al CSCE, care urma să pună capăt confruntării din cadrul Războiului Rece. La negocieri au participat şapte state din Tratatul de la Varşovia, 13 ţări neutre şi 15 state membre NATO. Astăzi, e de presupus că întâlnirea s-ar numi „G35”.

Moscova spera la o recunoaştere a graniţelor din Europa, pe atunci încă controversate. Occidentul spera la recunoaşterea drepturilor omului dincolo de Cortina de Fier. Iar schimbul a fost o afacere reuşită: în Actul Final de la Helsinki, statele participante se angajau să recunoască inviolabilitatea frontierelor şi rezolvarea paşnică a disputelor, dar şi neamestecul în treburile interne ale altor state, precum şi apărarea drepturilor şi libertăţilor fundamentale ale omului.

Datorită succesului pe care l-a înregistrat această conferinţă, au avut loc în continuare întâlniri consecutive la Bucureşti, Madrid, Viena şi încă o dată la Helsinki. în 1995 s-a luat hotărârea de a se institutionaliza conferinţa şi a fost înfiinţată Organizaţia pentru Securitate şi Cooperare în Europa, pe scurt, OSCE, a cărei preşedinţie se schimbă anual, trecând de la un membru la altul. Din păcate, în perioada care a urmat, OSCE a dus o existenţă politică mai degrabă discretă, probabil şi din cauza procedurilor complicate de luare a deciziilor. Fiindcă, din nefericire, hotărârile nu pot fi luate decât cu unanimitate de voturi şi de fiecare dată se găseşte câte unul dintre statele membre care e dispus să-şi exercite dreptul de veto. De aceea a fost de-a dreptul senzaţional faptul că preşedintele elveţian al OSCE, Didier Burkhalter, a reuşit în 2014 să preia funcţia de mediator în criza ucraineană, şi nu numai să trimită observatori ai OSCE în regiunea de criză, ci şi să iniţieze un dialog politic — chiar dacă, până acum, acesta nu a generat încă pacea.

Acel Panel of Eminent Persons, a cărui preşedinţie am preluat-o în 2015, urma să elaboreze propuneri pentru rolul viitor al OSCE în prevenirea şi abordarea conflictelor şi pentru probleme fundamentale ale arhitecturii securităţii în spaţiul euroatlantic şi euroasiatic — bineînţeles, în spiritul Actului Final de la Helsinki şi al Chartei de la Paris — şi în special cu privire la conflictul nerezolvat din Ucraina. Comitetul era compus din mai mult de o duzină de personalităţi de rang înalt şi cu o îndelungată experienţă practică în diferite domenii ale securităţii europene. Ele veneau din ţări cât se poate de diferite: Grecia, Turcia, SUA, Ucraina, Letonia, Franţa, Elveţia, Georgia, Rusia, Regatul Unit, Polonia, Finlanda, Kazahstan, Serbia şi Germania.

împreună trebuia să stabilim că între Occident şi Rusia existau diferenţe atât de mari de percepţie a situaţiei actuale din Europa, încât nu era cu putinţă să se cadă de acord asupra unui text comun. Naraţiunile ireconciliabile au fost o adevărată catastrofa, în special pentru mine ca preşedinte.

în final, nu am fost în stare să găsim o altă soluţie decât aceea de a reda, separat, atât naraţiunea occidentală, cât şi pe cea rusească. Iar pentru a nu omite nimic, am mai preluat şi o a treia naraţiune, anume punctul de vedere al statelor aflate „la mijloc”, aşadar în special al Ucrainei, Georgiei şi al altor state care nu fac parte din NATO sau din UE, dar nu vor să facă parte nici din sfera de influenţă rusească.

Din păcate, această „prăpastie a naraţiunilor” dintre Rusia şi Occident nu numai că nu a fost acoperită din 2015 încoace, dar s-a adâncit şi mai mult.

Povara „discuţiilor purtate asimetric”

Argumentaţia rusă privind crizele actuale din estul Ucrainei, din Crimeea sau din Georgia se

desfăşoară cam în felul următor. Originea tuturor dificultăţilor constă în comportamentul insuportabil al Occidentului. în anii 1990, Occidentul s-a folosit de slăbiciunea rusească, a făcut promisiuni goale de atitudine reţinută şi, cu toate astea, a continuat cu procesul de extindere a NATO spre est. Apoi vine o lungă listă de încălcări comise de Occident, dintre care unele datează de foarte mult timp şi nu mai au întotdeauna legătură cu conflictele actuale: intervenţia în Kosovo, intervenţia în Irak, intervenţia în Libia, modul în care s-a încercat obţinerea fortată a unui acord de asociere între Ucraina şi UE, modul în care CIA a pus în mişcare Revoluţiile Culorilor, mai întâi în Polonia şi mai târziu în Ucraina ş.a.m.d. Occidentul ar impune lumii întregi propriile concepţii despre ordine şi apoi s-ar mira când unele state care vor un alt tip de ordine îi întorc loviturile. Rusia ar fi acum suficient de puternică încât să se poată apăra.

Argumentaţia pe care o opune Occidentul sună cam aşa. După sfârşitul Uniunii Sovietice, sute de milioane de oameni din Europa Centrală şi de Est au putut în sfârşit să-şi hotărască liberi destinul. Faptul că multe dintre aceste ţări au vrut să între în UE şi în NATO şi că au năzuit spre libertate şi democraţie nu este vina Occidentului. Că Rusia nu doreşte să meargă pe acest drum este regretabil şi îngrijorător.

Concomitent, Occidentul îşi pune, fireşte, întrebarea, autocritic: care este partea noastră de vină în privinţa actualei situaţii conflictuale? în ce măsură războiul din Irak a adus daune ordinii mondiale? Este posibil ca noi să nu fi luat în calcul în suficientă măsură interesele rusesti atunci când a fost vorba despre asocierea dintre Ucraina şi UE? A fost o greşeală că unii miniştri de externe occidentali s-au postat pe Maidan şi le-au promis manifestanţilor sprijinul lor?

Şi da, atunci ajungem la concluzia că poate am greşit în unele privinţe. însă sunt aceste greşeli în

măsură să justifice anexarea Crimeei de către Rusia? Justifică ele faptul că Moscova îi menţine în viaţă pe „separatiştii” milîtanţi din Donbass, aprovizionându-i cu arme deja de trei sau chiar patru ani? Justifică asta intervenţia rusească în Georgia în 2008?

În acest fel, dezbaterea asimetrică se desfăşoară în buclă: două naraţiuni diametral opuse stau faţă în faţă, fără o bază comună. Şi, în timp ce europenii şi americanii se confruntă autocritic cu o analiză a greşelilor, la Moscova toate greşelile continuă să fie văzute exclusiv de partea occidentală. Autocritica e considerată acolo o mare ruşine.

Această atitudine te lasă fără cuvinte şi produce încordare. Şi nu poate fi depăşită — la fel ca într-o gravă criză conjugală — decât dacă se reuşeşte revenirea la o formă de discuţie în cursul căreia ambele părţi să fie dispuse să recunoască greşeli, să-i arate celuilalt respect şi apreciere şi să fie dispuse să caute împreună un drum care să ducă mai departe. Dar pentru asta e nevoie de o măsură fundamentală de încredere.

Noi, în Occident, suntem neîncrezători din cauză că ne simţim înşelaţi de ruşi şi din cauză că, în anii din urmă, Rusia — trebuie spus cât se poate de clar – a avariat ordinea de securitate în Europa şi, în plus, a încercat să şubrezească democraţiile europene. Mulţi politicieni de frunte din Occident se simt dezamăgiţi şi personal din cauză că, în repetate rânduri, conducerea rusă i-a minţit în faţă. în aceste condiţii, la un moment dat devine dificil să mai ajungi vreodată la un acord care să aibă sens.

Ruşii sunt neîncrezători din cauză că se simt înconjuraţi de NATO — lucru pe care, la rândul nostru, abia dacă reuşim să-l înţelegem. Căci, la Moscova, nimeni n-o să vrea să afirme cu toată seriozitatea că politica de alianţe a NATO, bazată pe apărare, este un fel de încercare de încercuire în cadrul pregătirii unei mari campanii împotriva

Rusiei. Folosind o mare doză de imaginaţie, această idee ar putea fi invocată eventual dacă NATO şi-ar face apariţia în Polonia cu o forţă armată numărând mai multe divizii. Dar tocmai acest lucru nu se întâmplă. Occidentul respectă întocmai acordurile prevăzute în pactul de bază dintre NATO şi Rusia. Noi vorbim numai de aproximativ 4 000 de soldaţi, care staţionează prin rotaţie în Europa de Est. Spaimele ruseşti în acest sens nu pot fi justificate. Nu este nicio exagerare să desemnăm frontiera Rusiei cu NATO drept probabil cel mai sigur segment de frontieră al Federaţiei Ruse. Din păcate, la Moscova, lucrurile sunt văzute cu totul altfel.

Dimpotrivă, pentru noi este mai uşor de înţeles faptul că polonezii nu se simt în siguranţă atunci când exerciţiile militare ruseşti sugerează un atac nuclear asupra Varşoviei. în aceeaşi măsură este de înţeles când balticii spun că se simt ameninţaţi ori de câte ori se gândesc la „micii omuleţi verzi” ruşi – aşadar, la prezenţa, niciodată recunoscută de-a dreptul, dar demonstrată, a soldatilor ruşi în Crimeea şi în estul Ucrainei. Micile state baltice au minorităţi ruse considerabile. Aceste state îşi fac griji în legătură cu ceea ce s-ar putea întâmpla dacă şi la ei ar ateriza dintr-odată „omuleţii verzi”, despre care Moscova afirmă că nu ştie nimic. Toate aceste griji sunt lesne de înţeles.

Să depăşim criza cu Rusia – dar cum?

Ideea că ar trebui pur şi simplu să ne împăcăm cu situaţia nerezolvată din Crimeea şi estul Ucrainei şi să o acceptăm ca pe un provizorat de durată este inacceptabilă. Poate că astfel de afirmaţii au fost bine primite de anumite grupuri-ţintă în campania electorală din vara anului 2017. Aşa ceva, însă, sigur nu ar aduce o pace autentică în estul Ucrainei — şi, de altfel, nici vreun plus de încredere în toate celelalte state est- europene. Căci, odată cu acceptarea violărilor de frontieră ce contravin dreptului internaţional, intervenţiile

Rusiei, deghizate în „autoapărarea voluntarilor”, ar fi de-tabuizate şi s- ar deschide toate porţile pentru alte violări de frontiere aşa-zis nevinovate. Iar ca să acţionezi împotriva lor e nevoie de foarte multă răbdare.

De altfel, un astfel de caz a avut şi un precedent istoric. Astfel, SUA şi Marea Britanie şi-au menţinut de-a lungul multor decenii poziţia faţă de autonomia statelor baltice, care, în secolul al XX-lea, au fost ocupate mai întâi de nazişti, iar apoi au fost integrate în Uniunea Sovietică. în perioada Războiului Rece, această atitudine a părut uneori absurdă, dar obiecţia reiterată de-a lungul anilor împotriva acestei anexări ce contravenea legislaţiei internaţionale a fost cât se poate de folositoare atunci când, în momentul destrămării Uniunii Sovietice, statele baltice au insistat să-şi câştige independenţa.

Acelaşi lucru s-ar putea să fie valabil cândva şi pentru Crimeea.

Dar mai înainte trebuie pusă o întrebare: care sunt opţiunile de a acţiona de care dispunem în prezent? Ce s-ar putea face pentru a rezolva criza din Ucraina? între timp, în estul ţării, deja peste 10 000 de oameni şi-au pierdut viaţa, şi numărul creşte aproape cu fiecare săptămână.

Aşa-numitul Format Normandia de negocieri, în cadrul căruia Germania şi Franţa negociază cu Rusia şi Ucraina, îşi are limitele lui. Acordurile de la Minsk, care au fost stabilite în acest cadru, sunt şi rămân corecte, dar, de atunci, cei mai simpli paşi de transpunere a lor în practică s-au împotmolit. Nici acea întâlnire a miniştrilor de Externe de la începutul verii lui 2018 nu a adus progrese vizibile. Ce se poate întâmpla mai departe? Din punctul meu de vedere, la început ar trebui procedat la o retragere parţială a armelor de la linia de demarcaţie şi impunerea unui acord de încetare a focului. Pe deasupra, ar fi bine-venită orice măsură menită să edifice încrederea, de exemplu un schimb de prizonieri. Din toamna

anului 2017 se discută cu Rusia despre o forţă de pace a ONU care să asigure pacea în estul Ucrainei. O idee bună, care deocamdată bineînţeles că se poticneşte în cea mai fundamentală dintre toate întrebările: unde ar avea voie să acţioneze trupele ONU? Din punctul de vedere al ruşilor, numai la linia focului din interiorul Ucrainei, nu la frontiera ruso-ucraineană. Ceea ce ar face inutilă ideea forţei de menţinere a păcii.

într-un caz ca acesta, fostul preşedinte american Dwight D. Eisenhower ar fi recomandat reţeta lui preferată: „If you cant solve a problem, enlarge it!” – „Dacă nu poţi să rezolvi o problemă, lărgeşte-o!”

Ce înseamnă asta în cazul de faţă? Ei bine, mai întâi s-ar putea încerca să se lărgească formatul negocierilor. Adică: să fie rugate să ia loc la masă SUA, care până acum au fost implicate doar informai şi indirect, şi UE. Atunci am avea deja aproximativ formatul de succes cu ajutorul căruia s-a finalizat şi acordul nuclear cu Iranul în 2015. Prin urmare, eu propun un nou început al procesului de negociere într-un cadru lărgit. Tocmai în vederea dezbaterii legate de o forţă de pace în Donbass ar avea sens să includem pe cât posibil chiar de la început puterile cu drept de veto în Consiliul de Securitate, în special SUA, în loc să ne încăpăţânăm să ţinem cu dinţii de Formatul Normandia, deocamdată complet ineficient. Şi, având în vedere proiectul forţei ONU, acest nou început ar putea fi apoi pus în practică de către toate părţile, fără ca orgoliul vreuneia să aibă de suferit.

încă un argument. Dacă Puţin ar avea un interes să încheie conflictul din Ucraina, ar fi puţin probabil să semneze un acord de pace pentru estul Ucrainei, pe care l-ar fi negociat exclusiv cu cancelarul federal german şi cu preşedintele francez. El va dori să fie sigur că rezultatul va fi susţinut şi de Casa Albă. La urma urmelor, el nu

face niciun secret din faptul că una dintre cauzele centrale ale politicii externe ruseşti faţă de Ucraina o constituie politica de extindere a NATO. Şi, într-adevăr, politica rusească faţă de Ucraina, dar şi faţă de Georgia, a împiedicat aderarea la NATO a celor două ţări, care doreau asta fiindcă ambele sunt instabile şi au frontiere controversate. Dar — din perspectivă rusească – problema extinderii NATO nu va fi hotărâtă la Berlin sau la Paris, ci la Washington. Prin urmare, chiar dacă nu le este uşor, SUA şi UE trebuie să ia loc la masa tratativelor.

De acord. Trump va avea dificultăţi cu o veritabilă „resetare” a relaţiilor americano-ruse atâta vreme cât nu este demontată suspiciunea că Rusia a manipulat campania electorală din 2016 în favoarea lui. În orice caz, cel puţin până acum, Congresul american l-a blocat pe Trump în această problemă.

Revenirea problemei nucleare

De fapt, însă, ar fi mai mult decât dezirabil ca, după ani de tăcere, între Moscova şi Washington să ia naştere o nouă diplomaţie americano-rusă la vârf. Faptul că Trump şi Puţin vor să se întâlnească în iulie 2018 este aşadar îmbucurător — câtă vreme nu se confirmă temerea că Trump ar dori să încheie, peste capetele aliaţilor Americii (şi pe socoteala acestora), ¿/¿W-uri cu Puţin. Căci, deşi din punct de vedere economic, Rusia este o putere de anvergură medie, din punct de vedere militar nu avem voie să subapreciem Moscova, împreună cu SUA, ruşii deţin peste 90% din totalul global de armament nuclear şi dispun astăzi de cel mai mare număr de focoase nucleare, 6 850 – devansând chiar şi SUA, care are un număr de 6 450.— Din 2004 până în 2014, cheltuielile militare ale Rusiei s-au dublat.

Astfel de cifre nu sunt auzite cu plăcere. Ne place mult mai mult să ne amintim de vremuri mai

bune: în 1987 a fost semnat Tratatul 1NF, unul dintre cele mai importante tratate nucleare în general. 1NF este prescurtarea de la Intermediate- Range Nuclear Forces, aşadar rachete nucleare cu rază medie de acţiune. Printr-o „dublă soluţie zero”, acordul reglementa distrugerea, de către partea sovietică, a tuturor celor 857 de rachete cu rază medie de acţiune cu 1 667 de focoase nucleare şi distrugerea, de către partea americană, a tuturor celor 429 de rachete şi focoase nucleare. Era pentru prima dată când se interzicea complet o anumită categorie de arme — un mare succes al diplomaţiei, care a însemnat finalul dezbaterii asupra cursei înarmărilor şi o contribuţie importantă la încheierea Războiului Rece.

Astăzi, Acordul INF este din nou ţinta unui tir masiv. Statele Unite îi reproşează Rusiei că a dezvoltat noi rachete cu rază medie de acţiune care pot fi dotate cu focoase nucleare, între timp, şi NATO şi-a exprimat îngrijorarea şi a îndemnat Rusia să dezamorseze reproşurile prin dovezi concrete. La rândul ei, Rusia consideră scutul antirachetă pentru Europa de Est o încălcare a acestui acord, pentru că ea vede sistemul american, cu instalaţiile lui din Polonia şi România, ca fiind îndreptat împotriva Rusiei – nu împotriva rachetelor dinspre Iran sau din alte state. E adevărat că Acordul INF este un acord între Federaţia Rusă şi SUA. Prin urmare, litigiile nu pot fi rezolvate decât între aceste două state. Dar ele ne privesc şi pe noi, europenii, şi s-ar cuveni să ne implicăm mult mai activ. Pentru noi, o eventuală anulare a Tratatului INF ar fi o catastrofa. Pe deasupra, dacă s-ar întâmpla ca Acordul INF să eşueze, ar fi aproape imposibil ca acel New START, acordul încheiat pe vremea lui Obama şi Medvedev, să fie prelungit — un acord care a contribuit la reducerea clară a armelor nucleare strategice americane şi ruseşti. De altfel, Conferinţa de Securitate de la München a fost

locul unde s-a dat startul pentru New START. Şi tot Conferinţa de Securitate de la München a fost locul unde a fost parafat acordul. Sigur că sunt foarte mândru de asta! Dar este foarte posibil ca, din 2021, să nu mai existe nici măcar un singur tratat de control al înarmărilor nucleare între SUA şi Rusia. Ceea ce, în cel mai rău caz, ar putea duce la un nou val de înarmări, inclusiv în Europa.

Dar Europa nu are nevoie de înarmare nucleară, ci de o reluare a controlului înarmărilor. Este nevoie de discuţii privind dezarmarea.

Discuţii, discuţii şi iarăşi discuţii

Prin urmare, avem nevoie de propuneri concrete, care pot fi transpuse în practică şi care diminuează neîncrederea reciprocă, consolidează încrederea şi alcătuiesc fundaţia pentru o cuprinzătoare comunitate de securitate euroatlantică. Astfel de propuneri au existat şi continuă să apară.

încă din 2013, un grup internaţional de experţi, din care am făcut parte şi eu, a propus un raport intitulat „Building Mutual Security în the Euro-Atlantic Region”, aşadar „Edificarea securităţii reciproce în regiunea euroatlantică”. Acest raport era rezultatul unei serii de întâlniri care începuseră la Conferinţa de Securitate de la München. Sub coordonarea unei preşedinţii comune americane, ruseşti şi europene, aproximativ 30 de experţi din politică şi din domeniul militar din SUA, Rusia, Polonia, Franţa, Marea Britanic şi Germania se adunaseră pentru a reflecta împreună la securitatea Europei, aşa cum o visase Charles de Gaulle în 1959, într-o manieră pe cât de provocatoare, pe atât de aptă să inspire: o Europă paşnică, întinsă de la Atlantic până la Urali.

Raportul solicită convorbiri şi tratative într-o multitudine de domenii. Bineînţeles, în ceea ce priveşte conţinutul, aceste discuţii ar trebui să se axeze înainte de toate pe tema armamentului

nuclear. Sistemele antirachetă, forţele armate şi armele convenţionale sunt temele următoare. Dar şi temele securităţii cibernetice şi ale activităţilor în spaţiul cosmic îsi au locul lor pe listă – şi anume, mai întâi pe termen scurt, pentru următorii cinci ani, precum şi într-o perspectivă de mai lungă durată, pentru următorii 15 ani.

Şi, deoarece raportul acesta există, dar până acum nu s-a făcut niciun pas în direcţia transpunerii lui în practică, cei patru preşedinţi ai acestui grup de experţi au mai avut o iniţiativă în vara anului 2017, la summitul G20 de la Hamburg.

Aceşti preşedinţi sunt Des Browne, fostul ministru britanic al apărării, Igor S. Ivanov, fost ministru de externe şi fost secretar al Consiliului de Securitate al Federaţiei Ruse, Sam Nunn, fost senator al SUA şi preşedinte al Comitetului de Stat pe Probleme de Apărare, şi eu însumi. Aşadar, o acţiune comună occidentalo-rusă.

Noi patru, împreună cu colegii noştri, facem politică externă de-o viaţă, avem multă experienţă în diplomaţie şi neam ocupat, jucând diferite roluri, de politicile de dezarmare şi de pace. Ne întâlniserăm deja în multe locuri; cu Ivanov, de exemplu, colaborasem în 1995, la Dayton. Toţi patru trăiserăm experienţa Războiului Rece, inclusiv ridicarea şi dărâmarea Zidului şi speranţa într-o Europă unită şi paşnică. Toţi patru ştiam foarte bine cât de greu este să faci pace şi să menţii pacea pe termen lung.

Aşa se face că, din îngrijorare faţă de situaţia actuală, am scris o scrisoare deschisă către preşedintele Puţin şi preşedintele Trump:

„Prăpastia actuală dintre Rusia şi Occident pare să fie mai adâncă decât a fost vreodată de la sfârşitul Războiului Rece încoace. Din cauza lipsei unor iniţiative noi, relaţiile sunt afectate de neîncredere într-o măsură din ce în ce mai mare şi nu se mai poartă discuţii în legătură cu paşii importanţi care trebuie facuţi pentru consolidarea securităţii tuturor oamenilor din spaţiul

euroatlantic, cu atât mai puţin în vederea sporirii acesteia.”

Le-am atras atenţia celor mai puternici doi oameni din lume asupra prilejului unic care li s-ar oferi la summitul G20 de la Hamburg, de a „iniţia în cel mai scurt timp cu putinţă o serie de paşi practici meniţi să oprească înrăutăţirea permanentă a relaţiilor şi să reducă ameninţările reale”.

Orice s-ar spune, la Hamburg, cei doi au discutat cu adevărat. Şi asta, cu toate că o apropiere între ei părea aproape imposibilă din cauza discuţiilor de politică internă din Statele Unite.

În scrisoarea noastră am pus accentul pe următoarele puncte: o declaraţie comună conform căreia, având în vedere că un război atomic nu poate fî câştigat, el nu trebuie niciodată declanşat, reluarea dialogului militar bilateral între Statele Unite şi Rusia, o iniţiativă comună de combatere a terorismului cu arme de distrugere în masă şi acorduri informale cu privire la modul de abordare a pericolelor din domeniul cibernetic.

Din păcate, summitul din 2017 de la Hamburg nu a adus progrese autentice în toate aceste probleme. Ceea ce înseamnă că ele sunt în continuare actuale. De aceea, am repetat apelul nostru în iulie 2018. îngrijorarea că Rusia şi Occidentul se vor îndepărta şi mai mult a devenit şi mai mare. În primăvara lui 2018, Vladislav Surkov, unul dintre cei mai apropiaţi oameni de încredere ai lui Putin, a scris că, pentru Rusia, urmează 100 de ani de singurătate geopolitică. După 400 de ani, drumul epic al Rusiei, al cărei scop era de a deveni parte a civilizaţiei occidentale, ar fi ajuns acum la capăt. Să sperăm că acesta nu rămâne ultimul cuvânt al Moscovei.

Evenimentele din Ucraina din anul 2014 au fost un semnal de alarmă pentru securitatea europeană. O solidă arhitectură a securităţii euroatlantice nu e cu putinţă fără colaborarea bazată pe respect reciproc a tuturor celor

implicaţi. Rusia nu are voie nici să fie exclusă din casa Europa, nici nu trebuie să fie nevoită să doarmă în vestibul. Are nevoie de o cameră proprie, cu condiţia să nu facă scandal.

Scepticii spun: cum să lucrăm la construirea casei în timp ce aceasta e în flăcări? Da, e adevărat. Iată o provocare. Dar, cu toate astea, ar trebui să încercăm să stingem incendiul şi să continuăm să lucrăm la construcţie.

Asta este disensiunea cea mai mare în relaţiile noastre cu Rusia. Din păcate, astăzi, în multe probleme, ne situăm pe poziţii diferite, ba chiar opuse. Rusia duce o politică expansionistă şi ar vrea să slăbească democraţiile occidentale. Totuşi, noi ar trebui să ne străduim în continuare să ţinem seama de Rusia şi de populaţia rusă. Din punctul meu de vedere, ar fi un semnal pozitiv puternic dacă am anunţa acum ridicarea vizelor pentru ruşi — în pofida tuturor tensiunilor politice cu Putin. Oricum, ucrainenii au primit deja acest privilegiu – prin urmare, de ce nu l-ar primi şi ruşii acum?

Asta poate suna contradictoriu, dar acesta este câmpul de tensiuni în care se face politica externă. Iar o politică externă concepută pe termen lung este întotdeauna mai convingătoare decât reacţia pripită la provocări sau la crize. Din păcate, astăzi există o gravă criză de încredere între Occident şi Rusia, un mare pericol pentru ordinea şi stabilitatea internaţională. Consecinţele pot fi văzute, nu în ultimul rând, în focarul de crize care e Siria.

Note:

* Sebastian Fischer: „Sicherheitskonferenz în München. Putin schockt die Europäer”, *Spiegel Online,* 10 februarie *2007,* http://www.spiegel.de/politik/ausland/sicherheitskonferenz-în-muenchen-putin-schocktdie-europaeer-a-465634.html (ultima accesare pe 13 iunie 2018).

** Expresie în franceză care înseamnă: „Să-i fie ruşine celui care gândeşte de rău (despre asta).” Este deviza Ordinului Jartierei, cel mai înalt ordin al Regatului Unit.

(A/ *red.}*

*** Bun de preţ, avantaj etc. În engleză, în original. *(N. red.}*

****Hans M. Kristensen şi Robert S. Norris: „Status of World Nuclear Forces, Federation of American Scientists”, http://fas.org/issues/nuclear-weapons/status-world-nuclear-forces/ (ultima accesare pe 13 iunie 2018).

CAPITOLUL 5
Război în Siria — intervenţie sau neamestec?

De la Primăvara Arabă la coşmarul politicii externe

Siria. Războiul care domină de ani de zile ştirile noastre, un război epuizant, nesfârşit şi de-a dreptul insuportabil cu toate nenorocirile lui, începuse mai degrabă inofensiv, ba chiar cu o oarecare euforie. în primăvara anului 2011, populaţia siriană a ieşit în stradă să demonstreze. Protestul ei era îndreptat împotriva celui care, de atâţia ani, era preşedintele statului, Bashar Hafez al-Assad.

Demonstraţiile din Siria se înscriau într-o multitudine de evenimente din Orientul Apropiat, pe care opinia publică occidentală le-a urmărit la început cu entuziasm. „Primăvara arabă”, aşa suna sloganul mai degrabă dătător de încredere care începuse să zburde pe posturile de televiziune şi prin ziare. Treptat, se năştea impresia că oamenii din Orientul Apropiat începeau să se apere împotriva celor care îi oprimau — şi că o faceau în mod paşnic.

De fapt, însă, existase un început înspăimântător, nu în Siria, ci la câteva mii de kilometri mai departe spre vest, tot pe coasta Mediteranei, anume în Tunisia.

Pe 17 decembrie 2010, un tânăr tunisian pe nume Mohamed Bouazizi îşi curmase zilele. El începuse să răzbească un pic în micul oraş de provincie Sidi Bouzid ca negustor de legume; dar forţele de ordine i-au confiscat maşina pe care o folosea şi ca tarabă din cauză că omul nu avea licenţă ca să vândă. Cu ceva bani gheaţă ca şpagă sau cu oarece relaţii acolo unde trebuie, sărmanul

negustor ar fi putut să şi-o recupereze.

Doar că el nu avea nici bani, nici relaţii. S-a ajuns la îmbrânceală, o poliţistă l-a pălmuit. El a depus o plângere la forul superior, însă i-a fost respinsă. Umilinţa şi neputinţa au sfârşit prin a-l aduce într-un asemenea hal de disperare, încât, chiar în faţa sediului administrativ local, bărbatul de 26 de ani şi-a turnat benzină pe corp şi şi-a dat foc cu o brichetă. Moartea lui a schimbat lumea.

La început, totul arăta ca un scenariu demn de Hollywood. Mai întâi proteste în Tunisia, apoi scânteia a aprins focul: a început „Arabeliunea”. Aproape peste tot în regiune au început proteste spontane. În Tunisia, Algeria şi Libia, în Iordania, Kuweit şi Oman, oamenii au ieşit pe străzi, scandând; demonstrau pentru libertate, dansau în pieţe.

Din perspectiva multor europeni, toate astea semănau cu începutul unei poveşti de vară. Trecuseră aproape 20 de ani de la revoluţia paşnică din estul Germaniei, când cetăţenii din RDG începuseră, cu demonstraţii regulate în fiecare zi de luni, să zgâlţâie Cortina de Fier pentru ca, până la urmă, să se scuture de 40 de ani de represiune socialistă fără să se tragă nici măcar un glonţ. Amintirea era încă proaspătă.

Omenirea era uimită. Oare trăiam un moment istoric comparabil cu căderea Zidului Berlinului şi cu democratizarea Europei de Est? Miracolul revoluţiei paşnice din 1989 părea să se repete în 2011.

Dar Primăvara Arabă nu a durat decât puţin. Căci, până acum, istoria n-a reuşit încă să-i găsească un *happy end.* Dimpotrivă, acel prim mort a fost urmat de alte mii. Tunisia continuă şi astăzi să lupte pentru viitorul ei democratic şi a făcut progrese remarcabile, dar în unele dintre celelalte state arabe, primăvara a fost urmată de iarnă: teroare, violenţă, izgonire. Situaţia socio-economică a majorităţii acestor ţări s-a deteriorat în continuare şi au existat câţiva dictatori care,

după o perioadă de tranziţie plină de incertitudini, au reuşit să-şi restaureze puterea. Sau, în unele ţări, un regim nedrept a fost pur şi simplu înlocuit cu altul la fel.

Una dintre probleme e că şi dictatorii se uită la televizor şi citesc ziarele. Nu aşteaptă ca istoria să se repete şi să fie şi ei daţi jos de la putere şi de pe poziţiile lor prin proteste paşnice. Observând ceea ce se întâmplă în alte ţări, învaţă care comportament a dus, după criteriile lor, la succes şi care la eşec. Apoi îşi adaptează propria atitudine.

Asemenea populaţiilor din ţările lor, despoţii din lumea arabă au înţeles ce anume s-a întâmplat mai întâi în Tunisia şi, la scurt timp după aceea, în Egipt. Şi, la fel cum cetăţenii s-au lăsat contaminaţi cu entuziasm de curajoşii demonstranţi, şi cei aflaţi la putere au copiat strategiile de apărare ale colegilor lor.

Nu numai noi am asociat evenimentele din 2011 cu Revoluţia Germană din 1989; şi intelectualii din Tunis şi Cairo au făcut referire, în articolele şi comentariile lor, la demonstranţii paşnici din Dresda, Leipzig şi din toate celelalte oraşe est-germane. Iar conducătorii despotici au căutat la rândul lor modele ale celor care au reuşit să se menţină la putere.

Şi le-au şi găsit. Căci, în 1989, nu a existat numai o revoluţie paşnică în Germania, ci şi, puţin mai devreme — anume, la începutul lui iunie –, şi reprimarea brutală a protestelor studenţeşti din Piaţa Păcii Cereşti din Beijing. Din fericire, în RDG, tancurile au rămas în curţile cazărmilor. Dar, pentru regimurile al căror unic interes este păstrarea puterii, această deosebire şi urmările ei le-au folosit drept învăţătură.

„Şi nu va exista îndurare”

Egipt. în ţara de pe Nil, protestele au început pe 25 ianuarie 2011, într-o marţi. Exact o săptămână mai târziu, pe 1 februarie, preşedintele Hosni

Mubarak a declarat că nu va mai candida la viitoarele alegeri, care urmau să se desfăşoare în septembrie. Dar oamenii au continuat să iasă în stradă, cerându-i să se retragă. Piaţa Tahrir din Cairo se afla în centrul atenţiei tuturor reportajelor internaţionale. Statul autoritar încerca să-i împrăştie pe demonstranţi. Au existat morţi şi răniţi. în numai o săptămână şi-au pierdut viaţa peste 800 de oameni. Joi, pe 10 februarie, Mubarak a declarat că avea să rămână în funcţie, dar că urma să-i predea afacerile statului vicepreşedintelui său. Poporul nu a considerat că este de ajuns. Protestele au continuat. În după-amiaza zilei următoare, Mubarak şi-a anunţat demisia şi a predat Consiliului Suprem al Armatei toate afacerile statului.

Ceea ce s-a întâmplat în Egipt s-a repetat după aceea în mod asemănător şi în alte ţări arabe. La început, totul mergea foarte repede, despotul încerca să reziste cât mai mult timp cu putinţă în pofida mişcării de protest şi renunţa chiar puţin câte puţin la putere. Până la urmă, însă, presiunea străzii l-a obligat să cedeze. începând din acel moment, lucrurile au evoluat cu încetinitorul. Construcţia noului stat democratic era anevoioasă şi lentă – şi aproape în niciun domeniu nu a fost încununată de succes. S-au consemnat mai multe regrese decât progrese.

în Egipt, disputa în legătură cu noua ordine s-a transformat în violenţă, până la urmă în dictatură militară, şi totul s-a încheiat cu consolidarea sistemului autoritar pe care oamenii voiseră de fapt să-l doboare. Aşa se face că unii observatori din afară au ajuns la următoarea concluzie: „Arabii pur şi simplu nu sunt capabili de democraţie.” Ceea ce este o concluzie complet eronată. Voi reveni imediat asupra acestui aspect.

Libia. Pe 17 februarie 2011, în diferite regiuni ale ţării s-a proclamat „Ziua Mâniei”. Demonstraţiile de protest arătau cu toată claritatea că oamenii nu se lăsau păcăliţi cu mici

reforme şi nici nu se lăsau intimidaţi de represiunea statului; ei îşi exprimau nemulţumirile agresiv, ba chiar cât se poate de violent.

Muammar al-Gaddafi, deţinătorul puterii, n-a stat prea mult să observe agitaţia generală. Bineînţeles că lui nu-i scăpase faptul că, în urmă cu patru săptămâni, vecinul său tunisian Ben Aii fusese nevoit să fugă din ţară şi că, în urmă cu o săptămână, colegul său egiptean Mubarak îşi dăduse demisia. Când, pe 22 februarie, şi preşedintele algerian Bouteflika a anunţat că avea să renunţe la funcţia sa „din motive de sănătate” şi, sub presiunea străzii, a ridicat starea de urgenţă declarată acolo cu 19 ani în urmă, era uşor de prevăzut cum ar fi putut evolua situaţia din Libia. De aceea, Gaddafi a ales, hotărât, o cale extremă de păstrare a puterii.

El a procedat la reprimarea masivă, cu o violenţă extremă, a demonstraţiilor. Zeci de oameni şi-au pierdut viaţa. Dar, în locul stabilizării situaţiei la care sperase Gaddafi, s-a întâmplat exact contrariul. Criza a dus la dezagregarea aparatului de stat şi militar. Un număr de militari de rang înalt şi o serie de diplomaţi au trecut de partea protestatarilor, ca să se protejeze pe ei şi clanurile lor, şi au dat o mână de ajutor la organizarea rezistenţei. Astfel, a luat naştere o conducere politico-militară a răscoalei. Foşti reprezentanţi de rang înalt ai regimului s-au aliat cu cei aflaţi de ani buni în opoziţie şi au format, la Bengazi, un Consiliu Naţional de Tranziţie. Ei au făcut apel la comunitatea internaţională să intervină şi să-i ajute în lupta lor împotriva represiunii ordonate de dictator.

Gaddafi s-a înfuriat peste măsură. Când, pe 17 martie, a anunţat oficial: „în noaptea asta venim. Şi nu va exista îndurare”, catastrofa incipientă a putut fi urmărită live la televizor: genocid anunţat.

Opinia publică mondială a reacţionat incredibil de repede şi cu o unitate surprinzătoare. Consiliul de Securitate al Naţiunilor Unite a dat, cu

abţinerea Rusiei, a Chinei şi a Germaniei, o rezoluţie care instaura o zonă de interdicţie aeriană deasupra Libiei şi permitea, astfel, o intervenţie armată limitată. Marea Britanie, Franţa şi SUA au trimis avioane de vânătoare.

Şi a mai existat un actant pe scena conflictului din Libia: Liga Arabă, care, altminteri, era adeseori sfâşiată de dispute interne.

Statele din Liga Arabă au împreună o suprafaţă cam de trei ori mai mare decât Uniunea Europeană şi o populaţie totală de 350 de milioane de oameni, ceea ce corespunde unei proporţii de aproximativ două treimi din populaţia europeană. Spre deosebire de UE, Liga Arabă nu este o veritabilă alianţă de state, ci o comunitate de interese destul de laxă, care a fost fondată în 1945 la Cairo şi a constituit, la început, numai o reminiscenţă a vechiului Imperiu Otoman, care s-a spulberat după sfârşitul Primului Război Mondial. Obiectivul ei nu este o integrare pe termen lung a statelor şi societăţilor, ci dimpotrivă, menţinerea pe termen lung a suveranităţii naţionale – şi contribuţia la rezolvarea unor dispute interarabe.

Ţinând seama de comandamentul neamestecului şi de tot mereu invocata suveranitate a statelor membre, a fost cu atât mai uimitor faptul că, la izbucnirea războiului civil în Libia, Liga Arabă a ajuns să ia atât de repede o decizie împotriva Libiei, să proclame o zonă de interdicţie aeriană şi să le confere statelor membre mandatul de a se implica şi militar împotriva lui Gaddafi. Libiei şi, mai târziu, şi Siriei le-a fost suspendată calitatea de membre, pe baza delictelor de încălcare a drepturilor omului – fapt unic în istoria Ligii.

Acest fapt ar putea fi interpretat ca un progres în direcţia deschiderii Ligii în privinţa valorilor liberale şi a drepturilor omului. Totuşi, este foarte probabil că s-a ajuns la un consens atât de rapid asupra unei intervenţii în Libia din cauză că majoritatea statelor din Liga Arabă mai aveau unele conturi de reglat cu dictatorul libian.

Deoarece Gaddafi nu scăpase nicio ocazie de a se face antipatic, în special în relaţiile cu Arabia Saudită. Astfel, se presupunea că, în 2003, fusese amestecat în planurile de atentat împotriva prinţului moştenitor de atunci al Arabiei Saudite şi, la summitul Ligii Arabe din 2009, de la Doha, se exprimase atât de insultător la adresa regelui Abdullah, încât i-a fost tăiat microfonul.

în loc să se bucure de strălucirea Primăverii Arabe, la care oamenii visaseră ca la o victorie paşnică a unei societăţi civile democratice, Libia se afla acum în război.

Siria: primăvara se transformă în iarnă

Şi protestele din Siria au câştigat în dinamism în cursul verii 2011 şi se părea că domnia partidului unic, care urma să împlinească 50 de ani, avea să se încheie. începând din 1963, ţara se afla sub domnia Partidului Baath, o grupare secular-socialistă. La conducerea lui şi, deci, la conducerea ţării se afla, după un puci care avusese loc în 1970 în interiorul partidului, Hafez al-Assad, tatăl actualului şef al guvernului, Bashar al- Assad. Tatăl a condus tara cu mână de fier. A fost deosebit de brutal, în special împotriva Frăţiei Musulmane. în anul 2000, când Bashar al-Assad a preluat moştenirea guvernării de la tatăl său decedat, mulţi au sperat într-o deschidere a regimului aspru.

într-adevăr, încă de atunci a existat o primăvară, Primăvara de la Damasc, care a adus cu sine dezbateri politice deschise. Au fost puse în discuţie teme precum ridicarea stării de necesitate aflate încă în vigoare şi a legii marţiale, precum şi poziţia femeii în societate şi relaţiile cu Palestina şi cu Israel. S- au cerut eliberarea deţinuţilor politic, dreptul de a înfiinţa partide şi ONG-uri şi, la un moment dat, cu deosebită claritate, şi anularea articolului 8 din constituţia siriană, care prevedea că Partidul Baath asigură conducerea statului — prin urmare, se revendica

nici mai mult, nici mai puţin decât dreptul la alegeri libere.

însă, doar la puţine luni după asta, Assad junior s-a întors din nou la cursul dinainte, cel impus de tatăl său, a ordonat arestarea opozanţilor, a interzis saloanele politice şi a stabilit pedepse cu închisoarea pentru activiştii politici. În această fază se afla atunci când l-am cunoscut, cu ocazia unei vizite la Damasc în care îl însoţeam pe cancelarul Schroder. Un lucru era cât se poate de clar: Assad fusese strâns foarte tare cu uşa, politic vorbind, de către vechii membri ai Partidului Baath, care nu l-au lăsat nici măcar o secundă singur cu Schroder. Nicio speranţă de reformă!

Cu toate astea, Primăvara de la Damasc a continuat să trăiască în minţile multor sirieni. în 2011, când a izbucnit Primăvara Arabă, regimul a reacţionat la primele semne de protest cu represalii masive. Valul protestelor a început la periferia ţării şi, în vară, a ajuns în oraşele mari Hama şi Homs şi, în cele din urmă, la Damasc.

La început, preşedintele Assad a anunţat – după principiul morcovul şi bâtul în paralel cu represaliile, şi un proces de reformă. Reformele, însă, s-au lăsat aşteptate, demonstraţiile au câştigat în amploare, iar înăbuşirea protestelor de către armată s-a soldat cu tot mai multe pierderi de vieţi omeneşti. Lună de lună, situaţia în ţară se agrava tot mai tare. Represiunea a mobilizat opoziţia.

în scurt timp, conflictul a escaladat. în aprilie, guvernul sirian a scos tancurile împotriva demonstranţilor. în mai, trupele siriene au pătruns în multe zone rezidenţiale din Homs şi din alte oraşe. în iunie, guvernul sirian şi-a extins operaţiunile militare. Trupele guvernamentale au luat cu asalt un oraş de frontieră şi i-au împiedicat pe refugiaţi să părăsească ţara. În iunie, la Hama s-a ajuns la cea mai amplă demonstraţie de la începutul protestelor, cu zeci de mii de oameni. Sute de mii de oameni au ieşit pe străzi în multe

regiuni ale Siriei. A urmat hotărârea cabinetului sirian de a permite şi altor partide decât Partidul Baath accesul la guvernare, dar aceasta nu a fost decât o picătură de apă pe o plită încinsă. în august, trupele au intrat în Hama şi operaţiunea s-a soldat cu peste 100 de morţi. în urma protestelor, oraşul-port Latakia a fost atacat cu nave de război, tancuri şi trupe de infanterie.

în acelaşi timp au crescut presiunile internaţionale. în vreme ce, în paralel, având mandat din partea Consiliului de Securitate al ONU, trupele NATO acţionau în Libia împotriva lui Gaddafi, comunitatea internaţională a statelor a reacţionat la început mai degrabă reţinut faţă de evenimentele din Siria. în aprilie, Catherine Ashton, însărcinata cu afaceri externe a UE, a condamnat folosirea forţei în Siria, ministrul de Externe al SUA, Hillary Clin ton, a cerut oprirea violenţei. Şi secretarul general al ONU, Ban Ki-moon, şi înaltul comisar ONU pentru drepturile omului, Navanethem Pillay, au condamnat folosirea forţei împotriva demonstranţilor, în vreme ce Turcia a mărit presiunile diplomatice asupra Siriei.

în luna mai, însă, SUA au declanşat sancţiuni împotriva Siriei. Consiliul de Securitate al ONU era împărţit. Preşedintele Rusiei, Dmitri Medvedev, a respins condamnarea Siriei de către Naţiunile Unite. UE a instituit un embargo asupra armamentului şi, împreună cu SUA, a declanşat sancţiuni împotriva preşedintelui Assad şi a altor membri ai conducerii politice. Liga Arabă a condamnat reprimarea
violentă a demonstraţiilor, în vreme ce guvernul american, de comun acord cu UE, l-a somat pentru prima oară explicit pe preşedintele Assad să se retragă din funcţie. în septembrie, situaţia era de aşa natură, încât se părea că epoca Assad se afla în fata sfârşitului iminent.

În acest timp, vecinii Siriei se vedeau fie implicaţi fără voia lor, fie amestecaţi cu bună

stiintă în conflictul sirian. Arabia Saudită îi sprijinea pe rebeli fără să facă un secret din asta, pentru că Assad era considerat o ameninţare. La fel şi Turcia. Qatarul, care a jucat un rol important în acţiunea militară internaţională împotriva Libiei, a recunoscut în Siria un nou prilej de a se profila pe plan internaţional şi de a ieşi din umbra Arabiei Saudite. Astfel, ţara a finanţat şi fondarea unui organism politic de opoziţie. în felul acesta, se dorea ca această ţară să găzduiască un guvern în exil, recunoscut, pregătit să preia conducerea de îndată ce Assad lăsa în sfârşit locul liber.

Regime change – dar să ştii ce se întâmplă după aceea

Opinia publică occidentală simpatiza pe faţă cu rebelii sirieni. Se dorea sprijinirea oamenilor în lupta lor pentru libertate şi democraţie şi era aproape de la sine înţeles că asta însemna şi livrare de armament şi muniţie.

Cu toate astea, se ştia bine din câteva războaie mai vechi că, în timp, sprijinirea rebelilor se poate transforma în autogol. SUA sunt în măsură să povestească multe pe tema asta.

Cum aveau ei de gând să se asigure acum, în Siria, că grupările de opoziţie, pe care intenţionau să se sprijine în lupta lor împotriva regimului, nu s-ar fi aliat tocmai cu grupări militare islamiste care, la rândul lor, luptau în alte contexte împotriva unor aliaţi americani?

Assad a acuzat implicarea ţărilor vecine şi a cerut să fie respectată suveranitatea Siriei. Această cerere a lui s-a făcut auzită în Rusia. Şefului de la Kremlin i-au displăcut cuvintele lui Obama: „Assad trebuie să plece!” Fiindcă, odată cu asta, problema se afla în sala de şedinţe a Consiliului de Securitate al ONU, care deja îi îngrijorase pe ruşi în cazul Libia/Gaddafî 2011, şi care problemă suna aşa: *regime change*^ schimbarea forţată a regimului, răsturnarea conducătorului autocrat.

Şi în capitalele europene — în Germania chiar cu un entuziasm deosebit de mare – se formula tot mereu acest obiectiv: Assad trebuie să plece. Din perspectiva actuală, a fost o politică iresponsabilă, din cauză că, de fapt, nu exista nicio strategie reală în spatele ei. Dacă pleca Assad, ce anume avea să se întâmple exact? Aveau cumva Berlinul sau Bruxelles-ul un plan B? Bineînţeles că nu.

O bloggeriţă, activista yemenită pentru drepturile omului Tawakkul Karman, avertizase omenirea în această privinţă. De la ea vine şi fraza profetică, pe care ar trebui s-o ţină minte toţi cei care cer un *regime change:* „Trebuie să ştim ce anume vine după aceea.”- În vârstă de 31 de ani, mamă a trei copii, membră a partidului moderat islamic Islah din Yemen, reuşise să adune, la începutul Primăverii Arabe, sute de femei în jurul ei şi devenise portavocea opoziţiei la ea în ţară. în 2012 am invitat-o la Conferinţa de Securitate de la München. Cuvintele acestei admirabile femei au penetrat pur şi simplu conştiinţele celor prezenţi; cuvântarea ei a fost una dintre cele mai bune pe care am avut prilejul să le aud vreodată ca preşedinte al conferinţei.

în ianuarie 2011, chiar în prima zi după căderea despotului tunisian Ben Aii, Tawakkul Karman chemase lumea să iasă la primele manifestaţii din capitala Yemenului, Sanaa. A fost arestată, închisă şi pusă din nou în libertate. Arestarea ei a provocat demonstraţii în masă. În octombrie 2011, a primit — în numele tuturor răsculatilor din lumea arabă — Premiul Nobel pentru Pace.

Avertismentul de a nu răsturna niciun regim înainte să ai o strategie convingătoare pentru perioada de după aceea nu este valabil numai pentru Yemen, care de altfel este cuprins de haos, asemenea Libiei sau Siriei. De-a lungul istoriei, ideea de *regime change* a generat doar rareori succese. Fiindcă un dictator mai puţin nu e de ajuns pentru venirea verii democratice!

După revoluţii, societăţile au avut nevoie

adeseori de ani întregi sau chiar de decenii pentru a se stabiliza, şi numai puţine revoluţii au generat structuri democratice. După Revoluţia Franceză au urmat mai întâi ani de teroare brutală, iar apoi autocratul Napoleon, care a aruncat Europa în război. Revoluţia Rusă din 1917 nu a adus democraţia, cum n-au adus-o nici cea cubaneză din 1959 sau cea iraniană din 1979. în toate aceste ţări au dispărut vechile regimuri autoritare, după care, însă, nu s-au născut nici libertatea, nici democraţia.

Cât despre germani, ei îşi au laboratorul chiar în propria ţară. După 40 de ani de dictatură socialistă, milioane de cetăţeni din RDG au trecut aproape peste noapte la un sistem democratic. Insă, cu aproape 30 de ani mai târziu, cercetătorii constată că nici măcar în acest lung interval de timp nu s-a reuşit să li se insufle tuturor acestora bucuria de a fi împreună — o premisă deloc lipsită de importanţă pentru funcţionarea unei democraţii.—

Când transformarea în gândire şi în simţire este o problemă chiar în Germania, un stat foarte dezvoltat, cum ar putea să funcţioneze acest proces în ţări în care identitatea şi loialitatea se alimentează de cele mai multe ori din apartenenţa religioasă sau etnică? În ceea ce le priveşte, ţările arabe nu au tradiţia structurilor democratice în sens occidental, nimic care să se fî dezvoltat de-a lungul anilor sau de-a lungul secolelor. În Europa am avut nevoie de mult timp ca să facem experimente parlamentare şi ca să ajungem să acceptăm separaţia puterilor în stat şi o justiţie independentă. Acesta a fost un proces anevoios, întrerupt mereu de renunţări dintre cele mai grele şi de războaie. Impunerea democraţiei aproape peste noapte: aşa ceva pur şi simplu nu e cu putinţă.

Războiul din Irak, 2003: „Sau sunteţi cumva rasist, domnule Ischinger?”

Cu toate astea, ideea că democraţia ar putea fî exportată asemenea unui nou model de maşină este larg răspândită, la fel şi aceea că simpla aruncare la fier vechi a unui model anterior de guvernare ar duce la un sistem politic nou, după modelul occidental. în SUA, unii continuă să cultive şi să alimenteze această idee — în special intelectualii neoconservatori, numiţi pe scurt „neocons”. Pe unii precursori ai gândirii mişcării neoconservatoare i-am cunoscut încă dinainte să ajung în 2001 ambasador la Washington. Dintre aceştia, Richard Perle şi Paul Wolfowitz erau minţile cele mai cunoscute în Germania.

Aşa cum vedeau lucrurile aceşti *neocons^* în anii 1990, după ce Rusia dispăruse în sfârşit de pe ecran, existase, în politica mondială, acel aşa-numit „moment unipolar”. S-a considerat atunci că, de vreme ce nu mai aveau rival, americanii ar fî putut, graţie puterii lor militare superioare, să configureze lumea aşa cum o vedeau ei: să suprime conflicte, să creeze pace, să răspândească pretutindeni capitalismul şi libertatea. Pe scurt, începea să se facă simţită o anumită aroganţă în gândirea americană.

Din această aroganţă a luat naştere şi ideea de a scăpa de Saddarn Hussein. Aşa cum s-a descris deja pe scurt în Capitolul 3, acest plan a fost într-adevăr pus în aplicare în 2003. Motivând că acolo existau arme chimice, SUA au atacat Irakul. Planurile de război ale americanilor i-au împărţit pe europeni în apologeţi (Marea Britanie, Polonia) şi critici (Germania, Franţa). Alianţa transatlantică era pusă la grea încercare.

Din punct de vedere militar, s-a raportat un succes rapid: în doar câteva săptămâni, americanii reuşiseră – chiar dacă efortul a fost considerabil – să-l înfrângă pe Saddarn atât în aer, cât şi pe uscat, mai ales că regimul acestuia îşi pierduse deja din forţă în urma sancţiunilor ONU şi din

cauza izolării regionale.

Dar visul cu privire la *regime change* s-a spulberat repede: SUA nu au reuşit să securizeze Irakul şi să declanşeze un proces durabil de reconstrucţie a ţării. Oamenii din Irak mai suferă şi astăzi din cauza unei situaţii de securitate încordate, în care miliţiile terorii îşi fac de cap, majoritatea şiită cere posturile cele mai înalte în guvern, iar tensiunile între guvernul regional kurd din nord şi guvernul central din Bagdad pot să escaladeze în orice moment. De această instabilitate a reuşit să profite doar cu puţin timp mai târziu Statul Islamic.

Regime change a luat naştere şi continuă să apară adeseori dintr-un *hybris* occidental. În disputa transatlantică asupra războiului din Irak din 2003, s-a ajuns la o discuţie între Condoleezza Rice, consiliera de atunci pe politica de securitate a preşedintelui american, şi subsemnatul. Eu spusesem că ar fi o iluzie să se creadă că, în Irak, avea să crească şi să înflorească democraţia de îndată ce Saddarn avea să fie înlăturat.

Rice m-a privit indignată: „Bine, dar noi am reuşit să vă băgăm în cap democraţia şi vouă, şi japonezilor. De ce n-ar funcţiona asta şi în Irak?! Sau sunteti cumva rasist, domnule Ischinger?”

Poate că între timp şi ea a început să vadă problema cu alţi ochi. Invadarea Irakului de către SUA în 2003 nu a avut nicidecum efectul pe care intelectualii neoconservatori de la Washington speraseră atunci că-l va avea. în loc să contribuie la stabilizarea Orientului Apropiat, războiul n-a făcut decât să amplifice haosul. în loc să evolueze în direcţia democraţiei, Irakul a căzut pradă unui război civil, care s-a purtat în mare parte între sunniti şi siiti. Acest război a costat nenumărate vieţi omeneşti, a creat condiţiile pentru naşterea aşa-numitului Stat Islamic şi va continua să mai aibă încă multă vreme efecte asupra politicii externe a Statelor Unite ale Americii — poate, asemănătoare celor ale războiului din Vietnam.

Privind retroactiv, evoluţia nu e deloc surprinzătoare. Căci de cine sau de ce anume simt oamenii că aparţin? Cu cine poate să se identifice un kurd sau un şiit irakian? Ca reprezentat al sunniţilor, Saddam Hussein guvernase ţara cu mână de fier. Faptul că, până în 2003, se acumulase multă mânie era cât se poate de evident. Iar disponibilitatea pentru reconciliere între oameni nu era foarte mare. La fel de bine s-ar fi putut anticipa că sunniţii care dominaseră ţara nu aveau să renunţe atât de uşor la privilegiile lor. Că democraţia, în Irak, avea să fie extrem de complicată era aşadar uşor de prevăzut.

Şi, pe de altă parte, da, în Germania şi în Japonia, implementarea democraţiei după Al Doilea Război Mondial a funcţionat. Numai că, acolo, SUA şi aliaţii lor au fost pregătiţi pentru decenii de ocupaţie şi dispuşi să contribuie la o reconstrucţie foarte scumpă şi laborioasă. Iar premisele istorice au fost şi ele cu totul diferite. Căci este desigur cu totul altceva dacă ai de-a face cu o ţară în care există o lungă tradiţie de autoguvernare locală şi de justiţie independentă, aşadar o lecţie bine învăţată şi împământenită a separaţiei puterilor – sau cu o ţară în care toate astea lipsesc. Aşadar, presupunerea că, în Irak, s-ar putea obţine ceea ce germanilor li s-a putut reaminti într-o perioadă relativ scurtă, anume statul de drept şi democraţia: această presupunere a fost anistorică şi cât se poate de lacunară.

„Nu”-ul Germaniei şi al cancelarului federal Schroder în faţa intervenţiei în Irak în 2003 a fost îndreptăţit, şi nu numai pe baza lipsei de legitimitate din perspectiva dreptului internaţional. S-a dovedit a fi corect şi din punct de vedere politic şi istoric. Cu toate astea, ar fi o greşeală să se creadă că un „nu” faţă de o intervenţie militară este întotdeauna răspunsul corect.

„Nu” faţă de orice tip de intervenţie militară?

Diferite argumente sunt puse pe tapet de fiecare dată împotriva unei participări germane la o intervenţie militară. Unul dintre ele este pacifist şi respinge orice fel de violenţă ca fiind nedreaptă. Dar, odată cu acesta, ne trezim într-o dilemă morală. Fiindcă şi prin non-acţiune te poţi face vinovat.

într-o discuţie despre intervenţia în Libia, filozoful şi scriitorul francez André Glucksmann a respins cât se poate de ferm întrebarea referitoare la un război drept: „Nimeni [...] nu are dreptul să afirme că poartă un război corect sau chiar unul drept. Există numai războaie necesare şi războaie care nu răspund unei necesităţi. Pentru a evita ce-i mai rău, te mulţumeşti sa accepţi râul mai mic. —

încă dinainte să ajungă preşedinte al Republicii Federale Germania, Joachim Gauck a încercat să argumenteze cât mai clar că politica externă este adeseori alegerea între mai multe rele. „Care sunt măsurile la care ar trebui să recurgă nişte democraţi convinşi pentru ca «totul să fie bine» în Afganistan?”, a întrebat el şi a descris dilema în care se aflau deopotrivă politicienii şi diplomaţii. „Numai în paradis se poate spune că toate sunt bune. Dar unde trăim noi avem de-a face cu oameni limitaţi, care fac greşeli, sau chiar cu terorişti şi cu sisteme despotice. Nu se construiesc lucruri definitive şi paradiziace, ci numai lucrurile fezabile şi mai puţin rele.”^^

Prin urmare, intervenţiile militare nu sunt niciodată drepte sau bune — dar la fel de puţin dreaptă şi necesară este evitarea lor. Hotărârile luate în favoarea sau împotriva lor sunt adeseori, asemenea hotărârilor din politica externă în general, o alegere între mai multe rele. Atunci când politicienii şi diplomaţii reuşesc ca, din aceste numeroase opţiuni rele, să aleagă răul cel mai mic — şi să-l transpună în practică cu succes

—, asta este deja o mare realizare. Această afirmaţie ar putea să sune cinic, dar corespunde realităţii.

Realitatea politică nu e o lume în alb-negru

Tocmai din cauză că, de cele mai multe ori, nu este vorba despre o decizie de tipul ori-ori. Aşa cum s-a amintit deja, între cei care, la o adică, ar impune democraţia cu forţa şi politicienii realişti, dispuşi să accepte represiunea ca preţ al stabilităţii, există multe trepte intermediare. Realitatea politică nu este o lume în alb şi negru, este o lume cu multe nuanţe de g[ri]-

Scepticismul faţă de ipoteza că o schimbare de regim ar genera în mod automat democraţie este cât se poate de îndreptăţit. La fel şi critica referitoare la faptul că intervenţioniştii occidentali, precum Donald Rumsfeld, nu se ridică la înălţimea răspunderii lor atunci când bombardează, fără ca după aceea să construiască şi să consilieze.

Cel care dă glas ambelor aspecte nu este însă nici pe departe un apologet al unei politici conciliante cu dictatorii şi puterile autoritariste.

Dezbaterea ar trebui purtată în centrul gri, în loc să ne lovim de răsturnările radicale într-un alb-negru artificial — idealuri goale versus interese egoiste. în ce măsură intervenţia are sens şi în ce măsură neamestecul e o soluţie inteligentă şi când anume non-acţiunea are şi ea consecinţe politico-morale — acestea sunt problemele cele mai dificile din politica externă. Ele îşi pot găsi rezolvarea numai dacă se acceptă că, frecvent, trebuie să se aleagă o opţiune dintre mai multe opţiuni nesatisfacătoare.

Bunul renume al lui Gaddafi şi viata familiei Wallert

Apropo de tema „nesatisfacător”. în situaţia de

necesitate extremă prin care trecea Republica Federală Germania, s-a întâmplat ca tocmai Gaddafi să ne ajute. Iată cum s-au petrecut lucrurile. în duminica de Paşti a anului 2000, adepţi ai organizaţiei teroriste Abu Sayyaf au luat ostatici 22 de turişti şi angajaţi ai unui hotel de pe insula malaysiană Sipadan, din dreptul coastei estice a insulei Borneo, şi i-au dus într-un lagăr din junglă de pe insula filipineză Jolo. Printre ostatici se afla şi familia Wallert din Gottingen — Renate, Werner şi fiul lor, Marc. O încercare de eliberare cu forţa întreprinsă de armata filipineză a eşuat. La un moment dat, aproape 40 de jurnalişti se cazaseră în hotelurile de pe insulă şi transmiteau aproape în direct. Drama, cu ameninţări permanente cu violenţa şi cu moartea, a durat săptămâni şi luni. Imaginile cu mama cotropită de spaimă au circulat pe toate programele. Ea a fost eliberată după 12 săptămâni, dar soţul şi fiul au rămas în continuare ostatici.

Diplomaţia germană, inclusiv BND*****, s-a luptat luni întregi pentru a rezolva problema ostaticilor. Bineînţeles că existau solicitări financiare. Dar exista un comandament strict, anume acela de a nu plăti recompense, pentru a nu transforma asta într-un model de afacere şi a periclita astfel şi siguranţa altor turişti. O situaţie în care era mare nevoie de un sfat bun.

Un eşec ar fi avut urmări groaznice. Pentru membrii familiei Wallert, fiecare zi putea fi ultima.

Orice greşeală ar fi fost plătită cu viaţa lor.

Iată însă că cel de-al doilea fiu al şefului de stat libian Gaddafi avea relaţii bune cu musulmanii filipinezi. Pe deasupra, el mai era şi preşedintele GIFCA — Gaddafi Internaţional Foundation of Charitable Associations. Fundaţia s-a arătat dispusă să preia pretenţiile financiare. Prin urmare, Germania nu era nevoită să plătească banii de răscumpărare. Contraserviciul pe care îl cerea regimul Gaddafi era interesant. Prin

implicarea ei în atentatul din Lockerbie, un atentat cu bombă asupra unui avion al Pan Am World Airways, care avusese loc în 1988, Libia rămăsese izolată în comunitatea internaţională. La Tripoli, se spera că o vizită în Libia a cancelarului federal ar contribui la relaxarea acestei izolări. Prin urmare, noi am fost de acord cu vizita. Asa funcţionează uneori diplomaţia. Familia Wallert a fost eliberată, cazul era rezolvat. Fără bani de răscumpărare germani.

Când, mai târziu, libienii au readus în discuţie vizita promisă a cancelarului, noi am invocat probleme de program şi am oferit în schimb o vizită a ministrului de externe, Joschka Fischer. Acesta a făcut într-adevăr o vizită de tranzit în Libia, dar nu s-a întâlnit cu Gaddafi personal. Oricum, însă, noi am încercat s-o rezolvăm. Asta a fost. Subiect bifat.

A fost oare greşit să acceptăm acest ajutor? A fost greşit să-i strângem atunci mâna lui Gaddafi, cum s-ar spune, ca preţ pentru a obţine eliberarea familiei Wallert?

Propun să se reflecteze la un singur aspect: dacă noi refuzăm categoric să conlucrăm cu toţi dictatorii şi conducătorii care încalcă drepturile omului, atunci ar trebui să îngheţăm relaţiile cu aproximativ o jumătate din omenire. Şi nu acesta ar trebui să fie răspunsul, nu? De aceea ar fi şi greşit să condamnăm întâlnirea lui Donald Trump cu Kim din Coreea de Nord ca gest de dispreţ la adresa drepturilor omului. Diplomaţia înseamnă şi să negociezi cu dictatorii, atunci când trebuie.

Culpa istorică a Germaniei şi imperativul neamestecului

în cuvântarea lui de la München din 2014, preşedintele Gauck a abordat cel de-al doilea argument, specific german, împotriva intervenţiilor – trimiterea la culpa istorică a Germaniei. Nu avem voie să derivăm din culpa germană un „drept de a întoarce privirea”, s-a

exprimat el. Altminteri, „din această reticenţă, ar putea lua naştere un fel de autoprivile- giere. [...] în plus, astăzi, pentru Germania şi aliaţii ei, ar trebui să fie de la sine înţeles că nu trebuie să le refuze pur şi simplu ajutorul altora atunci când încălcările drepturilor omului escaladează în genocid, în crime de război, epurări etnice sau crime împotriva umanităţii. Respectarea drepturilor omului nu este numai esenţa imaginilor pe care democraţiile occidentale le au despre ele însele. Da, ea este o condiţie fundamentală pentru garantarea securităţii, pentru o ordine mondiala paşnica şi cooperanta.

Pe scurt, nu poţi să scuzi orice prin faptul că ai avut o copilărie dificilă. La un moment dat devii adult şi trebuie să-ţi asumi răspunderea, inclusiv şi în special pentru sarcinile neplăcute ale vieţii.

Cel de-al treilea argument al criticilor intervenţionismului este recitat mereu de către Putin: nu avem voie să ne amestecăm în suveranitatea altor state. Ar trebui să respectăm toate regimurile în egală măsură.

Adeseori, argumentul acesta este legat de reproşul că Occidentul dă dovadă de o atitudine imperialistă atunci când le prescrie altor şefi de stat cum trebuie să-şi conducă ţara.

Şi în acest punct, Gauck a avut, încă din 2011, un răspuns convingător: „Aş lua foarte în serios reproşurile de acest fel dacă ele ar fi formulate de către cei asupriţi, de către activiştii drepturilor omului din statele autoritare. Dar nu atunci când aceste reproşuri vin de la cei care critică cultura noastră occidentală, care nu le recunosc propriilor lor cetăţeni decât o mică parte din acele libertăţi care, în democraţiile occidentale, sunt de la sine înţelese. Despoţii şi dictatorii acestei lumi nu fac decât să se protejeze pe ei înşişi şi nedreptatea, să apere Evul Mediu împotriva progresului.

Bineînţeles că trimiterea legalistă la suveranitatea statelor şi la comandamentul neamestecului este cât se poate de atrăgătoare

pentru ruşi – şi pentru chinezi, cărora, de asemenea, le place să se refere la ele –, pentru că ei nu vor să permită să li se prescrie cum anume au voie să se poarte cu cetăţenii lor – fie că e vorba despre disidenţi şi opozanţi, despre ceceni sau despre uiguri.

însă trâmbitarea suveranităţii statale este, înainte de toate, o viziune asupra lumii din secolul trecut şi mai dinainte. Aproximativ de la Pacea Westfalică de la 1648 se formulează şi se cultivă maxima despre principiul neamestecului în suveranitatea statelor şi al dreptului neîngrădit al fiecărei naţiuni de a-şi rezolva singură problemele interne. Acest lucru are sens în măsura în care statele sunt subiectele centrale în dreptul internaţional, iar convieţuirea lor se cere reglementată. Dar oare are voie un stat să facă realmente orice în interiorul propriilor graniţe – inclusiv să măcelărească minorităţi? Răspunsul este evident: nu.

în preajma trecerii în noul mileniu, discuţiile internaţionale au prins dintr-odată viaţă. Fuseseră comise prea multe cazuri de genocid, de crime împotriva umanităţii, prea mulţi oameni fuseseră omorâţi fără să fi intervenit cineva, de exemplu în Ruanda sau în Bosnia. După lungi discuţii, în 2005, Adunarea Generală a Naţiunilor Unite a acceptat cu o majoritate covârşitoare că suveranitatea naţională îsi are şi ea limitele ei, şi anume atunci când dictatorii încep nu să-şi protejeze propriul popor, ci să-l masacreze. Luase naştere aşa-numita „răspundere de a proteja”, în engleză „Responsibility to Proiect”. Sau, mai scurt, „R2P”.

Răspunderea de a-i proteja pe alţii

Ideea care a dus la asta: genocidul, crimele de război, crimele împotriva umanităţii sunt încălcări atât de grave ale drepturilor omului, încât ele activează responsabilitatea comunităţii internaţionale de a proteja (R2P), şi anume atunci

când statele afectate nu sunt ele însele dornice sau capabile să- şi apere cetăţenii de aceste crime.

Exact acest principiu s-a încercat să fie aplicat în Libia. Rezoluţia numărul 1973 a Consiliului de Securitate al ONU, care până la urmă a fost sprijinită şi de Rusia şi China prin voturi de abţinere, a permis intervenţia armată în Libia în anumite limite. Obiectivul ei, cum a sintetizat problema André Glucksmann în primăvara lui 2011, a fost „exclusiv acela de a proteja, nicidecum de a invada ţara, de a institui acolo o democraţie sau de a construi o naţiune .-----

într-o pledoarie în favoarea războiului cu Libia, susţinută în aprilie 2011, Anne-Marie Slaughter, profesoară la Princeton şi una dintre cele mai cunoscute experte în materie de drept internaţional, care, sub Hillary Clinton, a condus Comitetul de Planificare al Ministerului de Externe al Statelor Unite, a subliniat această raţiune a protecţiei şi criteriile după care ea putea fi pusă în aplicare din perspectiva SUA:

„SUA au fost dispuse să voteze în favoarea Rezoluţiei 1973 abia în momentul în care au fost îndeplinite anumite criterii: o cerere de ajutor din partea opoziţiei libiene şi aprobarea unei zone de interdicţie aeriană de către Liga Arabă. Fiecare pas al acestei aprobări este un indiciu indirect asupra proporţiei actelor de cruzime. Abia atunci când acţiunile brutale ale unui guvern zguduie conştiinţa unei regiuni, organizaţia regională este pregătită să acţioneze. Dacă aceasta îi solicită ONU măsuri împotriva unuia dintre membrii ei, probabil că Naţiunile Unite vor fi de acord. Dacă, dimpotrivă, organizaţia regională are o atitudine pasivă, naţiunile din afara regiunii vor acţiona împotriva consensului regional numai atunci când crimele reale sau cele care ameninţă să fie comise zguduie profund conştiinţa întregii lumi.

Germania s-a abţinut atunci de la vot, ceea ce eu consider acum, ca şi atunci, o greşeală. Spre deosebire de războiul împotriva Irakului din 2003,

aici, miza era tocmai aceea de a se obţine o intervenţie acoperită de dreptul internaţional — iar nu o coaliţie a celor dornici să intervină. Abţinerea germană va fi avut motivele ei de politică internă, dar, în planul politicii externe, ea a fost un semnal greşit. Ca ţară a cărei istorie a înregistrat un dublu genocid şi care acum este parte integrantă din comunitatea internaţională, Germania ar fi putut să arate aici — ba chiar ar fi trebuit s-o facă – în ce fel interpretează asumarea răspunderii, mai ales atunci când aceasta are în spate un mandat internaţional. De altfel, după aceea, Berlinul a şi avut parte de critici masive pentru abţinerea lui.

Ar fi fost mai elegant ca Germania să susţină rezoluţia şi apoi să ofere o aşa-numită „motivare a votului”, prin care să explice faptul că această susţinere nu presupunea participarea cu soldaţi germani – şi că se insistă să se elaboreze neapărat un plan pentru perioada imediat următoare eventualei prăbuşiri a regimului Gaddafi. O astfel de poziţie ar fi fost acceptată de toată lumea.

După consumarea faptelor ştim că proiectul intervenţiei în Libia a eşuat din cauză că puterile occidentale nu s-au limitat la împiedicarea unui genocid, ci au mai provocat şi un *regime change,* fără să fi existat însă planificările corespunzătoare pentru asta. întrebarea „Ce se întâmplă după sfârşitul dictaturii?” a fost pusă abia la urmă de tot.

Din 2011 încoace, Libia se găseşte într-o stare asemănătoare războiului civil. Nici în cel de-al şaptelea an de la căderea lui Gaddafi nu se întrevede un final. A meritat oare această intervenţie preţul pe care populaţia libiană e nevoită să-l plătească? Dictatorul a plecat, dar acum domneşte haosul. E grav. Lucrul acesta nu justifică însă, aşa cum mai cred unii, reticenta de atunci a Germaniei.

Lecţia Libiei – trei criterii pentru o intervenţie

Din Libia putem să tragem nişte învăţăminte şi să adoptăm criterii după care să ne orientăm pentru a ajunge la un verdict raţional în favoarea sau împotriva unei intervenţii militare:

1. Pentru orice folosire a forţei armate, pentru orice intervenţie ar trebui să existe o legitimare juridico-politică, un mandat. Ar trebui să existe o autorizare în toată regula din partea Consiliului de Securitate al ONU. în orice caz, ar fi imaginabilă şi o excepţie, şi anume în cazul în care — spre deosebire de intervenţia în Libia – China şi Rusia, de exemplu, ar face uz de dreptul lor de veto şi ar împiedica o intervenţie cu mandat, dar această intervenţie ar apărea ca inevitabilă din punct de vedere politic şi moral. Intervenţia din Kosovo din 1999 ne oferă un exemplu dramatic pentru un astfel de caz de urgenţă; alte exemple sunt loviturile aeriene americane, respectiv americano-britanico-franceze din 2018 împotriva Siriei, din cauza folosirii armelor chimice.

2. Ţările din regiunea despre care ar fi vorba trebuie să susţină şi ele o astfel de intervenţie, sau cel mai bine să o solicite de-a dreptul. Liga Arabă s-a ocupat pentru prima oară în istoria ei de probleme grave apărute în cercul propriilor membri. Desigur, şi în privinţa acestui criteriu ne putem gândi la excepţii – de exemplu, atunci când unul dintre vecini se află într-o relaţie de complicitate cu o dictatură criminală. Dar fără o anumită doză de susţinere din regiune, o misiune încununată de succes e aproape imposibilă, după cum ne arată experienţa. Altminteri, se lansează imediat legenda cum că iarăşi s-au băgat CIA, SUA, NATO sau cine ştie mai cine şi că manipulează jocurile din afară.

3. Poate cel mai important criteriu: este nevoie să se definească un obiectiv clar, care se doreşte a fi atins cu ajutorul intervenţiei, şi trebuie să fie limpede dacă acest obiectiv poate fi şi atins cu

mijloacele avute la dispoziţie. Raportul obiectiv-miiloace trebuie aşadar să fie unul corect. O intervenţie în sensul responsabilităţii de protecţie poate să fie generată de scopuri oricât de nobile. Dacă lipseşte un obiectiv clar şi nu există mijloacele necesare pentru atingerea lui sau disponibilitatea de implicare într-un proces de reconstrucţie extrem de complex după o intervenţie, atunci intervenţia e foarte greu de justificat. O intervenţie militară care se sfârşeşte în haos este, de fapt, un contraserviciu pentru populaţie, pentru oamenii care trebuiau, de fapt, protejaţi. Mai limpede spus: ar trebui să se treacă la fapte numai atunci când se ştie că obiectivul este şi tangibil, realist. în cazul Libiei, asta ar fi însemnat ca, în paralel cu acţiunea militară, Occidentul să se angajeze să-i acorde Libiei un ajutor consistent şi de durată la construirea unui viitor politic.

Trebuie să fim modeşti şi să acţionăm numai în acele cazuri în care, la o adică, suntem dispuşi să facem şi sacrificii. Dar nici nu avem voie să ne supraapreciem şansele. Altminteri, se întâmplă ca răspunderea să eşueze mult prea uşor în neglijenţă.

Dar cum oare pot fi încheiate războaiele? Ce putem face în condiţiile mijloacelor noastre limitate? în cazul Siriei, aceste întrebări se pun cu deosebită gravitate.

Note:

* Laureata Nobel Tawakkul Karman, citată în Michael Thulmann, „Ich bin bereit zu sterben”, *Die Zeit,* 13 octombrie 2011, https://www.zeit.de/2011/42/P-Tawakkul Karman (ultima accesare pe 13 iunie 2018).

** Jana Hauschild, „Persönlichkeit von DDR-Bürgern. Ein Land, zwei Seelen”, *Spiegel Online,* 09 iunie 2016, http://www.spiegel.de/wissenschaft/mensch/ddr-buerger-persoenlichkeit-ein-land-zwei-seelen-a-1096449.html (ultima accesare pe 13 iunie 2018).

*** André Glucksmann, „Wir müssen schützen”, *Die Welt,* 29 martie 2011,

https://www.welt.de/print/die weit/débatte/article 12994941 / Wi r- muessen-schuetzen.html (ultima accesare pe 13 iunie 2018).

**** Joachim Gauck, „Wir müssen sehen lernen, was ist", discurs cu ocazia acceptării Premiului Ludwig Börne, 21 februarie 2012.

***** Bundes Nachrichtendienst — Serviciul Federal de Informaţii. (TV. *trad.)*

****** Conferinţa de Securitate de la München. Cuvântarea de ---- 3

deschidere a lui Gauck, reprodusă integral în *Zeit Online,* 31.01.2014, https://www, zeit, de/polirik/ausland/gauck-münchner-sicherheitskonferenz-eroeffnungsrede (ultima accesare pe 13 iunie 2018).

******* Joachim Gauck, discurs cu ocazia acceptării Premiului Ludwig Börne, 21 februarie 2012.

******** André Glucksmann, *op. cit.*

******** Anne-Marie Slaughter, „Hilfe für die Wehrlosen. Ein Plädoyer fur den Libyen-Krieg — und gegen seine Ausweitung", *Die Zeit, 7* aprilie 2011, http://www.zeit.de/2011/15/Libyen (ultima accesare pe 13 iunie 2018).

6 Se poate face pace când armamentul tace? Politică externă şi putere armată

CAPITOLUL 6
Se poate face pace când armamentul tace? Politică externă şi putere armată

Până acum, fiecare război s-a terminat la un moment dat

în războiul din Siria, există numeroase ţări şi interese care sunt legate între ele într-un nod gordian. Fenomenul nu e nici pe departe unul nou. Şi în alte războaie şi conflicte din trecut au existat încrengături complicate, care au escaladat din ce în ce mai mult, când de o parte, când de alta. Cu toate astea, până acum, orice război şi-a aflat la un moment dat sfârşitul, chiar şi Războiul de 30 de ani. Al cărui sfârşit, consfinţit prin Tratatul de Pace de la Westfalia din 1648, este considerat de unii ca o primă treaptă premergătoare a Uniunii Europene, care şi-a demonstrat viabilitatea de peste 70 de ani prin acţiunea ei pacificatoare. De aceea, experţilor le place să privească înapoi la cei cinci ani de tratative de pace din secolul al XVII-lea purtate la Münster şi Osnabrück, pentru a găsi acolo surse de inspiraţie pentru soluţionarea crizelor geopolitice şi a conflictelor religioase actuale.

De fapt, însă, nici măcar nu este nevoie să privim atât de departe în urmă în istorie, de vreme ce, de la ultimul război sângeros pe teritoriul european — chiar dacă în afara graniţelor UE —, au trecut puţin mai mult de 20 de ani: războaiele balcanice din anii 1990 au părut atunci la fel de încâlcite precum pare astăzi războiul din Siria. Merită să cercetăm cu mai multă atenţie aceste crize, căci putem extrage din ele învăţăminte şi

impulsuri importante pentru politica externă de azi şi pentru cea viitoare.

Nimeni altul decât Joschka Fischer a întreprins asta cu mai bine de 20 de ani în urmă. Aflat încă în opoziţie pe atunci, în 1996/1997 el a vrut să ştie cu precizie dacă şi în ce fel ameninţarea cu folosirea forţei militare, precum şi folosirea ei efectivă pot duce la sfârşitul unui război şi începutul procesului de pace. Cu alte cuvinte: se poate justifica folosirea forţei armate în astfel de cazuri? Sunt cumva mijloacele militare un element necesar al unei politici eficiente de pace?

Pentru verzii de atunci – pentru unii dintre ei, chiar şi astăzi —, acestea erau întrebări cât se poate de eretice. Nu e de mirare că au început să zboare roşii şi ouă. Dar întrebările pe care Fischer mi le-a adresat atunci şi mie, negociatorul-şef în Bosnia, şi dezbaterile aprinse care au urmat au fost importante din punct de vedere politic şi, puţin mai târziu, au demonstrat că au fost bine-venite. Când, în 1998, verzii au ajuns la guvernare ca parteneri de coaliţie ai SPD, ne aflam direct în faţa deciziei de implicare a Bundeswehrului în conflictul din Kosovo. Iar verzii au rezistat, chiar dacă numai cu eforturi considerabile. Fiindcă un lucru e de necontestat: chiar dacă, nici până în zilele noastre, în Balcani nu e tocmai raiul pe pământ şi noi aruncăm tot mereu priviri îngrijorate spre această regiune, s-a reuşit să se pună capăt cumplitului „Război din Iugoslavia”, care a făcut ravagii ani întregi.

Dar să le luăm pe rând. Ce anume s-a întâmplat?

La începutul anilor 1990, s-a dezmembrat o ţară cu 23 de milioane de locuitori. Iugoslavia a fost de la început un stat multinaţional, în care trăiau oameni de etnii şi religii diferite: mai mult de o treime din populaţie erau sârbi, o cincime croaţi, iar pe lângă aceştia mai existau sloveni, macedoneni, albanezi şi turci, precum şi o mică minoritate de muntenegreni şi una de maghiari. O treime dintre iugoslavi (preponderent sloveni şi

croaţi) erau catolici, o a doua treime era ortodoxă (majoritatea sârbi şi muntenegreni). Iar aproximativ 11% din populaţie erau musulmani (aşa-numiţi bosniaci, dar şi albanezi şi turci) şi mai existau şi un mic grup de protestanţi germani şi maghiari şi o minoritate evreiască.

Tito, care se afla la conducerea Iugoslaviei din 1945, a reuşit, printr-un sistem federal, să aducă pretenţiile diferite ale acestor grupuri numeroase sub aceeaşi umbrelă. Exista speranţa că, în timp, ar putea lua naştere o identitate naţională iugoslavă, promovată atât prin măsuri educaţionale corespunzătoare, cât şi prin masive măsuri represive luate de stat. Astfel, croaţilor, sârbilor, bosniacilor şi slovenilor li s-a interzis pur şi simplu să se refere la naţionalităţile respective.

Asta a funcţionat multă vreme, însă după moartea lui Tito, în 1980, eforturile de obţinere a autonomiei în fiecare dintre aceste regiuni au devenit din nou mai puternice — şi sub presiunea recesiunii economice. Ele invocau „dreptul de autodeterminare al popoarelor”.

Preşedintele republicii parţiale Serbia, Slobodan Milosevic, se străduia în acest context să recreeze „Serbia Mare” (între graniţele fostei Iugoslavii), dar numeroasele grupări diferite nu erau dispuse să se lase integrate într-un imperiu imaginar — nici măcar cu forţa. Iugoslavia s-a descompus — iar diferenţele etnice şi religioase au început să se manifeste cu tot mai multă putere.

Războiul din Balcani – masacrul de la Srebrenica

Eforturile regiunilor de a-şi obţine independenţa au dus, în 1991, în interiorul Iugoslaviei, la conflicte militare care au durat aproape un deceniu şi care au fost caracterizate printr-o brutalitate extremă. Războaiele s-au înşirat unul după altul: mai întâi a fost Războiul de zece zile din Slovenia (1991), urmat de războiul din Croaţia (1991—1995), războiul din Bosnia (1992-1995),

războiul din Kosovo (1999) şi în sfârşit răscoala albaneză din Macedonia (2001).

Războiul din Bosnia a fost cel mai cumplit. Nici până în ziua de azi nu cunoaştem un număr sigur al victimelor, din cauză că fiecare dintre cele trei părţi beligerante menţionează alte statistici şi pentru că astăzi încă sunt în curs operaţiunile de deschidere a gropilor comune şi de identificare a cadavrelor. Cu toate astea, se poate afirma cu o anume certitudine că în războaiele din Balcani au murit în total peste 130 000 de oameni, aproximativ 100 000 dintre aceştia în războiul din Bosnia. Aproximativ 14 000 de persoane încă sunt considerate dispărute. La toate astea se adaugă 2 000 000 de refugiaţi şi de oameni izgoniţi. Multe dintre lucrurile de atunci ne duc cu gândul la imaginile actuale din Alep, din Ghouta de Est, din Homs şi Palmyra.

în Balcani, regiuni întregi au fost atunci depopulate şi infestate cu mine terestre, oraşe şi sate au fost devastate şi au fost distruse iremediabil moschei, biserici, biblioteci şi alte monumente de cultură. Şi Siria se număra, cu numai puţini ani în urmă, printre cele mai frumoase şi mai râvnite obiective turistice din Orientul Mijlociu. Dar acest paradis cultural oriental s-a transformat în multe regiuni într-un deşert de ruine.

în Balcani, totul a început atunci cu faptul că, în urma câte unui referendum, cele două provincii din nord, Slovenia şi Croaţia, şi-au proclamat independenţa faţă de Iugoslavia. Bosnia-Herţegovina le-a urmat exemplul şi, în martie 1992, a organizat un referendum, cu 99% din voturi pentru suveranitate. E adevărat, la referendum participaseră numai aproximativ două treimi din populaţie. Imediat, tensiunile etnice au crescut. Cea mai mare parte din populaţia de sârbi era pentru rămânerea în Iugoslavia, în vreme ce bosniacii (musulmanii din Bosnia), precum şi croaţii din regiunea occidentală Herţegovina

preferau un stat propriu.

Din rândurile „perdanţilor” şi ale celor care boicotaseră referendumul s-a recrutat armata sârbilor bosniaci, pentru a porni la luptă împotriva „separatiştilor” şi pentru menţinerea alianţei statale legale din punctul lor de vedere. Ei au fost sprijiniţi de armata iugoslavă (alcătuită preponderent din sârbi).

În tabăra separatiştilor s-au format două grupuri: croaţii bosniaci, care au primit la rândul lor ajutor din ţara vecină Croaţia, şi bosniacii, aşadar musulmanii bosniaci, care erau cel mai puţin pregătiţi pentru un război, cel mai prost înarmaţi şi care mai târziu au primit ajutor mai întâi din ţările musulmane, şi mai târziu din SUA.

La început, în restul Europei, mulţi nici nu au realizat (sau nu au vrut să realizeze) ce se întâmpla acolo, exact la uşa lor. Abia atunci când – iar asta este o altă paralelă cu prezentul nostru — refugiaţii au început să se reverse în număr mare în ţările UE, privirile s-au îndreptat spre regiunea Balcanilor.

Astăzi, toată lumea se înfioară când aude numele oraşului Srebrenica. Acolo a avut loc cea mai mare crimă de război din Europa de la sfârşitul celui de Al Doilea Război Mondial încoace. În 1995, mai mult de 8 000 de bosniaci, băieţi şi bărbaţi între 13 şi 76 de ani, au fost omorâti de sârbi şi aruncaţi în gropi comune. A durat ani buni până când Tribunalul Internaţional de la Haga pentru Iugoslavia a adunat suficiente dovezi pentru a formula acuzaţia de genocid.

Acest masacru a fost din cale afară de groaznic, pentru că avea o preistorie de trei ani şi fiindcă s-a consumat apoi în numai câteva zile chiar sub ochii celor din Căştile Albastre ale ONU.

înainte de război, în Srebrenica trăiau 36 000 de oameni, dar, la momentul masacrului li se mai adăugaseră şi 40 000 de musulmani care se refugiaseră din diferite localităţi din estul Bosniei. Timp de trei ani, fuseseră încercuiţi de trupele

comandantului suprem Ratko Mlădie şi soldaţii lui şi bombardaţi cu grenade. în martie 1993, când, după 10 luni de asediu, au ajuns în sfârşit primele convoaie cu ajutoare din partea ONU, mulţi muriseră deja de foame.

Informaţiile din oraş erau atât de terifiante, încât, în aprilie 1993, ONU a stabilit o zonă de protecţie: 750 de soldaţi ai Căştilor Albastre (mai întâi canadieni, mai târziu olandezi) aveau misiunea de a-i dezarma pe musulmanii care apărau oraşul şi de a-i descuraja pe atacatorii sârbi. Au eşuat în ambele cazuri. încredinţaţi că vor fi protejaţi de Căştile Albastre, musulmanii au predat armamentul greu, dar şi-au păstrat armele uşoare. Iar pe 6 aprilie 1995, sârbii au declanşat un atac asupra enclavei şi au cucerit Srebrenica în cinci zile — fără să fi fost împiedicaţi de către Căştile Albastre. în oraş a izbucnit panica. Sub ochii soldaţilor olandezi ai Căştilor Albastre, prost înarmaţi, care le-au abandonat sârbilor posturile de observaţie şi barajele, au fost adunaţi bărbaţii bosniaci apţi de luptă. Femeile şi copiii au fost suiţi în autobuze şi transportaţi spre o destinaţie necunoscută, de unde au fost nevoiţi să meargă mai departe pe jos şi să se salveze într-un teritoriu controlat de guvernul bosniac. Taţii, soţii, fraţii şi fiii lor n-aveau să-i mai vadă niciodată. Căci, în noiembrie 1995, atunci când a fost declarată pacea, la patru luni după masacru, în Srebrenica nu mai era nici măcar un singur musulman în viaţă.

„Epurare etnică” – cel mai odios termen al anului

Rapoartele despre ororile din zonele de război au zguduit comunitatea mondială şi, în sfârşit, au trezit-o. Era neapărat necesar să se facă ceva. Au urmat diferite măsuri nu foarte eficiente – sau chiar, cum au considerat o serie de experţi, susceptibile mai degrabă să înteţească războiul –, de exemplu, embargoul asupra armelor instituit de

ONU, dar care a fost încălcat din mai multe părţi prin contrabandă de armament. La început, în Germania se sperase că, printr-o recunoaştere diplomatică a Sloveniei, Croaţiei şi Bosniei, conflictul s-ar fi putut încheia. Dar tabăra sârbă nu s-a arătat deloc impresionată de asta. Rusia a sprijinit regimul sârb cam aşa cum îl sprijină astăzi pe Assad, folosind printre altele argumentul că amestecul în treburile unui stat suveran este inadmisibil.

Astfel, ura a continuat să facă ravagii, în timp ce opinia publică mondială asista la toate astea mai mult sau mai puţin neajutorată. Au existat eforturi de a se obţine armistiţii, care au fost însă imediat folosite de partea sârbă pentru a continua represiunea împotriva populaţiei bosniace. Pentru acţiunea murdară de ucidere şi izgonire a bosniacilor s-a impus termenul de „epurare etnică”. în Germania, acesta a fost proclamat „cel mai odios termen al anului 1992”. încă din ianuarie 1993 a fost propus Planul de pace Vance-Owen, denumit astfel după iniţiatorii lui: cei doi preşedinţi ai Conferinţei de la Geneva pentru Iugoslavia, fostul ministru american de externe Cyrus Vance şi fostul ministru britanic de externe David Owen. Ideea lor a fost – şi este în esenţă şi ceea ce înţelegem astăzi prin soluţie menită să asigure pacea – aceea de menţinere a Bosniei-Herţegovina ca stat independent, dar de a se crea în interior provincii autonome, împărţite pe regiuni alese după criterii etnice, în sensul cel mai larg al cuvântului. însă multă vreme, părţile aflate în conflict nu s-au lăsat convinse de avantajele acestei soluţii; în special sârbii preferau să continue să tragă. Situaţia părea lipsită de orice speranţă.

în iulie 1995, odată cu masacrul de la Srebrenica, lumea a început să înţeleagă: concepţia conform căreia costurile inacţiunii ar fi fost mai mici decât acelea ale unei intervenţii se bazase pe un calcul greşit. înţelegerea acestui

lucru este de maximă importanţă şi pentru abordarea unor conflicte ulterioare, nu în ultimul rând a războiului din Siria.

în acea vară a anului 1995, opinia publică europeană a înţeles în sfârsit că tocmai trăia una dintre cele mai mari înfrângeri de după cel de Al Doilea Război Mondial: aceasta consta în faptul că zeci de mii de oameni îşi pierduseră viaţa în Bosnia-Herţegovina fără ca politica europeană să fi fost în stare să împiedice lucrul acesta. O înfrângere dramatică, un adevăr brutal.

Dintr-odată, totul a început să meargă foarte repede: Washingtonul a început să se implice mai activ. S-a vorbit despre o acţiune militară. La câteva săptămâni de la masacru, NATO a iniţiat, sub conducere americană, o intervenţie militară care i-a obligat pe sârbi să vină la masa negocierilor.

Obiectivul acestor negocieri a fost acela de a determina părţile aflate în conflict să se oblige să pună în aplicare formula propusă de planul Vance-Owen: 51% din teritoriu pentru federaţia bosniacă-croată şi 49% pentru sârbii bosniaci, însă, în primăvara lui 1995, sârbii aveau în realitate controlul asupra a aproximativ 55% din teritoriu. De aceea, nu s-au simtit deloc stimulaţi să se aşeze la masa negocierilor. Fiindcă acolo ar fi fost nevoiţi să mai renunţe la o parte din teritoriu.

Ce am învăţat atunci a fost că uneori, în politica externă, nu ai decât opţiuni de acţiune proaste: proaste, foarte proaste şi îngrozitor de proaste. Este alegerea între ciumă şi holeră, mai ales atunci când e vorba despre cele mai cumplite evenimente din politica mondială: război şi genocid. Ce e de făcut atunci când cuvintele frumoase nu sunt de ajuns? Ce e de făcut când orice formă de diplomaţie se loveşte de propriile limite? Ce e de făcut atunci – şi prin ce mijloace?

Din fericire, numeroase crize pot fî soluţionate şi fără armată. Dar există şi o serie în care, din

păcate, e nevoie de aplicarea unor mijloace militare pentru a se ajunge la o soluţie. Mijloacele militare nu presupun însă neapărat şi de la bun început acţiuni militare şi război. Fireşte, când e vorba despre mijloace militare, vorbim despre folosirea unor forţe armate, dar nu este neapărat nevoie să se şi deschidă focul. Câteodată este de ajuns ameninţarea cu folosirea lor pentru a dezamorsa un conflict. Şi, adeseori, simplul fapt că un stat dispune de mijloace de forţă militară este de ajuns pentru a se evita un conflict cu acest stat sau cu aliatii lui.

„Se poate face pace când armamentul tace!” este un motto bun; în politica externă, el ar trebui să fie obiectivul suprem. Iar cultura reţinerii, pe care Germania a practicat-o de atâtea decenii, nu trebuie să ducă la demonizarea mijloacelor militare în totalitatea lor. Câteodată este nevoie de ameninţarea exercitată cu aceste mijloace pentru a genera disponibilitatea părţilor aflate în conflict de a se aşeza la masa tratativelor. în astfel de cazuri, asta nu reprezintă nici cinism, nici militarism, nici „vechea politică de forţă”, ci un mijloc de presiune care, din păcate, mai este uneori necesar în conflicte care, altminteri, nu lasă loc de negocieri. Oricât de amar ar fî acest adevăr: soldaţii, tancurile, avioanele şi navele de luptă reprezintă uneori componente necesare ale eforturilor internaţionale pentru pace.

„Instrumentele războiului joacă un rol important în menţinerea păcii. Dar, cu toate astea, acest adevăr trebuie să coexiste cu un altul – oricât ar fi el de justificat, războiul aduce întotdeauna cu sine tragedii omeneşti”, aşa a sunat formularea lui Obama în discursul său la primirea Premiului Nobel pentru Pace, în decembrie 2009, care a continuat: „Războiul în sine nu e niciodată minunat, şi nici nu avem voie să-l numim astfel. O parte din provocarea cu care ne confruntăm constă aşadar în faptul că trebuie să aducem la unison aceste două adevăruri aparent

ireconciliabile: că războiul este uneori necesar şi că în acelaşi timp războiul este expresia nebuniei omeneşti.”

În războaiele din Balcani, numai mijloacele militare au făcut posibil drumul spre pace: la începutul verii 1995, forţele aeriene croate, sprijinite de SUA, au declanşat aşa-numita „Operation Storm” şi, datorită unei creşteri de putere, în doar câteva săptămâni au cucerit astfel suficient teritoriu încât, conform imaginilor radar luate prin intermediul sateliţilor americani, cota de 51:49 a fost aproximativ atinsă. După aceea, de la sfârşitul lunii august până la mijlocul lunii septembrie, NATO a desfăşurat, din însărcinarea ONU, operaţiunea „Deliberate Force”: lovituri aeriene asupra unor obiective ale sârbilor bosniaci. Intervenţia a transmis un mesaj clar către sârbii bosniaci şi preşedintele lor, Slobodan Milosevic: nu vom permite să faceţi în continuare ce aţi făcut până acum. Mesajul a ajuns la destinaţie.

Odată cu „Operation Storm” au fost create şi premisele necesare pentru ca duşmanii de moarte să se întâlnească la masa tratativelor. Căci acum sârbii au dat semne că sunt dispuşi să se aşeze la discuţii, pentru că se temeau că altminteri ar fi urmat să piardă şi mai mult teritoriu. Dacă nu s-ar fi întâmplat aşa, e de presupus că războiul civil ar mai fi durat nişte ani şi s-ar fi soldat cu alte mii de pierderi de vieţi omeneşti.

Pe mine, această experienţă m-a marcat profund. Ea constituie unul dintre motivele pentru care sunt de părere că este aberant ca factorul militar să fie exclus de la bun început. Adeseori, o şansă reală de tratative pentru pace ia naştere abia atunci când toţi cei implicaţi sunt convinşi că nu pot continua să-şi urmărească obiectivele pe câmpul de luptă. Câtă vreme mai există chiar şi unul singur care crede că şi-ar putea consolida poziţiile de negociere prin acţiuni militare, el nu va negocia cu seriozitate. Acest lucrul este valabil

cât se poate de clar şi în cazul Siriei. Căci Assad va permite continuarea luptelor atât timp cât consideră că o victorie militară mai este posibilă. Dar despre asta vom vorbi mai mult ceva mai încolo.

Conferinţa de la Dayton – la masă cu duşmanul tău

Tratativele pentru pace au avut loc în noiembrie 1995 în spatele uşilor închise, departe de câmpurile de luptă din Bosnia, la baza aeriană militară Dayton din Ohio. Ideea era ca toţi cei prezenţi să fie încazarmaţi atât timp cât era necesar, până când pacea avea să fie încheiată. Delegaţia americană era condusă de Richard Holbrooke, fost ambasador în Germania. Eu însumi am condus delegaţia germană.

Delegaţii au înnoptat la Air Base în severele cazărmi ale ofiţerilor. Seara, participanţii se întâlneau în bar la un *drink.*

Pentru început, gazdele americane ne invitaseră la un dineu la Air Force Museum. Intre bombardiere şi o machetă a bombei de la Nagasaki, preşedintele sârb Milosevîc asculta prezentarea detaliată făcută de generali a caracteristicilor de zbor şi a puterii de luptă a unui bombardier expus acolo. Nu s-a rostit niciun cuvânt despre faptul că, numai cu câteva săptămâni înainte, astfel de avioane americane fuseseră folosite împotriva armatei sârbeşti.

Tratativele au început oficial în dimineaţa zilei de 1 noiembrie 1995. Era pentru prima oară, după ani întregi, când preşedintele sârb Slobodan Milosevic, preşedintele croat Franjo Tudman şi preşedintele bosniac Alija Izetbegovic şedeau în aceeaşi încăpere. Atmosfera era încordată. Acest lucru s-a schimbat atunci când preşedintele adunării, secretarul de stat Warren Christopher, i-a îndemnat pe cei trei să-şi dea mâna. S-a putut simţi efortul de autodepăşire pe care a fost nevoit să-l facă în special bosniacul, în vreme ce sârbul voia să lase impresia că e destins. Rănile erau

adânci.

Apoi, Christopher a deschis adunarea: „Astăzi avem o sarcină urgentă şi importantă. Ne aflăm aici pentru a le oferi Bosniei şi Hertegovinei o sansă de a deveni o tară care să trăiască în pace, şi nu un câmp de luptă, un loc în care oamenii să doarmă în casele lor, să se ducă la muncă şi la bisericile, moscheile şi sinagogile lor pentru slujba religioasă fără să se teamă de violentă sau de moarte.”-

Există o fotografie de la deschiderea acestei conferinţe.— Zece persoane în jurul unei mari mese rotunde. în dreapta, ministrul american de externe, Richard Holbrooke, apoi, în continuare, în sensul acelor de ceasornic: suedezul Cari Bildt, ca reprezentant al UE, britanica Pauline Neville-Jones, francezul Jacques Blot; apoi, cele trei personaje principale: Slobodan Milosevic, Tudman şi Izetbegovic. Apoi eu, ca reprezentant al Germaniei, şi, în continuare, la dreapta ministrul afacerilor externe al Rusiei, Igor Ivanov. în spatele nostru şedeau colaboratorii noştri, aproximativ 40 de persoane.

în istoria diplomaţiei moderne, acesta a fost un proces de negociere neobişnuit, ba chiar unic în felul sau. Presiunea succesului era imensă, urmările războiului, care durase patru ani, erau cumplite; iar riscul unui eşec era considerabil mai mare decât şansele de succes. Erau mult prea multe necunoscute în joc.

în dreptul terenului unde se afla sediul conferinţei, câteva zeci de oameni demonstrau cu pancarte pe care scria ceea ce probabil că

gândeau şi unii dintre mediatori: „Locul lui Milosevic e la Haga, nu la Dayton!” Aşadar, la Haga, la tribunalul ONU pentru crime de război. Neîncrederea faţă de Milosevic era mare, şi nu numai în Statele Unite.

Pe deasupra, în SUA mai exista şi o dispută politică internă: Congresul şi Casa Albă nu erau în consens în legătură cu intenţia lui Clinton de a asigura înfăptuirea planului de pace ce va fi fost negociat pentru Bosnia, în măsura în care acesta se concretizase prin trimiterea în zonă a 20 000 de soldaţi americani. într-un interviu acordat înaintea începerii tratativelor, ministrul de Externe Christopher nu făcuse niciun secret din ceea ce considera el ca fiind condiţia prealabilă a implicării în efortul de reconstrucţie a Bosniei, cu participarea Americii: „Nu ne putem aştepta în mod serios la implicarea forţelor NATO în timp ce la putere sunt în continuare acei indivizi.” — Prin „acei indivizi”, el se referea desigur la cei care erau răspunzători pentru declanşarea războiului.

Unul dintre „acei indivizi” şedea la masa negocierilor. Milosevic îi reprezenta pe sârbii bosniaci. Conducătorii lor, Radovan Karadzic şi Ratko Mlădie, erau deja căutaţi de tribunalul internaţional, fiind consideraţi criminali de război; de aceea, nu puteau intra în SUA.

Pe Milosevic îl interesau înainte de toate limitarea daunelor şi ridicarea cât mai rapidă a sancţiunilor dictate împotriva sârbilor. Acesta era obiectivul căruia îi subordona orice altceva. Când vorbea despre sancţiuni, se lăsa cuprins de furie.

La Dayton, era un partener de negociere foarte solicitat, într-una dintre telegramele noastre, noi am scris atunci la Bonn: „îşi savurează noul rol: în numai câteva ore, de ieri încoace au venit la el americanii Lake, Perry, Joulwan şi Christopher.” Era vorba despre consilierul pe securitate naţională al SUA, Tony Lake, ministrul Apărării al SUA, William Perry, comandantul suprem al trupelor NATO în Europa, generalul George

Joulwan, şi ministrul american de Externe, Warren Christopher.

Bineînţeles, pentru Milosevic, America era cea mai importantă dintre puterile prezente la masa tratativelor, dar el ne facea curte şi nouă, germanilor, cu vorbe linguşitoare. Pentru el, Germania ar fi – alături de Statele Unite — cea mai importantă ţară din grupul de contact; iar pe timp de pace, relaţiile cu Germania erau cele mai importante pentru el. „Mr. Ischinger, you are the second most important man în Dayton[c<]—, mi-a spus el chiar la începutul negocierilor. E de presupus că acelaşi lucru li l-a spus şi celorlalţi conducători de delegaţii... Insă, când am adus în discuţie tema Kosovo, a explodat, afirmând că asta era o problemă internă a ţării lui.

Negociere-maraton – 21 de zile de război al nervilor

„Să ne aşezăm la masă şi să lucrăm. Şi să ne reafirmăm promisiunea de a avea succes aici, la Dayton ----------, l-a îndemnat Christopher pe cei trei preşedinţi. Dayton urma să intre în istorie ca simbol al păcii.

Totul s-a transformat într-un tur de forţă diplomatic. Noi speraserăm să ajungem în scurt timp la un acord. Avea să dureze nu mai puţin de 21 de zile.

Grupul de contact care preluase în urmă cu un an şi jumătate managementul crizei din Balcani şi care acum însoţea negocierile se compunea din cinci state: SUA, Franţa, Marea Britanie, Rusia şi Germania. În plus, mai participa şi UE. Faptul că Republica Federală Germania a putut participa la negocieri a dus la o serie de critici din partea Italiei, de exemplu, sau a Spaniei, mai ales că Germania nu contribuise cu soldaţi la trupele Căştilor Albastre staţionate în Iugoslavia. Dar, în cea de-a doua jumătate a anului 1994, Germania deţinuse preşedinţia Consiliului UE, iar guvernul

Kohl ocupase în acest timp şi locul UE în cadrul grupului de contact. După încheierea mandatului, însă, noi am rămas în continuare în echipă la dorinţa celorlalte patru state.

De-a lungul mai multor luni, grupul de contact elaborase schiţe pentru un acord. Acum, noi am apelat la o serie de trucuri diplomatice pentru a ajuta la punerea lor în aplicare. Dintre acestea făceau parte şi aşa-numitele *proximity talks,* aşadar convorbiri indirecte care să faciliteze apropierea. În acest timp, duşmanii de moarte, care nu erau pregătiţi să poarte negocieri directe, purtau discuţii în săli separate. Noi, membrii grupului de contact, făceam în vremea asta *shuttle diplomacy* şi transportam informaţiile şi argumentele dintr-o încăpere în alta.

Munca de convingere se desfăşura preponderent în culise. De ajutat, m-a ajutat o mică echipă absolut excepţională. Reprezentantul meu de atunci, Michael Steiner, a devenit după aceea adjunctul înaltului reprezentant în Sarajevo şi, astfel, a luat parte mai târziu şi la transpunerea în practică a Acordului de la Dayton.

Dar puterea hotărâtoare la Dayton a fost, bineînţeles, America. în ultima săptămână, de-a dreptul critică, atunci când totul ameninţa să se termine cu un eşec, ministrul de Externe al SUA, pe atunci septuagenar, a luat frâiele discuţiilor în mâini. S-a dovedit a fî un mediator subtil, neobosit şi plin de înţelegere, care chiar şi după mai multe nopţi nedormite îşi făcea apariţia într-un costum călcat impecabil şi dădea dovadă de cele mai alese maniere.

Cât de dificile au fost negocierile şi cât de aproape ne-am aflat de un eşec se poate constata în detaliu dacă se studiază documentaţia celor 53 de telegrame trimise de către delegaţia mea de la Dayton la Bonn pe toată durata tratativelor de pace în Bosnia. Abătându-se de la regula de a publica documente şi depeşe ale diplomaţiei germane doar după scurgerea unei perioade de 30

de ani, Ministerul de Externe a decis, şi la rugămintea mea, să facă publice aceste texte în august 1998. Intenţia mea a rost aceea de a completa prezentarea centrată pe America a negociatorului american Richard Holbrooke cu o perspectivă germană.

Părţile aflate în conflict fuseseră repartizate în clădiri diferite, situate de jur împrejurul unei parcări. Noi, negociatorii, umblam încoace şi-ncolo în vreme ce bosniacii, sârbii şi croaţii se ocupau intens de harta viitorului stat bosniac. Pentru fiecare kilometru pătrat se certau până la epuizare.

Pe 7 noiembrie, încă mai credeam că discuţiile nu aveau să dureze mai mult de zece zile, dar nervozitatea creştea.

Pe 10 noiembrie s-a putut raporta un succes încurajator. Hans Koschnick, însărcinat de către UE să coordoneze, în calitate de administrator, reconstrucţia, administrarea şi infrastructura oraşului bosniac Mostar, distrus de război, purtase la Dresda tratative cu cei doi primari ai oraşului divizat despre paşii necesari pentru asigurarea păcii. În acea zi, aşadar, a fost semnat, în prezenţa ministrului american de Externe, sosit într-o vizită foarte scurtă, un acord asupra unui *interim statute* pentru oraşul Mostar. La zece zile după începerea conferinţei de la Dayton, acest succes, în aparenţă mic, a reprezentat o rază de speranţă şi a insuflat un nou avânt pentru continuarea anevoioaselor negocieri.

Apoi, pe 13 noiembrie, vorbeam deja despre „jocul final”, în câteva zile, se părea, lucrurile aveau să fie încheiate.

Cu toate astea, eram împotmoliţi într-o situaţie în care nimeni nu voia să se scoale de la masa negocierilor, deoarece credea că, dacă ar mai rămâne un timp, ar reuşi să mai smulgă o bucăţică de teritoriu pentru sine.

Când, după mai bine de două săptămâni, părţile beligerante nu păreau încă dispuse să semneze, în

ciuda diferitelor ultimatumuri, negociatorii americani şi-au aşezat în mod demonstrativ valizele gata făcute în dreptul apartamentelor în care erau cazaţi, ca o ameninţare cu întreruperea negocierilor. Holbrooke facea deja ultimele retuşuri la discursul prin care voia să anunţe eşecul. Noi, europenii, am insistat pentru continuarea discuţiilor. Eu primisem de la Bonn indicaţia de a nu părăsi Daytonul decât în momentul în care niciuna dintre părţile beligerante nu mai era dispusă să trateze.

Pe 19 noiembrie, tensiunea a crescut. Intre timp, secretarul de stat Warren Christopher ni se alăturase din nou şi negocia zi şi noapte, cu o rezistenţă psihică impresionantă. Rolul lui personal în obţinerea succesului la acele negocieri merită cea
mai înaltă apreciere. Fizic şi psihic, eram cu toţii în pragul epuizării: tratative nocturne, frustrarea tot mai mare provocată de partenerii de tratative ezitanţi, marea apropiere fizică dintre participant!, aparenta imposibilitate a unei reconcilieri, presiunea politică pe care fiecare o simţea venind dinspre capitala lui. În faza finală, critică, din weekend, s-au implicat de la distantă şi cancelarul federal şi ministrul de Externe. Kinkel i-a îmboldit atât pe croaţi, cât şi pe musulmani să semneze: „Oameni buni, agaţaţi-va odata de pai! ---------- Nimeni dintre noi, nici grupul de contact, nici bosniacii, croaţii sau sârbii, nu ar mai fi rezistat prea mult. Dar tocmai această epuizare fizică a fost aceea care a contribuit la succesul tratativelor.

Drama negocierilor de la baza militară dura deja de trei săptămâni. Dar tocmai Alija Izetbegovic, septuagenarul preşedinte al Bosniei-Herţegovina, nu reuşea să se convingă să semneze. Ştiam că avea o mare apreciere faţă de Helmut Kohl, împreună cu echipa de la Bonn a cancelarului, ne-am gândit cum am putea să-l determinăm pe bosniac să-şi dea acordul. După care ne-a venit o

idee, şi eu i-am dat drumul.

Era aproape miezul nopţii când am încercat să-l conving pe preşedintele bosniac, în apartamentul lui. I-am spus că, la plecare, Helmut Kohl îmi dăduse un citat din Bismarck pe care să i-l reproduc:

„Istoria mondială, cu marile ei evenimente [...], nu soseşte ca un tren de cale ferată care circulă cu o viteză constantă. Nu, el înaintează cu smucituri, dar atunci când vine, se apropie cu o torţa de neoprit. -----

Cancelarul federal Kohl, i-am explicat eu, ar fi găsit, în cele mai grele ceasuri ale reunificării germane, un sprijin în următoarea frază a lui Bismarck:

„Trebuie să fii mereu atent dacă nu cumva apare bunul Dumnezeu, păşind prin istoria lumii, iar atunci, să faci un salt ca să te agăţi de poala mantiei Lui, ca să te târască după El atât A
t(********
cat se poate. ---

în dimineaţa următoare, când s-a răzgândit într-adevăr, Izetbegovic mi-a mulţumit şi m-a rugat să-i transmit salutări cancelarului Kohl: „Cuvintele lui m-au ajutat să mă limpezesc peste noapte.”

Nu sunt sigur dacă salutările lui au ajuns vreodată la Kohl. Dar cel mai important lucru a fost că, pe 21 noiembrie 1995, totul era rezolvat. Tratatul de pace de la Dayton a fost parafat.
Pe 14 decembrie 1995, el a fost semnat la Paris. Asa stă scris astăzi în cărţile de istorie.

Dar asta nu înseamnă nici pe departe că lucrurile erau rezolvate.

Greşeala de la Dayton – un salt prea scurt

Bineînţeles că am fost cu totii uşuraţi după obţinerea semnăturilor, şi toată lumea simţea nevoia să se recupereze. Numai că, în acest punct, diplomaţia e la fel ca fotbalul: după joc înseamnă înainte de joc.

Erau multe lucruri de prelucrat, de interpretat şi

de pregătit: semnarea formală a Acordului de Pace la Paris, apoi conferinţe la Londra, Moscova şi Bonn. încă din decembrie 1995 urmau să aibă loc, în palatul de pe Petersberg din Bonn, tratative privind dezarmarea între sârbii şi croaţii din Bosnia, şi între experţi de rang înalt din Grupul de Contact şi reprezentanţi ai OSCE. Acum, obiectivul prioritar îl reprezentau măsurile de consolidare a încrederii. Absolut imposibil să te gândeşti la odihnă.

La asta se adăuga faptul că textul Acordului de la Dayton nu era tocmai o capodoperă de drept internaţional, ci doar ceea ce se dovedise a fi fost negociabil în condiţii dintre cele mai dificile. Era orice altceva, numai un document impecabil nu. Multe lucruri erau scrise la repezeală şi era nevoie ca ele să fie corectate şi completate în următoarele săptămâni, luni sau în următorii ani.

Acum, în 2018, decizia preşedintelui Trump de a ieşi din Acordul Nuclear cu Iranul îmi aminteşte de acea perioadă. Acordul fusese negociat timp de mai mult de zece ani şi bineînţeles că unele dintre îngrijorările occidentale nu au putut fi incluse în acord decât în mică măsură sau deloc. Era — la fel ca la Dayton – ceea ce se dovedise fezabil, nu şi ceea ce se dorise. Insă, în ambele cazuri, fezabilul era mult mai bun decât niciun fel de acord.

Dar să ne întoarcem la Dayton. Politicieni din toată Europa jubilau că, odată cu Acordul de la Dayton, s-ar fi dat un semnal de mare importanţă. Acordul de Pace nu însemna numai eliberarea greu încercatei populaţii din Bosnia de război şi de violenţă. El ar fi totodată de o importanţă uriaşă pentru o securitate şi stabilitate de durată în întreaga Europă.

Se făcea referire cu mândrie la Charta de la Paris, care fusese semnată cu aproape cinci ani înainte, în noiembrie 1990, şi în care statele membre ale CSCE căzuseră de acord asupra unei baze comune pentru o nouă Europă, pentru o pace

dreaptă şi durabilă, bazată pe respectarea drepturilor omului şi a democraţiei, a libertăţii economice, a dreptăţii sociale şi a securităţii egale pentru toate statele. Odată cu acordurile de pace de la Dayton, aşa se anunţa pretutindeni, Europa s-ar fi apropiat considerabil de acest obiectiv al unei ordini a păcii durabile şi drepte.

Şi chiar aşa a fost. În scurt timp, mii de refugiaţi s-au întors în patria lor. O serie de instituţii publice au început din nou să funcţioneze. Şcoli, grădiniţe, serviciile de salubritate — lucruri ce ţineau de viaţa cotidiană. Din păcate, însă, munca politică nu era încă terminată şi avea să mai dureze un timp.

Aici era vorba şi despre conflictul din Kosovo, care deja începuse să fiarbă. În februarie 1998, el a dus la o nouă izbucnire a războiului în regiune, care s-a soldat din nou cu pierderi de mii de vieţi omeneşti, o regiune care a devenit încă o dată scena unor crime de război şi a unor crime împotriva umanităţii, obligându-ne din nou la intervenţie militară.

Dar tema Kosovo fusese pusă între paranteze la Dayton pentru a nu suprasolicita negocierile cu Milosevic. În 1995, tema Kosovo pur şi simplu nu putea fi negociată.

Cea mai mare greşeală pe care am facut-o este însă, din păcate, alta. Am încheiat acordul, am numit un înalt reprezentant, am alcătuit grupuri de pace. Numai că, în perioada care a urmat, am lăsat Bosnia şi Herţegovina să se descurce singure din punct de vedere politic într-o măsură mai mare decât ar fi fost cazul.

Pacea durabilă ca sarcină pentru mai multe generaţii

Urmările războaielor din Iugoslavia sunt şi astăzi vizibile în toate domeniile în cele şapte state de pe teritoriul fostei Iugoslavii: Serbia, Slovenia, Croaţia, Bosnia-Herţegovina, Macedonia, Muntenegru şi Kosovo.

Genocidele şi crimele de război dintre anii 1992 şi 1995 au lăsat în urmă cicatrici deosebit de adânci. Naţiunile Unite înfiinţaseră încă din mai 1993 un tribunal ad-hoc cu sediul la Haga, pentru a urmări juridic crimele de război. Pe 24 mai 1995, generalul Ratko Mlădie fusese acuzat în contumacie de crime de război – pentru genocid, pentru crime împotriva umanităţii şi numeroase alte delicte. În timp ce noi purtam tratative la Dayton, pe 17 noiembrie 1995, lista capetelor de acuzare a fost extinsă: era vorba despre atacul împotriva oraşului Srebrenica. Şaisprezece ani mai târziu, Mlădie a fost arestat în Serbia şi predat tribunalului de la Haga. Mass-media a jubilat cu ocazia capturării „măcelarului din Balcani”. În noiembrie 2017, el a fost condamnat la închisoare pe viaţă.

Foştii beligeranţi nu s-au împăcat nici acum pe deplin unii cu alţii. Pentru a-i garanta fiecărui grup etnic dreptul de a se face auzit, în Bosnia, un stat cu mai puţin de 4 000 000 de locuitori (cam câţi trăiesc în aria metropolitană Stuttgart), există în total 130 de miniştri, care adeseori lucrează unii împotriva altora. în vreme ce intervenţia militară şi tratativele de pace în Bosnia şi Herţegovina au reprezentat un mare succes, strădaniile de a transforma Bosnia într-un stat viabil şi funcţional au rămas de căruţă.

A posteriori am înţeles că părţile beligerante din Bosnia ar trebui convocate o dată la câţiva ani la masa tratativelor, pentru a modera şi coordona procesul de dezvoltare: Dayton II, Dayton III ş.a.m.d. Am făcut greşeala să lăsăm opera de la Dayton neterminată. Bineînţeles că astăzi, după mai bine de 20 de ani, putem afirma cu oarecare mândrie: nu s-a mai tras şi nu se mai trage niciun foc! Dar ţara nu s-a vindecat încă pe deplin. Este vorba despre un pacient în legătură cu care trebuie să ne temem că în orice moment s-ar putea să fie nevoie să fie internat din nou la terapie intensivă.

Din păcate, adeseori se întâmplă să nu ducem lucrurile până la capăt. Avem tendinţa să spunem: acum am realizat ceva, aşa că putem să ne oprim. Dar depăşirea unor astfel de crize este o acţiune care presupune un angajament pe termen lung. Şi forţele de ocupaţie de după Al Doilea Război Mondial ar fi putut să spună: Germania, ţara care a declanşat războiul, este acum ocupată, să le luăm tot ce este relevant din punct de vedere militar şi să lăsăm poporul să se descurce! N-au decât să vadă singuri cum pot să-şi mai dreagă istoria distrusă! În mod inteligent, lucrurile nu au fost abordate aşa. Dimpotrivă, s-a optat pentru un angajament pe termen lung.

Cancelarul federal Angela Merkel este demn de toată lauda pentru faptul că, în urmă cu trei ani, la Berlin, a iniţiat Conferinţa pentru Balcani, care de atunci este continuată an de an în alt oraş sub denumirea de „Berlin Process”. Astfel, a iniţiat un proces care arată că statele europene se implică din nou intens în ceea ce se întâmplă în vestul Balcanilor. În fond, este vorba – şi nu în ultimul rând – şi despre perspectivele UE. Slovenia a intrat deja în 2004 în UE, Croaţia în 2013. Au început şi tratativele de aderare cu Muntenegru şi Serbia. Bosnia şi Herţegovina, precum şi Kosovo şi-au exprimat dorinţa de aderare, la fel şi Albania şi Macedonia.

Din cauza asta este nevoie să ne plecăm urechea atunci când mediile ne informează despre creşterea influenţei islamiste în regiune sau despre influenţa rusească în Serbia. Vestul Balcanilor a fost şi continuă să fie – iertată-mi fie imaginea atât de uzată – un teren minat! Şi, cu toate că am obosit deja să folosesc acest argument: ultimul lucru pe care şi l-ar dori Germania în politica ei internă ar fi un nou război în Europa — şi alţi 500 000 de refugiaţi care să caute adăpost în Europa Occidentală.

Este în interesul nostru ca în sud-estul Europei să se instaureze în sfârşit pacea şi liniştea pe

termen lung. Iar acest lucru este posibil numai printr-un efort de durată. O pace durabilă este o sarcină pentru mai multe generaţii şi costă — din păcate — mulţi bani. Şi: dacă UE nu este în stare să creeze pace şi stabilitate nici măcar în propria curte – Europa de Sud- Est —, cum ar putea ea să se bucure de credibilitate pe plan international?

Marele eşec al UE în Siria

Povestesc toate aceste lucruri ca fiindal pentru actualul război din Siria. Cu greu aş putea găsi un domeniu în care UE să fi eşuat atât de evident cum a facut-o în conflictul din Siria.

Bineînţeles că Siria se deosebeşte de Bosnia, dar Siria e o ţară riverană aceleiaşi Mări Mediterane, pe ţărmul căreia se află şi statele UE Grecia, Italia şi Spania. Siria are graniţe terestre directe cu Turcia, membră NATO şi candidată la aderarea la UE.

Siria este vecinul nostru. Iar lucrul acesta l-am aflat târziu, atunci când am văzut unde se refugiau oamenii când acolo a început să tragă: nu şi-au căutat refugiul la Moscova şi nici la Washington, în faţa Casei Albe. Au încercat să ajungă în Europa. Acolo se găseşte, pentru sirieni, vecinătatea, locul de refugiu cel mai apropiat.

Ar fi fost misiunea istorico-politică a Europei să insiste neobosit asupra unui armistiţiu şi asupra instaurării păcii şi, dincolo de asta, să se implice în realizarea unui plan de pace sau a unei arhitecturi de securitate regională. Nu am făcut nimic din toate astea. Si nici măcar n-am încercat cu toată seriozitatea.

Nu s-a mai întâmplat niciodată ca noi, în Europa, să fim afectaţi atât de tare de un conflict care are loc în afara continentului nostru şi să facem atât de puţin pentru 1 • 1 ■ ******** | l_l '-'1*1 1* i"'[1] • * * soluţionarea lui. --- Udata cu războiul din Siria şi cu consolidarea, favorizată de acesta, a Statului

Islamic, teroarea s-a întors pe continentul nostru. Asta ne-au arătat atentatele de la Paris, Bruxelles, Nisa şi Berlin. Războiul a obligat mii de oameni să se refugieze şi a pus astfel la încercare coeziunea internă a UE. Deoarece, ca reacţie la valurile de refugiaţi, în multe state ale UE a luat naştere o „axă a fricii” alcătuită din forţe populiste şi iliberale, care au resuscitat resentimente şi şi- au căutat succesul într-un nou naţionalism. Această axă a fricii perverteşte aproape pretutindeni climatul politic şi, astfel, periclitează viitorul proiectului european. Prin urmare, aici este în joc ideea europeană în sine.

De la bun început, vorbele statelor membre ale UE nu au fost urmate de fapte. În vreme ce o serie de guverne europene, inclusiv acela al Germaniei, cereau în gura mare plecarea lui Assad, nu exista niciun pic de hotărâre strategică de a urmări atingerea acestui obiectiv. Adversarii unei intervenţii militare în Siria avertizaseră că asta ar contribui la o radicalizare a părţilor aflate în conflict şi la regionalizarea conflictului. La Berlin se vorbea despre „conflagraţia” pe care ar putea să o declanşeze o intervenţie occidentală. În felul acesta, era descurajată orice discuţie serioasă despre zone de interdicţie aeriană şi alte operaţiuni menite a proteja populaţia siriană. Orice, numai să nu fie nevoie să acţionăm noi înşine, acesta părea să fie mottoul cel mai comod.

A trecut deja mult timp de când — fără nici cea mai mică intervenţie şi favorizată de inacţiunea noastră — conflagraţia a devenit realitate. Vedem o ţară în curs de dezmembrare, posesoare de arme chimice, în mijlocul celei mai instabile regiuni din lume. Siria a devenit punctul de pornire al jihadiştilor din întreaga lume. Acest război regional între locţiitori ai unor mari puteri, cu componentele lui confesionale şi de politică a puterii, are consecinţe mult în afara Siriei. Ameninţă să aibă consecinţe extrem de grave — pentru viitorul ţărilor vecine şi pentru lupta,

oricum periculoasă, pentru putere în Orientul Mijlociu. Iar inacţiunea, iată, poate să genereze şi vinovăţie şi responsabilitate.

Când mă gândesc la toate acele mii de morţi, împărtăşesc disperarea şi frustrarea tuturor celor cărora acest război le aminteşte de cele petrecute în anii 1990 în Balcani. Cu fiecare lună în care aceste masacre şi crime din Siria continuă, provocarea reconstrucţiei ia amploare. Şi nu mă refer numai la reconstrucţia materială. Să reparăm străzi, să construim case, să reparăm poduri — prin comparaţie, toate acestea sunt destul de uşoare. Dar reconstrucţia în sensul reconcilierii, al coexistenţei grupurilor religioase, etnice şi de alte feluri, care cu puţin timp înainte se măcelăreau între ele, reconstrucţia unei comunităţi paşnice – lucrul acesta constituie, aşa cum o ştim din Iugoslavia, o misiune pentru mai multe generaţii. Şi devine cu atât mai dificilă, cu cât războiul durează mai mult, în această privinţă, argumentul cum că războiul din Siria ar trebui lăsat să se epuizeze este nu numai iresponsabil moral, ci şi cât se poate de greşit din punct de vedere politic.

Bineînţeles, o pace obţinută prin tratative, aşa cum a fost ea realizată în 1995 la Dayton pentru Bosnia, nu se întrevede în Siria. Şi apoi, în Siria, situaţia este considerabil mai complicată decât a fost vreodată în Bosnia. încheierea Tratatului de la Dayton, care până la urmă a pus capăt războiului din Bosnia, a fost posibilă în ultimă instanţă numai pentru că Milosevic şi sârbii bosniaci, confruntaţi cu noile realităţi militare, au avut totuşi, brusc, interesul unei soluţii obţinute pe calea tratativelor, în momentul în care şi-au dat seama că nu mai au nicio sansă să obţină victoria militară.

În Siria, acesta este punctul hotărâtor. De pe poziţia de forţă, pe care este evident că Assad a reuşit s-o recucerească, regimul lui nu va fi dispus să facă concesiile necesare. Cât timp Assad este convins că, în cursul evoluţiei viitoare a

conflictului, poziţia lui va fi din ce în ce mai bună, sau chiar că poate să hotărască în favoarea sa soarta războiului, el îşi va pune armata să lupte în continuare. Acestea sunt socotelile pe care comunitatea internaţională trebuie să i le încurce dacă doreşte să ajungă la o soluţie politică.

După estimarea mea, un moment prielnic pentru o posibilă intervenţie occidentală a trecut de mult. Fără îndoială că a fost o greşeală faptul că am crezut prea devreme că Assad e terminat şi că am pornit de la premisa că problema s-ar rezolva de la sine atunci când el şi-ar căuta undeva azil, aşa cum o făcuse dictatorul tunisian înaintea lui.

Dincolo de intervenţia militară, se pune următoarea problemă: cu ce suntem dispuşi să participăm la un plan postbelic, indiferent cum va fi fost obţinută pacea? Fără o forţă internaţională de pace care să fie activă pentru mulţi ani în zonă, nicio soluţie politică obţinută pe calea tratativelor nu va fi de durată, la fel ca în Balcani. Vrem cumva să nu facem altceva decât să comentăm acest proces din fotoliu, din faţa televizorului? Şi, în caz că nu: suntem noi, în Europa (şi în NATO), suficient de bine pregătiţi strategic pentru această situaţie?

Sancţiuni, nu soldaţi

Ca să nu existe neînţelegeri: fireşte că între intervenţie şi inacţiune există nenumărate măsuri şi instrumente politico- diplomatice intermediare pe care putem, avem voie şi trebuie să le folosim. Extinderea opţiunilor de acţiune este, aşa cum n-am să obosesc niciodată să repet, un obiectiv esenţial al oricărei diplomaţii. Să excluzi ceva dinainte – fie că vorbim de sancţiuni, fie de folosirea mijloacelor militare — îl ajută în general numai pe adversar.

Sancţiunile se situează undeva între forţa militară şi cel mai dur limbaj diplomatic. Scopul lor e acela de a crea presiune politică şi de a determina astfel o schimbare de atitudine. Dar

oare poate un dictator care-şi bombardează propriul popor cu arme chimice să se lase influenţat de aşa ceva? Conform estimărilor actuale, 500 000 de oameni şi-au pierdut deja viaţa de la începutul războiului. Sancţiunile pe care noi, europenii, şi SUA le-am instituit nu au fost în măsură să împiedice asta.

Susţinute şi de alte state, SUA şi UE au parcurs întregul registru de sancţiuni economice posibile: embargoul asupra armelor, interdicţia asupra exportului de bunuri către Siria, interdicţii de călătorie, îngheţarea averilor şi a resurselor economice ale lui Assad şi ale demnitarilor de rang înalt, blocarea conturilor şi averilor întregului guvern sirian, interzicerea oricărui tip de tranzacţii comerciale, interdicţia de import de petrol ş.a.m.d. Sigur, prin aceste sancţiuni, noi am condamnat violenţa regimului sirian şi pe deasupra am susţinut populaţia siriană prin ajutoare umanitare. Totuşi, ele nu ne-au ajutat să punem capăt violenţei extreme a regimului sirian.

De altfel, încă de la prima ei vizită în calitate de cancelar federal al Germaniei la Washington, în ianuarie 2006, Angela Merkel i-a administrat preşedintelui american de atunci, George W. Bush, o mică lecţie pe tema sancţiunilor. Tensiunea legată de modul în care avea să decurgă prima discuţie a fost uriaşă. S-a vorbit în engleză. După zece minute, Bush a abordat o temă mult discutată la vremea aceea din cauza tratativelor actuale cu Iranul în privinţa armelor nucleare:

— Ce părere aveţi despre sancţiunile împotriva Iranului?

Merkel a răspuns:

— Ei, cu sancţiunile astea este aşa, o problemă. Trebuie să se ştie pe cine lovesc ele. Eu am crescut într-un mediu în care ne bucuram atunci când americanii instituiau sancţiuni împotriva Uniunii Sovietice, din cauză că noi nu eram chiar simpatizanţi ai nomenclaturii sovietice. Pe de altă

parte, ne necăjeam foarte tare atunci când, ca urmare a sancţiunilor, deodată nu se mai găseau banane în Templin. Atunci ne întrebăm: Cu ce am greşit *noi* acum? Cum se face că sancţiunile ne lovesc *pe noii*

George W Bush a înţeles imediat.

Smart sanctions sau *targeted sanctions,* astea erau sintagmele- cheie ale Angelei Merkel: nu să-i pedepseşti la grămadă pe toţi cei care n-au nicio vină, ci sancţiuni îndreptate exact împotriva acelora a căror atitudine vrei s-o schimbi.

în 1999, Consiliul de Securitate al ONU dictase pentru prima oară *smart sanctions'.* atunci, ele au fost îndreptate împotriva talibanilor din Afganistan. Din 2002, au fost dictate şi sancţiuni specifice împotriva lui Osama bin Laden, iar de atunci încoace aceste *smart sanctions* sunt folosite tot mereu ca instrumente ale diplomaţiei. Ele au fost folosite şi în Siria, din păcate însă fără vreun efect spectaculos până acum.

Acest lucru se explică şi prin faptul că, în Siria, nu mai e vorba de mult despre un simplu război civil; e deja mult timp de când acolo face ravagii un război geostrategic, un război care s-a împletit cu războiul pentru independenţă al separatiştilor kurzi din Siria, Irak şi Turcia, care conţine şi o dispută pentru putere politică între Arabia Saudită şi Iran, între Rusia şi SUA, un război ce a creat un fond de turbulente şi de haos care i-a permis unei grupări teroriste islamiste brutale numite Statul Islamic să cucerească un teritoriu şi, în 2014, să-l proclame califat – un război în care, în aparenţă, nu mai e vorba decât în treacăt despre faptul că un popor vrea să se scuture de un dictator brutal.

E clar că obiectivul iniţial al Occidentului, cel de a-l doborî pe Assad, a fost ratat. Dimpotrivă: regimul sirian a fost chiar în măsură să-şi consolideze superioritatea structurală. Opoziţia siriană a sperat mult timp să primească livrări mai masive din Occident, din statele din Golf şi din Arabia Saudită, care ar fî putut s-o ajute să

echilibreze superioritatea materială a regimului Assad, aprovizionat de la Moscova şi Teheran şi care mai beneficiază şi de sprijin masiv din partea organizaţiei Hezbollah. Formulând drastic: singurii care abia dacă au primit vreun sprijin de undeva au fost conducătorii opoziţiei siriene moderate. Din această cauză, era de aşteptat ca aceste forţe să se topească văzând cu ochii — în asta constă tragedia eşecului nostru. Cam tot aşa arătaseră lucrurile şi în Balcani, unde Sarajevo luptase multă vreme zadarnic pentru ridicarea embargoului asupra armelor, un embargo care avantaja foarte clar Belgradul şi pe sârbii bosniaci.

„Assad trebuie să plece!” nu-i o strategie politică

Ne amintim cu toţii că în 2011 a început să se audă cu tărie nu doar din SUA, ci şi de la o serie de politicieni europeni: Bashar al-Assad trebuie să plece. Asta dădea bine deoarece pretutindeni se ştia că Assad conduce un regim represiv, foloseşte metode vecine cu genocidul şi nu se dă înapoi nici de la folosirea armelor chimice împotriva propriei populaţii.

în această primă etapă, preşedintele Obama a trasat linii roşii în nisip şi a ameninţat că, dacă Assad avea să le depăşească prin folosirea de arme chimice, gluma avea să se îngroaşe.

Cum a arătat atunci strategia politică germană? Aici, în ţară, se afirma cu tot atâta tărie că Assad trebuie să plece, dar toţi au răsuflat uşuraţi când perspectiva unei posibile participări la o intervenţie s-a spulberat. Lumea a fost uşurată când Parlamentul britanic a interzis o intervenţie, apoi când Obama a oprit iniţiativa „Linia roşie” şi l-a lăsat baltă pe preşedintele francez, care fusese pregătit pentru intervenţie. Şi, din cauză că, astfel, Germania a rămas cu fata curată, am fost uşuraţi

când ruşii s-au oferit să aibă grijă ca Assad să-şi distrugă armele chimice. Pe scurt: în Germania,

lumea s-a bucurat peste poate că nu a fost nevoită să acţioneze.

Şi Uniunea Europeană a dat aici dovadă de neputinţă. în toti aceşti ani, nu a initiat nici măcar o încercare credibilă de a organiza tratative de pace. Noi, europenii, ne-am holbat la conflict ca iepurele la şarpe, am aşteptat până când SUA şi Rusia au luat iniţiativa pentru a face pace în Siria prin tratative la Geneva.

Comentariul cel mai potrivit l-a formulat prietenul meu, experimentatul diplomat algerian Lakhdar Brahimi: „Assad trebuie să plece!” nu ţine loc de strategie. în 2012, Brahimi fusese numit însărcinat special al ONU pentru Siria, după ce Kofi Annan îşi depusese mandatul de trimis special din cauza absenţei oricăror progrese. Un an şi jumătate mai târziu s-a retras şi el din această poziţie fiindcă nu mai vedea nicio perspectivă de progres pentru discuţiile de pace de la Geneva. Assad a refuzat să participe la ele. E drept, reprezentanţii opoziţiei mai şedeau la masa negocierilor, dar înregistraseră o pierdere masivă de influenţă asupra operaţiunilor de război dominate de islamisti.

În mai 2013 am avut ocazia să port o serie de discuţii la Doha cu prim-ministrul Qatarului. Frustrarea, dacă ar fi să mă exprim mai brutal, generată de incapacitatea comunităţii internaţionale în ansamblul ei, dar şi de vizibilitatea redusă, dacă e să mă exprim în termeni diplomatici, a Uniunii Europene, era imensă.

între timp, în capitalele europene, exact la fel ca la Washington, se răspândise ideea că regimul Assad ar fi răul mai mic. În cooperarea cu Rusia împotriva Statului Islamic, Assad este tolerat, cel puţin deocamdată. în acest fel, eşecul politic se transformă şi în eşec moral.

Din acest război, nimeni nu mai iese cu faţa curată.

Nenumărate conferinţe – din păcate, fără rezultate

Bineînţeles că acum, după aproape şapte ani de război, se face referire la complexitatea conflictului şi la faptul că va mai dura mult până când toate părţile participante vor fî din nou în stare să gândească raţional şi să fie capabile să participe la tratative pentru pace. Dar, *to be fair*, noi nici măcar nu am încercat asta în mod serios imediat după declanşarea conflictului.

Primul pas din partea Uniunii Europene ar fi fost să caute să comunice proactiv şi cu toată hotărârea cu Federaţia Rusă, cu SUA şi cu ţările arabe. Pe scurt: la fel ca în războiul din Bosnia, UE ar fi putut să creeze un grup de contact împreună cu SUA, Rusia şi cu alte ţări. Un grup de contact este un grup informai de state care poartă împreună discuţii şi duc apoi mai departe tratative menite să conducă la soluţionarea conflictului.

Acum, unii dintre cei care au urmărit conflictul din Siria de-a lungul anilor poate că vor obiecta: dar astfel de întâlniri au avut loc pe bandă rulantă!

Şi, e drept, au avut loc conferinţe, şedinţe şi întâlniri de tot felul. De exemplu, după ce Rusia şi China au blocat cu dreptul lor de veto rezoluţia ONU de condamnare a violenţei din Siria, preşedintele francez de atunci, Nicolas Sarkozy, a venit imediat, chiar în februarie 2012, cu o iniţiativă proprie, în afara Consiliului de Securitate. Sub denumirea „Grupul prietenilor poporului sirian”, a urmărit obiectivul de a găsi o soluţie pentru conflictul din Siria.

La prima dintre aceste întâlniri, ministrul de externe al SUA, Hillary Clinton, a propus ca Turcia, Qatarul, Arabia Saudită şi Iordania să instituie o *no fly zone*$_y$ aşadar o zonă de interdicţie aeriană, pentru protecţia populaţiei civile din Siria. La întâlnire, Consiliul Naţional Sirian a avut o atitudine foarte rigidă şi a înaintat revendicări în şapte puncte, cerându-i, printre altele, guvernului

sirian să pună capăt violenţei şi să-şi dea demisia. Dacă acestea nu ar fî fost îndeplinite, atunci „Prietenii Siriei” ar fi trebuit să permită altor ţări să sprijine opoziţia siriană, de pildă prin consiliere şi pregătire militară, sau prin livrări de armament. Acesta nu era însă nicidecum un plan de pace şi, deci, nu avea cum să fie de ajutor.

Alte întâlniri care au avut loc în continuare cu până la 114 participanţi şi tot atâtea interese divergente au avut la fel de puţin succes. Astfel, la Riad, s-au reunit 34 de grupuri de opoziţie şi alte persoane pentru a forma un comitet de negociere. A existat o conferinţă a conferinţelor, cu scopul de a-i aduce laolaltă pe cât mai mulţi dintre actanţi. Au existat întâlniri între diferiţi miniştri de externe, pentru prima oară şi cu implicarea Iranului.

în 2017, la iniţiativa Rusiei, Kazahstanul a invitat Turcia şi Iranul la o întâlnire la Astana. De această dată, rebelii au fost excluşi. între timp, aceştia se divizaseră în atâtea grupuleţe, încât întrebarea ar fi fost pe care dintre ele să le fi invitat. Oricum, la începutul lunii ianuarie, 12 grupuri rebele din Siria anunţaseră că, din cauza încălcărilor convenţiei de încetare a focului, hotărâseră să îngheţe toate negocierile de pace planificate. Dar nici măcar cei trei participanţi de la Astana nu urmăreau o linie comună. încercările lor au venit prea târziu, din cauză că interesele participanţilor nu mai putea fî puse în acord.

Principiul grupului de contact

Toate aceste formate aveau prea puţine lucruri în comun cu principiul grupului de contact. Un grup de contact se caracterizează prin faptul că toţi membrii lui se simt datori să urmărească un obiectiv comun şi fac abstracţie de activităţi individuale care contravin acestui obiectiv. De aceea, cheia succesului unui grup de contact constă în a cădea de la început de acord asupra următorului lucru: din clipa asta, noi toti nu mai

facem decât ceea ce am căzut de acord să facem.

Pentru Siria s-ar fi putut organiza foarte devreme, aşadar în 2011 sau 2012, un grup de contact alcătuit din Turcia, Iran, Rusia, SUA şi UE, completat de Arabia Saudită. Dar şi grupul care a negociat cu succes acordul nuclear cu Iranul ar fî putut sluji drept model: membrii permanenţi ai Consiliului de Securitate al ONU plus Germania, completat, de exemplu, de Arabia Saudită, Iran şi Turcia.

Un astfel de grup de contact nu pică din cer. în politica externă, procesele de pace au, atunci când sunt încununate de succes, multi tati. Dar adevărul este că unul dintre ei trebuie să conducă procesul – unul în care ai totodată încredere că îi va asculta pe ceilalţi foarte deschis şi îi va integra.

în cazul războaielor balcanice din anii 1990, acesta a fost negociatorul american Richard Holbrooke, care a înţeles să implice Rusia, Europa în general, Germania, Franţa, Marea Britanic şi NATO în aşa fel, încât până la urmă cu toţii au putut să afirme: noi am participat activ la succes. în realitate, delegaţia americană a fost aceea care hotăra strategia pe terenul de joc şi care a împărţit şi a înscris punctele. în rest, cei mai mulţi au stat pe banca de rezerve, iar la urmă au avut posibilitatea să se bucure de strălucirea cupei.

Eficienţa, nu rareori vecină cu brutalitatea, a lui Richard Holbrooke, diplomaţia şi talentul de negociator, precum şi legendarul lui instinct politic, au făcut posibil ca, după un maraton al tratativelor care a durat 21 de zile, în noiembrie 1995, la Dayton, să fie pusă piatra de temelie pentru pacea din Bosnia şi Herţegovina. lată descrierea plină de afecţiune pe care Henry Kissinger i-a făcut-o buldozerului Holbrooke: „Atunci când Richard vrea ceva de la dumneavoastră, cel mai bine e să spuneţi de la bun început da. Fiindcă, dacă spuneţi nu, până la urmă veţi ajunge totuşi să spuneţi da. Numai că drumul până acolo s-ar putea să fie foarte

dureros.”

Acesta este adevărul din spatele titlurilor de pe prima pagină: este nevoie de personalităţi care pot controla aşa ceva. Asta presupune puterea de a conduce.

Aşa s-a întâmplat când s-a obţinut succesul pentru Bosnia şi, mai târziu, pentru Kosovo. Şi tot aşa au decurs lucrurile şi la tratativele cu Iranul, unde UE a jucat rolul de coordonator, dar succesul a venit abia mai târziu, când ministrul de externe al SUA de atunci, John Kerry, a adus cu el toată greutatea Statelor Unite.

Un grup de contact înseamnă: nu trebuie să se adune mulţi, dar trebuie să se adune oamenii potriviţi. Unul dintre motivele pentru care nu s-a ajuns la alcătuirea unui asemenea grup pentru Siria a fost acela că SUA nu au fost de acord să stea la aceeaşi masă cu Iranul câtă vreme încă mai aveau loc dispute în legătură cu tratatul nuclear. Şi, pentru a *fair* bineînţeles că ar fi fost foarte, foarte greu de adus Iranul şi Arabia Saudită la aceeaşi masă. Dar ar fî fost oare absolut imposibil? Ei bine, nici măcar nu am încercat.

în orice caz, asta ar fi avut sens, dacă UE şi-ar fî demonstrat deja angajamentul serios în această chestiune prin numirea, ca trimis special pentru criza din Siria, a cuiva de calibrul unui fost preşedinte al Franţei, de exemplu, sau al unui fost premier al Marii Britanii sau al unui ex-cancelar, aşadar, al cuiva care să fî putut negocia la nivel înalt.

Astfel, Siria rămâne o pată ruşinoasă în istoria politicii externe a UE, o pată ruşinoasă a neputinţei. La asta contribuie şi incapacitatea noastră specific germană de a recurge la ameninţarea cu folosirea forţei militare — e un lucru pe care preferăm să-l lăsăm în grija altora, dar fără niciun rezultat bun.

Note:

* Citat în Manfred Rowold, „Dayton — Synonym für Frieden oder Krieg”, *Die Welt,* 03.11.1995,

http://www.welt.de? print- welt/article663530/Dayton-Synym-fuer-Frieden-ode-Krieg.html (ultima accesare pe 13 iunie 2018).

** Tipărit în „Dayton — Synonym für Frieden oder Krieg”, *Die Welt,* 03 septembrie 1995, picturealliance/ASSOCIATED PRESS, Joe Marquette.

*** Citat în Manfred Rowold, *op. cit.*

**** „Domnule Ischinger, sunteţi cel de-al doilea cel mai important om de la Dayton” (engl. în orig.). (W *red.}*

***** *Ibid.*

****** „Deutsche Außenpolitik 1995. Auf dem Weg zu einer Friedensregelung für Bosnien und Herzegowina: 53 Telegramme aus Dayton”, documentaţie a Ministerului de Externe, august 1998.

******* „Greift den Strohhalm. Die deutsche Rolle bei den Friedensgesprächen în Dayton”, *Der Spiegel, 1IJ* noiembrie 1995, http://www.spiegel.de/spiegel/print/d-9236636.html (ultima accesare pe 13 iunie 2018)

******** Lothar Gall, *Bismarck. Der weisse Revolutionär,* Ullstein Taschenbuch, 1997, p. 482.

########

******** Alineatele de la „Niciodată până atunci...” până la „...vinovăţie şi responsabilitate” au fost extrase din următorul articol care mi- a fost solicitat: Wolfgang Ischinger, „Europa hat în Syrien versagt”, *Handelsblatt,* 12 octombrie 2016.

7 Naţiunile Unite — cine are grijă de ordinea mondială?

CAPITOLUL 7
Naţiunile Unite — cine are grijă de ordinea mondială?

Pacea mondială în zona gri

Pe 7 aprilie 2018 a avut loc un (presupus) atac cu gaze toxice asupra oraşului sirian Duma din regiunea Ghouta de Est. Cel puţin 42 de oameni au fost ucişi, peste 500 de oameni au fost trataţi în spitale. O săptămână mai târziu, SUA, Franţa şi Marea Britanic au reacţionat cu lovituri aeriene asupra unui număr de trei obiective care, conform Ministerului American al Apărării, aveau legătură cu programul sirian de armament chimic. Atacurile au fost declanşate ca represalii pentru folosirea armelor chimice împotriva propriei populaţii de către guvernul sirian sub conducerea lui Bashar al-Assad, declarase preşedintele american Donald Trump. „Suntem pregătiţi să continuăm să răspundem în acelaşi fel dacă guvernul sirian nu pune capăt folosirii de arme chimice interzise.” -

Cu numai un an în urmă, America condusă de Trump efectuase un alt atac aerian, asupra bazei aeriene siriene Shairat, de asemenea ca reacţie la un atac cu gaze toxice soldat cu zeci de morţi şi pentru care tot Assad era răspunzător.

Siria a criticat cele mai recente atacuri ale SUA, Franţei şi Marii Britanii ca pe o încălcare gravă a comandamentului nerecurgerii la forţă din legislaţia internaţională, care le interzice în mod explicit membrilor ONU ameninţarea cu forţa sau recurgerea la forţă unul împotriva celuilalt şi permite excepţii numai în cazul unei autorizări din partea Consiliului de Securitate al ONU. Regimul i-a cerut comunităţii internaţionale să condamne agresiunea. Şi Rusia a condamnat atacurile occidentale şi a solicitat o întâlnire de criză a

Consiliului de Securitate al ONU, în care să fie discutate „acţiunile agresive ale SUA şi ale aliaţilor lor”.

Dimpotrivă, guvernul federal a susţinut atacurile occidentale, iar NATO le-a considerat de asemenea justificate. Evenimentele din Duma ar fi necesitat un răspuns „colectiv” al comunităţii internaţionale, a explicat secretarul general NATO, Jens Stoltenberg. Şi Statele Unite au declarat acţiunea lor ca fiind una justificată, chiar dacă Consiliul de Securitate al ONU nu emisese nicio împuternicire pentru aceste atacuri.

Prin urmare, ce era de făcut acum? Fuseseră cumva loviturile aeriene un război de agresiune şi chiar o încălcare a dreptului internaţional? Sau au fost legitime şi, deci, o reacţie adecvată la faptele unui „monstru”, cum s-a exprimat Trump?

Probabil că adevărul se află la mijloc. Pe scurt: totul s-a întâmplat într-una dintre celebrele „zone gri”. Conform mottoului: e adevărat că nu este permis, dar nu este nici de-a dreptul interzis. Pentru oamenii care nu sunt jurişti şi care îşi doresc un verdict limpede şi consecvent, aşa ceva poate fi iritant. Insă dreptul internaţional este plin de zone gri, care trebuie tot mereu parcurse de la capăt. Profesorul Claus Kreß din Köln, specialist în drept internaţional, a explicat foarte riguros în *Frankfurter Allgemeine Zeitung* (9 noiembrie 2017) cum iau naştere aceste zone gri.

Dacă, după sfârşitul celui de Al Doilea Război Mondial, orice război de atac era condamnat cu maximă fermitate, din cauză că afecta cel mai înalt comandament din dreptul internaţional, acela al respectării suveranităţii naţionale, în cursul ultimelor decenii se impusese o idee nouă: protejarea, de către legislaţia internaţională, a drepturilor omului. în acest context, genocidul a fost declarat drept „crima crimelor”, a cărui împiedicare şi oprire ţineau şi de responsabilitatea (de protecţie) a comunităţii internaţionale. Drepturile omului — mai presus de toate, dreptul

la viaţă – au fost definite ca fiind cel puţin la fel de demne de a fi apărate precum fusese până atunci (doar) suveranitatea statală. Astfel, „intervenţiile umanitare”, aşadar acele amestecuri în autodeterminarea statală, ar trebui să devină deodată posibile, chiar dacă „acestea — cum s-a întâmplat de exemplu în 1999 în cazul Kosovo — ar fi [întreprinse] fără o împuternicire din partea Consiliului de Securitate al ONU”. Căci ce pretenţii de a fi respectată prioritar ar mai avea protecţia suveranităţii „atunci când o întreagă populaţie civilă devine victima folosirii brutale a forţei de către propriul guvern”? Cine vrea să pună capăt activităţii brutale a dictatorilor şi a celor ce declanşează războaie civile trebuie să fie în măsură să ia act de propria lui „răspundere de a proteja”, chiar în absenţa unui mandat ONU pentru asta. În orice caz, un lucru reiese cu claritate: este foarte puţin probabil ca Tribunalul Internaţional să pedepsească pe cineva care decide să întreprindă o acţiune umanitară chiar şi fără un mandat ONU. Cu toate astea, cum pot fî aduse la unison cele două idei – responsabilitatea protecţiei şi principiul suveranităţii — rămâne o întrebare dificilă. Un răspuns nu poate fi formulat decât în cazuri particulare – şi rămâne, astfel, o decizie politică.

în Germania, sunt mulţi aceia care nu vor să preia această decizie – şi responsabilitatea politică pe care o presupune. Când se pune problema păcii mondiale, ne îndreptăm privirea spre New York. Acolo este sediul central al Naţiunilor Unite, a căror sarcină principală este asigurarea păcii mondiale. Germanii o consideră un fel de poliţie mondială, care trebuie să se ocupe de toate conflictele şi căreia trebuie să i se lase suficient spaţiu de manevră. Aşa cum, la noi, în Germania, în caz de urgenţă se formează 110, în situaţii delicate din punctul de vedere al politicii mondiale se apelează, în gând, la Consiliul de Securitate al ONU. Procedând astfel, însă, nu rareori sunt

supraevaluate posibilităţile Organizaţiei Naţiunilor Unite, care a luat naştere ca urmare a „Declaraţiei Naţiunilor Unite” din 1942 la iniţiativa SUA, a Marii Britanii, a Uniunii Sovietice şi a Chinei, cărora li s-au alăturat alte 22 de naţiuni. Intre timp, din Organizaţia Naţiunilor Unite fac parte 193 de state, şi, astfel, aproape toate ţările lumii. Ele sunt obligate, toate, să respecte Charta Naţiunilor Unite, care a intrat în vigoare pe 24 octombrie 1945 şi care stabileşte cum trebuie împiedicate războaiele şi conflictele violente între state şi cum să li se pună capăt.

Asta sună a guvern mondial, dar este foarte departe de a fî aşa ceva. în schimb, Charta Naţiunilor Unite este un contract de drept internaţional, prin care toţi participanţii se angajează să rezolve conflictele pe cale paşnică. Acest lucru presupune încredere din partea fiecărui stat membru – încrederea că toţi ceilalţi vor respecta în egală măsură această regulă. Şi că, dacă nu e respectată, există cineva care intervine — întrebarea este doar dacă cineva hotărăşte să facă asta şi cine este acela.

Consiliul de Securitate al ONU a fost creat ca organ central înzestrat cu cea mai mare putere. Din el fac parte cinci membri permanenţi, şi anume China, Franţa, Marea Britanie, Rusia şi SUA, precum şi zece membri nepermanenţi, care sunt aleşi pentru câte doi ani. în iunie 2018, Germania a fost aleasă din nou pentru doi ani în Consiliul de Securitate – perioada ei de membru nepermanent a început pe 1 ianuarie 2019.
Membrii se consultă şi iau hotărâri în toate problemele pe care le consideră a fî un pericol pentru pace. Hotărârile Consiliului de Securitate sunt obligatorii din punctul de vedere al dreptului internaţional. Prin urmare, Consiliul de Securitate este singura structură care poate lua decizii valabile în întreaga lume şi, prin asta, obligatorii chiar şi pentru statele care nu sunt membre.

Ce anume e special aici: toate cele cinci membre

permanente ale Consiliului de Securitate deţin dreptul de veto prin care pot bloca o rezoluţie. Acest fapt are consecinţe considerabile (ca să nu spunem paralizante). în perioada Războiului Rece, Uniunea Sovietică şi SUA au blocat timp de decenii Consiliul de Securitate folosindu-se, cu schimbul, de dreptul lor de veto. Dar asta nu s-a terminat nici măcar după sfârşitul Războiului Rece. Exemplu: Kosovo 1998/99. Exemplu: Ucraina, începând din 2004. Exemplu: Siria, din 2011.

Deoarece, în afară de asta, Naţiunile Unite nu dispun de o poliţie sau de o armată proprie. în caz de intervenţie, ţările membre trebuie să-şi pună la dispoziţie de bunăvoie soldaţii şi armele, de cele mai multe ori cu obiectivul de *peacekeeping,* aşadar pentru misiuni ONU de menţinere a păcii, uneori însă şi în vederea unor măsuri coercitive împotriva câte unui stat.

Capacitatea de decizie şi de acţiune a acestei structuri, pe care germanilor le place să o idealizeze drept poliţie mondială, este aşadar limitată din mai multe motive. Odată ce s-a înţeles acest lucru, aşteptările pe care le avem de la ONU pot fî dozate corect. Aceasta reuşeşte rareori să soluţioneze realmente conflicte sau să le împiedice. De cele mai multe ori, nu putem pretinde ca aceste misiuni să sporească şansele de soluţionare paşnică a unui conflict – în orice caz, mai paşnică decât într-o lume fără mecanismele ONU.

Cu toate astea, numeroase succese

în practică, misiunile stabilite de Consiliul de Securitate nu au fost complet lipsite de succes. Până la momentul intrării acestei cărţi la tipar, fuseseră iniţiate 71 de misiuni de pace, care au fost sau sunt încă active în aproape toate regiunile lumii; cele mai vechi datează din 1948 (Israel, Palestina) şi din 1949 (India, Pakistan), cele mai recente au început în 2014 (Republica

Centrafricană) şi în 2017 (Haiti). Au existat peste 2 400 de rezoluţii, fie pentru admiterea de ţări noi, fie legate de situaţia din regiuni de criză sau de deturnarea unor avioane; fie pentru misiuni de ajutor sau programe anti-mine sau pentru împiedicarea obţinerii de arme de către terorişti.

Odată cu instituirea tribunalelor internaţionale pentru fosta Iugoslavie (1993) şi pentru Ruanda (1994), Consiliul de Securitate a avut grijă şi ca genocidul, crimele împotriva umanităţii sau crimele de război să poată fi cercetate şi urmărite penal. Asta s-a soldat cu înfiinţarea, în 2002, a Tribunalului Internaţional de la Haga — chiar dacă s-a întâmplat în pofida opoziţiei SUA, a Chinei, Indiei şi a altor state care nu au fost dispuse să renunţe la suveranitatea lor nici măcar în acest punct atât de important.

în Statutul de la Roma, documentul de înfiinţare a Tribunalului Penal, statele UE au făcut front comun în sprijinul acestei noi instituţii. Scopul ei este acela de a pedepsi şi pe plan internaţional, prin intermediul unui tribunal independent, delicte internaţionale dintre cele mai grave, printre care şi genocidul.

Prin urmare, Naţiunile Unite au continuat să-şi dezvolte instrumentele de-a lungul deceniilor: de la simpla *peacekeeping,* aşadar trimiterea unor forţe de pace pentru a supraveghea respectarea unui acord de pace, la *peace enforcement,* atunci când soldaţii din Căştile Albastre ajută la obţinerea păcii, până la acel *post-conflict peacebuilcling,* aşadar reconstrucţia unor structuri viabile după un conflict.

De asemenea, temele de politică a securităţii cărora li se dedică ONU nu se mai limitează de mult la războaiele şi conflictele violente, ci ajung de la alimentaţia mondială (căreia i se dedică Programul ONU pentru Alimentaţie Mondială) la protecţia copiilor (prin structura de ajutorare a copiilor UNICEF) până la managementul crizelor refugiaţilor (în cadrul programului UNHCR), pe

scurt: *peace operations* de cele mai diferite feluri.

Prima criză: abuzul de dreptul de veto

în acelaşi timp, slăbiciunea Naţiunilor Unite este tot mereu un obiect de critică. în acest context, există patru puncte centrale care sunt criticate.

Mai întâi, deja amintitul drept de veto al fiecărui membru în parte al Consiliului de Securitate. Cele mai multe voturi de veto le-a depus Rusia (respectiv Uniunea Sovietică), respectiv 112, urmată de SUA (80), Marea Britanie (29), Franţa (16) şi China (11).— Unele dintre acestea au fost îndreptate împotriva primirii de noi membri: în 1972, de exemplu, China s-a împotrivit intrării în organizaţie a Bangladeshului. Abia în 1974 a fost primită această ţară, în pofida opoziţiei Chinei. Alte voturi de veto, însă, afectează direct măsurile de asigurare a păcii: în 1999, n-a putut fî prelungită misiunea de pace în Macedonia. China ridicase obiecţii din cauză că Macedonia stabilise relaţii comerciale cu Taiwanul, şi pentru asta ar trebui sa ne pedepsita.—

Adeseori au fost suficiente simplele ameninţări cu folosirea dreptului de veto. Astfel, unele conflicte nici măcar nu ajung pe ordinea de zi a Consiliului de Securitate, fiindcă una dintre marile puteri îşi întinde mâna protectoare deasupra unui delincvent. SUA procedează astfel adeseori în cazul Israelului, ruşii în cazul Serbiei, Belarusiei şi ţărilor arabe, chinezii în cazul unor state precum Zimbabwe, Myanmar, Pakistan s.a.m.d.

Prin blocarea permanentă a Consiliului de Securitate prin recursul la veto, anumite state sau grupuri de state s-au văzut puse în situaţia de a interveni fără un mandat explicit în conflicte din întreaga lume — la fel şi în 1999, la războiul aerian al NATO pentru Kosovo, la care a participat şi Germania.

A fost o decizie grea, în care am fost implicat şi eu atunci. Joschka Fischer, ministrul federal de

Externe de la acea dată, dar înainte de toate partidul lui, verzii, se vedea pus în faţa unei încercări hotărâtoare. Voia oare acest partid al mişcării pentru pace ca, la numai câteva săptămâni de la începutul primei sale implicări în procesul guvernării, să îndrăznească să încalce un tabu şi să se transforme într-un „partid al războiului”? Sau se dorea menţinerea cu strictete a convingerilor de bază de până acum, caz în care ar fî urmărit, pasiv, cum Slobodan Milosevic îşi masacra pentru a doua oară propria populaţie?

Existaseră numeroase rezoluţii cu privire la Kosovo, dar niciuna nu constituia un mandat explicit de folosire a mijloacelor militare pentru a împiedica abuzurile şi masacrele sârbilor. Se eşua de fiecare dată din cauza opoziţiei Federaţiei Ruse, care îşi întindea sistematic mâna protectoare asupra sârbilor şi amenința să recurgă încă o dată la veto.

Prin urmare, dacă Germania avea să participe pentru prima oară după cel de Al Doilea Război Mondial la o intervenţie armată, atunci avea s-o facă şi fără un mandat ONU? Groaznic! Cu toate astea, am reuşit să ne impunem. Obiectivul de a împiedica un dezastru umanitar a fost considerat atât de important şi de serios, încât nu voiam să ne facem vinovaţi de o pasivitate cu urmări grave. Şi apoi, noi, germanii, nu am luat această decizie singuri, ci împreună cu toţi partenerii noştri europeni şi transatlantici.

Un succes în istoria UE a fost faptul că în 1999 s-a reuşit să se ia o decizie comună, chiar dacă ea a fost uşurată de faptul că toţi membrii NATO, aşadar şi SUA, Canada, Norvegia şi întregul Occident, au fost de părere că era imperios necesar să protejăm populaţia din Kosovo. în acest scop, a fost nevoie să intrăm într-una dintre zonele gri ale legalităţii. Fireşte, la Moscova, acest fapt a fost interpretat ca un abuz militar şi juridic — exact aşa cum avea să se întâmple şi mai târziu, în cazul loviturilor aeriene împotriva dictatorului

sirian Assad.

în cazul Kosovo, bombardamentul a început pe 24 martie 1999. Generalii americani preziseseră că, deja după câteva zile, Milosevic avea să arboreze steagul alb. La sfârşitul lui martie nu fusese arborat niciun steag alb. După câteva săptămâni, generalii şi-au spus, frângându-şi mâinile: „Am bombardat toate obiectivele relevante. Şi atunci, pe cine sau ce am mai putea să bombardăm acum?” Prin urmare, au mai fost luate o dată în vizor aceleaşi obiective. Războiul a durat 78 de zile în loc de cinci.

Această evaluare extrem de greşită a eficienţei noastre militare ne-a dat mult de gândit. Cu toate astea, eu, unul, am considerat şi consider în continuare corectă hotărârea de a recurge la mijloace militare pentru a-l împiedica pe Milosevic să ia măsuri represive extreme. Sfârşitul acţiunilor militare a venit abia pe 10 iunie 1999, odată cu Rezoluţia ONU 1244, care a fost adoptată atunci şi în consens cu Rusia. Prin aceasta, NATO era însărcinată ca, prin forţa de pace KFOR, la care a participat şi Germania – şi participă în continuare, de altfel —, să asigure liniştea şi pacea. Astfel, în Kosovo s-a instaurat liniştea. De atunci, nu se mai trage în regiune. Dar problema politică nu este încă rezolvată în întregime.

în 2008, Kosovo şi-a proclamat independenţa, pe care astăzi i-o recunosc mai mult de 110 state dintre cele 193 de state membre ONU, printre acestea şi SUA şi majoritatea statelor UE. Dar aproximativ 80 de ţări nu recunosc independenţa Kosovo, de exemplu, puterile cu drept de veto Rusia şi China, precum şi o serie de ţări din UE precum Grecia, Cipru, Spania, România şi Slovacia. Motivele sunt multiple. în mod oficial, adeseori sunt invocate principiile ONU ale neamestecului şi integrităţii teritoriale — prin urmare, recunoaşterea internaţională a Kosovo ar fi o încălcare a suveranităţii sârbeşti, în contradicţie cu dreptul internaţional. Dar în

spatele acestor motivări oficiale se află de cele mai multe ori alte griji, specific naţionale. Dacă locuitorii din Kosovo au avut dreptul să se desprindă de Serbia, nu cumva şi catalanii din Spania ar putea face la fel? Din toamna anului 2017, din cauza precedentului astfel creat, această îngrijorare a Madridului a crescut din nou, şi mai mult, în primăvara lui 2018 — şi, de altfel, îngrijorări de acest fel sunt lesne de înţeles. La întrebări de genul cât de departe poate ajunge dreptul la autodeterminare, cine are voie să facă uz de el şi în ce măsură are fiecare stat dreptul să susţină respectarea integrităţii sale teritoriale, din păcate nu prea există răspunsuri cu adevărat clare şi satisfăcătoare în dreptul internaţional.

Această dispută care se poartă în continuare nu face ca situaţia micii ţări Kosovo să fie mai uşoară. Cu toate astea, deosebirea între atunci şi acum este uriaşă. Fără îndoială, Kosovo nu e încă o ţară membră a Naţiunilor Unite, dar poţi să te deplasezi din Kosovo în Serbia şi înapoi; există din nou comerţ; şi există din nou o universitate în Priştina, de la care am primit, cu mândrie, titlul de doctor onorific.

Faptul că, în Serbia, Kosovo e privit în continuare ca parte integrantă, ca Provincia Autonomă Kosovo şi Metohia, îngreunează fără doar şi poate o coexistenţă armonioasă între Belgrad şi Priştina.

Dar oare nu se întâlnesc şi în istoria Germaniei situaţii emoţionale asemănătoare? În perioada de după război, pentru mulţi dintre germani a fost dificil să accepte necesitatea renunţării la străvechile teritorii germane Pomerania şi Silezia. în Pactul de la Potsdam din 1945, puterile învingătoare din cel de Al Doilea Război Mondial plasaseră teritoriile situate la est de Odra şi de Neisse sub administraţie provizorie poloneză, respectiv sovietică. RDG a recunoscut încă din 1950 linia Odra-Neisse ca fiind „frontiera de stat germano-polonă” definitivă, în vreme ce RFG a

confirmat abia în 1970 frontiera de est „faptic inviolabilă” în Pactul de Varşovia – însă, sub rezerva unei viitoare reglementări în condiţii paşnice.

Chiar cu puţin timp înainte de reunificare a existat îngrijorarea că Germania reunificată ar putea revendica din nou aceste teritorii vechi. Abia în Acordul Doi Plus Patru de pe 3 octombrie 1990, frontiera de astăzi dintre Germania şi Polonia a fost consfinţită printr-un acord.

A fost cu siguranţă o decizie corectă, chiar dacă pentru unii foarte dureroasă. În 1960, recunoaşterea nu era cu putinţă, dar ea fost posibilă în 1990. De aceea, trebuie să sperăm că, în viitor, şi sârbii vor reuşi să facă ceea ce n-au fost în stare în 2008: să se împace cu ideea unui Kosovo independent. Şi câteodată e indicat să punem între paranteze unele probleme disputate: în 2007, în calitatea mea de atunci de negociator din partea UE, am propus ca relaţia Kosovo-Serbia să fie abordată după modelul RFG-RDG al lui Egon Bahr, aşadar normalizare fără recunoaştere formală: se pune între paranteze ceea ce pe moment nu poate fi soluţionat, dar se atinge ceea ce este fezabil. Poate că, până la urmă, lucrurile se rezolvă cu adevărat. Acordurile de drept internaţional nu se încheie peste noapte.

Şi a existat şi un al doilea război – chiar dacă prilejul a fost cu totul altul, iar circumstanţele au fost extrem de diferite —, care a izbucnit fără un acord explicit din partea ONU: intervenţia americană în Irak în 2003. Deoarece, odată cu înflorirea hybrisului american în anii 1990, a luat naştere impresia că superputerea SUA s-ar plasa mai presus de Naţiunile Unite şi ar putea interveni după bunul ei plac în conflicte interstatale. Impresia nu este întru totul corectă. SUA au argumentat nu o dată că nu au nevoie de legitimare din partea ONU; au invocat chiar argumente juridice, şi anume o serie de rezoluţii ONU mai vechi asupra cazului Irak, şi le-au

interpretat cel puţin ca pe nişte mandate indirecte de intervenţie. Ceea ce li se poate reproşa însă cât se poate de clar în acest caz Statelor Unite este faptul că au recurs la o serie de dovezi false. Dar, procedând astfel, şi-au prejudiciat înainte de toate propria credibilitate.

A doua critică: alcătuirea greşită a Consiliului de Securitate

Un al doilea punct nevralgic al Naţiunilor Unite este componenţa lor: ONU a fost înfiinţată ca adunare generală a tuturor statelor, a celor mici, precum şi a celor mari. Conform zicalei „Copilul cu multe moaşe rămâne cu buricul netăiat”, unii consideră că în asta constă cea mai mare dificultate de a crea o organizaţie mondială aptă să ia hotărâri şi să acţioneze. Dar cea mai mare dificultate nu constă în universalitatea ONU însăşi, ci în alcătuirea celei mai importante dintre structurile ei: aceea a Consiliului de Securitate ONU.

Aceasta se bazează pe contextul în care au luat naştere Naţiunile Unite: organizaţia reflectă raporturile de forţă de după cel de Al Doilea Război Mondial. SUA, Uniunea Sovietică (acum Rusia), China, Marea Britanie şi Franţa, ca puteri învingătoare, se află acum ca membri permanenţi în Consiliul de Securitate şi fiecare dispune de câte un veto.

Cei cinci membri din Consiliul de Securitate, aşa-numitii „P5” (P de la Permanent), se consideră cei chemaţi să stabilească ordinea mondială. Cei zece membri nepermanenţi au ocazia să simtă asta cu regularitate, uneori chiar sunt numiţi, peiorativ, „turişti”.

Consiliul pentru Securitate reflectă raporturile de putere de la începutul secolului al XXI-lea într-o măsură nesatisfacătoare. State importante, cu populaţii foarte mari sau de o importanţă politică mondială, precum India, Brazilia sau Japonia, nu sunt reprezentate. De aceea se şi simte o mare

nevoie de reformă. Cei care nu consideră această nevoie de reformă ca fiind deosebit de urgentă sunt bineînţeles cele cinci puteri cu drept de veto.

Nu numai dreptul de veto le permite celor P5 să domine Consiliul de Securitate. Prezenţa lor permanentă în sine face ca determinarea agendei de politică a securităţii în consiliu să fie una uşoară.

De aceea, cu destul de mult timp în urmă a luat naştere o dezbatere privind o reformare fundamentală a Consiliului de Securitate al ONU. în special întrebarea cine poate fi inclus ca membru permanent şi cine nu face obiectul unor dezbateri aprinse. Un loc permanent în Consiliul de Securitate — mai ales atunci când este dotat cu un drept de veto — conferă un statut privilegiat. Cine vrea să fie o mare putere nu prea are chef să se lase redus la statutul de turist sau chiar la acela de spectator.

încă din anii 1990, Germania a avut mereu tentative de a deveni ea însăşi unul dintre membrii permanenţi. În iulie 2005, aşa-numitul „Grup al Celor Patru” – Japonia, India, Brazilia şi Germania – a prevăzut un plan de reformă care presupunea câte un loc permanent pentru aceste state. Pe scurt, argumentele au fost următoarele: Germania şi Japonia ar fi, la urma urmelor, alături de SUA, principalele state contribuitoare ale Naţiunilor Unite, India ar fi o tară în curs de dezvoltare cu o populaţie de peste un miliard de locuitori, iar Brazilia ar fi cea mai mare economie naţională de pe continentul sud-american. Rezultatul, destul de puţin surprinzător: Uniunea Africană a respins pretenţia celor patru din cauză că ea nu avea în vedere Africa – un continent care în curând avea să ajungă la trei miliarde de oameni. Asa că, din motive uşor de înţeles, majoritatea de două treimi din adunarea generală nu a fost întrunită.

Discuţiile referitoare la lărgire se poartă deja de mulţi ani. Este o luptă cu morile de vânt din cauză că aceia care sunt deja reprezentat! nu vor să-şi

cedeze locul sau să-şi vadă influenta diminuată într-un consiliu lărgit. Iar cei care vor să intre nu reuşesc să se înţeleagă. De exemplu, cine ar urma să reprezinte Africa în Consiliul de Securitate? Nigeria, Egiptul, Africa de Sud? Dificile întrebări.

Dar pretenţia germană? Aceasta pur şi simplu nu se poate impune, consider eu. în timpul perioadei petrecute de mine la Washington în calitate de ambasador, am fost rugat de la Berlin să mă prezint la Casa Albă şi să fac lobby acolo pentru această solicitare.

Aşa se face că, într-o zi, i-am prezentat şi consilierului naţional pentru securitate de atunci, Condoleezza Rice, micul meu discurs, anume de ce nu putea Germania să lipsească din consiliu. Rice mi-a răspuns:

— Problema nu este tocmai nouă. îmi pare bine să vă pot prezenta punctul de vedere al SUA.

Pe urmă a scris câteva cifre pe o foaie de hârtie pe care o avea în fată:

— Situaţia de astăzi: China = un loc. SUA = un loc. Federaţia Rusă = un loc. Europa = două locuri (Marea Britanic + Franţa).

A desenat un cerc mare în jurul cifrelor şi a început alături o listă nouă:

— Voi, germanii, vreţi să impuneţi acum următoarea situaţie: SUA ..., Rusia ..., China ..., în continuare câte un loc. Se adaugă Brazilia, Japonia şi India, de asemenea câte un loc. Şi Europa trei locuri?”

S-a uitat la mine:

— Tocmai Europa, care, cu două locuri, are încă de pe acum unul în plus? Cum vreţi să le explic eu asta senatorilor care trebuie să-şi dea acordul? E complet lipsit de şanse. În realitate, Europa ar trebui de fapt să cedeze un loc, ar fi mai cinstit aşa!

l-am mulţumit frumos pentru explicaţie şi am schimbat tema. Cu alte cuvinte: deoarece prietenii noştri britanici şi francezi au deja două locuri, ar fi total nerealist să se creadă că Germania va primi

un alt loc — european.

Deoarece Parisul şi Londra nu vor ceda un loc în favoarea noastră, e cazul să ne concentrăm asupra unor obiective mai realiste. Propunerea mea ar fi ca guvernul federal să se implice intens pentru reformarea şi lărgirea Consiliului de Securitate, care s-ar fi cuvenit făcute încă de mult. Cel mai puternic argument trebuie să fie acela că jumătate din omenire nu este reprezentată: India, Africa, America de Sud. Prin urmare, Germania ar trebui să solicite înainte de toate o legitimitate sporită a Consiliului de Securitate, aşadar, o mai bună reprezentare a tuturor regiunilor lumii. Apoi ar trebui să se pună la dispoziţie pentru un loc de membru permanent, dacă lucrul acesta este dorit în mod expres de toate celelalte state, în rest, Germania ar trebui să lupte pentru ca, în contextul dezvoltării în continuare a Europei, UE ca atare să devină membră. Cu siguranţă că asta va mai dura o vreme. Dar ar fi un obiectiv strălucit, pe care germanii pot să-l reprezinte eficient şi onorabil. Şi propunerea cancelarului Merkel din 2018, de a „europeniza” locurile nepermanente, este un pas în direcţia bună. începând cu 1 ianuarie 2019, Germania poate păşi înainte cu un exemplu bun, discutându-şi din timp poziţiile în Consiliul de Securitate şi căzând de acord asupra lor în UE.

În acest fel poate că, printr-un efort comun, am putea să mărim presiunea în direcţia unei reforme a organizaţiei — şi anume, în sensul unei politici pe termen lung. Aceasta ar fi o contribuţie credibilă la consolidarea legitimităţii întregului sistem ONU.

A treia critică: monopolul de forţă al ONU – un tigru iară dinţi

A treia slăbiciune a ONU este aceea că nu are forte militare proprii — prin urmare, este dependentă de bunăvoinţa statelor membre.

Tocmai noi, germanii, menţionăm întruna monopolul de forţă al Naţiunilor Unite, aşadar principiul mai sus-amintit şi ancorat în Charta

ONU, că forţa poate fî folosită numai în scopuri defensive sau dacă e autorizată explicit de Consiliul de Securitate al ONU. Teoretic, e bine şi corect. Numai că această parte din Chartă nu a fost pusă niciodată în aplicare. Fără forţe militare proprii, monopolul de putere al ONU este din păcate doar o frumoasă iluzie. Dacă această Chartă a ONU ar fî transpusă în practică în totalitate, atunci cu siguranţă că pretenţia asupra unui monopol de forţă ar putea fî impusă pe o scară mai amplă. Conform acesteia, Naţiunile Unite alcătuiesc forţe militare de care poate să dispună Consiliul de Securitate; Charta menţionează un comitet militar. Ideea iniţială a fost aceea că, prin intermediul unor forţe militare proprii, Consiliul de Securitate poate să preîntâmpine crize şi războaie sau să le pună capăt.

Impunerea monopolului de putere al ONU este îngreunată şi de schimbarea survenită în natura războaielor şi menţionată în capitolul de început, precum şi de conflictele de drept internaţional privind intervenţia militară pe care aceasta le atrage după sine. Căci numeroasele conflicte noi, în interiorul statelor, ridică de fiecare dată întrebarea dacă obiectivul de a pune capăt conflictului prin forţă legitimează o încălcare a dreptului de suveranitate al statelor.

în practică, statele ocolesc adeseori această dispută: de exemplu, negând că au recurs la aplicarea forţei. Sau spunând: a fost autoapărare.

La anexarea Crimeei, într-un fel sau altul; au fost implicaţi şi soldaţi ruşi. Mai pe şleau: s-a folosit armată rusă. Moscova însă a spus: „Noi nu avem nimic de-a face cu asta. Se poate întâmpla să umble pe acolo şi nişte oameni în uniformă. Insă aceia sunt voluntari.” Asta ar fî fost cu totul altceva decât o intervenţie într-un stat suveran. Dar oare este adevărat?

Al doilea exemplu. În „războiul mic” dintre Rusia şi Georgia din 2008, când Osetia de Sud şi Abhazia

au fost desprinse de Georgia, dinspre partea rusă s-a auzit că georgienii ar fî început să atace minorităţile ruse. De aceea, sprijinul militar din partea Rusiei ar fi constituit ajutor pentru autoapărare. Şi, conform Chartei ONU, autoapărarea ar fi permisă. Dar are voie Rusia să-i apere pe abhazi în Georgia? Cum rămâne cu suveranitatea Georgiei? Este cumva permis să se decidă la Moscova ce anume trebuie să se întâmple în Georgia?

Cu alte cuvinte, monopolul de forţă al ONU este teoria. Practica, însă, arată mult prea des cu totul altfel. Unde râmâne, de exemplu, Rezoluţia de Securitate a ONU, care ar conferi posibilitatea de a se institui o zonă de interdicţie aeriană în Siria, pentru ca atacurile aeriene împotriva populaţiei siriene să înceteze? Câtă vreme ea nu se aplică, avioanele ruseşti aruncă bombe cu aprobarea guvernului sirian. Aceiaşi ruşi, care blochează rezoluţia ONU de care ar fi nevoie, declară: „Suntem invitaţi. Sprijinim un stat suveran. Avem voie s-o facem.”

Astfel sunt ascunse unele fapte, lucrurile sunt cosmetizate, se minte pe faţă. Mijloace militare sunt folosite pe ascuns sau chiar făţiş, fără să existe vreun mandat emis de Consiliul de Securitate. Din păcate, asta e realitatea în care trebuie să trăim.

Si chiar dacă lucrurile funcţionează, aşadar, chiar dacă în Consiliul de Securitate există consens şi se hotărăşte trimiterea unor trupe ale Căştilor Albastre, conflictul nu este încă nici pe departe înăbuşit. Mai întâi trebuie formulat un mandat pentru o astfel de misiune. După ce s-a rezolvat acest lucru, trebuie găsite state dispuse să ofere trupe şi trebuie recrutaţi soldaţii. Iar apoi, comandanţii Căştilor Albastre trebuie să conducă aceste trupe prin regiunea de criză. Aşa se face că, adeseori, nişte misiuni ONU insuficient dotate se trezesc alături de trupe dispunând de cele mai scumpe înzestrări *high-tech* din partea statelor

industrializate. Iată de ce, fără sprijinul activ al statelor membre ale ONU, asigurarea păcii de către Naţiunile Unite nu este cu putinţă – ea ar trebui să fie coordonată cât mai bine cu putinţă şi să se desfăşoare în spiritul Chartei ONU.

A patra critică: vorbele goale

Şi, până la urmă, slăbiciunea ONU constă în incapacitatea de a se impune — şi anume, de fiecare dată când hotărârile ONU contravin intereselor unor state importante, dar fără sprijinul cărora nu se poate face nimic. De aceea, multe hotărâri ale Adunării Generale merg în gol. Iată un singur exemplu din istoria recentă. Pactul pentru interzicerea armelor nucleare, cuprins într-o rezoluţie a Adunării Generale, a fost semnat în iulie 2017 de către 122 de membri ONU, dar de niciuna dintre marile puteri nucleare – niciuna dintre ele nu îl va respecta. Statele membre NATO au respins şi ele pactul. Puterile nucleare au considerat că pactul nu ţinea seama în suficientă măsură de interesele lor. Aceste interese nu pot fi desfiinţate prin rugăciuni. Astfel, e greu de crezut că se va ajunge vreodată la o dezarmare nucleară completă.

Scriu toate astea în calitatea mea de membru al Global Zero Commission, care sprijină viziunea unei lumi lipsite de arme nucleare prin argumente operative procesate pas cu pas. Şi scriu aceste rânduri şi ca adept al tezei conform căreia viziunea unei lumi lipsite de arme nucleare trebuie să fie mai mult decât o simplă sintagmă goală.

În acest context trebuie menţionat tratatul de interzicere a armelor nucleare (Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons, pe scurt NPT), care a fost adoptat în iulie 1968, a intrat în vigoare pe 5 martie 1970 şi se bazează pe o dublă promisiune: statele care nu deţin armament nuclear promit să nu achiziţioneze niciodată, iar puterile nucleare promit să facă eforturi în vederea unei ample dezarmări. Acest tratat a fost

iniţiat de cele cinci puteri nucleare SUA, Uniunea Sovietică, Marea Britanie, Franţa şi China şi semnat de 191 de state, printre care şi Germania.

Aşadar, în cazul NPT, e vorba — deja de o jumătate de secol — despre îndeplinirea unor îndatoriri contractuale. Până acum, acestea nu au fost tratate cu destulă seriozitate, în special angajamentul privind dezarmarea, asumat de puterile nucleare. Numai între Uniunea Sovietică, respectiv Rusia, şi SUA s- a ajuns la o serie de acorduri de reducere — cunoscute sub denumirile de SALT, START şi INF —, dar celelalte puteri nucleare nu au luat parte la ele. Şi, din păcate, în afara NPT au mai apărut câteva puteri nucleare noi – să ne gândim la India, Pakistan, la Israel şi, mai nou, la Coreea de Nord.

Numai în privinţa armelor chimice (C-Weapons) s-a ajuns la negocierea unei interdicţii cuprinzătoare, care chiar funcţionează mai mult sau mai puţin. Dar de ce trebuie să fie considerată eronată imaginea unei lumi lipsite de arme nucleare? O lume fără arme nucleare — Global Zero – rămâne o viziune bună; numai că, din păcate, ea este greu de pus în aplicare. în privinţa asta, ne aşteaptă un drum lung.

încredere şi suspiciune în privinţa Coreei de Nord

Neputinţa ONU se vede şi în cazul actual al Coreei de Nord, acolo unde apelurile şi avertismentele New Yorkului de a pune capăt programului nuclear nord-coreean au rămas multă vreme neauzite de şeful de stat Kim Jong-un. Cum poate fi rezolvată problema? Poate fi ea soluţionată în general? Ce mijloace de presiune există, de vreme ce sancţiunile de până acum, pe care Consiliul de Securitate le-a instituit asupra Coreei de Nord, într-adevăr au reuşit să pună capăt testelor nucleare, precum şi retoricii războinice, dar denuclearizarea peninsulei coreene nu este nici pe departe atinsă? La

momentul plecării la tipar a acestei cărţi, Trump şi Kim tocmai avuseseră întâlnirea de la Singapore. Dar „declaraţia comună” nu a fost mai mult decât o declaraţie de intenţii, pe care cei doi au prezentat-o pe 11 iunie 2018. Rezultatele viitoarelor negocieri sunt incerte.

în această privinţă mai trebuie precizat că înarmarea nucleară nord-coreeană nu este de ieri, de azi. încă din anii 1950, în Coreea de Nord există – pe atunci, cu sprijinul prietenos al Uniunii Sovietice — un program nuclear, care iniţial trebuia să fie pus în slujba modernizării energetice a ţării. Dar tehnica pe care Moscova le-a pus-o la dispoziţie nord-coreenilor în acest scop, tehnologia reactorului Gaz- Grafit, producea cantităţi atât de mari de plutoniu, încât era posibilă şi o utilizare în scopuri militare. Abia în 1985, Moscova a condiţionat livrarea de tehnologie de semnarea şi de către Coreea de Nord a Pactului de oprire a înarmărilor nucleare.

în 1993 s-a ajuns la criză. Coreea de Nord a anunţat că vrea să iasă din pact. S-a ajuns la negocieri la care a luat parte Europa. Tehnologia utilizată până atunci în Coreea de Nord urma să fie înlocuită prin reactoare cu apă uşoară, care ar fi urmat să fie livrate din SUA. UE s-a declarat dispusă să participe la finanţare. între timp, totul indica o evoluţie pozitivă. în acordul-cadru de la Geneva din 1994, s-a stabilit ca în Coreea de Nord „să fie livrate două reactoare cu apă uşoară, precum şi, până la finalizarea acestora, câte 500 000 de tone de petrol anual”.— În primăvara anului 1995 a fost fondată de către SUA, UE, Coreea de Sud şi Japonia aşa-numita Korean Peninsula Energy Development Organization (KEDO), care urma să asigure transferul reactoarelor şi livrarea de petrol.

Dar, din toate motivele posibile, acordurile nu au ajuns să fie puse în aplicare. în mod surprinzător, în 2002, Coreea de Nord a recunoscut că lucra în continuare la un program secret de înarmare

nucleară. în 2003, a fost prima şi până acum singura ţară care a ieşit din acordul de interzicere a armelor nucleare.

Bush Junior a înscris ţara pe lista „axei răului” şi a ameninţat cu un război preventiv, la fel ca în Irak. De la Războiul din Coreea, în Coreea de Sud sunt stationati soldaţi americani şi armament, iar în apropierea peninsulei coreene divizate patrulează o flotă militară americană mare. La rândul ei, Coreea de Nord foloseşte acest lucru drept argument împotriva renunţării la programul ei nuclear — numai cu arme nucleare ar putea ea să-şi garanteze într-o măsură satisfăcătoare propria securitate. în parte, această logică este chiar de înţeles.

Astfel, de exemplu, în 1994, Ucraina a renunţat la posesia de armament nuclear. Promisiunea formulată atunci pe plan internaţional de a respecta integritatea teritorială a Ucrainei, Memorandumul de la Budapesta, a fost încălcată de către Moscova prin anexarea Crimeei în 2014. întrebarea care se pune este următoarea: oare s-ar mai fi întâmplat asta dacă Ucraina ar mai fi fost o putere nucleară? Un alt exemplu ar putea fi Gaddafi, care, în 2003, a renunţat la programul său nuclear sub presiunea internaţională – sfârşitul lui îl cunoaştem. Exemple deloc încurajatoare pentru conducătorul Coreei de Nord.

Faptul că acum, în anul 2018, s-a ajuns la convorbiri directe între Coreea de Nord şi SUA este demn de salutat. Se pune însă întrebarea dacă traseul în zig-zag al preşedintelui Trump, care mai întâi l-a luat în râs pe Kim Jong-un, numindu-l „omul-rachetă”, iar apoi l-a descris ca pe un „om onorabil”, poate să conducă la un succes.

Tendinţa lui Trump spre maximă duritate – sancţiuni economice din ce în ce mai aspre şi organizarea unui teatru de război cât se poate de credibil — a avut drept rezultat faptul că, în primăvara lui 2018, Kim Jong-un a dat înapoi: este

un lucru care vorbeşte în favoarea preşedintelui american. întâlnirea dintre dictatorul Coreei de Nord şi preşedintele Coreei de Sud, Moon Jae-în, nu a fost celebrată doar de secretarul general ONU, Antonio Guterres, ca un „summit de-a dreptul istoric”. Motiv pentru care adepţii lui Trump au solicitat chiar Nobelul pentru Pace pentru preşedintele american. Chiar dacă nu e prima oară când Coreea de Nord foloseşte acest ton, Kim a promis totuşi acum, după decenii de divizare, să-şi dezamorseze complet programul de înarmare nucleară şi să înceteze cu actele ostile fată de Coreea de Sud. La această evoluţie, o contribuţie a avut-o cu siguranţă şi China. Şeful de stat chinez Xi Jinping aplicase şi el sancţiunile hotărâte de Consiliul de Securitate al ONU şi mărise astfel presiunea asupra Coreei de Nord, care este dependentă în mare măsură de colaborarea economică cu vecinul chinez.

Rămâne de văzut în ce măsură declaraţia comună semnată pe 12 iunie 2018 la Singapore de Donald Trump şi Kim Jong- un va constitui realmente baza pentru un proces de denuclearizare verificabil şi a unui proces de pace coreean. Până acum, concesiilor americane (de exemplu, Donald Trump a anulat manevrele militare comune cu Coreea de Sud programate pentru luna august) Coreea de Nord nu le-a răspuns decât cu promisiunea vagă că va continua să contribuie la dezarmarea nucleară a peninsulei coreene. în plus, încă de pe acum lumea se îndoieşte, pe bună dreptate, că Jong-un îşi va respecta promisiunea făcută la Singapore. Căci imaginile din satelit arată că, în loc să lucreze la dezarmare, Coreea de Nord continuă să îşi perfecţioneze dispozitivele nucleare.

Tocmai din cauză că puterea de decizie a Naţiunilor Unite îşi arată atât de des limitele, au câştigat în importanţă alte formate, mai informale, ale politicii internaţionale. Printre se numără întâlnirea la vârf, precum aceea din Singapore, dar

şi structuri ca G7, G8 sau G20 şi campanii transfrontalière ale societăţii civile. Despre aceste ultime două formate va fi vorba în cele ce urmează.

„Mai bine dansez la G20?”

Putem critica Organizaţia Naţiunilor Unite pentru insuccesele ei, pentru ineficienţa ei. Reproşul legat de întâlnirile G7, G8 sau G20 este de cele mai multe ori un altul: „lipsă de legitimitate”.

„Cei mai bogaţi se întâlnesc între ei şi-i spun restului omenirii ce anume e bine pentru ea. Acesta este colonialismul 2.0”, tuna Stephan Ueberbach, corespondentul berlinez la postul de televiziune SWR.-^— Comerţul liber, protecţia climatică, ajutoare pentru Africa – aceste teme îi priveau pe toţi, aşa suna argumentul lui, de aceea, locul lor era acolo unde sunt adunaţi cu toţii: „Anume, Naţiunile Unite. Acolo, şi săracii se fac auziţi.”

Intr-o lume ideală, guvernele democratic alese s-ar întâlni pentru soluţionarea problemelor, în măsura în care acestea ar exista, la sediul central al ONU din Washington şi ar căuta, printr-o comunicare lipsită de agresivitate, soluţiile optime. Numai că, în 2018, trăim într-o lume în care abia se reuşeşte pacificarea definitivă a unui stat relativ mic precum Columbia, ca să nu mai vorbim despre oprirea unui război civil în Siria, care a escaladat într-un conflict regional. Şi atunci, cum să fie cu putinţă să rezolvăm teme atât de complexe precum crizele economice mondiale sau comerţul liber căzând de acord într- un grup de aproape 200 de persoane, ai cărui membri nu sunt nicidecum cu totii legitimaţi democratic?

lată de ce sunt de acord mai degrabă cu colegul de la SWR al lui Ueberbach, Peter Heilbrunner, a cărui replică îl contrazice pe Ueberbach: „Cine vrea să facă progrese în privinţa protecţiei climei, să consolideze stabilitatea sistemului financiar sau

să contureze globalizarea nu poate ocoli astfel de
Al .. - *r* 1 a****** .q i- « A j – i v
întâlniri mrormale. ---------- Discuţiile directe au rara îndoiala
valoarea lor. E adevărat.

În momentul de faţă, formatul G20 este, din punctul de vedere al politicii mondiale, singurul format în care se aşază laolaltă ţările cu adevărat mari şi importante, şi anume SUA, Rusia şi China, ca să le amintim acum numai pe cele mai importante, împreună cu alţi parteneri relevanţi la nivelul efectiv al şefilor de stat şi de guvern. înainte, cu 20 sau 30 de ani în urmă, trebuia să aştepţi următorul *working fimeral,* următoarea înmormântare de stat, ca să ai un asemenea prilej. Ar trebui să ne bucurăm că, acum, şefii de stat se întâlnesc cu regularitate pentru a se sfătui în legătură cu modul de abordare a celor mai arzătoare probleme ale lumii.

Spre deosebire de Naţiunile Unite, la summitul G20 nu se întâlnesc ambasadori care acţionează pe baza indicaţiilor primite din capitalele lor, ci se întâlnesc Putinii, Jinpingii, Merkelele şi Macronii în persoană. De aceea, astfel de întâlniri au o importanţă deosebită.

Până în 2014 a existat aşa-numitul format G8, în care naţiunile occidentale puternic industrializate se aşezau la aceeaşi masă cu Rusia. Din păcate, după intervenţia Rusiei în Ucraina, acesta nu mai există, din cauză că, în urma intervenţiei, Moscova fost exclusă de la întâlniri. Eu, personal, am considerat că a fost o greşeală să se suspende formatul G8 sau chiar să se renunţe la el. Oare cum s-ar putea purta tratative dacă oamenii nu discută unii cu alţii? Si mai e un lucru care mi se părea clar: când dai pe cineva pe uşă afară, trebuie să ştii în ce condiţii îl primeşti înapoi mai târziu fără să-ţi pierzi credibilitatea. Această înţelepciune vine de altfel — într-o formă puţin modificată aici — de la Herbert Wehner, legendarul şef al fracţiunii SPD din anii 1970. În 2014 propusesem să nu se suspende întâlnirea G8 din oraşul rusesc Soci, ci să i se comunice lui Puţin

că toţi ceilalţi au de discutat cu el un singur punct de pe ordinea de zi, anume Crimeea. Caz în care ar fi tras păcâliciul şi ar fi renunţat el însuşi la întâlnirea la vârf sau ar fi trebuit să înghită dictatul celor „7”. Din păcate, astfel de propuneri s-au lovit atunci de urechi surde. Acum, G20 este singurul cadru multilateral rămas în care lumea occidentală îl poate implica cel puţin în discuţii pe Puţin personal. Căci uşa spre G8 nu se mai poate deschide decât fie în cazul în care Occidentul înghite anexarea Crimeei de către Rusia, fie Puţin renunţă la rândul lui la anexare. Ambele situaţii sunt în cel mai înalt grad improbabile şi cu neputinţă de realizat fără ca una dintre părţi să se aleagă cu obrazul şifonat. Aşadar, într-o perspectivă de durată, formatul G8 este practic mort, din păcate.

Ca să revenim, pentru o ultimă dată, la tratativele de la Dayton. Grupul de contact care a purtat negocierile a fost un club informai, alcătuit din oameni adunaţi aproape la întâmplare, fără să aibă vreo legitimitate formală. Cinci state — SUA, Franţa, Marea Britanie, Rusia şi Germania – se adunaseră ca să împingă înainte tratativele legate de Bosnia. Până la urmă, Consiliul de Securitate ONU a fost de acord, bucuros că se ajunsese la o soluţie paşnică. Oare cine ar fi dispus să spună cu toată seriozitatea: „Noi nu recunoaştem soluţia paşnică; grupul de contact n-ar fi avut voie să existe niciodată pentru că problema era de competenţa Consiliului de Securitate”?

Pentru teme precum stabilitatea sistemului financiar mondial, valurile de refugiaţi, dar şi pentru probleme precum terorismul, corupţia şi problemele legate de politica de dezvoltare africană, este nevoie de soluţii de mare amploare şi complexitate. Pentru asta, şefii de stat şi de guvern trebuie să poarte şi discuţii informale.

Din această cauză, noi avem nevoie de G20 mai mult ca oricând. în 2017, Hamburg a fost timp de o săptămână capitala mondială a politicii externe –

iar faptul că a putut să ia naştere o mişcare de protest cu numele „Mai bine dansez la G20” a fost, pentru mine, expresia unei ignoranţe imposibil de înţeles în ceea ce priveşte realităţile globale. Asta nu trebuie să însemne că eu consider greşit faptul că organizaţii ale societăţii civile au chemat oamenii să demonstreze împotriva summitului G20. Dimpotrivă, consider că societatea civilă trebuie să se implice mai mult în dezbaterea politică. Dar, atunci când o face, nu trebuie să se limiteze la simpla negare. A nega categoric principiul G20 este opusul unei atitudini constructive. Din fericire, există însă o mulţime de exemple în care angajamentul societăţii civile a avut contribuţii considerabil mai constructive — ba chiar eficiente — la soluţionarea unor probleme globale.

Până acum câţiva ani, politica era aproape exclusiv o sarcină a guvernelor. Astăzi, lucrurile s-au schimbat. Astăzi, Amnesty International, BDI, Human Rights Watch, Médecins Sans Frontières şi alte grupuri joacă un rol aproape la fel de important precum instituţiile statului.

De exemplu, cu ani în urmă, ideea unei interziceri la scară mondială a minelor terestre a fost promovată cu atâta intensitate de către grupurile private, încât, până la urmă, interdicţia a fost pusă realmente în aplicare. Şase organizaţii nonguvernamentale — Handicap International, Human Rights Watch, Medico International, Mines Advisory Group, Physicians for Human Rights şi The Vietnam Vétérans of America Foundation – începuseră în 1992 o campanie de mobilizare împotriva crizelor umanitare provocate de minele terestre. La început au creat presiune publică prin recrutarea altor susţinători din zone care nu erau apropiate guvernelor. Aşa se face că, în 1995, a luat naştere The International Campaign to Ban Landmines (ICBL), Campania Internaţională pentru Interzicerea Minelor Terestre, o reţea alcătuită din peste 1 200 de ONG-uri din 90 de

ţări. Pentru sediu a fost ales un oraş încărcat de simboluri, Geneva.

Al doilea pas a constat în formarea specifică de coaliţii cu state care gândeau la fel. în decembrie 1997 a fost semnat la Ottawa acel „Mine Ban Treaty”, aşa-numita Chartă de la Ottawa. Totul fusese pregătit printr-o strategie mediatică modernă – pe atunci, încă, în mare măsură, fără internei şi reţele de comunicare digitală — şi, prin participarea lui Lady Di şi cu ajutorul unei campanii foto profesioniste prin intermediul presei mondene, mesajul a ajuns şi la marele public.

Această strategie a dus la un succes nemaiîntâlnit până atunci, şi anume, la interdicţia, de către legislaţia internaţională, a unui tip de armă convenţională: minele terestre. Ea a intrat în vigoare la 1 martie 1999. Nu numai datorită acestui rezultat, ci mai cu seamă a modului în care fusese condusă campania propriu-zisă, ICBL şi coordonatoarea ei, Jody Williams, a fost recompensate cu Premiul Nobel pentru Pace.

Dar: „Oricât de pozitiv merită apreciată, campania împotriva minelor terestre evidenţiază în acelaşi timp şi scăderea treptată a încrederii în diplomaţia ONU — la urma urmelor, interzicerea minelor terestre a putut fi realizată într- un timp relativ scurt tocmai pentru că procesul de statuare a normelor de către actanţii statali şi non-statali a putut fi mutat în exterior — aşadar, el a avut loc în arara instituţiilor
internaţionale consacrate, au scris atunci politologele Tania Brtihl şi Elvira Rosert. Fiindcă, în realitate, Naţiunile Unite au fost ocolite pe plan diplomatic. Prin urmare, cei care critică G20 pentru ocolirea ONU ar trebui să identifice şi neajunsurile unor astfel de procese de stabilire a normelor.

Şi, chiar dacă un mare număr de oameni se angajează în ONG-uri şi le sprijină cu ajutorul donaţiilor, se punea şi problema legitimităţii democratice: cât sunt de transparenţi şi de datori

să dea explicaţii decidenţii interni ai acestor organizaţii? Cine şi prin ce fel de procedură este ales în poziţii centrale, în cazul în care chiar se desfăşoară alegeri? Există posibilitatea unui control democratic? Cine controlează respectarea regulilor şi folosirea corectă a mijloacelor financiare?

Lumea devine hiperpolară

Relativa creştere a numărului de ONG-uri în întreaga lume duce destul de repede şi la întrebarea următoare: când va veni momentul în care unul sau altul dintre actantii non-statali ar trebui să aibă şi el un cuvânt de spus la Naţiunile Unite? Care dintre organizaţii ar putea fi aceea? Care dintre organizaţii ar trebui să fie aceea? Cum se poate organiza asta? Acestea sunt probleme dificile de organizare şi de structurare, cărora politica internaţională trebuie să li se dedice în anii care urmează. Ca să nu mai vorbim despre faptul că multe state membre ale ONU – nu numai acelea cu conduceri autoritare — sunt mai degrabă sceptice în ceea ce priveşte deschiderea spre societatea civilă a organizaţiei.

Ce se discută în momentul de faţă este puterea marilor concerne, care a cunoscut o creştere enormă. Dar şi influenţa unor actanţi mai mici manifestă o creştere de neoprit. Dacă facem legătura între importanţa crescândă a ONG-urilor şi noutăţile tehnice care se răspândesc în lume cu viteza unei explozii, atunci nu este exclus să simţim o uşoară senzaţie de ameţeală: căci cutia Pandorei a fost deschisă de mult. Ce se întâmplă dacă o serie de actanţi non-statali se amestecă în acţiunile politice cu ajutorul tehnologiilor moderne, care nu mai sunt supuse controlului statului — fie prin *hacking,* fie prin manipularea alegerilor, fie prin paralizarea circuitului de răcire al unei centrale nucleare prin intermediul unui atac cibernetic? Ce s-ar întâmpla dacă o grupare ar reuşi să paralizeze sistemul de semafoare al unor metropole? Ce daune economice ar rezulta

de aici? Şi cum poate fi împiedicat un atac cibernetic împotriva unui sistem naţional de sănătate? Pe cine şi în faţa cărui tribunal poţi aduce atunci când, ca urmare a unui atac cibernetic internaţional, cade curentul într-un spital şi mor oameni?

între timp, fiecare angajat şi fiecare terorist în parte are pe mână, prin intermediul tehnologiilor moderne, mijloace care îi conferă o putere potenţială enormă, pe care statul cu greu i- o mai poate lua. Pentru a se putea face faţă pericolelor de securitate reprezentate de tehnologiile cibernetice într-un mod care să depăşească graniţele statelor şi cele organizaţionale, este nevoie de structuri în cadrul cărora specialiştii să se poată întâlni cu toată încrederea.

Un astfel de loc este Conferinţa pentru Securitate de la München (MSC), care a fost înfiinţată în 1963 şi a cărei conducere am preluat-o în 2008. Iniţial, a fost un congres internaţional de specialitate, „întâlnirea Internaţională de Ştiinţă a Apărării”, în cadrul căreia se adunau mai cu seamă politicieni din domeniul securităţii şi militari. Ea este organizată privat, nu este o manifestare guvernamentală. în deceniile Războiului Rece, era vorba în principal despre o singură problemă, anume credibilitatea strategiilor occidentale de intimidare vizavi de Uniunea Sovietică de atunci. Ewald von Kleist, fondatorul „întâlnirii de ştiinţă a apărării”, credea că germanii ar trebui să participe într-o măsură mai mare decât până atunci la dezbaterile din cadrul NATO dacă nu voiau să se transforme într-un simplu obiect al strategiilor marilor puteri. Odată cu întâlnirea de ştiinţă a apărării, el a creat forumul pentru acest discurs. Astăzi, noi abordăm o multitudine cât se poate de diversă de provocări la adresa politicilor de securitate, de la combaterea terorismului la conflictele din Orientul Apropiat şi la politica neproliferării armelor nucleare, până la probleme de securitate

cibernetică şi energetică. Astfel, MSC a devenit un loc central în politica externă internaţională. Aici nu sunt adoptate hotărâri şi nici nu se dau publicităţii comunicate. Aici se caută pur şi simplu soluţii şi răspunsuri şi adeseori au loc dezbateri aprinse. Şi tocmai de aceea participă preşedinţi, prim-miniştri, miniştri din diferite domenii, care se întâlnesc an de an la München cu şefi de corporaţii, profesori şi generali.

în 2018 au participat: peste 30 de şefi de stat şi de guvern, printre care şi prim-ministrul britanic Theresa May, emirul Qatarului, precum şi premierii francez, israelian şi turc. Printre numeroşii miniştri de externe s-au numărat şi Sigmar Gabriel din Germania, Serghei Lavrov din Rusia, iranianul Mohammad Javad Zarif şi Adel al-Jubeir din Arabia Saudită. Miniştrii apărării din Germania şi Franţa, Ursula von der Leyen şi Florence Parly, au deschis prima zi a conferinţei. Şi secretarul general al ONU, Guterres, preşedintele Comisiei Europene, Juncker, secretarul general NATO, Stoltenberg, şi consilierul pe probleme de apărare al SUA, McMaster, s-au numărat printre cei 500 de invitaţi ai mei. De aceea, fostul ambasador la NATO al Statelor Unite, Ivo Daalder, a numit Conferinţa de Securitate o „Gală a Premiilor Oscar pentru Politica de Securitate”.

Atunci când se organizează o astfel de conferinţă, se pune întrebarea pe cine are mai mult sens să inviţi. Dacă se va vorbi despre războiul din Siria, atunci trebuie să inviţi guvernul iranian şi în orice caz şi un reprezentant al opoziţiei siriene. Dar trebuie totuşi să inviţi şi Reporteri fără Frontiere sau Amnesty International. în plus, securitatea nu mai este de multă vreme o problemă eminamente militară, la care trebuie să ia cuvântul în special generalii. Cine vrea să vorbească azi despre securitatea globală nu poate lăsa la o parte crizele financiare, criza de materii prime şi schimbările climatice.

De aceea, aria participanţilor la Conferinţa de la München nu este numai una foarte extinsă din punct de vedere geografic, ci oglindeşte şi o foarte cuprinzătoare accepţiune a noţiunii de securitate. Printre participanţii aflaţi la hotelul Bayerischer Hof se mai regăsesc încă numeroşi miniştri ai apărării, dar şi mulţi CEO, întreprinzători în domeniul *high- tech,* asociaţii economice, militanţi pentru drepturile omului, pentru protecţia mediului şi alte personalităţi marcante ale societăţii civile globale. Astăzi, cea mai mare parte a dezbaterilor sunt transmise în direct la televiziune şi pe internei, pentru opinia publică. Acum, un public alcătuit din milioane de oameni poate urmări dezbaterile de acasă şi poate chiar participa activ la ele cu ajutorul mediilor sociale.

Din cauză că diversitatea tematică este atât de mare, plenul Conferinţei pentru Securitate de la München este completat de numeroase evenimente secundare dedicate celor mai diferite teme, inclusiv, de exemplu, crizelor regionale. în afară de asta, noi organizăm conferinţe MSC pe teme speciale în localităţi alese pretutindeni în lume. De exemplu, la summitul Cyber Security de la Tallinn, din mai 2018, au fost abordate teme privind securitatea cibernetică — pericolul influenţării pe cale digitală a proceselor democratice, protejarea infrastructurii critice şi eficienţa normelor în *Cyberspace.*

începând din 2009, Conferinţa pentru Securitate de la München mai organizează anual şi o serie de *core group meetings* în localităţi diferite de la un an la altul. Unui cerc de participanţi de rang înalt alcătuit din miniştri, şefi de corporaţii, parlamentari şi alţi factori de decizie 11 se oferă posibilitatea să discute într-un cadru restrâns cu personalităţi din statele respective, în care au loc întâlnirile, despre teme importante ale politicii de securitate internaţională.

Faptul că nu numai colaboratorii mei şi cu mine considerăm asta o idee bună ne-a fost confirmat în

2017 pentru a treia oară la rând de către Universitatea din Pennsylvania, care a catalogat Conferinţa pentru Securitate de la München drept cea mai bună „Think Tank Conference” din lume. în 2018, MSC s-a aflat din nou printre cele mai bune din lume.

Toate aceste întâlniri slujesc obiectivului de a consolida, într-o lume care a devenit din ce în ce mai periculoasă şi mai dezordonată, instituţii şi reguli, aşadar de a menţine şi de a reconstrui „o ordine globală bazată pe reguli”. Dacă ne gândim că trăim într-o lume de o complexitate din ce în ce mai mare, această sarcină nu devine deloc mai simplă, în schimb este din ce în ce mai importantă. Nu ar fi deloc de ajuns s-o lăsăm în faţa sediului central al Naţiunilor Unite şi să sperăm că va fi bine.

Note:

* Citat în Stefan Niemann, „Nach mutmaßlichem Giftgasangriff. Gemeinsame Luftangriffe auf Syrien”, *Tagesschau,* 14 aprilie 2018, http://www.taesschau.de/ausland/ trump-militarschlag-syrien-101.html (ultima accesare pe 13 iunie 2018).

** Liste de veto uri ale Consiliului de Securitate al ONU începând cu

1946, http://www.un.org/depts/dhl/resguide/scact veto table en.htm (ultima accesare pe 13 iunie 2018).

*** Vezi Georg Kreis, „Umstrittenes Privileg der Mächtigen”, *NZZ,* 23 octombrie 2013, https:// www.nzz.ch/umstrittenes-privileg-der- maechtigen-1.18171922 (ultima accesare pe 13 iunie 2018).

**** „USA und Verbündete drehen Nordkorea den Ölhahn zu”, *Die Welt,* 15.11.2002, https://www.welt.de/print-welt/article421668/USA-und-Verbuendete-drehen-Nordkorea-den- Oelhahn-zu.htmi (ultima accesare pe 13 iunie 2018).

***** Stephan Ueberbach, „Braucht die Welt G20-Gipfel? Contra. Das ist Kolonialismus 2.0”, *SWR Aktuell,* 07 iulie 2017, https://www.swr.de/ swraktuell/contra-braucht-die-welt-g20- gipfel-das-ist-kolonialismus -2/-/id=396/did=19854132/nid= 396/119iz0x/index.html (ultima accesare pe 13 iunie 2018)

****** Peter Heilbrunner, „Braucht die Welt G20-Gipfel? Pro. Das Sprechen an sich ist ein Wert”, *SWR Aktuell,* 7 iulie 2017, https://www.swr.de/swraktuell/pro-braucht-die-welt-g20-gipfel-das-sprechen-an-sich-istein-wert/-/id= 396/did= 198545 60/nid= 396/ lelu-wsx/index.html (ultima accesare pe 13 iunie 2018).

******* Tanja Brühl şi Elvira Rosert, *Die UNO und Global Governance,* Springer, 2013.

CAPITOLUL 8
Europa — doar împreună suntem puternici

De la turismul de criză la managementul de criză

Războiul din Siria şi consecinţele sale pentru Europa ar fi trebuit să ne demonstreze că nu putem să nu ne implicăm în conflicte care se consumă în afara graniţelor noastre. Dar oare suntem pregătiţi să ne implicăm credibil pentru menţinerea ordinii internaţionale? Ce anume trebuie să se întâmple pentru ca noi, pentru ca UE, să fim luaţi în serios la Moscova sau chiar şi la Beijing? Sunt întrebări neplăcute pe care nu le mai putem ignora.

Odată cu ele, noi, europenii, suntem confruntaţi cu noi provocări şi aşteptări. Mai cu seamă în măsura în care putem (şi vrem) să ne bazăm din ce în ce mai puţin pe faptul că SUA sunt dornice sau se află în situaţia ca, în caz de nevoie, să-şi facă apariţia acolo unde sunt atinse nemijlocit interesele noastre, dar, e drept, nu şi ale lor.

Pentru politica externă germană, continuă să fie valabil un lucru. Fără Europa, totul e nimic. Să reacţionăm la insecuritatea prezentului printr-o retragere în sistemul de state mici ale secolului al

XlX-lea ar fi o fundătură care nu aduce nici pace, nici bunăstare. Pentru Germania, nu există niciun interes de politică externă mai important decât crearea şi menţinerea unui context european stabil. În deceniile care au trecut, am profitat enorm de pe urma unei Europe paşnice — integraţi politic şi economic în Uniunea Europeană, ancoraţi, din perspectiva politicii externe, în NATO. Pentru ca toate astea să rămână în continuare la fel, Germania va trebui totuşi să facă mult mai mult decât până acum.

Pentru Germania, integrarea europeană nu este numai un proiect de pace de neînlocuit, ci şi o necesitate strategică. Dacă, astăzi, Republica Federală Germania trăieşte în armonie cu toţi vecinii ei, fără dispute teritoriale sau de orice altă natură, asta se datorează nu în ultimul rând unei UE în care cei mici nu sunt manipulaţi de către cei mari ori chiar supuşi la presiuni sau atacaţi. UE este condiţia centrală pentru ca vecinii noştri mai mici, altfel decât la sfârşitul secolului al XlX-lea sau în prima jumătate a secolului al XX-lea, să nu definească bunăstarea Germaniei ca ameninţătoare, ci ca pe un avantaj pentru ei înşişi.

Astăzi, însă, proiectul european este mai periclitat decât a fost vreodată în deceniile din urmă. Tocmai în aceste zile a devenit din nou o modă să se caute fericirea în refugiul elementului national sau chiar nationalist. în ultimii ani, din Franţa până în Finlanda, au proliferat partidele naţional- populiste. Dar promisiunile lor reprezintă o fundătură, o fugă din secolul al XXI-lea înapoi în dezastruosul secol al XX-lea. Din perspectiva unei atari evoluţii, e lesne de imaginat că Europa ar putea să cadă înapoi în haos. însă chiar şi atunci când acest „cel mai rău scenariu” nu ar avea loc, o Europă permanent sfâşiată de dispute, poticnindu-se din criză în criză, ar fi o povară grea.

în timp ce fiecare american interesat de politică poate să spună pe de rost lista aproape completă a preşedinţilor americani, majoritatea europenilor

vor ridica probabil din umeri dacă ar fi întrebaţi de numele preşedinţilor Comisiei Europene de până acum. în schimb, cancelarii şi preşedinţii Republicii Federale Germania ar trezi ambiţiile sportive ale majorităţii burghezilor noştri cultivaţi. Şi francezii ar cunoaşte cu siguranţă numele preşedinţilor lor.

Dar capii Europei? Dacă vreţi să vă gândiţi puţin: sunt 12 oameni care au fost la vârful comisiei din 1967 şi până astăzi. Sau aţi cunoaşte cumva numele primului şi singurului preşedinte al Comisiei Economice Europene? A fost un german pe nume Hallstein, în funcţie din 1958 până în 1967.

Atunci când Jean-Claude Juncker, actualul preşedinte în funcţie al Comisiei Europene, îşi ţine discursul despre situaţia Uniunii Europene — face asta în fiecare an –, majoritatea europenilor habar n-au de existenţa cuvântării, ca să nu mai vorbim despre faptul că nimeni n-o ascultă.

Atunci când preşedintele Americii îşi ţine însă discursul despre starea naţiunii, aceasta este o temă de ştiri de importanţă globală. Nu data aleasă este cauza, căci ultima zi de marţi din ianuarie nu este aleasă mai puţin aleatoriu decât termenul european din luna septembrie. Şi explicaţia nu constă nici în faptul că preşedintele american se adresează unui popor de peste 300 de milioane de oameni; căci preşedintele european se adresează unui număr de peste 500 de milioane de cetăţeni ai UE.

E de presupus că nu are prea mult de-a face nici cu importanţa militară mai puţin semnificativă a Europei, care din păcate nu corespunde nici mărimii continentului, nici puterii sale economice. Aspectul acesta se explică mai cu seamă prin faptul că guvernele europene îşi consideră ţările lor şi se consideră pe ele însele mai importante decât UE. Şi se întâmplă mult prea des ca „Bruxelles”-ul să fie nevoit să joace pentru ele rolul de ţap ispăşitor.

„Aia de la Bruxelles” – UE ca ţap ispăşitor

Dacă îi asculţi astăzi pe politicienii naţionalişti, constaţi că există o poveste recurentă care se aseamănă uimitor de bine în cele 24 de limbi oficiale recunoscute în UE. Dacă ceva nu funcţionează, atunci, de vină este Uniunea Europeană. Dacă însă există veşti bune, atunci acestea ţin de preferinţă de merite naţionale, şi ele au fost impuse mai degrabă în pofida UE sau a celorlalte state UE. Cel mai recent summit european, care a fost dominat de tema politicii azilului, este cel mai impresionant exemplu în acest sens. Bruxelles este cel mai la îndemână pretext pentru toate eşecurile politice.

Din perspectiva individuală a politicianului, o astfel de reprezentare este fără îndoială posibilă. La urma urmelor, şeful statului polonez nu este ales de danezi, de italieni sau de bulgari. Nu croaţii sunt cei care iau deciziile în Belgia, nici finlandezii nu decid în România. Consecinţa fatală a acestei poveşti naţionale de succes este însă următoarea: Bruxelles devine într-un anumit fel victima unui *mobbing* politic european colectiv.

Rezerve faţă de UE au existat întotdeauna. în anii 1950, în Germania, SPD se temea că integrarea europeană ar putea constitui un obstacol în calea unei posibile reunifîcări. Astăzi ştim că, fără apartenenţa Germaniei la Comunitatea Europeană şi la NATO, reunifîcarea nu ar fi fost cu putinţă. În anii 1960, preşedintele Franţei, Charles de Gaulle, s-a baricadat împotriva Uniunii fiindcă se temea pentru suveranitatea acelei Grande Nation.

Marea Britanic s-a temut şi mai tare să nu-şi piardă statutul de putere mondială şi a aderat la Uniune doar după mari ezitări, şi asta din cauză că Asociaţia Europeană pentru Comerţ Liber EFTA, înfiinţată în paralel prin asocierea mai degrabă lejeră a unor state, nu prea funcţiona conform aşteptărilor. Protestul împotriva „tutelei”

europene a constituit în permanenţă muzica de fond a politicii britanice. În anii următori, după ce Brexitul se va fi încheiat, o să vedem dacă şi care va fi poziţia de putere pe care Regatul Unit o va mai ocupa în lume. încă de pe acum există numeroase personalităţi la Londra în mintea cărora încolţeşte teama că propria însemnătate se va reduce la aceea a unei mici insule aflate la nord-vest de continentul european.

Statele din Acordul de la Visegrăd — Polonia, Ungaria, Cehia şi Slovacia — care se asociaseră în 1991 au început prin a insista cu toată puterea pentru admiterea în UE şi în NATO. în ultima vreme, însă, au ajuns la putere, mai cu seamă în Ungaria şi Polonia, forţe naţionale care se disting printr-o delimitare populistă şi prin căi regionale aparte.

Argumentele prezentate de ei împotriva criticii exprimate pe această temă de statele vest-europene nu se disting foarte tare de acelea pe care China le-a exprimat multă vreme pentru a se opune cererilor occidentale privind respectarea drepturilor omului şi protecţia climei: „Voi v-aţi obţinut bunăstarea şi v- aţi îmbogăţit practicând secole întregi colonialismul, sclavia şi exploatarea resurselor globale în dauna tuturor celorlalţi — şi acum vreţi ca tocmai noi să ascultăm de voi şi să luăm în considerare toate astea?”

Pe baza atmosferei create de noile tendinţe naţionaliste, în ultima vreme a apărut impresia că Uniunea Europeană s-ar eroda. Dar cu UE se întâmplă cam ce i s-a întâmplat probabil şi lui Mark Twain. Scriitorul american le-a explicat jurnaliştilor sosiţi de pretutindeni din cauza ştirilor despre pretinsa lui stingere din viaţă: „Ştirea despre moartea mea este f«
o mare exagerare!

Din fericire, şi UE este încă în viaţă şi cât se poate de zglobie. Ideea europeană continuă să fie şi astăzi una grozavă. Aş merge chiar un pas mai departe: dacă ideea integrării europene nu ar fi fost promovată la vremea ei de Robert Schuman,

Alcide de Gasperi şi Jean Monnet, atunci ar trebui ca noi, cei de astăzi, s-o inventăm şi s-o propagăm cu deosebită insistenţă – şi anume, dintr-un dublu motiv.

Proiectul de pace UE - în continuare necesar

Motivul originar al unei Europe unite a fost încheierea războaielor europene fratricide, în special între Germania şi Franţa. Niciodată un nou război! Acesta a fost mottoul european al generaţiei lui Helmut Kohl. El i-a motivat pe cei din generaţia fondatorilor, care au propagat şi promovat ideea Uniunii până la unificarea germană.

Ideea „Niciodată un nou război!” nu a căzut nicidecum în desuetudine. Dimpotrivă, în momentul de faţă, aproape că nu există zi în care să nu constatăm cât de subţire este poleiala politicii de pace care a fost aşternută asupra Europei după cel de Al Doilea Război Mondial.

Realitatea e însă că, în imediata noastră vecinătate, anume în fosta Iugoslavie, au avut loc nu cu mult timp în urmă cumplite războaie fratricide, cu sute de mii de morţi. Cu o intensitate a urii şi a poftei de a ucide comparabilă cu aceea pe care o deplângeam în secolele dinainte în Europa.

Chiar şi astăzi, când aproape că s-a consumat prima cincime a secolului al XXI-lea, pericolul de război în Europa nu a fost nicidecum înlăturat, ci clocoteşte sub pojghiţă. Astfel, acum ca şi înainte, suntem încă foarte departe de o stabilitate durabilă în vestul Balcanilor. Iar în Ucraina continuă să se tragă, şi asta la o distanţă de mai puţin de două ore de zbor de Frankfurt!

Bineînţeles că unificarea Europei este un mare succes. Douăzeci şi opt de state membre în UE, 29 în NATO şi la mijloc o Germanie reunificată. Oare nu e vorba aici despre un vis care şi-a găsit împlinirea?

Pe de o parte, da. Pe de altă parte, în multe

regiuni ale Europei vedem crize şi instabilitate, tensiuni interetnice, conflicte teritoriale, probleme economice de anvergură şi frica de o intervenţie din afară. Multe dintre „statele intermediare", situate între UE şi Rusia — de la Belarus şi Moldova la Georgia şi Ucraina şi până la Azerbaidjan şi Armenia –, nu sunt încă ancorate cu fermitate într-o ordine de securitate europeană.

Si chiar şi în interiorul UE există încă lucruri care stau sub semnul întrebării, nu numai ca urmare a Brexitului sau a crizei din Catalonia. Dacă analizăm forţele politice centrifuge care s- au manifestat din ce în ce mai sonor prin tendinţele naţionaliste din Franţa, Polonia, Ungaria şi din numeroase alte state europene în anii din urmă, atunci devine evident faptul că preîntâmpinarea conflictelor în Europa este un factor de o importanţă vitală. Este o provocare centrală şi extrem de actuală pentru politica europeană internă şi externă. Europa nu are încă motive de linişte.

Dar tocmai în aceste fenomene de dezmembrare se regăseşte şi miezul celui de-al doilea argument privind necesitatea unei Uniuni Europene. Statul naţional a supravieţuit pentru a îndeplini un rol salutar. N-aş vrea să fiu înţeles greşit. în Europa, statul naţional nu este depăşit, el îndeplineşte în continuare o serie de funcţii importante. Dar sunt din ce în ce mai multe situaţii în care e obligat să ia act de limitele sale.

Deciziile privind curba bunăstării din Germania se iau astăzi la Shanghai şi la New York cel puţin în aceeaşi măsură în care se iau la Berlin. Terorism, climă, catastrofe ecologice, proliferare nucleară: statul naţional nu poate contracara decât în foarte mică măsură de unul singur astfel de ameninţări. E adevărat că cetăţenii simt cât se poate de clar provocările de astăzi şi de mâine, dar cauzele acestora se găsesc în mare măsură dincolo de frontierele statului acestora — şi, astfel, în afara ariei de acţiune a statului naţional.

Atunci când, în calitatea mea de ambasador la Londra, am avut de susţinut o conferinţă în comitetul pentru Europa al camerei superioare a Parlamentului britanic, un lord mi-a reproşat, indignat: *„Dear Ambassador,* noi nu avem nevoie de UE, noi avem Commonwealth-ul!”

Asemenea tuturor celorlalţi adepţi ai Brexitului, acel lord se afla pur şi simplu într-o fundătură. Lam pus următoarea întrebare: „Credeţi într-adevăr că numai din cauza Commonwealth-ului prim-ministrul Indiei vă acordă, dumneavoastră sau guvernului britanic, mai mult decât o simplă vizită de curtoazie?”

A înţeles întrebarea fără doar şi poate. Dacă, dimpotrivă, la Delhi îşi face apariţia cineva care reprezintă cea mai mare piaţă comercială şi de export a lumii, şi anume UE, cu 500 de milioane de locuitori, atunci el constituie şi pentru India o mărime relevantă. Şi atunci te poţi aştepta ca reprezentantul UE, spre deosebire de reprezentantul unui stat mic, să fie într- adevăr luat în serios. Pentru statele europene, UE este ancora de salvare — cu ajutorul ei se fac auzite în restul lumii.

Un exemplu recent. La începutul verii lui 2018, în timp ce scriu la acest capitol, în relaţia transatlantică tocmai a dat în clocot disputa pe tema taxelor vamale pentru importurile de oţel şi de aluminiu, taxe pe care Trump i le-a impus şi Europei. Nimeni nu ştie cum va evolua în continuare această dispută. Un lucru însă e clar. În timp, taxele de acest fel lovesc economia europeană şi apoi şi pe aceea globală. Este o măsură lipsită de viziune a lui Trump, motivată şi de raţiuni de politică internă şi de campanie electorală. Dar nu despre sensul, lipsa de sens sau îndreptăţirea politicii lui e vorba aici, întrebarea este: ce anume i-am putea opune noi? Comisia Europeană a reacţionat, anunţând contramăsuri care prevăd printre altele taxe la whisky-ul american şi la motocicletele Harley-Davidson. În

UE, politica comercială este una comună, UE vorbeşte şi acţionează în numele statelor membre. Drept urmare, astfel de anunţuri au multă greutate, în politica economică, UE este o mare putere, pentru că vorbeşte cu o singură voce – vocea Comisiei UE. Iar aceasta este o voce puternică.

UE, un şantier permanent – dar nu din cauza mărimii

Da, nu încape nicio îndoială: Uniunea Europeană este un şantier permanent. Şi s-a întâmplat ca un zidar sau altul, frustrat, să dea cu mistria de pământ. A început deja în 1954, când Comunitatea Europeană pentru Apărare (CEE) a eşuat, din cauză că Franţa a refuzat să ratifice acordul semnat în luna mai 1952. Abia în anii 1990 s-au făcut paşi în direcţia unei Politici Europene Comune de Securitate şi Apărare. Şi rămâne un drum lung de parcurs. Britanicii îşi vor aminti cu mâhnire, dar a existat o vreme când voiau să intre în UE şi nu aveau voie. În 1963, preşedintele francez Charles de Gaulle a blocat aderarea britanicilor la UE. Abia zece ani mai târziu au fost primiţi britanicii. Alţi şase ani mai târziu, prim-ministrul britanic Margaret Thatcher a impus aşa-numitul „rabat britanic”, o scădere a contribuţiilor financiare britanice la bugetul comun — desigur, spre neplăcerea multora dintre celelalte state membre UE, care din această cauză s-au arătat prea puţin dispuse să trateze Brexitul cu îngăduinţă. în 1992, Acordul de la Maastricht privind uniunea valutară a fost respins într-un referendum organizat în Danemarca cu 50,7% din voturi. Ca urmare, şi aici s-a ajuns la o reglementare de excepţie privind Danemarca.

Nici reforma instituţională, aşa cum era programată să se desfăşoare la intrarea în noul mileniu, nu a fost lipsită de conflicte, căci presupunea modificări ale raporturilor de putere.

Aşa cum a arătat deja exemplul reformării Consiliului de Securitate al ONU din capitolul precedent: nimeni nu e dispus să renunţe cu uşurinţă la privilegii, nimănui nu-i place să renunţe la posibilitatea de a influenţa lucrurile. Prin urmare, au avut loc dispute.

Este adevărat că, în 1999, a intrat în vigoare Acordul de la Amsterdam, iar în 2003, Acordul de la Nisa, dar structura instituţională a UE încă mai prezenta nevoia de îmbunătăţire în sensul unui grad mai mare de democraţie, transparenţă şi eficienţă. Următoarea încercare — de data aceasta, s-a negociat foarte anevoios un acord de constituţie — a eşuat în 2005, din cauza unor referendumuri negative în Olanda şi Franţa.

Acordul de la Lisabona, în care influenţa Parlamentului European a fost consolidată şi printr-o politică externă şi de securitate comună, a fost următorul pas pe calea reformelor. Căci, în 2004, avusese loc o masivă lărgire a UE. Nu mai puţin de zece state aderaseră la UE. Cincisprezece şefi de stat încă mai puteau fi aşezaţi, conform procedurilor de până atunci, în jurul clasicei mese de conferinţe. Douăzeci şi cinci erau fără îndoială prea mulţi, cu atât mai mult cu cât încă de pe atunci se aveau în vedere şi alţi candidaţi la aderare. Dar drumul până la un acord a fost bolovănos şi dificil.

El a fost semnat până la urmă, în 2007, şi a intrat în vigoare în 2009 – dar, la început, a stat sub semnul îndoielii. în Irlanda, populaţia l-a respins mai întâi printr-un referendum, în 2009, a avut loc un nou referendum, cu un deznodământ pozitiv. în Germania nu a avut loc un referendum, dar au existat plângeri de neconstituţionalitate: Curtea Constituţională Federală a considerat acordul constituţional în principiu, dar a insistat asupra unor îmbunătăţiri ulterioare în privinţa unor detalii.

Din 2014 este pusă în aplicare şi procedura din Acordul de la Lisabona, conform căruia hotărârile

în Consiliul Uniunii Europene vor fi adoptate cu o „majoritate dublă”. Prin urmare, trebuie să fie de acord 55% dintre statele europene, iar acestea trebuie să reprezinte totodată o majoritate de 65% din populaţia europeană. Odată cu Acordul de la Lisabona, a fost introdusă şi o „Dorinţă a Cetăţenilor Europeni”, prin care un milion de cetăţeni din diferite state europene pot obliga Comisia Europeană să analizeze o anumită temă. Lucru care s- a încercat deja de mai multe ori din 2012 încoace, iar temele au mers de la reglementări privind reciclarea deşeurilor din material plastic la taxele de roaming şi până la un venit minim garantat. Până acum, niciuna dintre dorinţe nu a avut succes, majoritatea au eşuat din cauza neîntrunirii numărului de semnături necesare. Dar asemenea instrumente politice noi trebuie încercate şi învăţate. în fiecare dintre cazuri, aceste procedee reprezintă o nouă şansă mare pentru un proiect de unitate europeană cu un grad şi mare de legitimitate democratică.

O pradă uşoară – cacofonia politicii externe europene

Personal, eu nu împărtăşesc îngrijorarea unora în legătură cu viitorul UE. Profeţiile întunecate, cum că UE s-ar dezmembra, nu se adeveresc nicidecum. UE va rezista şi crizelor care o mai aşteaptă. Ele fac parte dintr-un proces de maturizare, care va propulsa unificarea şi va face ca alianţa de state să devină şi mai puternică. în momentul de faţă, după 70 de ani de la proclamarea păcii, UE e pe cale să se dedice problemelor de siguranţă internă şi externă. Acum trebuie lămurit modul în care UE se poate situa politic şi militar în aşa fel încât să fie recunoscută şi respectată pe plan global ca actant în materie de politică de securitate.

Reprezentarea intereselor noastre funcţionează mai bine atunci când Europa vorbeşte cu o singură voce şi acţionează unită. Din această cauză,

principiul aplicat până acum al consensului în materie de hotărâri de politică externă şi de securitate este încă foarte greoi. Fiecare decizie poate fî frânată de fiecare ţară membră în parte. În acest caz, cum poţi să ajungi la o politică europeană externă mai activă şi mai dinamică?

Bineînţeles că putem continua la nesfârşit cacofonia politicii externe europene. Şi atunci, luni, ministrul de Externe francez face un drum, să zicem, până în Arabia Saudită, pentru a-i comunica colegului de acolo poziţia sa privind conflictul din Orientul Apropiat. Marţi vine ministrul de Externe danez şi ne spune ce crede el despre conflict şi ce sugestii ar avea. Miercuri apare ministrul de Externe german, ale cărui concepţii şi sugestii se deosebesc foarte puţin de acelea ale celui danez şi francez. Iar dacă vineri apare ministrul de Externe al Austriei, ministrul saudit nici măcar nu mai ascultă. Ce s-ar întâmpla însă dacă UE ar veni cu un mic plan şi ar vorbi pe o singură voce? Aşadar, dacă s-ar termina cu turismul de criză şi s-ar trece la adevărata diplomaţie a UE referitoare la criză. Asta trebuie să fie miza acum.

în vara lui 2017 a avut loc o dispută între SUA şi Europa privind sancţiunile împotriva Rusiei. Congresul SUA era pe cale să ratifice o nouă lege cu sancţiuni suplimentare împotriva Rusiei, care ar fi putut să afecteze şi interesele anumitor concerne energetice europene. Ministrul de Externe german Gabriel şi-a exprimat oficial indignarea, împreună cu cancelarul austriac Kern: nu-i permitem Washingtonului să ne dicteze politica energetică europeană. Totodată, el şi-a exprimat dorinţa ca şi celelalte state membre UE să reacţioneze la fel faţă de Washington.

între timp, au fost puţini cei care au dat curs acestei dorinţe, pentru că mulţi aveau în mod evident o altă concepţie decât Germania şi Austria despre politica energetică europeană şi despre politica externă europeană. în Polonia, în statele baltice şi în Ucraina se urmăreşte cu îngrijorare

cum Europa, prin conducta de gaze Nord Stream 2, care pleacă din regiunea germană a Mării Baltice şi ajunge la Sankt Petersburg, tinde să devină şi mai dependentă de gazul rusesc — şi, astfel, de Moscova.

Problema aici nu e dacă Nord Stream 2 e bună sau nu. întrebarea e dacă vrem să avem o politică externă europeană comună sau nu. Cine doreşte o politică externă europeană nu poate să şi-o dorească numai pentru anumite părţi ale spectrului politic extern. Cine vrea o politică externă comună care să-şi merite acest nume trebuie să se implice în favoarea unei politici externe energetice comune.

O altă temă de politică externă care le va solicita europenilor pentru viitor mai multă solidaritate este relaţia cu China, o ţară cu o prezenţă din ce în ce mai autoritară. Credinţa conform căreia China ar putea deveni un *responsible stakeholder* al actualei ordini liberale a lumii se vede mai nou erodată de îndoieli întemeiate. Acţiunile, îndoielnice din perspectiva dreptului internaţional, ale Beijingului în Marea Chinei de Sud, faptul că înfiinţează instituţii internaţionale alternative şi, nu în ultimul rând, proiectul de suflet al lui Xi Jinping, de a crea un nou Drum al Mătăsii (numit „One Belt, One Road”), care nu tratează cu destulă rigurozitate standardele transparenţei şi ale controlului, sunt doar câteva, puţine, dintre motivele de îndoială. Dar tocmai „One Belt, One Road” a arătat şi cât îi e de uşor Chinei să-i divizeze pe europeni. Astfel, 16 state central-europene şi est-europene s-au asociat cu China în cadrul Grupului 16+1 în speranţa unor investiţii mai substanţiale ale Beijingului. Dar impunerea unor interese şi standarde proprii în raport cu noua mare putere economică — inclusiv, dar nu numai în domeniul investiţiilor — le va reuşi europenilor în viitor numai dacă vor vorbi pe o singură voce. Iar aprecierile critice la adresa Chinei nu vor deveni nicidecum mai uşor de făcut

odată cu creşterea dependenţei unora sau altora dintre statele europene faţă de China.

Prin urmare, trebuie să pornim pe calea mai grea a stabilirii unei politici externe comune — şi, mergând pe această cale, să fim pregătiţi să facem şi unele compromisuri necesare, dar poate şi dureroase.

încă o dată: ideea de Europa este una grandioasă. în anul 2012, UE a primit pe bună dreptate Premiul Nobel pentru Pace. Dar, pe lângă absenţa unităţii, o altă problemă a UE e faptul că proiectele comune funcţionează numai dacă se bazează pe reguli care sunt în primul rând inteligent concepute şi, în al doilea rând, respectate.

Din păcate, am construit aceste mari proiecte structurale europene – de exemplu, Schengen, aşadar desfiinţarea frontierelor interne, sau euro, adică moneda comună — ca proiecte de vreme bună şi ne-am încrezut în faptul că nu va ploua.

Aşa cum am fost nevoiţi să constatăm ulterior, odată cu criza financiară şi cu criza euro din 2009, a plouat cu găleata în moneda noastră comună, iar din cauza crizei refugiaţilor şi a migraţiei, începând din 2015, şi sistemul Schengen este zguduit de furtuni considerabile. Şi, pe deasupra, a mai trebuit să constatăm şi că nu concepuserăm niciun plan B demn de încredere pentru astfel de zile ploioase: niciun plan de criză şi de urgenţă pentru a declanşa acţiunile necesare de salvare.

Ambelor crize le-am făcut faţă cu daune neglijabile, chiar dacă ele nu sunt depăşite în totalitate. Dar, pentru viitor, este cât se poate de clar că avem nevoie de proiecte mai rezistente la crize. Acest lucru nu este nicidecum imposibil, dar ne obligă la noi dispute în interiorul Uniunii Europene. în plus, acest lucru ne va obliga să ne recâştigăm încrederea, în interior şi în exterior.

Creşterea economică nu face decât să ne ajute în acest proces. Este îmbucurător că, în 2016 şi 2017, economia UE a crescut din nou. Pe asta se

poate construi. Căci numai dacă există creştere, avem şi ce să împărţim. Iar lucrurile stau în felul următor: multe dintre ţările membre mai sărace ale UE, care primesc de la UE contribuţii mai mari decât cele pe care le varsă ele în comunitate, consideră binefacerile donaţiilor UE un element constitutiv al condiţiei lor de membri. Sau, spunând lucrurilor pe nume: sunt în UE în primul rând datorită faptului că, astfel, le pică şi lor câte ceva. Creşterea înseamnă bunăstare, înseamnă locuri de muncă, înseamnă mai puţin şomaj în rândul tineretului. A asigura toate aceste lucruri este o sarcină mare a UE, o sarcină pentru mai multe generaţii.

Pe lângă asta, avem nevoie şi de mecanisme de stabilitate financiară mai bune. în final trebuie să ne asigurăm că niciun contribuitor net nu este expus riscului de a trebui să preia datorii vechi ale vecinilor şi partenerilor europeni. Pe de altă parte, în măsura în care reducem riscurile de garanţie, suntem în măsură să creăm instrumente de solidaritate sporită. Pentru asta ar fi nevoie poate şi de un ministru de Finanţe european, despre care de altfel se discută de multă vreme. În acelaşi timp, Germania şi ceilalţi contribuitori neţi ar trebui să fie pregătiţi să poarte discuţia despre structuri mai stabile la modul ofensiv, nu defensiv. Asta nu înseamnă nicidecum că, mâine, în Grecia trebuie să se atingă nivelul de bunăstare din Bavaria. După cum nu înseamnă nici că, în Bremen, venitul pe cap de locuitor trebuie să fie la fel de mare ca în München. Dar diferentele nu trebuie să crească şi să devină un detonator politic.

Pe de altă parte, există o urgentă nevoie de acţiune şi în domeniul securităţii interne. Avem spaţiul Schengen, dar o colaborare transfrontalieră insuficientă în domeniul poliţiei şi al serviciilor secrete. în funcţie de întrebarea dacă, în pofida graniţelor deschise, suntem în stare să combatem terorismul în mod eficient, se

va decide dacă cetăţenii europeni vor determina UE să-şi asume promisiunea că va avea grijă de siguranţa lor şi că-şi va menţine controlul. Din această cauză nu este de ajuns să consolidăm colaborarea poliţienească în doze homeopatice. De ce discuţia despre un FBI european, bazat pe Europol, nu se află mult mai sus pe agenda europeană?

Tandemul germano-francez: un nou avânt?

Pentru această întrebare şi pentru alte întrebări foarte importante, nu există un partener mai bun pentru Germania decât Franţa, mai cu seamă sub preşedintele Macron. De la alegerea sa, acesta a prezentat câteva mari idei şi viziuni europene — de la reforma zonei euro până la un buget european comun pentru apărare. Marea coaliţie nu va fi întotdeauna de aceeaşi părere cu Franţa. Dar nu trebuie ca fiecare idee franceză care ar modifica ceva să fie imediat desfiinţată. Avem ocazia unică pentru ca, în anul următor sau în următorii doi ani, să ducem Europa mult înainte cu un tandem germano-francez întărit – cu acel *couple franco- allemand.,* cum este el numit la Paris.

în anii 1980 şi la începutul anilor 1990, înainte de fiecare adunare a Consiliului European, Helmut Kohl şi François Mitterrand scriau scrisori comune care puteau constitui o bază pentru agenda europeană şi pentru hotărârile europene. La fel ca atunci n-o să se mai poată proceda – UE de astăzi nu mai este cea de atunci. Dar cu toate astea avem nevoie de acest motor germano-francez. Procesului european de reformă i-ar prinde bine dacă ar fi susţinut şi proiectat activ de o relaţie germano-franceză revitalizată. De aceea este bine că, în momentul de faţă, lucrăm la o nouă ediţie a Acordului Elysee din 1963, care, 55 de ani mai târziu, vine cu o concepţie nouă asupra importanţei prieteniei dintre noi: pentru o eră cu

totul nouă şi în nişte condiţii-cadru globale complet schimbate. Exact această intenţie îndrăzneaţă au anuntat-o deputăţii Bundestagului şi ai Adunării Naţionale a Franţei la începutul anului 2018. Este o idee bună şi simbolizează necesitatea de a consolida legăturile vechi şi de a le împrospăta.

Germania — aud asta foarte des – ar dori să fie o tară europeană cât se poate de normală, la fel ca oricare altă ţară membră a UE, şi să-şi poată urmări interesele naţionale. Dar atunci cum este posibil ca tocmai în Germania să fie nevoie de un efort atât de mare pentru a genera sprijin şi entuziasm faţă de UE? Sigur, criza monedei euro, problemele lărgirii, discuţiile despre problema refugiaţilor consumă energie şi nu sunt de natură să sporească euforia. Dar la fel de adevărat este şi faptul că discutăm prea puţin despre asta, despre avantajele de care Germania se bucură zi de zi datorită UE, datorită monedei euro şi pieţei interne a UE.

Emisiunile de ştiri şi talk-show-urile germane consumă foarte mult timp cu teme precum reducerile pentru navetişti şi divorţ şi mult mai puţin timp cu apărarea europeană, războiul din Ucraina şi cu dotarea necesară a Bundeswehrului. Nici în Bundestag, comitetele pentru politică externă şi de apărare nu sunt tocmai îndrăgite. Carierele de succes se fac mai degrabă în domeniile sociale, financiare sau economice. Discursurile vizionare despre ordinea mondială şi despre pace sunt rare la Berlin. Pentru asta este totuşi nevoie de un politician american de anvergura lui Barack Obama, care să fie ascultat apoi la Poarta Brandenburg de 200 000 de oameni.

Cine vrea să se facă auzit în lume trebuie să se şi ocupe de ea — şi să o asculte în mod activ. Trebuie să ia la cunoştinţă cât de mult beneficiază el însusi de conlucrarea transnaţională – chiar şi pe timp de criză. Realitatea este că, până şi în perioada de criză a monedei euro, nicio ţară nu a

profitat atât de masiv de pe urma monedei euro precum Germania.

Faptul că Germania este campioană mondială la export, că se situează la un nivel minim al şomajului şi că are parte cu regularitate de câştiguri la capitolul prosperitate se datorează cu siguranţă hărniciei muncitorilor germani şi competenţei inginerilor germani; dar toate astea se bazează şi pe construcţia europeană. Dacă nu ar exista euro, astăzi, marca germană probabil că ar fi de două ori mai scumpă decât euro. Prin urmare, Germania ar vinde considerabil mai puţin, pentru că mărfurile noastre ar fi de două ori mai scumpe.

Germania profită în aceeaşi măsură şi de Acordul Schengen. Căci numai pentru că circulaţia mărfurilor şi a bunurilor se poate derula atât de eficient în interiorul Europei e posibilă producţia *just în time* a aparaturii germane, cu piese componente care sosesc din fabrici din Polonia, Cehia sau Slovacia. Cea mai importantă piaţă de desfacere pentru Germania rămâne în continuare piaţa internă a UE: mult mai mult de jumătate din exporturile germane din 2016 au rămas în UE; Franţa este cel mai important partener comercial al nostru. Iar această legătură strânsă este valabilă pentru toate ţările UE care, în 2016, şi-au derulat aproape două treimi din schimburile lor comerciale în interiorul frontierelor europene. *

Este de-a dreptul fals faptul, predicat de profeţii unui nou naţionalism, că pentru economia Germaniei ar fi mai profitabil să nu ar existe moneda euro. Euro prezintă o serie de erori de construcţie, este un lucru incontestabil. S-a omis fundamentarea lui pe o construcţie politică, dar lucrările de reparaţie sunt în curs. Cuvintele-cheie: uniune bancară, uniune fiscală. Nu e o sarcină uşoară şi va fi nevoie de timp. Dar moneda euro rămâne indispensabilă pentru interesele economice şi politice ale Germaniei.

Apologeţii britanici ai Brexitului şi-au aruncat ţara într-o suferinţă economică şi politică ale cărei

proporţii sunt cu neputinţă de anticipat, au privat-o de funcţia ei de punte în alianţa transatlantică şi au împins-o într-o izolare cu urmări grave. Deja în vara anului 2018, câte un susţinător al Brexitului a început să admită că s-ar putea ca, peste câţiva ani, să se regrete ceea ce se întâmplă acum. Pentru Marea Britanic, mahmureala va fi una de proporţii.

Cât despre UE, aceasta poate chiar a avut nevoie de şocul dur al Brexitului. Ea trebuie să demonstreze acum că este în stare să ia act de grijile şi aşteptările cetăţenilor săi şi că e capabilă să le rezolve. Este nevoie ca revendicările cetăţenilor — de exemplu, să fie apăraţi de criminalitate şi de terorism şi să fie luată în serios securitatea frontierelor. Aceştia trebuie să primească un răspuns plauzibil şi eficient.

în orice caz, mai trebuie adăugat de fiecare dată că hotărârile principale de la Bruxelles nu sunt adoptate de către Comisia UE, ci de către comunitatea de state. La sfârşit de tot se decide în Consiliu pe ce poziţie se situează reprezentanţii statelor. Din cauza asta, este greşit ca vina pentru deficienţele din acţiunile europene să cadă de fiecare dată asupra „ălora de la Bruxelles”.

De-a lungul anilor 1980, i-am însoţit pe ministrul de Externe de atunci, Hans-Dietrich Genscher, precum şi pe cancelarul Kohl la numeroase mari congrese şi şedinţe europene. Pe vremea aceea, după şedinţele adeseori dificile, reprezentanţii naţionali, cancelarii, prim-miniştrii sau miniştrii de Externe se duceau la microfoane şi anunţau pentru mediile lor naţionale: „Astăzi am reuşit, în conlucrare cu colegii din ţările noastre vecine, să mai facem un pas înainte cu UE în sensul stabilit de comun acord!”

Astăzi, din când în când se întâmplă contrariul. După şedinţe, oamenii se duc la microfoanele presei naţionale şi spun: „Astăzi am reuşit din nou ca, în numele interesului ţării noastre, să blochez Comisia Europeană sau să o împiedic să mai facă

noi paşi!” Astfel, de exemplu, la cel mai recent summit de la Bruxelles, statele Acordului de la Visegrăd au anunţat cu mândrie că au reuşit să împiedice cu succes o distribuire bazată pe cote a solicitanţilor de azil.

Dacă nu ar exista UE, fiecare ţară în parte ar fi relativ lipsită de importanţă la scară globală şi ar fi obligată să se descurce singură. Acea ţară din Europa care crede că ar putea să renunţe la UE îşi face iluzii în ceea ce priveşte propriile posibilităţi.

Am învătat acest lucru de la fostul ministru de Externe belgian Paul-Henri Spaak, unul dintre părinţii-fondatori ai Comunităţii Europene. De la el ne-a rămas o frază care are deja câteva decenii, dar care nu şi-a pierdut din importanţă. Aş dori s-o transmit mai departe, ca să-i însoţească la drum pe toţi cei pe care îi interesează politica externă:

„În Europa nu există decât două tipuri de state: state mici şi state mici care nu au înţeles că sunt state mici.”

Lumea creşte, Europa se micşorează

Statele naţionale nu sunt nici măcar în mică măsură în stare să rezolve singure provocările care vin asupra noastră într-o epocă a globalizării. Dintr-o perspectivă geopolitică şi demografică, o Europă neunită va deveni din ce în ce mai lipsită de importanţă şi mai mică în lume. Statele Europei sunt prea mici ca să poată rezista singure în lumea de mâine.

în Europa, noi am avut până acum peste 70 de ani de relativă bunăstare, iar eu, unul, mă tem că ne-am obişnuit prea tare cu ea. Nu există nicio lege naturală conform căreia standardul nostru de viată trebuie să rămână aşa cum este acum.

Dintr-o perspectivă globală, la prima vedere, Europa stă bine. în anul 2015, produsul intern brut pe plan mondial se situa la aproape 60 de miliarde de dolari americani. Din această sumă, peste 26% proveneau din cele 28 de state membre ale UE, aproape 25% din SUA şi aproximativ 10% din

China. Totuşi, cine se relaxează acum şi se lasă pe spate în fotoliu s-ar cuveni să fie prudent. Fiindcă, în anul 1970, contribuţia Europei la PIB-ul mondial se situa la aproape 38%, în vreme ce contribuţia Chinei era de 0,8%.

Prin urmare, contribuţia relativă a Europei la economia mondială se află în scădere: pentru că, între timp, ceilalţi prestează şi produc mai mult — mai cu seamă de când China s- a întors pe scena mondială. Prin iniţiativa noului Drum al Mătăsii, precum şi prin multe alte activităţi, China a câştigat enorm în dinamica ei şi este pe drumul cel mai bun pentru a atinge puterea economică a SUA. încă de pe acum, China se numără printre ţările cele mai inovatoare din lume.

Nici evoluţia demografică nu e încurajatoare. Este adevărat că UE reprezintă 500 de milioane de oameni: de 1,5 ori mai mult decât SUA, de trei ori mai mult decât Rusia, totuşi mai puţin de jumătate faţă de China.

Şi totuşi: Europa este singura regiune din lume care, conform previziunilor Naţiunilor Unite, între 2010 şi 2060 va trece printr-un regres demografic, minus 4,9%.— în afară de asta, Europa îmbătrâneşte. Din 1950 încoace, proporţia persoanelor de 65 de ani sau mai bătrâne a crescut de la aproximativ 8 la 16% şi, până în 2050, va creşte până la aproape 27%. Mai mult de fiecare al patrulea european va avea 65 de ani sau chiar peste! Fenomenul acesta va aduce cu sine o serie de imense provocări de politică socială, politică a pensiilor şi de sănătate.

Toate astea înseamnă un singur lucru. în timp, statelor europene le va fi din ce în ce mai greu să-şi impună interesele fată de restul lumii.

Şi încă ceva. Fie că este vorba despre schimbările climatice, drepturile omului sau comerţul liber – într-o lume din ce în ce mai autoritară şi mai ¿liberală Europa va fi nevoită să lupte cu şi mai multă putere decât înainte pentru interesele ei şi pentru o ordine mondială de care

până acum a profitat din plin. Pentru a-şi putea face auzit glasul în general, UE va trebui să preia şi mai multă răspundere politică externă decât până acum şi, astfel, să-şi fundamenteze activ rolul în sistemul internaţional.

Pentru Europa, din această evoluţie, rezultă două concluzii: mai întâi, presiunea spre tot mai multă Europă, spre tot mai multă integrare. Şi, în al doilea rând – pentru numeroase state europene, acesta este un adevăr dureros —, necesitatea de a organiza imigraţia. în ceea ce priveşte imigraţia organizată, există o considerabilă nevoie de recuperare. Ar trebui să ne hotărâm repede care sunt oamenii pe care vrem să-i aducem şi să dezvoltăm programe pentru ca *the best and the brightest* să ajungă la noi.

Conştiinţa nevoii unei acţiuni comune în problema imigraţiei nu este încă prezentă în UE. Dimpotrivă. Până acum, accentul se pune în mod limpede pe respingere. Dar bineînţeles că nu te poţi aştepta de la Peninsula Iberică să fie dispusă să se gândească la programe de stimulare a imigraţiei câtă vreme jumătate dintre tinerii spanioli sunt şomeri. Tocmai de aceea, înainte de toate, se cere rezolvată criza financiară. Pe termen lung, însă, problemele nu mai pot fi separate una de alta.

Perspectivele unei UE care să construiască şi să nu fie ocupată exclusiv cu managementul crizelor sunt mai bune decât lasă să se bănuiască valul de pesimism larg răspândit. în multe dintre statele membre ale Uniunii Europene, populiştii de dreapta au fost privaţi de o victorie categorică, aşadar despre participarea la guvernare, indiferent că e vorba despre Front Naţional în Franţa sau de AfD*** în Germania. Valul de populism şi de naţionalism care, în 2016, a aruncat Marea Britanic afară din UE şi l-a adus pe Donald Trump la Casa Albă a început din nou să-şi piardă din putere în Europa continentală. De exemplu, un sondaj efectuat de Eurobarometru în

august 2017 a consemnat pentru a treia oară la rând o susţinere sporită pentru UE. Pe deasupra, 68% dintre cei care au răspuns la sondaj au confirmat că se simt cetăţeni ai Uniunii Europene – este valoarea cea mai mare consemnată vreodată pentru acest indicator.

Şi economia europeană funcţionează în momentul de faţă la turaţie mai mare. Deja în anul 2016, zona curo a consemnat o creştere economică de 1,7% — în SUA au fost 1,6%. Apoi, în 2017, creşterea a manifestat un spor semnificativ. Din 2013 încoace, în UE au fost create mai mult de zece milioane de noi locuri de muncă.

Politica externă şi de securitate a Europei trebuie întărită

Economia şi finanţele au fost dintotdeauna teme esenţiale pentru Europa. Dimpotrivă, am crezut multă vreme că putem să neglijăm tema securităţii. S-a vorbit despre dividendele de pace după Războiul Rece. Bugetele pentru apărare au fost reduse. Astăzi, situaţia Bundeswehrului este jalnică. Iar la intervenţia în Libia din 2011 a trebuit să vedem cum, după doar câteva zile, soldaţii francezi şi cei britanici au rămas fără muniţie. A fost nevoie să se împrumute de la americani.

Aşadar, în problemele de politică externă şi de securitate, trebuie să facem foarte repede progrese mari. Aşa cum bine a spus preşedintele Comisiei UE, Jean-Claude Juncker, la ultima Conferinţă de Securitate de la München, Europa trebuie să devină „aptă să participe la politica mondială”. înţelegerea faptului că Europa trebuie să devină un actant capabil pe scena mondială şi că, de aceea, suntem obligaţi să ne consolidăm politica externă şi de apărare câştigă din ce în ce mai mult teren.

Conform unui sondaj realizat de Pew Research Center în primăvara anului 2016, 74% dintre

cetăţenii din cele zece state membre ale UE în care s-a desfăşurat sondajul (printre care şi Marea Britanic) s-au declarat în favoarea unui rol mai activ al Europei în lume. Sondajul Eurobarometru din 2017 deja citat arată că 75% dintre cetăţeni susţin şi ideea unei politici comune de securitate şi de apărare.

în pofida oricărui scepticism privitor la birocraţia UE, oamenii simt aşadar că ţările lor sunt prea mici ca să-şi poată reprezenta credibil în lume propriile interese de politică externă şi de securitate. înainte, a fost posibil ca până şi unele ţări mai mici, precum Portugalia sau Olanda, să fie puteri mondiale. Astăzi, nu mai există nicio putere mondială europeană – Marea Britanic şi Franţa, în pofida locurilor pe care le deţin în Consiliul de Securitate al ONU şi în ciuda armelor lor nucleare, văzute la scară globală, nu sunt decât puteri de rang secund. De aceea, politica externă şi de securitate poate şi trebuie să devină unul dintre domeniile în care Europa să aibă ceva de oferit. O dezvoltare a politicii comune externe şi de securitate deţine cel mai mare potenţial în vederea pregătirii Europei pentru viitor. Căci UE este mult mai mult decât un aparat birocratic umflat şi o revărsare de legi. Ea asigură pacea în Europa şi poate, în calitate de putere internaţională modelatoare, să reprezinte la modul cel mai eficient interesele celor 500 de milioane de europeni pe plan global.

De aceea, eforturile în domeniul politicii externe, de dezvoltare şi de apărare trebuie intensificate. Coeziunea UE şi securitatea ei internă şi externă nu pot fi obţinute gratis. Generaţiile viitoare nu vor putea să-şi cumpere nimic dintr-un deficit zero, dacă cel mai important fundament al bunăstării noastre, o Europă paşnică şi prosperă, se erodează.

Imaginează-ţi: UE cheamă, şi toţi se grăbesc să răspundă chemării

Să ne imaginăm că preşedintele Comisiei Europene sau preşedintele Consiliului European ar spune tare şi răspicat: „Iniţiem o încercare de a pune capăt războiului din Siria.” Şi apoi ar adăuga: „Invităm toate puterile implicate să se adune într-o conferinţă de pace pentru a găsi o soluţie.” Şi toţi cei chemaţi se duc.

Lucrul cel mai rău e că multora le vine greu să-şi imagineze aşa ceva. Dar capacitatea de acţiune în materie de politică mondială nu se poate transpune în fapt decât cu un plus de curaj diplomatic şi cu mai multă iniţiativă. în Siria, Europa a eşuat timp de cinci ani şi jumătate şi nu s-a ocupat de catastrofa umanitară. Conflictul din Ucraina prezintă o imagine mai bună doar prin câteva aspecte neesenţiale. Este adevărat că, aici, Germania şi Franţa au întreprins numeroase încercări diplomatice pentru a contribui la o soluţionare a situaţiei. Se poate pune însă întrebarea de ce UE nu a luat şi ea loc la masă.

Dacă nu învaţă să vorbească cu o voce mai puternică în politica externă, Europa va continua, diplomatic vorbind, să fie trasă pe linia moartă. Că UE poate să vorbească cu o voce proprie, că face asta şi că e conştientă de puterea ei, o demonstrează de multă vreme în politica comercială. Aici, competenţa se găseşte exclusiv la Bruxelles — spre binele tuturor, şi asta deoarece puterea de negociere a unei pieţe comune de 500 de milioane de europeni este cu totul alta. Acest lucru se poate vedea şi în cazul sancţiunilor pe care UE le-a adoptat ca reacţie la politica rusească faţă de Ucraina. Ele sunt foarte dureroase pentru Moscova. Dar, în cazul celorlalte instrumente, cele de clasică politică externă şi de securitate, Europa are încă mari dificultăţi în a le pune în aplicare împreună.

La tratativele privind Iranul, de exemplu, la masă s-au aşezat chiar cele mai mari trei state

membre ale UE; conducerea tratativelor, însă, s-a desfăşurat sub stindardul UE, aşadar au fost coordonate de către însărcinata cu afaceri externe Catherine Ashton, respectiv de către urmaşa ei, Federica Mogherini. În acest fel, s-au putut simţi reprezentate toate statele membre ale UE, inclusiv numeroasele state mici. Cu toate astea, în cazul crizelor de politică externă sau al provocărilor strategice, instituţiile UE sunt distribuite de preferinţă în roluri secundare, printre altele şi la încercările de a se pune capăt războaielor din Ucraina şi din Siria.

Desigur, dacă se face trimitere la criza din Grecia şi la criza monedei euro, se poate obiecta că, în UE, în ultimă instanţă se poate întâmpla ca şi statele luate separat să dea tonul. Iar acestea ar sfârşi prin a-şi reprezenta interesele naţionale, în parte foarte diferite între ele, şi prin a se lupta pentru ele. Acest lucru s-ar putea întâmpla în unele domenii ale politicii, de exemplu, în politica bugetară, economică şi financiară. Totuşi, în politica externă şi de securitate, de cele mai multe ori diferentele nu sunt deloc mari.

În principiu, găsirea unei formule aplicabile n-ar trebui să întâmpine dificultăţi, aşa cum a observat fostul ministru polonez de externe Radek Sikorski: mai întâi, statele membre sunt chemate să evalueze dacă o anumită problemă de politică externă e mai bine să fie abordată separat sau în cadrul Uniunii. în majoritatea cazurilor în care răspunsul sună a „acţiune comună”, statele membre ar trebui să le ofere instituţiilor UE şi spaţiul de manevră necesar şi să le acorde întregul sprijin de care au nevoie.

Având în vedere posibilităţile ei financiare, de personal şi de concepţie, Germania ar putea să joace din acest punct de vedere un rol de avangardă şi să pregătească drumul unităţii europene. Pentru asta, însă, ar fi cât se poate de util dacă Germania ar asigura politicii europene externe şi de securitate şi resursele necesare.

Un fundament militar îndestulător

Reţinerea problematică a Europei în cazul Siriei a fost deja analizată amănunţit. Implicarea mai activă în depăşirea unei situaţii de criză nu este numai o necesitate morală, ci şi o necesitate din perspectiva aşa-numitei *Realpolitik',* orice s-ar spune, pe lângă statele aflate în vecinătate directă cu Siria, în primul rând Europa este aceea care trebuie să facă faţă valurilor de refugiaţi de război.

Dar şi în alte domenii, statele membre ale UE duc o politică externă şi de securitate de natură mai degrabă să slăbească poziţia globală a Europei, decât s-o consolideze. Poate că unul sau altul dintre statele din UE consideră că o relaţie bilaterală cu China este, pe termen scurt şi mediu, mai avantajoasă decât o relaţie politică unitară UE —China; pe termen lung, însă, ea este contraproductivă. Căci — asemenea Moscovei — nimic nu e mai pe placul Beijingului decât să-i dezbine în continuare, subtil, pe partenerii din cadrul UE.

în politica externă şi în diplomaţie, credibilitatea presupune o fundaţie militară suficient de puternică. Se spune că Frédéric cel Mare ar fi afirmat: „Diplomaţia fără arme este ca o orchestră fără instrumente.” Din păcate, acest lucru continuă să fie valabil şi astăzi. Aşa cum foarte potrivit a formulat Sigmar Gabriel la Conferinţa de Securitate de la München, noi, europenii, care suntem mai degrabă vegetarieni în politica mondială, trebuie să ne afirmăm într-o lume de carnivori. De aceea este corect ca şi în materie de apărare să începem să ne gândim la perspectivele europene.

Din punct de vedere militar, Europa stă într-adevăr prost — după sfârşitul Războiului Rece, dotările noastre militare s-au redus drastic, sunt învechite şi, pe deasupra, nu pot fi folosite decât condiţionat. în multe ţări europene, mai mult de o treime din sistemele de armament, precum

tancurile sau elicopterele de luptă, nu sunt disponibile în momentul de faţă din cauză că lucrările de întreţinere nu au putut fi efectuate. O cauză o constituie şi cheltuielile pentru Apărare reduse. Vom fi obligaţi să cheltuim considerabil mai mulţi bani pentru Apărare.

La întâlnirea lor la vârf din 2014 de la Newport, Ţara Galilor, ca reacţie la criza din Ucraina, statele NATO au hotărât să alcătuiască o nouă forţă de intervenţie pentru situaţii de criză, precum şi un plan de acţiune pentru Europa de Est, prin care alianţa şi-a sporit prezenţa la faţa locului. În plus, statele NATO au căzut de acord să investească mai mulţi bani în bugetele pentru Apărare. în anii dinainte, statele membre îşi reduseseră cheltuielile pentru Apărare în medie cu 20%. Rusia, dimpotrivă, şi-a dublat cheltuielile în acelaşi interval de timp.

S-a hotărât ca, în decurs de un deceniu, aşadar până în 2024, să se încerce atingerea unei cote de cel puţin 2% din Produsul Intern Brut (PIB). La jumătatea anului 2017, acest ţel a fost atins numai de către Statele Unite, Marea Britanie, Estonia, Grecia, România şi Polonia.

„În condiţiile unei creşteri economice de *2%* pe an, în anul 2014, Germania ar trebui să cheltuiască mai mult de 75 de miliarde de euro pentru Apărare pentru a atinge obiectivul propus”, a calculat *Süddeutsche Zeitung* pe 18 februarie 2017.——în acest scop, cheltuielile ar trebui să crească anual cu aproape 10%; ceea ce este destul de puţin realist. Obiectivul de 2% este cu siguranţă corect, dar atingerea lui nu este deloc atât de simplă.

Dezbaterea critică despre obiectivul de 2% a fost alimentată copios de Donald Trump, care a mărit considerabil presiunea asupra membrilor NATO de a respecta acest angajament şi a generat indignare aici, în ţară. în realitate, însă, Germania a luat cu mult timp înainte de Trump hotărârea de a-şi stabili acest obiectiv. Cine pretinde să ceară

din partea preşedintelui american responsabilitate, credibilitate şi încredere trebuie să îşi aplice şi sieşi aceleaşi standarde. E drept, s-ar putea ca, în comparaţie cu actualul nostru nivel de cheltuieli militare de 1,2%, cel de 2% să fie puţin cam ridicat. Totuşi, dintr-o perspectivă istorică, 2% înseamnă puţin. Multe decenii, până pe la începutul anilor 2000, membrii europeni ai NATO au avut în medie contribuţii mai mari de 2% din PIB-ul lor la bugetul de apărare. Să fie oare, astăzi, lumea mai sigură decât la sfârşitul anilor 1980, şi încă în asemenea măsură, încât să ne putem permite pe termen lung cheltuieli militare mult mai reduse?

Aici nu este vorba explicit despre a-i face pe plac preşedintelui Trump personal, mărind soldele şi pensiile militarilor, zugrăvind cazărmile şi cumpărând maşini scumpe. Prin asta nu s-ar obţine o creştere reală a capacităţii de luptă sau o ameliorare a colaborării în cadrul reţelelor europene.

Solicitarea consistentă formulată despre Trump face jocul acelora care încearcă să câştige puncte mizând pe cartea anti- Trump şi pe termenul-cheie „spirala înarmărilor”, menit să insufle frică. în realitate, însă, ideea nu este nicidecum aceea de a cheltui orbeşte mai mulţi bani pentru armată, ci de a crea mai multă putere de convingere în demersul de asigurare a păcii.

în cadrul unui proiect comun cu Conferinţa de Securitate de la München şi Hertie School of Governance din Berlin, un studiu al firmei de consultanţă McKinsey & Company a sugerat că ar fi necesar ca trupele europene să fie înzestrate înainte de toate cu noile tehnologii în vederea creării unei reţele mai bune, care să le mărească astfel capacitatea de operare în cazul noilor provocări. Miza este aceea de a ne înzestra forţele armate cu echipamente moderne menite să le sporească puterea de a împiedica, respectiv de a rezolva, situaţiile de criză. Astfel de proiecte au

nevoie de mulţi ani pentru a fi realizate.

în 2017, propusesem o soluţie de 3%, pe care la vremea respectivă şi preşedintele Gauck a considerat-o o abordare inteligentă: dacă s-ar dori ca viitoarele cheltuieli pentru apărare, inclusiv cercetare, să fie corelate cu ajutoare umanitare, prevenirea pe cale diplomatică a conflictelor şi domeniul global al ajutorului pentru dezvoltare, atunci ar trebui să se ajungă la un total de trei procente din produsul intern brut.

Poate că acest lucru ar fi acceptabil şi pentru cei care sunt sceptici în privinţa înarmărilor, fiindcă în acest calcul s-ar lua în considerare şi ceea ce urmează să fie făcut pe plan umanitar şi de politică a dezvoltării. Abordarea bazată pe trei procente urmăreşte un scop strategic mai amplu prin faptul că include şi cheltuielile non-militare, care contribuie de asemenea la o mai mare stabilitate şi securitate a regiunii noastre.

Mai mulţi bani reprezintă însă numai componenta mai mică a calculului. Cealaltă componentă e colaborarea în Europa.

Pe termen lung: armata europeană

în noiembrie 1991, Manfred Wórner, până atunci singurul secretar general german al NATO şi fost ministru al Apărării, i-a acordat revistei *Der Spiegel* un interviu remarcabil. El a spus: „După părerea mea ca european, o uniune politică a Europei nu este posibilă pe termen lung fără o politică externă şi de apărare comună. Asta înseamnă şi că, într-o bună zi, s-ar putea să existe o armată europeană comună.”

Următoarea întrebare din partea revistei — exact cum e tipărită negru pe alb – a fost doar: „Cum aţi spus?” Mai bine de atât nu se poate sugera cât de nerealistă trebuie să fi părut la acea vreme simpla idee a unei armate comune.

Wórner a continuat: „De ce nu? Dificultăţile ar apărea doar atunci când ar fi vorba să se alcătuiască independent şi separat de NATO o

armată europeană, având acelaşi obiectiv pe care-l are deja şi NATO.”

Pe atunci, era larg răspândită îngrijorarea unui „sau-sau”: sau o Europă unită, sau o alianţă transatlantică strânsă — şi nu chiar fără motiv. Astăzi, locul alternativei a fost luat de opţiunea cât se poate de clară „şi-şi”. Majoritatea factorilor de decizie americani subliniază ei înşişi acest lucru, şi pe deplin justificat. O Europă puternică şi cu o politică de securitate viguroasă este cu totul şi cu totul în interesul americanilor. Aşadar, astăzi nu mai există o opoziţie NATO-UE. Acesta este un câştig imens.

Şi există şi alte motive pentru care, astăzi, premisele unei acţiuni concertate şi cât mai strânse în planul politicii externe şi de apărare în cadrul UE sunt mult mai bune: forţele noastre armate au învătat să conlucreze în cadrul unor misiuni în afara graniţelor. Şi atunci, de ce ar trebui să ne întoarcem la modul fundamental de funcţionare pe principiul statelor mici? Prin asta, le-am face un mare deserviciu şi soldaţilor noştri, care au învăţat în cursul misiunilor efectuate cât de importantă este interoperabilitatea, aşadar capacitatea unei cooperări fără cusur, inclusiv din punct de vedere tehnic.

„Eu am impresia că am pierdut deja mult prea mult timp cu contemplarea propriului buric naţional, în loc să ne concentrăm asupra perspectivei comune europene”, astfel a formulat problema ministrul nostru de Externe Ursula von der Leyen la Conferinţa pentru Securitate de la München în 2014.

Mai întâi, interconectarea şi-a concentrat atenţia asupra planurilor comune de înarmare: în special asupra introducerii controlului modern al costurilor şi a unei evaluări realiste a riscurilor marilor proiecte europene de achiziţii. Cu o verificare a costurilor şi a perspectivelor de realizare a planurilor de înarmare, lucrurile nu sunt încă rezolvate. Dacă vrem să impunem cu

adevărat o schimbare, atunci este nevoie să fie abordate şi condiţiile-cadru structurale ale politicii de achiziţii: legislaţia bugetară, obligaţiile şi evaluările multinationale alcătuiesc o reţea de factori care trebuie să acţioneze într-o bună coordonare în politica de achiziţii.

Oricum, majoritatea proiectelor de dotare a forţelor armate sunt astăzi rezultatul conlucrării multilaterale şi al contractelor internationale. E multă vreme de când s-a fâcut simtită nevoia de a discuta cu partenerii europeni cine care dintre competenţe va avea în cadrul alianţei forţelor europene — şi la care dintre competenţe renunţă fiecare.

Cu toate astea, politica înarmărilor este practicată tradiţional prin calcule de politică industrială. Comenzile sunt adeseori lansate pentru a susţine capacităţi industriale naţionale sau — în mod cât se poate de justificat — pentru a minimaliza pe cât posibil dependenţa de tehnologiile şi produsele internaţionale. Prin urmare, atât din punct de vedere politic, cât şi din cel al politicii industriale, e important să dezvoltăm şi să avem în continuare la dispoziţie tehnologii şi competenţe proprii. Cu toate astea, şi în privinţa asta e important să gândim în context european: atunci ar fi vorba despre dezvoltarea unor tehnologii europene şi de menţinerea unor capacităţi europene în industria de armament.

Pe termen scurt; crearea de sinergii

între timp, în Europa, cheltuielile de apărare au început din nou să crească uşor. Dar, între 2010 şi 2014, ele au scăzut cu nu mai puţin de opt procente. Şi, din cauză că, în urma crizei financiare şi economice, fiecare stat european a procedat la reduceri operate fără nicio coordonare, scăderea capacităţilor europene de apărare este cu siguranţă mai mare de 8%. Contribuţia europeană în cadrul alianţei transatlantice se micşorează din ce în ce mai mult.

În 2007, cheltuielile militare ale aliaţilor europeni încă reprezentau 30% din totalul cheltuielilor NATO, în 2013 abia dacă mai ajungeau la 25%.

Prin urmare, a venit vremea să nu mai tratăm Apărarea cu atâta vitregie. Totuşi, nicidecum în stilul secolului al XIX-lea. Cu puţine excepţii, Europa este alcătuită din state mici. Să fie oare chiar atât de greu să folosim cu toţii acelaşi tip de avion de vânătoare, aceleaşi fregate sau cel puţin acelaşi tip de cartuşe pentru arme?

Să fim sinceri: câte dintre statele UE vor mai ajunge în situaţia de a fi implicate separat într-un război? Ultima oară când un membru al UE a întreprins o operaţiune militară de unul singur a fost războiul din Falkland din 1982. Sunt aproape 40 de ani de atunci. Aşadar, de ce ar trebui ca 28 de ţări, care oricum nu mai operează decât împreună, să dispună de 28 de mici forte aeriene militare? Oare are într-adevăr fiecare mic stat european nevoie de propria sa academie de generali de stat-major sau de propria sa mică marină militară, care are oricum mai mulţi amirali decât vapoare? Cum se face că noi avem nevoie de 178 de mari sisteme de arme, în timp ce SUA îşi permit numai 30? Oare mijloacele noastre, şi aşa reduse, nu ar fi mai bine folosite dacă, de pildă, Austria ar pune la dispoziţie vânătorii de munte, Portugalia unităţile de marină şi Cehia specialiştii în apărarea NBC?

Cum se face că statele UE îşi permit — e drept, luate la un loc – aproximativ 1,5 milioane de soldaţi, un număr apropiat de cel al soldaţilor americani, în timp ce armata comună nu reprezintă decât o fracţiune din cea americană?

Cu alte cuvinte, eficienţa sistemului nostru de apărare este catastrofal de scăzută. UE îşi risipeşte banii destinaţi Apărării într-un mod extrem de nechibzuit. Este foarte mult loc pentru economii din acest punct de vedere. Prin urmare, strategia militară a statelor mici se cere transformată pas cu pas, printr- un proces de

europenizare a Apărării.

Cel mai inteligent mod de a face economii ar fî să grupăm competenţele statelor UE. Asta începe chiar cu achiziţiile. Studiul deja amintit elaborat de McKinsey a calculat că, prin achiziţii comune, Europa ar putea economisi până la 31% în fiecare an — asta înseamnă 13 miliarde de euro. Miliarde, nu milioane. Si nu este încă luat în calcul folosul inestimabil care ar fi obţinut prin compatibilitatea în luptă a sistemelor care ar rezulta de aici.

Faptul că acest proces de corelare a competenţelor militare şi construirea, în timp, a unei armate europene nu ridică numai probleme de ordin economic e de la sine înţeles. Un rol important îl joacă şi problemele de suveranitate naţională: la care dintre competenţe renunţă fiecare stat în parte? Avem încredere în parteneri – iar ei, vor avea ei încredere în noi?

Ce semnificaţie are, în acest context, reţinerea parlamentului german, aşadar obligativitatea ca misiunile în străinătate ale Bundeswehrului să fie supuse aprobării de către Bundestag? în acest sens, o comisie prezidată de foarte experimentatul Vblker Riihe, fost ministru al Apărării, elaborase o serie de propuneri importante, pentru care n-a primit din păcate nici măcar sprijinul colegilor săi de partid: o sansă irosită!

Ce anume se întâmplă, din punctul de vedere al politicii de securitate, dacă puterea nucleară care e Marea Britanic, membră în P5 în Consiliul de Securitate ONU, iese din UE? Vrem cumva, în acest caz, să tratăm Londra aşa cum tratăm Berna sau Oslo, sau poate că există idei mai bune? Asta se anunţă a fi o sarcină dificilă. Procesul de decizie va avea nevoie de timp. Cu atât mai important este să îl plasăm cât mai insistent pe agendă.

Cu atât mai mult ar fi de dorit ca iniţiativa de a continua cu toată hotărârea procesul de construcţie a unităţii europene în politica externă şi de apărare să pornească de la Berlin, de preferinţă în acord cu Parisul. în acest context,

nici viziunea unei armate europene şi nici deciziile cu majoritate de voturi în politica externă nu ar trebui să fie tabuuri.

De câte ori ar fi fost contracarat votul Germaniei dacă decizia ar fi fost luată cu o majoritate calificată? Concluzia: aproape niciodată. Există un singur domeniu susceptibil că ar putea deveni delicat pentru Germania: politica faţă de Israel. Aici s-ar putea ca o majoritate UE să decidă împotriva Israelului sancţiuni pe care Germania nu ar fi în măsură să le susţină. În acest caz, ar trebui să se includă o clauză a excluderii voluntare. În toate celelalte probleme, Germania ar fi fost cu regularitate parte a unei majorităţi solide. Aşadar, până la urmă asta nu ar constitui un risc prea mare pentru noi.

Cu siguranţă că propunerea de introducere a deciziilor cu majoritate de voturi în UE nu ar fi acceptată de toţi. Unii ar spune: fără noi! La această parte a suveranităţii noastre nu suntem dispuşi să renunţăm! Cu toate astea, o astfel de propunere ar înlătura cu o singură trăsătură elegantă de condei suspiciunea că noi, germanii, vrem să dominăm Europa. În schimb, s-ar transmite următorul mesaj: Germania îşi pune puterea şi influenţa în slujba unei UE gata oricând de acţiune, care se dezvoltă într-o uniune de securitate. Germania slujeşte UE. Altfel zis: riscul unei astfel de propuneri ar fi redus, iar şansa unui câştig de reputaţie şi progres în această chestiune ar fi mare.

Un prim pas pentru a se ajunge la decizia cu majoritate de voturi ar fi renunţarea la dreptul de veto al statelor membre. Dacă, în cazul unei decizii, se ajunge la un vot de 27:1, acel 1 renunţă la dreptul său de a bloca decizia, de exemplu, prin abţinere, şi dă în acest fel UE capacitatea să acţioneze. Iar acesta ar fi deja un pas important în direcţia corectă, un pas pe care Sigmar Gabriel îl propusese încă din 2017.

în politica europeană e vorba tot mereu şi

despre probleme psihologice. Că, mai cu seamă în timpul crizei euro, ţările sud- est-europene s-au simţit urecheate de Germania este un fapt. Părerea conform căreia germanii s-ar considera din ce în ce mai mult o putere centrală e destul de răspândită – chiar dacă,
din punctul de vedere al Germaniei, nu există niciun motiv întemeiat să se creadă asta. Totuşi, unii gândesc aşa. De aceea se pune întrebarea cum ar putea Germania să devină din nou locomotiva unui proces de unificare, în aşa fel încât statele mici să aibă sentimentul că sunt protejate de Germania. A fost una dintre marile realizări ale lui Helmut Kohl faptul că a reuşit să le transmită, cu toată fineţea, unor ţări mici precum Luxemburg sau Portugalia că el le va lua întotdeauna în serios. O astfel de politică de a-i „lua pe alţii cu tine” poate fi solicitantă şi poate să necesite foarte mult timp. Dar, pentru Germania, ea este o necesitate strategică.

Faptul că un amplu angajament al Germaniei pe planul politicii externe şi de securitate este din nou posibil a fi luat în considerare se datorează şi considerabilelor schimbări în gândirea militară şi strategică germană, schimbări care au avut loc în ultimele două decenii, dar care nu sunt încă nici pe departe încheiate. Pe vremea cancelarului Kohl, trimiterea unor trupe germane în străinătate era aproape de neconceput. Se considera că simpla imagine a Căştilor Germane le-ar aminti oamenilor de ororile pe care soldaţii germani le comiseseră în cel de Al Doilea Război Mondial.

în ultimii 20 de ani noi, germanii, am învăţat că de cele mai multe ori această grijă a fost nejustificată. Există soldaţi germani care garantează stabilitatea în Kosovo şi în Mali. În Lituania au fost întâmpinaţi cu bucurie. A fost o revoluţie tăcută, care s-a consumat sub radarul oficial. între timp, este posibil ca o asumare a răspunderii Germaniei privind asigurarea securităţii să nu mai fie condamnată drept

militarism nici în ţară, nici în afara graniţelor noastre.

Cu zece ani în urmă ar fi fost aproape cu neputinţă de imaginat un Bundestag care trimite contingente militare germane în Mali. Exista concepţia, larg răspândită, că Marea Britanic sau Franţa nu faceau decât să-şi apere propriile interese postcoloniale în Africa. Astăzi, Germania participă cu 1 000 de soldaţi la contingentul din Mali. Noi am înţeles că, dacă nu participăm la combaterea terorismului acolo, mai devreme sau mai târziu vine terorismul la noi. Este vorba, aşadar, şi despre interese europene şi în acelaşi timp şi germane — şi nu numai, de pildă, de interese franceze sau britanice.

Germania are nevoie de un consiliu naţional de securitate

Partenerii din NATO şi UE trebuie să ştie că şi în cazul unor conflicte serioase se pot baza pe Germania. Căile germane de luare a deciziilor în materie de politică externă şi de securitate nu sunt întotdeauna de ajutor în această privinţă — cu atât mai puţin atunci când este nevoie de decizii rapide. Astfel, la Bruxelles se întâmplă tot mereu ca guvernul federal să vină cu păreri diferite, în funcţie de acea parte a guvernului sau de ministerul care îşi exprimă părerea. La Bruxelles, la Washington şi în alte capitale ale lumii, aceste fenomene sunt considerate ca tipic germane. Incapacitatea germană de a formula o decizie clară a intrat chiar în jargonul europolitic ca *german vote.* Prin acest gen de atitudini neunitare sau vagi, Germania îsi stă adeseori sie însesi în drum în încercarea de a- şi impune propriile interese de politică externă sau europolitice. În loc să tragă toate în aceeaşi direcţie, diferitele ministere acţionează adeseori unul împotriva celuilalt. În acest context nu e vorba nicidecum numai despre Cancelaria Federală, de Ministerul Apărării şi despre Ministerul de Externe. Tot mai multe resorturi sunt implicate în procesele de

luare a unor decizii internaţionale. Să ne gândim, de pildă, la politica financiară şi energetică, la politica mediului sau la cea de dezvoltare, la combaterea terorismului sau la piraterie.

Politica noastră externă, europeană şi de apărare are nevoie de o coordonare mai puternică, în măsură să împiedice situaţia în care un ministru german spune la Bruxelles lucruri care îi surprind pe colegii săi de cabinet. Sau, la fel de grav: ca Ministerul de Externe să afle dintr-un comunicat de presă despre ce e vorba în acordul la care tocmai s-a ajuns la nivel de prim-miniştri. Aşa ceva nu li s-ar întâmpla francezilor şi altor parteneri europeni. Berlinul îşi iroseşte şanse importante atunci când nu reuşeşte să vorbească pe o singură voce. Asta aşteaptă cetăţenii, la fel şi partenerii noştri. Scuza că noi am avea întotdeauna guverne de coaliţie, condiţii în care o politică omogenă ar fi dificilă, nu este acceptabilă. La urma urmelor, este vorba despre impunerea, pe plan internaţional, a unor interese germane, nu despre o mică partidă de pocher în cadrul coaliţiei.

Un consiliu naţional de securitate după modelul american ar putea fi de ajutor, în pofida diferenţelor de sistem. Acest organism american a fost înfiinţat în 1947 de către preşedintele Harry S. Truman. Consilierul naţional pe probleme de securitate conduce acest Naţional Security Council, aşadar Consiliul Naţional de Securitate, un stat- major de consilieri care îi prezintă preşedintelui recomandări de politică externă şi de securitate şi le discută cu el. Astăzi, temele care intră în aria lui de competenţă nu mai sunt doar cele clasice de politică externă; pentru Consiliul de Securitate lucrează şi experţi în politică financiară, în politică climatică, în ajutoare pentru dezvoltare, precum şi în numeroase alte domenii. Consiliul Naţional de Securitate se întruneşte la diferite niveluri şi pregăteşte deciziile care angajează până la urmă întreaga administraţie – hotărâri omogene. Asta creează putere de impact.

Foarte asemănător funcţionează lucrurile şi la Paris şi la Londra.

Asta nu înseamnă nicidecum înfiinţarea unei noi instituţii. În fond, în Germania există deja Consiliul Federal de Securitate, ale cărui întruniri sunt secrete şi în care sunt reprezentate diferite ministere. Numai că, începând din anii 1980, acesta nu se întruneşte decât pe arii tematice limitate — ca, de exemplu, hotărârile de exporturi de armament. El ar putea fi dezvoltat astfel încât să devină un organism de coordonare amplu. Un Consiliu Federal pentru Securitate extins ar consolida considerabil profesionalismul şi sentimentul de apartenenţă al guvernului şi, astfel, autoritatea şi puterea lui pe plan internaţional. Germania ar lua atunci decizii clare, care ar sluji drept fir călăuzitor pentru toate celelalte resorturi. Conducătorul departamentului pentru politică externă al cancelariei federale ar fi, în calitatea lui de consilier naţional pentru securitate, şi secretarul Consiliului Federal pentru Securitate, având, de pildă, un locţiitor din Ministerul de Externe şi un al doilea locţiitor din Ministerul Apărării. în Consiliul Federal pentru Securitate ar urma să lucreze funcţionari din toate ministerele relevante, care ar aduce astfel cu ei respectivele competenţe de specialitate. Documentele de poziţie şi propunerile de hotărâri elaborate acolo ar urma apoi să fie agreate la nivel de cancelar federal şi de miniştri, aşadar să fie „binecuvântate”. Prin urmare, în ciuda guvernului de coaliţie, Germania ar vorbi atunci mai puternic şi cu o singură voce, pentru că resorturile ar fi astfel legate de hotărârile comune luate în Consiliul Federal pentru Securitate şi nu ar mai putea să umble prin lume după bunul lor plac.

O astfel de reevaluare a Consiliului Federal pentru Securitate am propus-o împreună cu colegii de specialitate în toamna anului 1990, după schimbarea guvernului de la Kohl la Schroder, din păcate fără succes la acea dată. Cancelarul federal

Schroder s-a lăsat cucerit de idee, nu însă şi ministrul de Externe, Joschka Fischer, pentru că acesta se temea de încercarea de dădăceală politică din partea echipei de funcţionari din Consiliul Federal de Securitate. Iar atunci când, în mai 2008, fracţiunea CDU/CSU din Bundestag a propus o „strategie de securitate pentru Germania” şi s-a adus din nou în discuţie crearea unui Consiliu Federal pentru Securitate, partenerul de coaliţie FDP a respins propunerea.

Germania trebuie să creeze condiţiile necesare pentru a face faţă cu profesionalism cerinţelor din ce în ce mai mari în materie de politică externă şi de apărare: ca actant cu iniţiativă şi responsabilitate. Deja în 2011, când s-a ajuns la un prim punct culminant în criza monedei euro, unul dintre cei mai buni prieteni polonezi ai mei, ministrul de Externe de atunci al Poloniei, Sikorski, a spus că el „se teme mai puţin de puterea germană, cât de inactivitatea germană”. Un ministru de externe polonez care cere o conducere germană pentru salvarea Europei! Remarcabilă evoluţie.

Germania ar trebui, pas cu pas, să preia mai multă responsabilitate. Să ia act de marile schimbări globale şi să participe activ la ele. Astăzi, acest lucru înseamnă — luând în considerare şi şocul Trump – decizii politice, bugetare şi militare concrete. Frumoasele discursuri festive, menite să insufle speranţă, nu ne mai sunt de absolut niciun folos.

Cu toate astea, obiectivul politicii germane în Europa nu are voie să fie acela de a dicta în calitate de putere centrală. Dimpotrivă, s-ar cuveni ca întreaga greutate a rolului german să fie folosită în mod hotărât şi insistent pentru a consolida capacitatea de acţiune a UE în planul politicii externe şi de apărare şi pentru a duce la bun sfârşit lucrarea încă neterminată a pieţei interne şi a uniunii economice şi monetare. O Uniune Europeană activă, respectată şi rezistentă

la crize — acesta ar trebui să fie obiectivul unei politici externe germane care priveşte înainte. Sau, într-o formulare care reia cuvintele lui Thomas Mann, în continuare valabile: o Germanie europeană, nu o Europă germană.

Note:

* „Eurostat: Internationaler Warenverkehr im Jahr 2016”, http://ec. europa.

  eu/eurostat/documents/2995521/7958470/6-29032017-AP-DE.pdf/df5dl8a8-7539-4ca3-88a5-c98a0da22382 (ultima accesare pe 13 iunie 2018).

** UN Department of Economic and Social Affairs (UN/DESA), citat în „Bevölkerungsstand und -entwicklung, Bundeszentrale für politische Bildung”, 23 iulie 2011, http://www.bpb.de/nachschlagen/zahlen-und-fakten/europa/70497/bevoelkerungsstand-und-entwicklung (ultima accesare pe 13 iunie 2018).

*** Alternative für Deutschland (Alternativă pentru Germania), partid conservator cu o politică anti-euro, dar pro-Europa. (AC *red.}*

**** „Erreicht Deutschland das Zwei-Prozent-Ziel der Nato?” *SZ.de.,* 18 februarie 2017, http://www.sueddeutsche.de/news/politik/ internationalerreicht-deutschland-das-zwei-prozent-ziel-der-nato-dpa. urn-newsmldpa-com-20090101-170218-99-341518 (ultima accesare pe 13 iunie 2018).

9 Politica externă în secolul al XXI-lea — provocări şi sanse

5

CAPITOLUL 9
Politica externă în secolul al XXI-lea - provocări şi şanse

Germania – conectată la reţele globale şi mai dependentă decât orice ţară

Abia dacă mai există vreo altă ţară care să fi profitat de ordinea liberală internaţională precum Germania. Ca naţiune exportatoare, bunăstarea noastră depinde de derularea fluxului comercial pe trasee reglementate şi de rezolvarea paşnică a diferendelor dintre ţări. Suntem dependenţi de buna funcţionare a organizaţiilor internaţionale în cadrul cărora guvernele lumii caută răspunsuri comune la provocările prezente şi viitoare.

în 2014, firma de consultanţă McKinsey a făcut un studiu pentru a stabili care sunt ţările puternic integrate în fluxurile globale de bunuri, servicii, finanţe, oameni şi date. La final a existat, pentru un număr de 195 de ţări ale lumii, un *connectedness index,* un „indice de conectare”, care rezulta din raportarea sumei acestor fluxuri la mărimea ţării. Germania se afla foarte sus pe această listă. La toate cele cinci categorii, ţara noastră făcea parte din grupul fruntaş.- Cu alte cuvinte: nicio ţară nu este atât de dependentă ca Germania de nevoia ca aceste fluxuri să nu fie întrerupte de războaie, de obstacole de orice fel în calea comerţului sau de catastrofe naturale.

Să ne imaginăm că ţara noastră s-ar deconecta de la orice fel de comerţ cu lumea exterioară – şi anume, mai mult de o săptămână. în cel mai scurt timp, naţiunea exportatoare Germania ar intra în faliment. Nu ar trebui să renunţăm doar la iPhone-uri, la uleiul de măsline grecesc, la console de

jocuri japoneze şi la pantofi de sport americani. Nu ar mai exista nici petrol. Petrolul este cea mai importantă dintre mărfurile transportate în întreaga lume — acesta „reprezintă cam un sfert din încărcătura tuturor transporturilor navale”—. Petrolul continuă să fie cea mai valoroasă materie primă pentru industria germană – şi anume, nu numai în calitate de carburant folosit în transportul de zi cu zi, ci şi, înainte de toate, pentru industria farmaceutică şi de mase plastice. Nici

alte materii prime, care sunt esenţiale pentru industria noastră, nu ar mai putea ajunge în Germania din Australia, Columbia şi Africa de Sud. Şi invers, nu ar mai exista clienţi pentru maşinile şi utilajele germane. E mult timp de când întreprinderile germane nu mai trăiesc de pe urma consumatorilor germani. Există cu siguranţă un motiv pentru care suntem campioni mondiali la export.

Pentru ca existenta noastră liniştită în bunăstare să fie posibilă, este nevoie ca mărfurile şi materiile prime din întreaga lume să parcurgă un drum lung. Se ştie bine că nici cuprul, nici cositorul nu pică din cer direct la punctul de control vamal. Cele mai importante rute comerciale trec printr-un număr relativ mic de rute de circulaţie principale. Căile de acces spre porturile Europei sunt la fel de intens circulate precum porturile japoneze, Shanghai, Singapore şi Hong Kong ori Coasta de Est a SUA. Strâmtorile marine generează o concentrare suplimentară a traficului. în strâmtorile de la Dover, Gibraltar, Malacca, Lombok şi Ormuz, dar şi la Capul Bunei Speranţe, în dreptul coastei sudice a Africii, se produc veritabile ambuteiaje în traficul maritim.— trebuie aşadar sa ne asiguram ca toate aceste bunuri de care depinde prosperitatea noastră ajung la noi în siguranţă şi în stare bună pe aceste rute comerciale. Dar cum facem asta?

Dacă cineva vrea să paralizeze oraşe ca Wolfsburg sau Stuttgart, nu trebuie decât să blocheze unul dintre aşa- numitele puncte nevralgice. Piraţii, în special în dreptul coastei Somaliei şi în Golful Aden, între Africa şi Peninsula Arabică, pe unde trec anual 16 000 de vapoare, ne demonstrează chiar astăzi cât de vulnerabile sunt aceste rute comerciale principale la atacurile împotriva bunăstării

noastre.— Pirateria din dreptul coastei africane are consecinţe economice şi în Meißen sau Paderborn. Primele de asigurare pentru trecerea prin Golful Aden au crescut, într-un timp lungesc timpii de transport şi măresc consumul de carburanţi. Armatorii şi întreprinderile de logistică includ deja în calculele lor costurile crescute pentru transportul maritim mondial. La final, cei care plătesc sunt consumatorii.

pi fl Rutele comerciale

Prin urmare, dacă nu suntem dispuşi să ne amestecăm politic în evenimentele mondiale, atunci, după un timp, trebuie să plătim pentru asta – iar întrebarea este cât timp putem şi suntem dispuşi să ne permitem acest lucru. Dar e clar: lumii din jurul nostru nu îi pasă câtuşi de puţin dacă suntem ocupaţi cu noi înşine sau dacă este dorinţa noastră să nu ne amestecăm în toată tevatura asta.

Scepticismul multor germani în ceea ce priveşte o politică externă mai activă este fără îndoială uşor de înţeles. O serie de aventurieri iresponsabili, de la Wilhelm II la Adolf Hitler, au demonstrat unde poate duce megalomania în politica mondială. Sperăm că ţara noastră s-a vindecat o dată pentru totdeauna de această boală. întrebarea, însă, e dacă nu cumva ne-am îndreptat mult prea mult spre extrema cealaltă: privitul în altă parte şi neamestecul, din cauză că problemele sunt prea complicate sau că ne bazăm prea tare pe faptul că, oricum, ele vor fi rezolvate de alţii.

Realitatea e însă că, astăzi şi mâine, nu mai există mulţi actanti care să le rezolve în locul nostru. Si tot atât de adevărat e şi faptul că, în lume, mulţi privesc spre Berlin cu aşteptări deosebit de mari şi justificate. Fiindcă ţara noastră nu este totuşi nici pe departe atât de neimportantă şi de lipsită de influenţă cum adeseori ne place nouă să credem.

în special după alegerea lui Trump s-a tot afirmat: de acum încolo, cancelarul Angela Merkel ar fi conducătoarea lumii libere. Cât despre Merkel, aceasta a lămurit lucrurile. Ea consideră această afirmaţie ca fiind aberantă – şi bineînţeles că are dreptate. Chiar dacă am vrea, nu am putea să preluăm un astfel de rol. Sunt o mulţime de lucruri care ne lipsesc: nu avem puterea militară necesară, nici anvergura economică corespunzătoare (chiar dacă, astăzi, ne numărăm printre cele mai mari economii naţionale ale lumii)

şi, nu în ultimul rând, nici tradiţia şi cultura strategică.

Acele articole de ziar ce jubilează pe tema importanţei care, mai nou, i-ar reveni Germaniei în lume pot să ne măgulească, e adevărat, pentru că ele sunt expresia speranţelor pe care mulţi oameni din afara ţării noastre şi le pun în Germania. Chiar dacă ultimele alegeri pentru Bundestag şi lunile lungi şi dificile de formare a guvernului au mai temperat puţin entuziasmul global. Astăzi, suntem consideraţi o stâncă în furtună, o insulă de raţiune într-o mare de vanităţi şi de atitudini iraţionale. în acelaşi timp, însă, astfel de articole sunt şi un strigăt care ne îndeamnă să ne trezim: este nevoie de noi! Păzitorii tradiţionali ai ordinii mondiale par să nu mai fie în poziţia de a-şi îndeplini această sarcină – sau să nu mai dorească s-o facă. Aşa cum s-a menţionat deja la început, guvernul federal şi-a dat seama de asta acum şi, în pactul de coaliţie, a anunţat promovarea Conferinţei de Securitate de la München, precum şi a altor instituţii importante implicate în edificarea unei culturi strategice germane.

Asta nu înseamnă nicidecum că noi putem rezolva problemele omenirii de unii singuri. însă dacă noi, ca germani, nu aducem o contribuţie consistentă la rezolvarea lor, atunci cine s-o facă? Ţara noastră continuă să se numere printre cele mai populate ţări ale lumii (în 2016, ne situam pe locul 16). Germania este, după SUA, China şi Japonia, cea de- a patra mare economie naţională din lume.

Nouă înşine ne place să ne considerăm o Elveţie mare, poate o naţiune cu un comerţ eficient, totuşi nu şi un actant, care reprezintă interesele europene pe scena mondială cu hotărâre şi, la nevoie, şi cu ameninţarea cu forţa militară sau chiar recurgând la ea. Astfel, rămâne o discrepanţă între aşteptările partenerilor şi propria noastră imagine despre noi: în timp ce, în străinătate, influenţa germană e supraestimată, la

noi acasă ea este subestimată.

Nu există niciun zid în jurul Bullerbü******- ului german

Falşii profeţi încearcă să câştige capital politic din dorinţa, lesne de înţeles, a oamenilor de pace şi normalitate. Ei afirmă că cel mai bine ne-am putea feri de situaţia mondială complicată şi ameninţătoare asigurând frontierele Germaniei şi păstrând Germania pentru germani. Alţii susţin că ne-ar fi de ajutor dacă, în general, nu ne-am mai amesteca în nimic din ceea ce se petrece altundeva. Fiindcă, afirmă ei, răul fundamental în lume vine din faptul că Occidentul intervine pretutindeni.

Acesta este mesajul principal care s-a auzit din ce în ce mai tare în ultimii ani. După mottoul „Asta nu e treaba noastră; mai bine să nu ne băgăm!”, preferăm să ne plângem de starea lumii în loc să întreprindem ceva concret împotriva acestei stări. Adevărul este acesta: chiar dacă am vrea, nu am putea ignora crizele prin care trece omenirea. Fie ne ocupăm de ele, fie ele vor veni peste noi. Să credem că am putea să construim pur şi simplu un zid în jurul Bullerbü-ului german este o prostie.

Fireşte că este de înţeles faptul că, la noi în ţară, unii oameni întreabă dacă nu cumva suntem suprasolicitaţi atunci când încercăm să ajutăm alte ţări să ajungă la stabilitate şi ordine, în vreme ce, totuşi, şi la noi în ţară mai sunt multe de îndreptat. De ce să ne dedicăm combaterii sărăciei în lume, când prăpastia dintre săraci şi bogaţi devine chiar în Germania din ce în ce mai mare? De ce să cheltuim mai mulţi bani pentru înarmare când sunt atâtea alte lucruri care nu funcţionează: şcoli care ar trebui renovate, spitale învechite sau poduri ce necesită reparaţii — toate astea ar avea nevoie cu siguranţă de atentie financiară.

Scepticismul e justificat. Dar mai mulţi bani pentru securitate nu înseamnă neapărat şi mai

puţini bani pentru obiectivele sociale şi de politică internă; mai mulţi bani pentru lume nu înseamnă neapărat mai puţini bani pentru acasă. Nu este exclus să fie adevărat pe termen scurt, atunci când trebuie să ne hotărâm unde este cel mai bine să folosim niste mijloace financiare limitate. Dar, fără un angajament activ al ţării într-o lume din ce în ce mai haotică şi cu tot mai multe conflicte, fundamentele bunăstării noastre se vor eroda pe termen lung. Iar atunci, şi spaţiile de manevră politice şi economice de acasă vor fi din ce în ce mai mici. De aceea, politica externă îl priveşte cumva pe fiecare dintre noi. O bună politică externă înseamnă prevedere şi o politică de prevenire şi combatere a crizelor.

în ce măsură evenimentele care se petrec în alte regiuni ale lumii au repercusiuni asupra propriei ţări — iată un lucru de care poate că unii germani nu sunt deloc conştienţi, sau nu în suficientă măsură. Un lucru însă e clar: dacă în Coreea de Nord situaţia devine explozivă, atunci, la scurt timp, se sting luminile şi în Wolfsburg sau Ingolstadt.

Politica externă are repercusiuni asupra politicii interne, atât în sensul bun, cât şi în cel rău. Securitatea politică şi economică în interior este posibilă numai dacă şi în afara graniţelor domnesc stabilitatea şi pacea. Noi trebuie să exportăm securitate, sau măcar să o proiectăm dacă vrem să ne garantăm propria securitate.

Dar asta înseamnă şi că nu poate să ne fie indiferent cum le merge partenerilor noştri, în special vecinilor noştri. Interesele Germaniei sunt întrepătrunse cât se poate de strâns cu cele ale vecinilor ei. Nu putem şi nu avem voie să ne dăm înapoi de la o politică externă mai activă, aşa cum o aşteaptă vecinii noştri.

Asupra acestui lucru a insistat cât se poate de clar preşedintele federal Gauck în discursul deja menţionat de la Conferinţa de Securitate de la München din 2014.

în acelaşi timp, în toată această încrengătură globală de dependenţe şi parteneriate, este nevoie să dai dovadă de fineţe. Poziţia geografică îi solicită Germaniei o doză foarte mare de delicateţe şi de circumspecţie în materie de politică externă. Fiecare dintre mişcările noastre declanşează trepidaţii în încrengătura de relaţii europene şi transnaţionale.

Este adevărat că poziţia centrală îi aduce Germaniei o serie de avantaje economice strategice, dar în acelaşi timp şi câteva ipoteci ecologice şi politice. Ca ţară centrală de tranzit, Republica Federală Germania are de suportat de pildă o proporţie prea mare din costurile căilor de circulaţie europene şi depinde extrem de mult de coordonarea cu restul Europei. Şi tocmai din cauză că profităm în mare măsură de valuta noastră comună, euro, avem o mare răspundere faţă de partenerii noştri. Europei îi este sortit să fie şi să rămână o comunitate. Nouă poate să ne meargă bine pe termen lung numai atât timp cât celorlalţi măcar nu le merge rău.

Nu există răspunsuri simple la întrebări complicate

Când vine vorba despre problemele de politică externă, ignoranţei deja prezentate i se adaugă uneori, din păcate, şi o grandomanie paternalistă. Fiindcă, aşa cum mulţi fani ai echipei noastre de fotbal se consideră cei mai buni antrenori naţionali, există şi cititori de ziare care se cred cei mai buni miniştri de Externe. Şi atunci se întâmplă ca, printre paharele de bere, să fie trasată ad-hoc o politică în alb şi negru, se aruncă în dezbatere un program simplist de soluţionare a conflictelor, formulat în cuvinte tari, sau se întâmplă chiar ca unii să-şi umfle pieptul şi să bată câmpii despre o intervenţie militară ca să se facă ordine în cutare sau cutare tară.

Corect, ar fi mai bine dacă l-am da în gât pe dictatorul X sau pe tiranul Y, în loc să-i strângem

mâna cu ocazia vreunei vizite oficiale. Din păcate, însă, nu este atât de simplu. Dacă, în politica externă, am colabora numai cu oamenii care ne plac, multe dintre probleme nici măcar nu ar putea fi abordate cu seriozitate.

Un alt argument folosit cu predilecţie este acela că ar fi suficient ca Germania să nu mai exporte deloc echipamente militare pentru ca lumea să fie un loc mai bun. Cu siguranţă este corect şi important să se vorbească despre asta, dacă şi unde să livrăm arme (şi de ce). Dar o iniţiativă germană singulară în această problemă nu ar face decât ca alţii să umple repede golurile şi ca proiectele de cooperare în materie de înarmare cu partenerii noştri europeni să fie puse pe butuci. Acest lucru, iarăşi, ar fi catastrofal pentru o viitoare cooperare europeană mai strânsă.

Alţii afirmă că ar fi de ajuns să renunţăm la sancţiunile împotriva Rusiei, şi problemele pe care le avem cu Moscova ar fi din nou de domeniul trecutului. Consecinţele care ar rezulta de aici, nu numai pentru noi, dar şi pentru vecinii noştri, precum şi pentru principiile pe care se bazează ordinea europeană şi internaţională, sunt însă pur şi simplu ignorate.

în sfârşit, mai există unii care consideră că, acum, din cauza lui Trump, ar fi momentul să retezăm pur şi simplu cordonul nostru ombilical transatlantic, să ne dezicem de marele nostru frate SUA şi stăm în sfârşit numai şi numai pe picioarele noastre. Dar cum ar putea să funcţioneze asta, când, încă mulţi ani de acum încolo, Europa n-o să fie în stare să se apere singură? Să ne mulţumim să sperăm doar că în acest timp n- are să se întâmple nimic rău?

Rareori există răspunsuri simple în politica externă. Dacă totul ar fi atât de simplu cum arată la cârciumă, atunci, cele mai importante probleme ar fi fost rezolvate de mult. Şi nici măcar răspunsurile complexe nu conduc întotdeauna la soluţii bune.

Câteodată, răspunsul cel mai puţin prost este cel mai bun pe care-l putem găsi. Aşa cum am mai spus: politica externă se desfăşoară adeseori în nuanţe de gri – nu în alb şi negru.

Exact acesta este motivul pentru care nu mi-e uşor să răspund atunci când sunt întrebat despre modul în care trebuie abordate cele mai importante provocări actuale din politica externă. Nu poţi aborda numeroasele nuanţe ale muncii politice internaţionale cu clişee de genul *Tipps & Tricks********. Interacţiunea complicată dintre politică, diplomaţie şi mijloace economice şi militare, echilibristica între delimitarea clară şi disponibilitatea necesară pentru dialog, balanţa delicată între scepticism şi încredere — toate acestea sunt probleme cărora nu li se poate răspunde cu câteva clişee simple. Politica externă este un veşnic concert live cu nenumăraţi muzicieni, de cele mai multe ori fără un dirijor şi fără partituri. Cu siguranţă, acesta nu se va desfăşura niciodată într-o armonie desăvârşită. Dar el nu trebuie nici să degenereze într-o gălăgie asurzitoare — şi nu va degenera dacă toţi cei implicaţi reuşesc să se asculte pe rând, să preia tonalităţile folosite de ceilalţi şi să le răspundă în mod creator cu melodiile proprii. E drept că fiecare dintre muzicieni poate să cânte vioara întâi, dar asta nu înseamnă nicidecum că ne este permis să-i înghesuim în spate de tot pe cei mai buni dintre instrumentişti.

Cu puţine săptămâni înainte de moartea lui, cel care mi-a fost şef atâţia ani la rând, Hans-Dietrich Genscher, m-a îndemnat insistent: ocupaţi-vă de el! Ocupaţi-vă de proiectul Europa şi de realizarea politicii noastre de reconciliere cu toţi vecinii, în special cu Rusia.

Pentru a urmări aceste obiective, văd în special următoarele sarcini pentru politica externă germană:

1. Europa trebuie să devină mai aptă de acţiune, aşadar mai „aptă de politică mondială”. Pentru

asta e nevoie, concret, de hotărâri luate cu majoritate de voturi, de uniunea defensivă şi de dezvoltarea apărării graniţelor noastre europene externe. Principala sarcină germană trebuie să fie aceea de a aduce pe acelaşi drum două categorii de state europene: pe acelea care ştiu că sunt mici şi pe acelea care încă nu ştiu asta şi cred că ar putea să-şi atingă singure obiectivele.

2. Europa costă bani, iar noi trebuie să fim de acord că ne costă şi pe noi. Căci Germania profită în mod disproporţionat de integrarea europeană. în noiembrie 2017, preşedintele Emmanuel Macron şi-a formulat viziunea despre o Europă socială astfel: *„Une Europe qui protège”* O Europă care îşi protejează cetăţenii şi întreprinderile. Macron a solicitat investiţii mai consistente în educaţie, mai multă securitate socială. El a înţeles ceea ce mulţi germani încă urmează să înţeleagă: UE este un proiect de asigurare a viitorului! Cu ce ne-am alege noi de pe urma unei balanţe pe zero dacă forţele centrifuge ar învinge şi UE ar recădea în condiţia unei grupări de state naţionale? O Uniune Europeană aptă de acţiune şi capabilă să-i protejeze pe cetăţenii noştri este de departe cea mai bună investiţie în viitor. Solicitarea, permanent repetată, ca Europa să nu coste nimic este greşită.

3. Germania trebuie să dezvolte o cultură strategică. Preşedintele federal Gauck a avertizat din 2014 cât se poate de clar: Germania trebuie să aibă un aport mai mare la apărare. Rolul special pe care ni l-am revendicat pe baza istoriei noastre, aşadar abstinenţa pacifistă, nu va mai fi acceptat multă vreme de către aliaţii noştri. De altfel, nu ar sprijini câtuşi de puţin afirmarea valabilă a propriilor noastre interese, ci le-ar împiedica. Este nevoie de realism. în absenţa mijloacelor militare, diplomaţia rămâne lipsită de conţinut şi de vlagă. Ideea nu este de a ajunge la folosirea armelor, ci de a ne afla în posesia lor pentru ca, în caz de nevoie, să putem ameninţa cu folosirea lor. Şi

chiar ca să nu fie nevoie să se ajungă la folosirea lor. Din păcate, instaurarea păcii complet fără arme nu funcţionează decât foarte rar în lumea de azi. Pacifistul nu face decât să delege altora conflictul şi rezolvarea lui. Acest lucru este comod, dar nu e o dovadă de responsabilitate şi, de aceea, este condamnabil din punct de vedere moral.

4. Trebuie să cultivăm şi să menţinem parteneriate şi alianţe. Printre acestea se numără şi parteneriatul cu SUA. Chiar dacă unii antiamericani din Germania propun acum desprinderea definitivă, eu nu pot decât să recomand ca legătura transatlantică, a cărei viabilitate a fost demonstrată de-a lungul deceniilor, să nu fie pur şi simplu sacrificată; trebuie să facem eforturile necesare pentru a o continua chiar şi în vremuri din cale afară de disonante. Mottoul trebuie să fie acesta: *Engage, engage, engage!* America înseamnă mai mult decât Donald Trump! Şi va exista o Americă şi după Trump, aşa cum de altfel va exista o Rusie şi după Puţin. Politica este înţeleaptă atunci când este concepută pe termen lung.

5. Trebuie să depăşim liniile care divizează Europa. Rămâne un obiectiv important pentru germani să încerce să construiască o relaţie echilibrată cu Rusia, aşa cum a solicitat deja cu aproape 30 de ani în urmă preşedintele de atunci, Richard von Weizsäcker, în ziua reunificării Germaniei. După prăbuşirea zidului care diviza Berlinul şi Germania, trebuie să avem grijă să nu se mai traseze o altă linie despărţitoare prin Europa mai departe în est. Dar păstrarea unei uşi deschise pentru Rusia nu trebuie să se întâmple de pe o poziţie de slăbiciune, ci trebuie să fie coroborată cu o cerere clară de reciprocitate. *It takes two to tango!* Şi, în relaţia cu Rusia, nimic nu trebuie să se întâmple peste capetele statelor aflate „între”.

Aceste amintiri şi spaime sunt prezente până astăzi la Varşovia, dar şi la Kiev.

*6.*încrederea este bunul cel mai de preţ în politica externă. Indiferent cum fluctuează atmosfera în restul lumii şi chiar şi în celelalte ţări europene, Germania trebuie să-şi urmeze politica ei externă cu o mână sigură şi într-un spirit consecvent. O frază rostită de primarul Arnold Duckwitz din Bremen în secolul al XlX-lea şi pe care am învăţat-o de la Genscher este foarte potrivită ca motto pentru politica externă germană: „Un stat mic precum Bremen nu are voie să apară niciodată ca obstacol în calea bunăstării întregii naţiuni. El ar trebui, dimpotrivă, să-şi conceapă poziţia în aşa fel încât întregul să-l perceapă ca pe o binefacere, iar existenţa lui să fie percepută ca o necesitate. în asta constă garanţia cea mai sigură pentru continuitatea sa în timp."

în secolul al XXI-lea, puterea nu se mai bazează numai pe resursele militare, pe aşa-numita *hard power.* în schimb, câştigă din ce în ce mai mult în importanţă aşa-numita *soft poiver,* o noţiune pe care a lansat-o politologul american Joseph S. Nye. Pentru acesta, tocmai UE era cel mai bun exemplu pentru faptul că „funcţia de model, atractivitatea şi transmiterea valorilor proprii , precum democraţia şi
drepturile omului, contează mai mult decât armele şi soldaţii. Tocmai de aceea se bucură UE de autoritate pe întregul mapamond – pentru că „se prezintă în lume conform modului în care se concepe ea însăşi, anume ca «putere civila» -----, şi pentru că mizează mai mult chiar decât alţii pe diplomaţie şi pe reglarea civilă a conflictelor. Bineînţeles că puterea ei de a se impune ar creşte dacă, în caz de forţă majoră, ar fî în măsură să ameninţe şi cu folosirea forţei armate sau, în orice caz, să aibă o capacitate de apărare mai credibilă.

O nouă provocare pentru politica externă în secolul al XXI-lea

A-i convinge pe alţii să-ţi împărtăşească ideile şi

convingerile este o modalitate mult mai durabilă de a atinge anumite obiective politice decât aceea de a-i obliga, prin presiuni şi constrângere, să fie de partea ta. De aceea, politica de extindere şi de bună vecinătate a UE face parte din acea *soft power* a Bruxelles-ului, la fel ca politica de dezvoltare şi cea climatică ori măsurile de asigurare şi reglare a infrastructurii digitale.

Fiindcă, aşa cum s-a menţionat deja, provocările cu care se confruntă politica externă nu mai sunt de mult problemele de război şi pace.

Printre marile teme ale deceniilor ce vin se va număra şi întrebarea cum avem de gând să abordăm problema presiunii migraţioniste din ce în ce mai mari dinspre Africa. În acest scop, Angela Merkel şi-a apropriat propunerea unui plan Marshall pentru Africa. A ajuta un continent cu o creştere atât de mare a populaţiei precum Africa să ofere locuri de muncă, creştere economică şi stabilitate: iată obiectivul Europei şi al întregii comunităţi internaţionale pentru acest secol.

Şi problemele ce ţin de asistenţa medicală de stat pot deveni cu uşurinţă probleme de securitate internaţională. De când ciuma, „moartea neagră”, a decimat o treime din populaţia Europei în secolul al XlV-lea, statele cunosc bine ameninţarea catastrofală pe care o pot reprezenta bolile şi încearcă să-şi protejeze locuitorii de epidemii mortale. Chiar în 2014 am putut constata cum ravagiile pe care le-a făcut Ebola au ameninţat să destabilizeze regiuni întinse din vestul Africii; liniştea s-a reinstaurat abia când, ca urmare a unui amplu efort al comunităţii mondiale, epidemia a putut fi oprită. Asta după ce făcuse 11 000 de victime.

„Sănătatea unui om este, într-o măsură din ce în ce mai mare, şi sănătatea altora” – astfel a sintetizat cancelarul Merkel în 2017 ameninţarea pe care o reprezintă pandemiile. Cu toate astea, există numeroase state care nu dispun de sistemele recomandate de reglementările

internaţionale privind sănătatea, sisteme care le-ar oferi posibilitatea de a recunoaşte şi de a combate bolile infectioase în interiorul graniţelor proprii.

Printre riscurile pentru sănătatea noastră colectivă — şi, astfel, pentru securitatea noastră – se numără şi antibioticele menite să combată infecţiile şi care, astăzi, eşuează într-o măsură din ce în ce mai mare. Şi încălzirea globală are efecte asupra sănătăţii populaţiei mondiale. Aşa s-a întâmplat că, prin mărirea habitatului ţânţarilor, s-a ajuns la răspândirea unor focare de febră Dengue de la 7 la 100 de ţări. Riscul răspândirii bolilor este amplificat şi mai mult de creşterea traficului aerian şi de criza planetară de personal medical.

Dar şi în alte privinţe, schimbările climatice sunt o ameninţare din ce în ce mai mare pentru securitatea noastră naţională. înmulţirea catastrofelor naturale duce la valuri de refugiaţi şi la conflicte provocate de resurse fundamentale precum hrana şi apa. O creştere a numărului de evenimente meteorologice extreme, a perioadelor de secetă şi a degradării solului precum şi creşterea nivelului mării pot acutiza anumite fragilităţi politice şi conflicte generate de resurse, de măsuri economice dure şi migraţii în masă şi pot intensifica tensiunile etnice şi declanşa războaie civile.

Aproximativ 70% dintre toate statele evaluează schimbările climatice ca pe o problemă de securitate naţională. Tocmai de aceea, acordul climatic din decembrie 2015, deschizător de drumuri, a constituit o mare realizare a diplomaţiei franceze.

Cea mai recentă provocare la adresa politicii externe şi de securitate se numeşte *cyber-security.* Până acum, cele mai mari daune produse de atacurile cibernetice au fost produse de furtul de date guvernamentale sau ale unor întreprinderi, precum şi al unor date private. Informaţiile despre un atac asupra unei întreprinderi ucrainene de

distribuţie, în urma căruia, conform rapoartelor, a fost distrusă o mare reţea de alimentare cu energie electrică, afectând 700 000 de gospodării, arată nevoia de a ne pregăti să respingem tipurile mai agresive de atacuri cibernetice. Şi scandalul privind folosirea datelor de pe Facebook în vederea influenţării subtile a luptei electorale americane, aşa cum este evident că a fost operată de firma britanică Cambridge Analytica în 2016, demonstrează creşterea importanţei problemelor tehnice pentru suveranitatea şi siguranţa naţională. încă din septembrie 2015, SUA şi China au căzut de acord, într-un tratat asupra problemelor cibernetice, că niciunul dintre cele două guverne nu va practica sau sprijini, ştiinţific, furtul cibernetic de proprietate intelectuală. Dar acordurile de acest gen se referă la domeniul comercial, nu la informaţii guvernamentale — asta, în cazul în care chiar vor fi respectate.

Statele şi actanţii non-statali mai insistă şi asupra reglementării privind sistemele de arme autonome letale („LAWS”). Armatele noastre deja utilizează roboţi pentru a dezamorsa dispozitive explozive. Apar însă noi sarcini şi posibilităţi. întreprinderile dezvoltă roboţi înarmaţi şi turnuri de tragere automate care pot să identifice ţintele, să le urmărească şi să le doboare. Drone americane, teleghidate de soldaţi din desertul Nevada, atacă obiective din Yemen sau din Pakistan.

în special progresele în materie de inteligenţă artificială *{artificial intelligence,* pe scurt AI) au potenţialul de a modifica fundamental situaţia securităţii globale şi condiţiile pentru instaurarea păcii şi a stabilităţii. În momentul de faţă, efectele reale ale progresului tehnologic sunt greu de estimat. Este însă probabil faptul că ele vor transforma fundamental relaţia dintre om şi maşină. Cum va fi influenţată, de exemplu, planificarea strategiilor militare atunci când, în curând, viteza cu care lucrează maşinile

inteligente va depăşi capacitatea umană de a face faţă acestor procese? în plus, nu se poate exclude faptul că AI va răsturna fundamental logica actuală a superiorităţii militare. încă de pe acum, China şi Rusia cred că, în secolul al XXl-lea, puterea va fi o chestiune de dominaţie tehnologică. De aceea, ele investesc sume mari în capacităţile lor Al şi speră ca, în curând, să detroneze SUA de pe poziţia de cea mai mare putere militară. Şi, în sfârşit: dacă, în curând, maşinăriile vor fi în situaţia să acţioneze pe câmpul de luptă fără control sau aprobare umană, această situaţie ascunde dileme etice răscolitoare. De exemplu, ce înseamnă asta pentru dreptul internaţional? Aşa cum, în anii 1940, fizicienii avertizau împotriva armelor atomice, astăzi, experţii din domeniul inteligenţei artificiale îi îndeamnă insistent pe decidenţii politici să ia măsuri pentru a împiedica o cursă a înarmărilor în acest domeniu. În cadrul unui acord asupra anumitor arme convenţionale (CCW), Naţiunile Unite au început deja să se ocupe de această temă.

Aceste procese de schimbare a lumii îl afectează pe individ în mod nemijlocit. Ele au efecte directe asupra libertăţii şi siguranţei lui personale. De aceea este atât de important să luăm în serios evoluţiile actuale şi pericolele viitoare şi – în loc să ne uităm în altă parte – să le dezbatem împreună în mod activ. Numai aşa putem să ne înarmăm pentru ceea ce urmează.

Au existat vremuri în care politica externă s-a văzut confruntată cu probleme mai simple. Dar au fost şi vremuri considerabil mai grele. În pofida multitudinii de provocări, eu privesc pozitiv în viitor. Fiindcă, în timpul îndelungatei mele cariere, am constatat că, printr-o muncă stăruitoare, lucrurile pot fî schimbate în bine.

Sunt convins că străduniile în vederea păcii şi a securităţii îşi vor arăta roadele, iar eu cred într-un viitor global mai paşnic. Dar nu vom ajunge să trăim acel viitor dacă ne închipuim că putem să

urmărim problemele actuale stând în fotoliile noastre, fără să facem nimic, sau chiar să le ignorăm.

Trebuie să combatem cu hotărâre pierderea încrederii care se manifestă în lume pe multiple planuri. Şi anume, cu încrederea în noi înşine, cu credinţa că putem rezolva problemele dacă le abordăm cu destulă hotărâre şi insistenţă. Cât de frumos a formulat acest lucru Hölderlin, care a crescut în oraşul meu natal, Nürtingen: „Acolo, însă, unde e pericol, sporeşte şi puterea de-a salva! ----------

Note:

* James Manyika, Jacques Bughin, Susan Lund, Olivia Nottebohm, David Poulter, Sebastian Jauch şi Sree Ramaswamy, „Global Flows în a Digital Age”, McKinsey Global Institute, aprilie 2014, https://www.mckinsey.com/ business-functions/strategy-and-corporate-finance/our-insights/global-flows-în-a-digital-age (ultima accesare pe 13 iunie 2018).

** „Ein dynamischer Markt — der Weltseeverkehr”, *World Ocean Review,* https://worldoceanreview.com/wor-l/transport/der-weltseeverkehr/ (ultima accesare pe 13 iunie 2018).

*** *Ibid.*

**** „Piraterie und Terrorismus im globalen Seeverkehr”, *World Ocean Re-view,* https://worldoceanreview.com/wor-l/transport/pira-terieund-terrorismus/ (ultima accesare pe 13 iunie 2018).

***** *Ibid.*

****** Pornind de la titlul unei serii de cărţi pentru copii a scriitoarei suedeze Astrid Lindgren („Copüi din Bullerbü”), numele a devenit un slogan politic reprezentând o imagine clişeizată, idilică a Suediei. Aşa-numitul „sindrom Bullerbü” este considerat a reprezenta dorinţa germanilor de a trăi într-o Germanie mai bună, asemănătoare acelei Suedü idilice din clişeul amintit. *(N. trad.)*

******* „Sfaturi şi trucuri” (germ. în orig.) *(N. red.}*

******** Bundeszentrale für politische Bildung, „Soft Power”, http: / / www.bpb. de/nachschlagen/lexika/das-europalexikon/177268/soft-power (ultima accesare pe 13 iunie 2018).

########

******** Friedrich Hölderlin: *Patmos,* 1803.

POSTFATA
Rezonanţa personalităţii lui Wolfgang Ischinger

Fără îndoială că numele lui Wolfgang Ischinger are o largă rezonanţă în cercurile politico-diplomatice europene, în special, şi în cele internaţionale, în general, datorită tuturor lucrurilor pe care posesorul său le-a realizat într-o carieră diplomatică prodigioasă, încheiată oficial cu o decadă în urmă. Dar diplomaţia nu este o profesie, ci mai degrabă o vocaţie care se cultivă încontinuu şi care rămâne pentru totdeauna legată de personalitatea diplomatului de carieră. Aşadar, ca diplomat „greu de pensionat", Ischinger îşi afirmă în continuare capacitatea de a rămâne un broker de relaţii şi idei pe teme de securitate internaţională, precum şi un mijlocitor al unor dezbateri de nivel înalt. În plus, are reputaţia de a spune lucrurilor pe nume şi de a lansa semnale de alarmă. Este ceea ce face, într-o manieră analitică şi coerentă, şi în *Lumea în pericol^* carte în care nu se fereşte să taxeze dur inerţia şi suficienţa unora dintre liderii politici contemporani. Se arată dezamăgit de incapacitatea unora de a anticipa, a identifica şi a stăpâni dezechilibrele din planul securităţii internaţionale şi de a acţiona în spiritul unei viziuni strategice adaptate la realitate, în locul unei atitudini de expectativă şi de management reactiv al crizelor.

Nu se fereşte nici să lanseze câteva critici la adresa liderilor politici care au renunţat să-şi mai proiecteze propria forţă de inspiraţie şi convingere propriului electorat, dar în schimb se mulţumesc să exploateze clişee populiste. La fel de dezamăgit este şi în legătură cu tendinţa unor strategi şi decidenţi politici de a rămâne captivi ai unor vechi

clişee ori prejudecăţi şi cu incapacitatea lor de a se adapta la schimbările dramatice din peisajul geopolitic, geo-economic şi geo-tehnologic al prezentului. Spiritul cărţii corespunde pe deplin personalităţii dedicate, militante, vizionare, responsabile şi pragmatice a lui Ischinger.

L-am cunoscut pe Wolfgang Ischinger la Washington, la câteva luni după sosirea mea ca ambasador al României în SUA (2001), când i-am făcut o vizită protocolară mult experimentatului diplomat. La cei 37 de ani ai mei, eram cel mai tânăr membru al corpului ambasadorial din capitala americană şi încercam să compensez o experienţă diplomatică de doar opt ani cu entuziasm, energie, imaginaţie şi hotărâre. Venind dintr-o tară a cărei evoluţie istorică firească fusese deturnată de perioada comunistă şi care avea ca obiectiv reintegrarea sa în familia democraţiilor occidentale, Ischinger reprezenta deja o legendă. Aceasta nu doar prin experienţa complexă şi cuprinzătoare acumulată în aproape trei decenii de carieră diplomatică, ci mai ales datorită rolului jucat (foarte mult din culise) în procesul de reunificare a Germaniei. Ischinger a fost unul dintre vizionarii care au militat pentru o Europă unită, iar apelul său consecvent de a educa tinerele generaţii în spiritul lecţiilor istoriei m-a inspirat încă de la început.

Trecând peste impactul profund negativ al politicii ceauşiste asupra diplomaţilor germani (mai ales în perioada în care conducerea de atunci taxa în valută emigrarea etnicilor germani din România), Ischinger mi-a confirmat de mai multe ori că, prin tânăra sa generaţie, România secolului al XX-lea merită şi trebuie să facă parte din familia europeană. S- a numărat printre diplomaţii influenţi ai Germaniei care au susţinut extinderea NATO, de la Marea Baltică la Marea Neagră, şi care au înţeles utilitatea energiei pozitive, contribuţiile concrete aduse de noii aliaţi în dezbaterea politică şi în misiunile operaţionale ale

NATO. În această privinţă, a fost printre cei care au contribuit la înlăturarea dilemelor celor din spaţiul european sau american care priveau cu unele îndoieli acest proiect de extindere ambiţioasă a Alianţei.

Pe de altă parte, ceea ce l-a preocupat profund pe Wolfgang Ischinger a fost analiza impactului atacului terorist din 11 septembrie 2001 asupra SUA şi, în sens mai larg, asupra securităţii mondiale. A militat pentru solidaritatea ţărilor europene cu SUA în acest context dramatic, a manifestat înţelegere pentru acţiunile militare americane în Afganistan menite să elimine regimul taliban, care a susţinut terorismul Al-Qaida. Nu a susţinut, în schimb, operaţiunea militară a SUA în Irak, care a marcat întregul context al ultimei perioade a mandatului său la Washington.

Dincolo de faptul că puteam conversa în germană (şi ca orice oficial german, Wolfgang Ischinger a fost sensibil la acest lucru), cred că deschiderea pe care a arătat-o în relaţia cu mine a fost determinată de două aspecte. Primul – dorinţa, născută probabil din curiozitate, de a interacţiona cu un coleg nevoit să compenseze diferenţa uriaşă care îi despărţea în materie de experienţă cu un plus de energie, imaginaţie şi pragmatism în relaţia cu oficialii ţării gazdă. Al doilea — faptul că fiica sa cea mică, Josephine, şi fata mea, Maria, erau născute la o diferenţă de doar câteva luni şi au fost primii copii din familii ambasadoriale născuţi pe pământ american în peste două decenii şi jumătate. Maria şi, după ea, Josephine au fost răsfăţate cu o atenţie aparte: scrisori cu dedicaţii speciale din partea oficialilor americani (începând cu preşedintele SUA şi prima-doamnă), mici articole în secţiunile mondene ale unor ziare americane etc. Cu siguranţă acest aspect a susţinut prietenia dintre familiile noastre, prietenie care ne-a mai descreţit frunţile într-o perioadă de maximă intensitate şi tensiune a vieţii politico-diplomatice de la Washington.

Am reînnodat şi amplificat relaţia cu Wolfgang Ischinger şi pe continentul european, mai ales după ce a preluat poziţia de preşedinte al Conferinţei de Securitate de la München (Munich Security Conference – MSC). Ceea ce a realizat Ischinger în această poziţie a fost transformarea unei misiuni şi aşa complexe şi dificile, aceea de a pregăti şi găzdui cea mai importantă conferinţă de securitate din spaţiul transatlantic, în ceva şi mai ambiţios. A transformat MSC într-o instituţie cu o agendă permanentă de mare impact. Cu activităţi, reuniuni, publicaţii de mare rezonanţă, pe întregul parcurs al anului.

Ischinger a acordat o atenţie aparte şi problematicii noilor ameninţări la adresa securităţii internationale — tema mandatului meu de secretar general adjunct la NATO pentru riscuri emergente. îmi reamintesc faptul că, la una dintre întrevederile noastre, Ischinger s-a referit la spaţiul virtual, sau domeniul cibernetic, ca la Vestul Sălbatic al confruntărilor secolului al XXI-lea şi m-a încurajat să mă implic mai mult în apariţii publice pentru a spori nivelul cunoaşterii asupra aspectelor strategice ale acestei confruntări. Mai mult, ne-a oferit mie şi altor specialişti din domeniu, prin Munich Security Conference, o platformă influentă pentru a lansa dezbaterea strategică asupra subiectului, iar seria de reuniuni pe tema securităţii şi apărării ne-a purtat de la Bonn la Silicon Valley, apoi la Bruxelles, Tel Aviv, Beijing, Tallinn, pentru a menţiona doar câteva dintre locurile importante în care au avut loc aceste dezbateri strategice.

îmi aduc aminte că la una dintre conferinţele privind securitatea cibernetică organizate de MSC, la care m-a invitat ca oficial NATO, a rămas pe gânduri atunci când am spus că, în ceea ce priveşte raportarea noastră la atacurile cibernetice, ne putem încadra în două categorii: cei care ştiu că au fost ori sunt atacaţi şi ceilalţi, care, pur şi simplu, încă nu sunt conştienţi de

acest lucru. Mi-a spus că această lipsă de conştientizare realistă a contextului nu este aplicabilă numai subiectului confruntării din spaţiul cibernetic, pe care am evocat-o. De aceea, nu am fost surprins să găsesc în cartea sa o împărţire a ţărilor de pe continentul european în: ţări mici şi ţări care încă nu pot sau nu vor să conştientizeze faptul că sunt ţări mici, în economia jocului de putere global. Referire directă şi la ţara sa, Germania, care reprezintă, totuşi, cea mai puternică economie a Europei. Dar este clară aluzia la faptul că numai într-o Europă coerentă şi unită vor putea cetăţenii ţărilor europene să dezvolte potenţialul european şi să-şi promoveze interesele la nivel global. În spiritul acestei afirmaţii tranşante, Ischinger ne transmite că nimic nu ne poate feri de propria suficienţă şi ignoranţă precum efortul continuu de a le depăşi, prin analiză critică, realism şi printr-o viziune şi acţiune comune. Am putea spune că atât titlul, cât şi conţinutul cărţii lui Wolfgang Ischinger ne invită să „scanăm” orizontul pericolelor şi al provocărilor la adresa securităţii internaţionale în mod continuu, cu conştiinţa nevoii de a le aborda realist şi de a acţiona coerent şi unitar înainte ca provocările emergente să se transforme în crize de proporţii.

Trăim într-o lume în profundă schimbare. Plăcile tectonice ale geopoliticii mondiale acumulează tensiuni semnificative. Peste aceste fenomene, ale căror consecinţe pot fi studiate şi din perspectiva istoriei geopoliticii mondiale, se suprapune altul, mai puţin analizat pentru simplul fapt că reflectă ritmul evoluţiilor prezentului, cu importante proiecţii pentru viitor. Dinamica exponenţială a dezvoltărilor tehnologice şi impactul ei încă insuficient studiat asupra securităţii internaţionale îndeamnă la analiză şi acţiune coerent-unitară. Vorbim din ce în ce mai mult despre arme cibernetice, informaţionale. Arme cu efecte strategice, chiar dacă nu implică violenţă vizibilă.

Trăim într-o perioadă de confruntare subtilă, continuă, cu efecte majore, chiar dacă aceste efecte sunt mai greu de definit.
Trăim într-o perioadă de ameninţări noi (emergente) şi vechi (re-emergente). Facem parte dintr-o „lume în pericol”, faţă de care Wolfgang Ischinger îndeamnă la o analiză profundă, competentă, realistă şi acţiune coerentă şi coordonată.

SORIN
DUCARU iulie
2019